

Даши ДАМБАЕВ

Буряад дайдын хүбүүнби...

Найхан сагай жэгүүрби!

Буратиа,
я - твой сын!

Улан-Удэ • НоваПринт
2018

УДК 89
ББК 84 (2 рос=буря)
Д16

Книга издана при финансовой поддержке
Министерства культуры Республики Бурятия
в рамках Государственной программы
Республики Бурятия «Культура Бурятии»

Д16 Дамбаев, Даши Цыреторович

Буряад дайдын хубуунби... Найхан сагай жэгүүрби! = Бурятия, я –
твой сын!/ Д. Ц. Дамбаев. – Улан-Удэ : НоваПринт, 2018. – 448 с.: ил.
ISBN 978-5-91121-228-5

В книгу, посвященную 80-летию со дня рождения бурятского поэта Даши Дамбаева, вошли как известные, так и ранее не опубликованные его стихи, письма, также творчество поэта в переводе на русский язык А. Щитова, Б. Каурова и др.

Многие стихи и песни Д. Дамбаева еще при жизни поэта получили заслуженное признание народа.

Книга предназначена для широкого круга читателей.

ISBN 978-5-91121-228-5

УДК 89
ББК 84 (2 рос=буря)

© Д. Ц. Дамбаев, 2018
© Л.А. Банзаракцаева, составление, 2018
© Национальная библиотека РБ, 2018
© НоваПринт, оригинал-макет, 2018

От составителя

Эта книга о Вечности музыкальной поэзии одного из величайших талантов земли бурятской – поэта-песенника Даши Цыреторовича Дамбаева. Его творческое наследие прочно вошло в Золотой фонд бурятской литературы, песни «Сэлэнгэ», «Улан-Удэ», «Буряад оронойм соло», воспевающие Родину – тоонто, человека и природу, стали гимнами.

Даши Дамбаев пришел в литературу в 60-е годы XX века и стал одним из знаковых бурятских поэтов. Его стихи заучивались, переписывались, становились песнями. Тонкий лирик, романтик, который рано ушел из жизни, проповедовал жизнерадостность, любовь к жизни, веру во все лучшее.

13 апреля 2018 года Даши Дамбаеву исполнилось бы 80 лет.

ЗАХЯА

Дуунуудыем, нүхэдни,
Дурасхал болгон дурдажа,
Дуулан ходо ябаарайт.
Саһан сагаан сэдхэлым
Сагаа һараар арюусхан,
Сагаан Дара Эхым дурсаарайт.
Сэнхир номин Сэлэнгым
Сэсэг ногоон эрье дээр
Сэдхэн намаяа һуугаарайт.
Буурашагүй алдараар
Буурал холоһоо сууряалһан
Буряад дайдын хүбүүнби!
Дундаршагүй духаряагай
Дуунууд болон мүнхэржэ
Дурна зүгэй солоньби!
Нарата һүнийн аялгаар
Һанаан зүрхэ хүлгөөхэ
Һайхан сагай жэгүүрби!

Даши Дамбаев 5

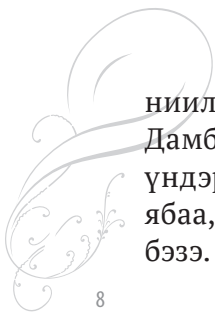
ЗАВЕЩАНИЕ

Песни мои, останьтесь,
Памятью обо мне,
Только их пойте, люди,
Душу мою окропите
Брызгами белого месяца.
Меня не забудьте.
На берегу Селенги моей
У голубых саранок
Посидите немного, вспоминая меня.
Седого времени эхо
Слова мои не заглушит.
Бурятия, я твой сын.

ВСТУПЛЕНИЕ / ОРОЛТО ҮГЭ

«Охито халуун зүрхээ одон шэнгээр носоожо...»

Зунай харанхы хүнийн сэлмэг тэнгэридэ аржагар мүшэдэй хоорондуур нэгэ ялагар холир ямараар зуралзаад, дүрэбхээд унтаршагшаб, эгээл тиимээр Буряадай оюун бэлигтэ поэдүүдэй нэгэн болохо Даши Цыретарович Дамбаевай эрэлхэг наһанайнгаа эгээл эди хүсэн дунда манһаа таһаран ошоһонһоо хойшо аяар 33 жэл үнгэршэбэ. Мүнөө хабар хаял жара хүрэхэ байгаа ха юм. Теэд тэрэниие шэг шарайгаарнь таниха, золгожо, нүхэсэжэ ябаһан хүнүүдэй, шүлэгөө ордоһолон уншахыень нэгэтэшье хараһан зоной ой ухаанда Даши Дамбаев эршэтэй дорюун, шадал тэнхээтэй, хүгтэй согтой залуу зандаа бүхөөр хадуугданхай. Тэрэнэй хуби заяан 1960–1970-аад онуудай буряад залуу поэзиин дали жэгүүр, сэбэр һэшхэл, доторой гажарал, үбшэн шэнгээр һанагдан, залуугаар мүнхэрһэн Дондог Улзытуев, тээ дүүмэр Мэлс Самбуев, Борис Сыренов, Намжил Нимбуевай табилантай адлирхуу байшоо. Тэдэнэр хадаа үе сагайнгаа ниитэ дэбжэлтые, урасхал шэглэлыень зохёолнуудаараа илангаяа тобойсо харуулжа шадаа гэхэ гү, али хэн хэнииньшье сүлөөтэ сагаан шүлэгэй (верлибрэй) үргэн дэлисые, Европын силлабо-тоническа хэмжээ зүүн зүгэй таамаг удхатай нарин шүлэгтэй, түрэл арадайнгаа үльгэрэй ёһо маягтай

ниилүүлэн тааралдуулхыг эрмэлзэдэг бэлэй. Даши Дамбаевшье баһа дэлхэйн поэзиин бээжэһээ хүртэлсэн, үндэр туйлалтануудайнь хэмжээндэ хүрэхээс оролдожо ябаа, энээнһээ үлүү ехэ зорилго тэрэ урдаа табяагүй һэн бээ.

Ажабайбал зүүдэн бэшэ.

Ажабайбал — дуун.

Һайханаар дуулахаа эрмэлзэ

Һайхан энэ дуу, —

гэжэ Даши Дамбаевай эдир залуудаа бэшэһэн мүнүүд ухаанһаамни гарадаггүй. Энэ шүлэгын 1959 ондо хэблэгдэһэн «Хабарай аялганууд» гэжэ залуу поэдүүдэй хамтын суглуулбариде оролсоһон юм. Хабарай хангал үнэрөөр анхилһан тэрэ номһоо хожомоо буряад литератураһа шэнэ долгин дээрэ асарһан Дондог Улзытуевэй, Владимир Петоновой, Цырендулма Дондогойн, Цырен-Дондог Хамаевай үе урган гараа бэлэй. Тэдэнэй дунда эгээн дүү Даши Дамбаевай хоолой өөрсэ хонгёо гэжэ үшөө тиихэдэ илгармаар байгаа һэн.

Хэрэнэй дунда һургуули дүүргээд, комсомолой путёвкоор нютагтаа хүдэлжэ байхадам, Даши Дамбаев Чингис Гомбоин хоёр уулзалгануудыг үнгэргэхээс Түнхэндэ ошоо агша һэн. Тэдэнэр болбол минии нюдөөрөө хараһан түрүүшын поэдүүд һэн ха.

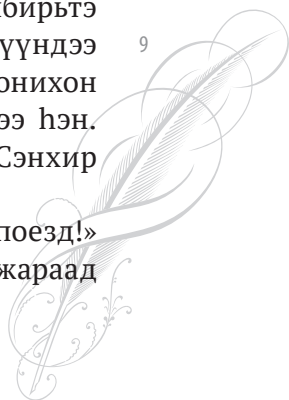
Илангаяа Даши Дамбаев өөрынгөөшье, ондоошье поэдүүдэй шүлэгүүдыг самнажа байгаад, ордоһотой шангаар, тиигэхэ муртөө тон уянгатай уранаар уншаһаараа, онигор хурса нюдэтэй, минии хараагүй хүхэльбэ уралтай, үрзэгэр үһэтэй байһаараа, юрэ бүхы бэээрээ, аяг аашаараа намайе, гансашье намайе бэшэ гайхуулаа юм һэн. Шүлэгүүдэйнгээ дэбтэрыг уншуулһамни, саг зуура бодолгото болоһонойнгоо

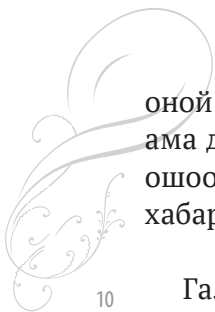
hүүлдэ гүйжэ бодоод, дэбхэрэн шахуу «Арбан юһэтэйб» гэжэ шүлэгыем уншашаба гээшэ. Үйлсөөр ябаад, комсомолой нэгэдэхи секретарьташые уншаба, аймагай газетын редакциядашые уншаба. Тиигээд газетэдэ уран зохёолой хуудаһа гаргуулхадаа, намайе, мүн тиихэдэ табадахи классай хурагша ябаһан Ардан Ангархаевые онсолон тэмдэглэжэ бэшэбэ. Хүнэй бишыханшые амжалта олзуурхаха сагаан сэдхэлтэйнэ эли байбал даа.

Түрүүшын уулзалга мартагдадаггүй. Тиимэ хэн хойнонь халта тогтожо хөөрэбэб. Саашадаа оло дахин уулзагдаа, хамта ябагдаа. Дүүмэр, ахамар гэжэ нара тоохогүй, нютаг нугаар хүниие илгahaгүй үргэн дэлгэр сэдхэлтэй, золгосо һайтай байхaһаа гадна, ямаршые хүниие һонирхуулжа шадаха, поэзиин далай тээшэ заабол татаха дуратай хүн бэлэй.

Даши Цыретарович 1938 оной апрелиин 13-да Сэлэнгын аймагай Харгана тосхондо түрөө гэжэ мэдэнэбди. Эсэгээ дайнда гээһэн хүбүүн 1-дэхи буряад интернат-хургуулида (мүнөө 1-дэхи лицей) хуража, мүнгэн медальтайгаар дүүргээд, Москвагай университетдэй геологийн факультетдэ хурахаяа ороо һэн. Эдир наһанһаа шүлэг бэшэдэг байһан, Х. Намсараев, Ц. Галсанов, Ч.-Р. Намжилов мэтэ ахамад уран зохёолшодой магтаалда хүртэһэн хүбүүн геологи гээшэ наһанайм гол хэрэг бэшэ хаш гэжэ ойлгоод, дээдэ хургуулияа хаяжа, Казахстанда, Баруун Сибирьтэ ажаллахаяа ябашана. Энээн тухайгаа түрүүндээ «Урагшаа, минии поезд», «Зориг» гэжэ богонихон поэмэнүүд соогоо охитой, бахатайгаар түүрээгээ һэн. Тээ хожом энэ поэмэнүүдэйнгээ үндэһэн дээрэ «Сэнхир хүлэг» гэжэ томохон поэмэ бэшэһэн байдаг.

«Дуулыш, минии атом!», «Урагшаа, минии поезд!» гэхэн Д. Дамбаевай поэмэнүүдэй нэрэнүүд жараад

оной эхээр далита үгэнүүд болошоод, залуушуулай
ама дамжан ябагша бэлэй. «Хараани холын уудам руу»
ошоод, «уран үгын тугые барилсааша», «гургалдайта
хабар сагаа угталсааша наһандаа»

Гал сахилса
Гандаһан газар түнхижэ,
Хайр шулуу, дэгнүүл, шорой
Хамха сохин шэдэлжэ,

«түмэр харгы зохёогшо шэн зориг түгэлдэр эрын
дээжэ хүбүүдээр дүлэтэ халуун ажал соо энгэрээ сэлеед,
шандааһатан жэгүүртэжэ» ябаһан залуу хүбүүн иимэ
эршэтэй дорюун уряа дуудаха эрхэтэй байгаал даа:

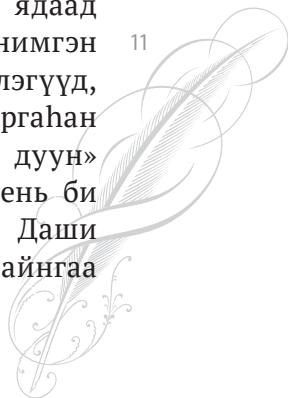
...Уужам дэлхэйн умарюун дээгүүр...
Алдар солын амисхаал худар
Аянгатан ханхиныш, минии поезд!
Айдар наһанайм поезд!

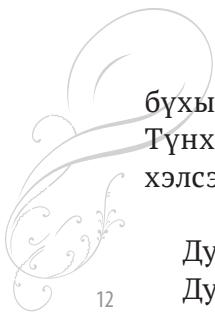
Гүнзэгы саһата гүн Сибирийн уудамда ажаллажа
ерээд, ЛВРЗ-дэ токарёор хүдэлхэдөөшье, Горькийн
нэрэмжэтэ литературна институтда заочноор
һуралсахадаашье, журналистын хүдэлмэритэйшье
байхадаа, поэт «Сэнхир хүлэг» соохи мэтэ хараани
холын уудамгаар жүрөөдэһэн, аян замай аялга дуунда
һогтоһон хүдэр шүрбэһэлиг хүнэй баяр жабхаланта
мэдэрэлые шүлэглэн гаргаһаар ябаа.

Жэлэй ошохо тума Даши Дамбаевай дээгүүр дэлиһэн
гү, али үерэй уһан шэнги эрьһеэ халиһан мүнүүд
жэнхэни буряад шүлэгэй хэбтэ орожо захалаа һэн.
Энээндэ олон тоото дуунай үгэ бэшэһэниинь тон ехэ
нүлөөтэй хаш. Дуунда нэгэшье үлүү үе байдаггүй
бшуу. Гэбэшье, үгэ бүхэнэй удхын талаар даажа ябаха

үүргэ, сохисо, ритмдэ анхаралаа ехээр хандуулдаг шэнэ үеын поэт нэн тула Даши Дамбаев дуун болохо шүлэгүүдээ урданай дуунуудһаа ондоохоноор, шэнэ удха, шэнэ эршэ, амисхал оруулжа бэшэхээс оролдодог байба. Урид хэдэн дуу хамта зохёогон композитор Базар Цырендашиев нэгэтэ Дашын ерэхэдэ: «Бэшэ ехэ арадууд «Волго», «Дунай» гэжэ байжа ехэ ехэ мүрэнүүд тухайгаа олон дуу дуулажа байгша. Сэлэнгэ мүрэн Бурядаимнайшье, Монголошье Волго болоно бэшэ гү?» — гэжэ зорюута һануулба ха. Даша сонходо зогсожо байгаад, мэтэр нэгэ юумэ бэшээд, Базарта һарбайба. Дуунай үгэдэ тон нарин, хирзага композитор нэгэшье үгэ дээрэнь ажаглалта хэнгүй һайшаагаад, арбаад гаран минутын үнгэртэр аялгыень тааруулжархёо. Артист Жамсаран Дандаров орожо ерэхээр тэрэ дууень «хоолойтой» болгожо, илангаяа Дугаржаб Дашиев залгуулан абажа, «Сэлэнгэ» гэжэ дуун мүнделөөд, үргэн Буряад орон дотороо мүнөөшье ханхинаһаар агша. «Сэлэнгэ», «Согто Хангилһаа» гадна, дүшөөд дуу Дашатай бэшээ һэмди», — гэжэ Базар Очирович мүнөө хөөрэдэг юм. Бэшэшье композиторнууд Д. Дамбаевай шүлэгүүдтэ хүгжэм дуратайгаар зохёодог. Илангаяа Гур Дашипыловай «Буряад ороной соло» хүртэй, жабхалантай дуун болоо бэлэй. Харин тон түрүүн поэт «Һүнийн харанхы һүүдэр манатаад» гэжэ дуугаа энэдхэг аялга һажаан, өөрөө дуулажа ябагша бэлэй.

Даши Дамбаев гансал охи бахадаа багтажа ядаад ходо ябаа бэшэ, гуниглаха, уйдаха, шаналха нимгэн сэдхэлтэй хүн байгаа гэжэ уянгын богони шүлэгүүд, илангаяа һүүл тээшэ һананайнгаа дүн гаргаһан шэнги бэшэһэн захяа шүлэгүүдын, «Һананай дуун» гэжэ поэмэнь элеэр гэршэлнэ. Гунигтай ябахыень би өөрөөшье оло харааб. Һүүлшынгээ жэлнүүдтэ Даши нүхэрнай, сэхыень хэлэхэдэ, муушаг ябаа. Бурядайнгаа

бүхы нютагуудаар, тэрэ тоодо Ага, Усть-Ордагаар, Аха, Түнхэнөөр, албанай ямаршые хэрэггүй аад, баяраа хэлсэхээ ябаһан шэнгээр гараа.

Дуунуудыем, нүхэдни,
Дурасхал болгон дурдажа,
Дуулан ходо ябаарайт, —

гэжэ захихаяа һанаа бээ даа. Поэт танил тала, нүхэдэйнгөө альбом, дэбтэрнүүд соогуур олон тоото зорюулгануудые «сасажа» ябаһан байна. Хажуугаарнь дэлхэйн шэлдэг поэдүүдэй эрхим дээжэ шүлэг зохёолнуудые нарин нягтаар оршуулжа ябаһан байба. Олон тэдэ дэбтэрнүүд сооһоонь жэшээ болгон зарим тэды оршуулгануудыень энэ номдо оруулбади.

Юрэ дээрэнь хэлэхэдэ, Даши Дамбаевай бэшэһэн бүхы шахуу шүлэг, поэмэнүүд урдань толилогдоогүй зохёолнуудтайгаа хамта энэ номдо багтаба гээшэ. Поэт амидыдаа «Шанха дээрэм наран», «Хүбшэргэ» (хоёр хэлэн дээрэ) гэжэ нимгэхэн номуудые гаргуулжа үрдиһэн юм. Ханда Цыретаровна эгэшынь, Валерий дүүгэйн оролдосоор түрэнөөр 40 наһанайнь ойдо «Наһанай дуун», 50 наһанайнь ойдо «Живущий, да будь счастлив!» гэжэ яһала барюубшатай номууд хэблэгдээ бэлэй. Нютагайнгаа хурагта поэдэй жара наһанай оёе тэмдэглэхэдэ, энэ ном хэблэхэдэ ехэ хубитаяа оруулһан Сэлэнгын аймагай өөһэдын захиргаанда баяр баясхалан уншагшадай зүгһөө хүргэхэ дуран хүрэнэ.

Алдарта поэдэй алтан зула мүнхэ бадарга!

Лобсон Тапхаев,
Бурядай арадай поэт

ЗВУКИ ДУШЕВНЫХ СТРУН...

Песни – вот слава моя!
Книги написаны:
Это моё путешествие
В страну бессмертия.

Даши Дамбаев

Как разноцветная радуга в небесах, так и струны сердца поэта-песенника Бурятии Даши Дамбаева звенели по-разному, как разноцветье звуков и ритмов жизни. Все было в музыкально-песенном движении, какие шедевры создавались этим простым человеком, но великом и неповторимом призвании от Бога, святом призвании – Поэт.

Поэт

Владимир Липатов

Всё в тебе скуласто, угловато,
Всё из вихрей, вспененных из грёз,
Звонкую поэзию бурята
Ты в Москву весеннюю принёс.
И смятеньем диких волн Байкала
Ты по норову пришёлся ей,
И тебя с восторгом прочитала
В книжке той единственной твоей.
Там не тетива звенит, а бубен,
Там шаманство строф, упрямство строк.
Ты и в жизни как строка был труден,
Как поэт пронзительно высок!
Вновь заря багряно засверкала,
Вновь из тишины гроза грядёт, –

По набегам диких волн Байкала
К нам твоя поэзия идёт.
Спит в долине утренней тоонто,
Спишь и ты десяток с лишним лет,
Ты пронесся молнией экспромта,
Чтоб в сердцах прожечь одно – Поэт!

Такими стихами воспевает друга по перу и в жизни Владимир Липатов – народный поэт Бурятии.

Какое огромное, любящее, горячее, чистое сердце нужно иметь, чтобы воспеть в своих стихах и песнях, в которых была и вся его биография, человека и природу, весь окружающий мир, свою любимую Родину – тоонто, своих любимых, родителей, близких сердцу людей и многое другое. С каким трепетом, любовью, пониманием он относился к близким, родным, друзьям, коллегам.

В одном из стихов поэт пишет:

...А у меня такие есть друзья
У них сердца парят высоко
У них сердца всегда пылают ярко,
Как дальние, не гаснущие звёзды,
Они на всю Вселенную горят.
И мне сродни таких сердец порывы.
Вот жизнь моя –
В строю многомиллионном
Озарена свободы красным солнцем
Вот жизнь моя – она в строю рабочем
Сжимает знамя золотого слова.

Даши Дамбаев

Из личных писем Даши Дамбаева мы узнаём о том, о чем поэт размышлял, думал, делился с родными, близкими. Он писал: «В наш бурный, стремительный век необходимо вовремя найти своё призвание, вовремя ориентироваться в сложных житейских обстоятельствах, чтобы исполнить свои человеческие желания. Надо жить не только умом одним, но и нежным, горячим сердцем».

Жизнь самого поэта оказалась короткой, как и песня. Он прожил 37 лет. Последние стихи Даши Дамбаев писал, будучи больным, когда он находился в Гусиноозёрской больнице, а затем продолжил в родительском доме в с. Харгана Селенгинского района, где он и родился. Это были 1974 – 1975 годы, они были пронизаны ощущением прощания. Но это прощание с миром не жалостливо, оно наполнено раздумьями о жизни, памятью о родных и близких, родной земле, наказом детям, посвящениями любимой и т.д., – так пишет в своих воспоминаниях коллега по перу, друг и переводчик стихов поэта Анатолий Щитов, им переведена последняя посмертная книга «Песня жизни» («Наһанай дуун»), которая была издана к 50-летию юбилею Даши Дамбаева и составителями которой были Анатолий Щитов и брат поэта Валерий Дамбаев (бывший прокурор Бурятии).

...Теперь о том, что
Больше не воскреснет,
О чем шумит задумчиво река,
Осталась от меня одна лишь песня
С таким простым названием «Селенга».
Её заметят или не заметят,
Пока поют, мелодия легка...

На этой на обширнейшей планете
Жизнь, понял я, как песня коротка.

Анатолий Щитов

На бурятском языке:

... Наһанай ошохо
яаһан хурдан гээшэб даа!
Найрта һаял нара буляалдан
ябаһан аад,
Нэгэл мэдэхэдээ (халагни!)
Нэръемэ шанга аадартал,
Сэнхир түбидэ сэсэглэһэн хаһаяа
«Сэлэнгэ» гэхэн ганса дуун соо
багтааж,
Үни заяандаа үнгэршоод,
үһэээ гэнтэ бууралтажа сайшаһанаа
Үхибүүн мэтээр гайхан, гайхан мэдэрхэш.
Дуулим хорбоо юртэмсэдэ хүнэй ганса наһан
Дуун шэнги богонил байн даа гэхэш.

Даши Дамбаев

Даши Дамбаев – поэт светлый, искренний и до конца веривший в своё призвание и силу поэтического слова. Его стихи звучат особенно проникновенно в наше смутное время, когда общество, как никогда, нуждается в духовности и нравственности. В его письмах, адресованных Галине Раднаевой – поэтессе Бурятии, единомышленнику по перу, брату Валерию, сестренке Лиде, которым он доверял полностью и вдохновлялся через переписку с ними, говорится очень много о духовном и нравственном состоянии человека, о его гармонии. Поэт не любил и не воспринимал зло, предательство, невежество, с которыми он сталкивался при жизни.

Поэт любил жизнь!!! Он был оптимистом. В одном из своих писем сестрёнке Лиде он пишет: «В наш век надо быть очень деловым, собранным человеком. Только при этом условии можно успевать делать множество дел! В нашей жизни очень легко скатиться до обывательщины и стать глухим по отношению к ближнему, что является духовной смертью.

Человек живёт настоящей жизнью только тогда, когда находится в постоянном живом общении с людьми, у которых можно поучиться чему-то хорошему, ранее тебе совсем неизвестному, таинственному».

Ажабайдал — зүүдэн бэшэ,
Ажабайдал — Дуун.
Һайханаар дуулахаа
Эрмэлзэ һайхан энэ дуу.

Даши Дамбаев

Перевод:

Жизнь – это не сон,
Жизнь – это песня,
Постарайся получше спеть эту песню.

Анатолий Щитов

В жизни поэта было много и неприятного: гонения, предательство, болезни, непонимание, трудности, борьба и т.д. Но поэт Даши Дамбаев всегда выходил из всех неприятных ситуаций Победителем, для него в жизни был девиз: «Борьба и Победа!». Поэт горел жадой жизни и борьбы. Это мы видим из его стиха «Гал соогуур урагшаа!»:

Ошожол байна
ори ганса наһан.

Досоом уйтан...
Доошолбо гү нарам?
Хашартай болошоо
Хамагай сиидэм уһан.
Дабһа бэдэрнэб!
Дабһа! Хаанаб дабһан?
Зоригоо мүхэн,
Зог татабал — үхэл.
Зол жаргал —
Зоной түлөө тэмсэл!
Асари орьёлдо
Альпинист шэнгеэр дабшаад,
Гал соогуур урагшаа!

Даши Дамбаев

Даши был неординарной личностью, он мог быть задумчивым, спокойным, взрывным в то же время, беспокойным, он был умудренным опытом жизни, которая его трясла и кидала, бросала, как щепку, и через борьбу, через горнило огня, проходя плавку, выходил Победителем и двигался вперёд, он был весь в движении!

Даши Дамбаев любил жизнь, людей, он, будучи сам в трудном положении, помогал, поддерживал морально и материально близких, родных и друзей.

Даши постоянно работал над самообразованием, учил, наставлял других, его тяга к литературе, чтению была безукоризненной. Он с упоением читал своих любимых поэтов, которые были и оставались ему примером, образцом в области поэзии: Пушкина, Есенина, Блока, Маяковского, Толстого, Тютчева, Фета и многих других писателей и поэтов народов мира, таких как Расул Гамзатов, Давид Кугультинов, поэтов Бурятии,

которые в 1960-е годы были на поэтическом взлете: Николай Дамдинов, который написал предисловие к книге «Тетива» Даши Дамбаева, изданной в Москве в издательстве «Современник», его лучший и верный друг Дондок Улзытуев, который тоже рано, в тридцать с лишним лет, ушел из жизни. Наряду с ними в эти же 1960-е годы появляется талантливый поэт Даши Дамбаев.

Даши Дамбаев читал стихи классиков наизусть, память была феноменальной. В последние годы жизни – 1974 – 1975 – он мечтал написать пьесы, прозу, начал писать и на русском языке. В одном из писем сестрёнке Лиде он пишет, что национальный поэт должен знать и писать на двух языках (в частности, бурятские поэты – на русском и бурятском).

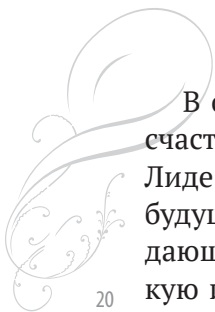
Даши ревностно относился к порядочности человека, духовности и нравственности, активной позиции к кипучей, бурной жизни – таким в жизни был он сам.

Поэзия Даши Дамбаева – нерв его души, музыка его души, это его песня жизни. У Даши был свой путь. Обладая Богом данным даром, выбрал он трудный путь, путь поэзии, посвятил свою жизнь поэзии и отдал ее без остатка.

Я в этот мир зелёный и синий
Пришёл, чтоб песней оглашать величье
Человека и Природы.
Во мне душа поэта,
Дух Будды, Христа и Магомета,
Хочу я влиться в гармонию Вселенной
Божественной мелодией одной.

Даши Дамбаев

В своих письмах поэт очень много пишет о жизни, о счастье, о смысле жизни. Вот одно из писем сестрёнке Лиде: «...Всю ночь с волнением думал о жизни своей, о будущем. Занимают меня только светлые мысли, утверждающие, что надо до последнего дыхания биться за яркую и полную того высокого смысла жизнь, за которую лучшие люди планеты не жалели себя. Я хочу заставить работать мозг, как счетчик Гейгера и камера Вильсона, которые молниеносно, в миллионные доли секунды, фиксируют со сказочной точностью траекторию элементарных частиц – кирпичиков мироздания.

Почему-то мне показалось вдруг, что при всех своих просчётах и ошибках я, безусловно, счастливый человек на свете, живущий с благородной целью – оставлять после себя хороший след, добрую память о себе, как о поэте с горячим и искренним сердцем; мне вдруг почудилось, что я обладаю бесценным богатством, даром, которым так щедро наделили меня родители (поклон моему мужественному отцу, поклон моей бедной любимой матушке), что у меня есть братишка с мудрым взглядом на жизнь, что у меня есть добрая сестра, что у меня есть умница сестрёнка, ревностно защищающая, отстаивающая мое имя, славу и честь».

Даши Дамбаев особенно любил весну. В одном из очередных писем пишет: «...В душе весенний азарт! Мои самые светлые сокровенные мысли и чувства стартуют поющими стрелами в высокое чистое небо будущего моих желаний и надежд. Апрель – месяц моего рождения. Вероятно, поэтому с наступлением весны всегда оживаю как никогда, воспрянув духом, и снятся мне дивные сны, а в душе звенят мелодии, с азартом играет кровь. Именно в таком настроении я когда-то в Кижинге написал слова всем полюбившейся песни «Хабарай дуун» на музыку Балдана Гомбоева – архитектора и мелодиста».

Даши Дамбаев – яркая поэтическая личность. Он прошёл трудный и тернистый путь в годы застоя, каждый его шаг – подвиг, жизнь его – подвиг и борьба. Личные письма поэта Даши Дамбаева читать без слез и сжимания сердца невозможно. Сколько в них любви, прощения, покаяния, исповедания, понимания, но и не без обличения, возмущения и т.д. Но во всех его словах – истина, правда, ни капли лжи и лукавства, хотя чувствуется боль и скорбь в сердце. Поэт, обновляясь, проходя свой трудный путь, шёл к истине и свету, устремляясь вперёд со своей непокорно утверждающей любовью к жизни, к людям, пламенной верой во всё прекрасное на свете, в счастье народа, людскую доброту, бессмертие гордого человеческого духа. Поэт ценою невероятных страданий постиг Истину и, как и все великие поэты прошлого, ушел в Бессмертие. Вся его жизнь – это Подвиг, Победа.

Бүргэд шэнгээр
Тэмсэжэ гарахан
Бүхы наһыем сэгнүүжэн!

И он сам писал: «Да, всё-таки как нелегко даётся в жизни желанное, с какими жертвами. Так устроено, таковы законы бытия. Ничего не поделаешь, объективная реальность. Поэтому мы говорим о силе духа, о правильности или неверности взгляда на жизнь, об установлении в себе самом гармонии, о разрешении гамлетовского вопроса «Быть или не быть?»».

...Баабай, эжым юрөөлөөр
Байгаалиһаа хүртэһэн
Баяр, жаргал эдлэжэ,
Хүмүүни замдаа төөрингүй,

Хүсэл хүлдөө хүнөөнгүй
Хүн нэрээ мандуула.

22

В одном из писем поэта обнаружила для себя вопросы и ответы, которые поэт задает и отвечает сам. Предлагаю и вам, дорогие читатели, эти строки:

- А в чём счастье?
- Счастье – делать людям что-то такое, за что они бы тебя любили.
- А в чём несчастье?
- В неприкаянности. Ужасно, если человеку некуда пойти.
- Любимое занятие и удовольствие настоящего человека?
- Занятие – размышлять. Удовольствие – доразмышляться до чего-то дельного.
- Какой смертью лучше умереть?
- Среди близких людей и без особых мучений.
- К кому настоящий человек должен чувствовать наибольшее сострадание?
- К детям и к очень обездоленным людям, которые воспринимаются как дети.
- К какой добродетели надо относиться с наибольшим уважением?
- К доброте.
- А к какому пороку с наибольшим снисхождением?
- К тем порокам, которые есть у поэтов, музыкантов, творцов, в каком-то смысле, каждый из них – «дитя добра и света» (А. Блок).
- Недостаток, который у человека отвратителен?
- Предательство.
- Что больше всего можно ценить в мужчине?
- Сплав ума с добротой.
- Что больше всего можно ценить в женщине?

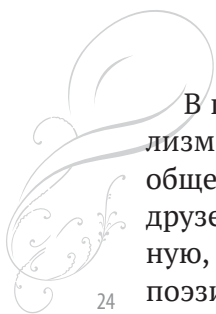
– Сплав доброты с красотой.

Поэт был сам по себе честным, порядочным, смелым, неожиданным, резким, добрым человеком. И он сам говорил, что надо быть просто человеком (нимгэн һаруул һайхан сэдхэлтэй). Даши Дамбаев и был таким сам.

Вашему вниманию этот весёлый автограф самого поэта Даши Дамбаева, который он подарил своим друзьям по искусству и литературе:

Стихи писать не очень трудно,
Но трудно, как Шекспир,
Создать словами незабудку,
Людей и целый мир.
Так говорит от души
Поэт Даши Дамбаев.
Не Джамбул Джабаев,
Не Абай Кунанбаев,
Не Солбон Ангабаев,
Не Махмуд Эсамбаев,
Не Берды Кербабаев –
А именно поэт Бурят-Монголии
Сам Даши Дамбаев,
Автор песен «Сэлэнгэ» и «Улан-Удэ»,
«Цокто-Хангил»
И книги «Тетива»,
У которого на плечах
Висит
Не капуста,
А голова!

В поэзии Даши Дамбаева воспеваются интернационализм, культ научного познания, отказ от личного ради общего дела, идеи. Болью отзываются воспоминания друзей, коллег поэта, которые отмечают его неустроенную, лишённую покоя и благополучия жизнь. Но в его поэзии чувствуется огромный запас жизнерадостности и жизнестойкости...

Людмила Банзаракцаева,
племянница поэта

АЛТАН ЗУЛА

ЗОЛОТАЯ ЛАМПАДА

ШҮЛЭГҮҮД

ТҮРЭНЭН ҮДЭР

Миралзан урдаһан Бүхэн голой эрьедэ
1938 ондо сэнхир һайхан Харгана гэжэ нютагта
Сэлгээ Сэлэнгын сэсэгтэ хабар угтажа,
Сэлмэг нюдөөр дэлхэй анхан хараа һэм.
Ногооной бултайн хүрьһэ сооһоон байхада,
Номин тэнгэри гайхан гайхан анхаржа,
Арбан хургаа наран тээшэ һарбайжа,
Апрель һара, бар жэлээ таняа һэм.
Дуулим үндэртэ артель дээгүүр гургалдай
Дууша наһанайм эхин үдэр магтаа һэн.
Тэрэ гэхээр тэрэнгитэ хабарай арюунда,
Тэршээ голой шугы соохи харьяанда,
Тэнгэрийн сэлмэгтэ халуун зүрхөөр дурланхайб.
Саһанай хайлан, шубуунай жэргэжэ эхилэмсээр,
Сагаан һанаан сэдхэл соомни ханхинан,
Саарһан дээрэ дуун боложо мүндэлдэг.
Байгаалиин ирагуу һэргээн соогуур намда
Байгаа түбиие баабай, эжым бэлэглээ.
Хадаһаа бууһан Бүхэн голой һайрамай уһаар
Харьялхада,
Захагүй үргэн харгана һөөгэй шара сэсэгээр
Задархада,
Гургалдай шубуудай огторгойн гүн соо
Алтай аялгаар

Гургахада,
Түби дээрэ түрөө һэн хаб —
Ашата ногоон хабарай сагта
Аригуун хангал амар мэндэ хүргэнэб.
Даяан талын нойrhoо һэрин,
улаан сэсэгээр
Далбахада
Барга нютагай хамаг зоной
улаан тугаар
Бадархада,
Ирагуу гоёор хүлэг мориной
сэргэдэ байгаад,
Инсагаалхада,
үлгын дууе шагнаа һэн хаб —
Мандаһан агуу шэнэ сагта
Магнай дээрээ магтаал гимн үргэнэб.
Шэмэг ногоон түбиин нарые анха түрүүн
Шэртэхэдээ,
Эжы, абын альган дээрэ сэлмэг нюдөөр
Энэхэдээ,
Тэргэд һарын туяан доро зүүдэ манан
Тэршэлхэдээ,
Дуушан сэдхэл түрөө һэн хаб —
Юртэмсэ намда нээһэн сагта
Юһэн жаргалай
юрөөл шүлэг түүрээнэб.
Гэнэн хонгор гунан наһанай богоһо дамжан
Гэшхэлхэдэ,
Гэрэйнгээ газаа хонёо унаад:
«Гүйлгөөд үзэхүү!» —

Гэжэрхихэдээ,
холын замдаа зорёо нэн хаб —
Балшар багын сэнхир сагта
Баярай баглаа
бадма сэсэг харбайнаб.
Харгана нютаг, 1963 он.

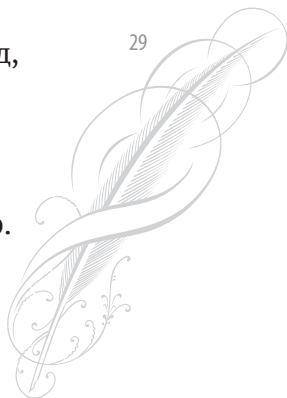
ХАРГАНАА НЮТАГАЙ СОЛО

Наян үнгөөр наадажа,
Наранай арюунда ородог,
Баруун хойто зүгтэ
Байсаараа огторгой ооголхон
Орьёл Алтай ууламни!
Үнэр найхан ая ганга,
Үнгын сэсэгээр хоншуутадаг
Үбгэни хүмбэгэр хадамни!
Жаахандам холжоруулжа мээхэйлхэн
Жабхаланта Бунхан добомни!
Тэнжэхэдэм,
Тэнхээ оруулхан аршаанта
Тээрмэтымни Оглогор!
Уняар манан нэмэргэтэй
Уулануудай сээжэхээ
Урасхал хурдан эхи абажа,
Хангил шобхо хадануудай
Хаяа зубшан соёржо,
Хабшуу шугын бүтүү соогуур
Харьялан, бурьялан,
Сэлмэг тунгалаг сэнхир долгёор

Мушхаран миралдаг
Мундуу эршэтэ
Бүхэн голни!
Сэсэн арадайм домог хүүнэн,
Сэрэг мэтээр зурылдааша
Надхамал нариадаа
Энгэр дээрээ хуурдагша
Энхэргэн минии
Арбан гурбан Обоо!
Юрөөл шүлэгөөр
Зүрхэн сооһоом
Юрьен дэбэрһэн
Дуунайм салгяа дээжые
Духаряа болгон тогтоожо,
Үлгы Харгана нютагайм
Үлгэн дайдаар сүршэжэ,
Ажалай охин соо
Абьяас ологшо
Ашата зонойм сэдхэл соо
Баян дэлгэр байдалай
Баяр түүрээн сууряалыт!

ҮЛГЫ НЮТАГ

Түрүүшын анхан тоонто нютагаа нэрлыт гээд,
Түүхэдэ дуратай олон нүхэд хандагша,
Нарилан хэлэхэ мэргэн үгэ хунгажа,
Нам тэнюун, тобшо харюу баригшаб:
– Наран уулын хүршэ — Алтай уулын хоймор.
Үлын нагад, хонюуша зон дүрьегшэ...

Үгэ залган саашань иигэжэ хэлэгшэб:
– Сэлэнгэ руу, Улаан-Үдэһөө баруулжаа
Сэхэ дардам асфальт шоссе харгыгаар
Сэнхир такси, автобусоор мордожо гү,
Алишье хаа, Монгол зорихон поездоор
Зүг барибал, наяд модоной газарта
Зүрхэ сэдхэл, дуунайм үлгы гэгдэнэн,
Урасхал сэлгээн Бүхэн голой эрьедэ
Уняарта найхан Харганаа нютаг оршохо.
Арса жодоо, ая гангын хангалта
Алтай уула, Аршаанта хадын орьёлһоо
Аяар баруулжаа харабшалан шэртэбэл,
Галта нүүрһээр агаар сорьён анхилжа,
Галуута нуур шэл мэтээр сэнхиихэ...
Дуулим талын, хүндэтэ буряад заншалтай
Дуундал ирагуу, сэлгээ Сэлэнгээр ябаа хаа,
Харгы замуудай бэлшэр дээрэ аржыһан
Харганаа нютагым айлшаар заабол хүрөөрэйт.

А Б А

Үүлэгүй сэнхир тэнгэритэ
Үхибүүн наһаяа һанахадам,
Эрхэ жаахан намайе
Энгэр дээрээ хөөршөөһэн
Эсэгым дүрэ ойндомни
Эжэлүүдгүйгөөр һэргэнэ.
Баруун дайнай дүлэн соо
Баатарлигаар мүнхэрһэн
Арюун солото бэеыень

Амиды мэтээр дурсахадам,
Ирагуу найхан, марташагүй
Иймэ нэгэ ушар бии.
Бэлэн байлгын заршамай
Бэлэдхэл гарахан лейтенант
Хуугай табиһан поездһоо
Дуугай бушуу буумсаараа,
Гэр тээшээ сэхэ
Гэшхэлнэ түргэн омогтой.
Сэрэгэй шаргал погонтой
Сэбэр, үндэр хүниие
Хашха һүүхи үхибүүдээр
Харажархиһаар гэнтэ
Уни бутаран зосоогоо,
Урдаһаань угтан харайнаб.
Эсэгым намай тар дээрээ
Эршэгыдэжэ, үргэмсөөр,
«Абам! Абам!» — гэмсээрээ
Аһашанаб, хүзүүдэн.
Уймар хонгор нүхэдни
«Ура!» — гэлдэн тойроно.
Баярай долгин сээжэндэм
Багтажа ядан тэршэлнэ.
Шадал соогоо хүсэрхэн,
Шангаар абаяа тэбэринэм.
Балшар намда баабаймни —
Байгаа ехэ түби!

ДҮҮДЭЭ

Эрлиг дайсадаар байлдан унаһан
Эсэгым нэрэ сахин нэрлүүлхэ
Эрэшүүл болоһон бидэ хоёрой
Энэ түбиин түрүү хэрэгтэ
Эхин зэргэ шэлэһэн лабтай.
Ахынгаа гэнтэ алдуу хэбэл,
Аршалан бодожо, харгы заахаш.
Алиш тээшээ тэгшэ яба,
Абым түхэл дууһан абаһан
Анхаран хараха ганса дүүмни!
Баруун дайнда нүхэрөө гээһэн
Баарһан хайрата эхын нюдэн
Баранай дунда батаар дабхиһан
Баабайн хоёр хүбүү хараад,
Баярай нулимсаар мэлмэрэн байг.

АЖАБАЙДАЛ

Алдуу хэжэ алмайраад,
Аба, эжын юрөөлтэй
Алдар нэрээ хухалбал,
Аглаг сагаан юртэмсэ —
Амидын тама!
Нангин хэрэгэй туг барин,
Налгай һайхан инагтай
Намжаа нютагаа шэмээ һаа,
Нарата гэгээн юртэмсэ —
Наһанай жаргал!

Отец поэта
Цыретор Бодиевич
Дамбаев

Мать поэта
Цыбжен Ринчиновна Дамбаева

Отчим поэта
Дансарон Мункожапович Батуев

Даши с сестрой Хандой перед
отъездом в Москву, 1957 г.

Даши - ученик 1 класса Харганатской начальной школы
(второй слева в верхнем ряду), учительница Долгор Чимитовна

Харганатская начальная школа. Даши - ученик 2 класса
(первый справа во втором ряду), в середине в белой блузке сестра
Ханда

7-классник Даши Дамбаев на IV республиканской конференции молодых писателей, 1952 г.

Даши - ученик 9 класса республиканской бурятской школы-интерната в кабинете Хоца Намсараева, 1955 г.

Через год после окончания республиканской бурятской школы-интерната. Даши - студент МГУ (первый слева в первом ряду), 1957 г.

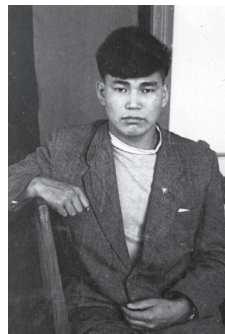
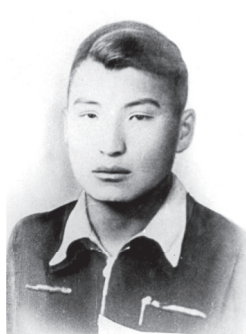
В первом ряду (слева направо): мать Цыбжен Ринчинова, дядя отчима Шойдор габжа-лама лекарь-тибетолог, отчим Батуев Дансарон Мункожапович. В верхнем ряду: брат поэта Валерий, сестра Ханда, Даши - студент II курса МГУ им. Ломоносова, сестра Лида, рядом с матерью сестренка Цырен-Ханда и родственник Коля

Мама поэта Цыбжен Ринчинова
Дамбаева, 1962 г.

Даши с братом Валерием,
1962 г., Улан-Удэ

Даши и его братья и сестры: Ханда, Валерий, Екатерина, Лидия,
Цырен-Ханда

Супруга поэта Миронова Эльвира
Сергеевна с сыном Саяном,
1964 г.

Супруга Сэсэг Цымпиловна с
сыном Тумэном, 1 сентября
1976 г.

Сыновья Саян и Тумэн
на могиле своего отца,
1988 г.

Поэт с женой Мироновой Эльвирой Сергеевной и родными супруги

Поэт в г. Иркутске, 1973 г.

•ХОЁР НҮХЭД•

19

Манай республикада эгзэн эр-шамтэйгээр ажиллаж байсан ород залуу поэтүүдэй нэгэн — Анатолий Шитов.

Би Анатолий Шитовой анх түрүүн 1959 ондо «Улаан Ивэлга» газетын редакцида танилсаа нэм. Тэрэ үеһөө бидэ хоёр халуунаар хани нүхэсажа, бөө бөөнгөө зохёолнуудыг оршуулдсажа ахилда бэлэйбди. Бурлад поэзитай танилсаад, Анатолий Шитов манай шүлэгшэдэй зохёолнуудыг оршуулдаг болоһон байна. Ташаалхэдэ, «Дуудыш, миний атом!» гэжэ поэзмынни бугагыг шадабартайгаар оршуулжа, «Сибирские огни» журналда толилуулһандань баяртайб. Байгша ондо «Октябрь» журнадай хуулаһануудта зохёолнуудайминн шэ-нэ оршуулгануудыг толилуулба.

Анатолий Шитовой хэдэн шүлэгүүд толилогдон.

Даши Дамбаев.

Хани нүхэд, залуу поэтүүд Даши Дамбаев Анатолий Шитов хоёр хөөрэлдэжэ байна С. БАЛДУЕВЫН фото.

Анатолий ШИТОВ

Лирикын дэбтэрһээ

1. ҮГЛӨӨ БҮХЭНДЭ

Эхилдэгби ажабайдалаа
үглөө бүхэндэ
шэцээр —
Элдэб жинрэй хэрэгүүдһээ
шанха дээшээ
үндэжэ болоһонб,
Эршэтэ ажалһаа
альгануудаа холгооһонб,
Эминг долгөөр
балсангуудаа хүлгүүлжэ,
булгилуулһанб түргэнөөр.
Ажабайдалаа
бузарлаахагүй хүсэлтэйб —
үсэдөөр холо руу дабшанхайб
Арюун сэлбэртэнь абтажа,
гүнзэгыгөөр дурланхайб.
Хаанаш, хээзэш хүннээ
мэхэлжэ үзөөгүй хубитайб.
Хамагнаа эрхим нүхэдтэй
өөрыгөөл жэшэдэг зантайб.
Үглөөнэй наранда нгаажа,
үдэрэй гэгээндэ этгэлдэгби.
Үглөөгүүртээ —
харгыни дабагдаагүй хилэнүүд
ойрохондли байдаг.
Үтэр маргад
Ошоһон хүннэй зүүдэ.

жабхалан мэдэржэ һэргэдэгби.
Үхибүүн мэтээр
эснэбхилдэгби шамда,
Ажабайдал!

2. БУЯРАД ОРОНДО

Аяншандли, анхараа бэшэб шамай,
Алярхаагүйб тэрээндли. Зүрхөө дарааб.
Үргэн талынш метр бүхэндэ шамбай —
Үдэр бүри үлөөнэб алхасынгаа сараа,
Туристда юун бэ! Ёонирхожо харасагаан,
Түрд гүүлэхэ «Фэдээр», таксида буухал.
Харин намда сэнхир тэнгэри харасагаан,
Халуун бүгшэм талыг махаха шухалал.
Ангам наранһаа ургамалнууд босойшоо.
Атиршанхай, Улан хэрэгтэй, Балташыё.
Ханааб татагдана урагша хойшоо —
Хатуу зоригто хүбүүдэйм нэгэн — шалга!

Мэдэнэб, ган гасуурта дайдаа
Мэнэ нэлхэхал сээрлүүд, шугуархан
Ербээдххэ турист, Тийн! Найдмааб —
Ехэ баяраар нилэдэнь гэмтэ туяарха.
Аяншандли, анхараа бэшэб шамай —
Алярхангүй, зүрхөө доро тараад,
Үргэн талынш метр бүхэндэ шамбай
Үдэр бүри үлөөнэб алхасынгаа сараа.
Ородоо Даши ДАМБАЕВ оршуулба.

Поэт Даши Дамбаев с другом, поэтом-переводчиком
Анатолием Шитовым

Поэт Даши Дамбаев на родине Хоца Намсараева

Друг семьи, артист театра оперы и балета Дугаржап Дашиев, г. Москва, запись бурятских песен на центральной студии звукозаписи, 1979 г.

Открытие литературного музея Даши Дамбаева к 50-летнему юбилею в с. Харгана, 1988 г.

Племянник Анатолий, сын сестры поэта в литературном музее им. Даши Дамбаева, с. Харгана

В литературном музее им. Даши Дамбаева. Сестра поэта Х.Ц. Дамбаева (крайняя слева) со своей внучкой Арюной, гости музея Бутид с дочерью

Сестра поэта с детьми и внуками (справа племянник Солбон) в доме-музее Даши Дамбаева, с. Харгана, ул. Даши Дамбаева

Сестра поэта с депутатами Народного Хурала на родине
Даши Дамбаева, справа третий - глава Селенгинского района
Бадмаев Нима Дугаржапович, ноябрь 2007 г.

Сестра поэта Х.Ц. Дамбаева с депутатом Народного Хурала
Бато Семеновым

Сестра поэта Х.Ц. Дамбаева с членами Союза писателей Бурятии

Племянница поэта Л.А. Ринчинова-Банзаракцаева на 75-летнем юбилее с участниками вечера в городской библиотеке им. Исаия Калашникова

«Жаворонок бурятской поэзии - Даши Дамбаев». Рисунок ученицы 7 класса Буйской СОШ Бичурского района Даши Патласовой, победителя в научно-практической конференции, посвященной 80-летию Даши Дамбаева, март 2018 г.

Родственники на 70-летнем юбилее сестры поэта Х.Ц. Дамбаевой (в центре)

Издание книги со стихами известного бурятского поэта Даши Дамбаева является ценным вкладом в развитие литературы Бурятии, в сохранение его поэтического наследия. Даши Дамбаев – поэт светлый, искренний, веривший в свое призвание и силу поэтического слова. Он был неординарной личностью, он любил жизнь, людей, был человеком активной жизненной позиции.

Книга необходима молодому поколению для изучения творчества поэта-песенника, автора знаменитых песен, одна из которых стала гимном города Улан-Удэ – столицы Бурятии. Издание включает в себя стихи поэта, письма, неопубликованные произведения. Интересен блок, посвященный воспоминаниям родных, друзей, коллег о поэте. Книга раскрывает истину жизни, любви человека и природы.

**Директор ИД «Буряад унэн» –
главный редактор газеты «Бурятия», «Буряад унэн»
Б. Д. Балданов**

Творчество талантливейшего поэта-песенника Даши Цыреторовича Дамбаева изучается по школьной программе по бурятской литературе и известна всему народу, проживающему на территории нашей необъятной Бурятии и за ее пределами. Д. Дамбаев – автор стихов гимнов: «Сэлэнгэ», «Улан-Удэ», а также известных и любимых народом песен: «Буряад Оронойм Соло», «Согто-Хангил», «Уянга», «Гуниг дуун» и мн. др.

Книга «Буряад дайдын хүбүүнби! Һайхан сагай жэгүүрби!» = «Бурятия, я – твой сын!» предназначена для широкого круга читателей, для развития и сохранения родного бурятского языка, для познания личности самого поэта Даши Дамбаева в его Призвании Поэта!

Опубликованных книг с его стихами, песнями, к сожалению, очень трудно найти в настоящее время, в библиотеках они в единственных экземплярах. Чтобы пребывать вместе с ним в его Стихах, песнях, нет книг, но его песни поет народ, дети изучают в школах, а материала недостаточно для изучения его творчества. Поэтому нужна эта книга о поэте-песеннике Бурятии Даши Дамбаеве, которому 13 апреля 2018 года исполнилось бы 80 лет.

Творческое наследие поэта-песенника вошло в Золотой фонд бурятской литературы. Через эту книгу читатель может познакомиться с творческой деятельностью поэта, узнать его ближе, как личность, т.к. в книге опубликованы его личные письма, стихи, неопубликованные стихи, воспоминания его коллег, друзей, родных и близких.

**Б. С.Дугаров,
народный поэт Бурятии, доктор филологических наук**

Урасхуулхан үеын элитэ уран зохёолшо Даши Цыреторович Дамбаев анхан хэзээдэшые толилогдоогүй бүтээлнүүдэйн, хэблэгдэһэн шүлэгүүдэйн хэблүүлхэ тухай аша басаганайн Людмила Ринчинова-Банзаракцаевагай үүсхэл оролдолгы тобшохон тодо оролто үгөөр дэмжэхэ хүсэтэйбди. Даши Дамбаевай богони наһанайн зохёохы ажал ябуулга бүхы дээрээ олон һалбаритай гээд бултанда мэдээжэ. Дуу шүлэгынь арад зон соо дэмжэһээр, удха маягаараа, уянга найруулгаараа, эрдэни зэндэмэни мэтэ яларан – толорон, шэдитэ аялгаяа шэнхинүүлһээр зандаа.

Наян жэлэйн ойдо зорюулагдажа, энэ ном хэблэгдэхэдэнь ехэ хэрэгтэй буянтай гэжэ һананабди. Арад зоной уншахын тула, һайн мэдэжэ, саашань залуу үетэндөө дамжуулжа байхань болтогой.

**Б.В. Ванжилова,
Улаан-Үдэ хотын 37-дохи нургуулийн
буряад хэлэнэй багша.**

ТЕАТР
и Балета
75 ЛЕТ
СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ
ДАШИ ДАМБАЕВА
«ЗВУКИ ДУШЕВНЫХ СТРУН»
«ЗУРХЭ СЭДХЭЛЭЙ АЯЛГА»

6+

12
МАЯ / 16:00

Песни - вот слава моя!
Книги написаны!
Это мое путешествие
В страну Бессмертия!

Поэту-песеннику,
автору «Сэлэнгэ»
посвящается...

21-36-00

80 ПЕСНЯ ЖИЗНИ
Наһанай Дууны

22 АПРЕЛЯ
16.00

80 ЛЕТ
СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ
ДАШИ ДАМБАЕВА

213-224,210-555

www.burconcert.ru
www.kassy.ru

НАЙМАН СОНЕТ

*Дуута сонедые Дант баһал гологшогүй һэн,
Дуранай ольһые Петрарка ходо дуулагша һэн.*

А. С. Пушкин

Поэт

Газар тэнгэри хоёрой дундахана
Галтан нэрһэн сахилгаан шэнги
Дуун бүхэншни хүрөөтэйгөөр далитанги
Дуулим талын уняар соо бадарна.
Үгын хурсаар аялга һунгажа,
Үе сагайнгаа түүхые зуранаш.
Хүлэр булад гуурһаяа баринач,
Хүдэр гарайнгаа балсан зангидажа.
Урдашни хүүенэ далай — ажабайдал.
Угтанаш шуурга — зүрилдөө хабсагайдли.
Урматай нюдөөр аласые шэртэн.
Аяар холо сэнхиинэ эрье — найдални:
Адар онгосо — зохёолоо дархалан байнач,
Алдар солото аян замдаа бэлдэн!

Дангина

Аягтай илдамаар дууланаш, басаган!
Аялган хоолойш булагтал, сэбэрхэн.
Алтан зүрхэнэйш сохисо түргэхэн.
Аляархуу шамайе шэртэнэб, марган.
Галтай нюдэнэйш гэгээн гэрэлһээ
Гажарһан сэдхэлни гэнтэ һэргэбэ.

Газар юртэмсэ урдам жэрьебэ.
Гарыеш адхажа, баяраа хэлэнэйб!
Сэнхир жаргалаар дэбэрэн халинги
Сэсэрлиг соогуур төөринэ шэнгиб.
Сэбэрхэн хүүхэмни гургалдай мэтэ.
Дуураһан мэдэрэлни хүгжэмөөр зэдэлбэ.
Дууша дангина эмнигэс гэбэ.
Дурлалсаад байһамнай тон элитэ!

Эхэ

Үдэшэнэш намаяа инаглан, энхэрэн,
Үндэжэ толгойем мээхэй зангаар.
Дулаахан гараараа тэбэринэш шангаар,
Дурлал дүүрэн нюдөөрөө шэртэн.
Һанаагаа бү зобо. Харгым сагаан.
Һайхан хэрэг уряална урдам.
Удангүй бусахаб, эхэм, шамда.
Угтахаш намаяа, сонхоор шагаан.
Бэрхэшээл дабахаб, бэлэгтэй ерэхэб,
«Бэрхэш, хүбүүм», — гэжэ хэлэхэш,
Бэлмэрхэн арзаар аялгым хал्यान.
Булжамуур шубуундал аянда зорибоб,
Булжуухан холоёо мордон ошобоб,
Бусахаш гэнэ харгымни талаан!

Эсэгэ

Хүбүүншни эрэ боложо тэнжэлэй.
Хүдэр бээтэй. Хонгёо дуутай.

«Бэлигтэ поэт» нураг суутай
Бэшхүүр барин, нэрыешни нэрлүүлээб.
Цыбжен Ринчиновна Дамбаева — эхэнь,
Хүхихэ бэлэйш намаяа хаража,
Хүүхэн инагтаяа зэргэлхэ нэм урдаш.
Зүгөөр шэрүүн дайнай галда
Зүрхээ шатаан мүнхэрбэш, халагни.
Эхэ оромни солыешни дуудана,
Эрэлхэг шамаар хүбүүншни баясана.
Эсэгэмни, шинии хэрэг найхан!
Дахяад дайсад улина мүнөө.
Дабшаад туршаг, атом үргөөд,
Дабтамал хүсэн манда байха!

Ажал

Хүлһөө гарган, сонет мүлинэм,
Хүсэн түгэс солгёон шүлэг
Шуһыем дамжаад, хүлэгни түрэг —
Шуумар бээе нууридаа хүлинэм.
Һиилүүршэ дархан, атаарханам шамда,
Һиихэ урланаш шадамар бэрхээр.
Шинии мэргэжэл энэ бэхээр
Шэлэн магтанам. Этигыш намда.
Шүлэгни мэшээг, һиихэдэш адляар.
Шүрэдли ялбаг. Нилээд туляаб,
Шүрбэгэр һахални гэршэм болоо!
Охито ажал — амидаралай хүлдэ,
Орьёлоо бэлигэй улаан тэмдэг.
Омог сонедни, эршээ олоо!

Тэмсэл

Ши, үхэл, урдаааа яатараа харанабши?
Шинии дүрсэ хажуудамни һүүдэртэнэ.
Хамхуул бээш манан соо бүрэлзэнэ.
Хабархуу намай төөрюулхээ яданагши?
Дүлэтэн байһан хүсэл һаналаа замхаж,
Дүрэжэ шатан дууһаба гэжэ һанаагши?
Зүрхэнэйм сохидол зогсоо гэжэ ханаагши?
Зүринэм шамда, бүхы хабаяа зангидажа!
Аманһаам үгэнүүд галтаһаар лэ зандаа,
Айдар наһамни шандааһатан шангадаа.
Аянгата дуумни эршэтэйгээр задархал,
Ургын наһа наһалхашье байгуужам
Ухаансар толгойм үһэн дууһан сайгуужан —
Уулыешни, үхэл, тэмсэһээр лэ гаталхаб!

Ерээдүй

Горнын абяан дор жэгдээр алхалан,
Гоёхон дуугаа татана эдиршүүл.
Урма зоригойм нангин һүлдэшүү
Улаан галстук зүүнхэй баран.
Согтой хүхюун жагсаал хараг,
Сонедээ наранай элшээр гүрэнэм —
Сэнхир сонхоёо сэлин дэлинэм,
Сэлмэг тэнгэрийн даляар баясан.
Хабар газаа хүгжэмөөр нэрьенэ,
Хангал хоншуу һэбшээн һэрьенэ.
Хабархуу эдиршүүл алхасаар солгёо.
Манай Ерээдүй, амар сайхан!

Мандан халбарнаш ямар хайхам –
Магтаал дуунайм аялга хонгёо!

Саг

Үе сагни, омогорхоноб шамаар,
Үльгэртэл ирагуу намтар түүхэтэйш,
Мүшэдтэ зориһон галта зэбэтэйш.
Мүнхэ солые суурханам дуугаар.
Москва, Кремлийн алтан часы
Мундуу зүрхэнэйш сохисо шалгана,
Энхэ тайбанай элшээр ялбана.
Эндэһээ ханхинаал минии харгы!
Ракетын гүйдэл шинии хабаар
Нааршаан жэрыжэ эршэ абаад,
Надхамал энэ сонет бүтээ.

1962 он.

ТОЁОН

*Поэт Дамба Дашинимаевай
мүнхэ дурасхаалда зорюулагдана*

Сэлэнгыем гоёон,
Сэнхирлэнэш, Тоёон.
Орой өөдэш зорёоб,
Омог шүлэг зохёон
Нэрэш дуутай, хонгёо —
Нэрьен байнаш солгёо,
Тодо дуунайм дохёо —
Тоёон, Тоёон, Тоёон!
Магнай дээрэш зэһээд,
Манай аха поэт
Зохёол шамда бэшээ,
Золойш найхы мэдээд.
Шинии хормой тодоод,
Шэнэ гиинэ одоол
Ягаан гэрэл тодоор!
«Хара алта» ашаад,
Хамбы вагон дабшаа.
Шахтёр хүлһөө аршаад,
Шамбай хүхюун дабхяа.
Шинии ашаар, шахтёр,
Шэрэм харгы дээгүүр
Ута состав түргөөр
Утаа бушхан хүлгөө.
Аялгымни дохёо,
Алдарш энэл, Тоёон!
Нэрэш дуутай, хонгёо!

БАЙГАЛАЙ ДОЛГИД

Мянган сагаан адуун хүрэг
Миралан, харайн дэбхэрнэ.
Наглагар дэлгэдын бусайдажа,
Халхинай дали дор хиисэнэ.
Байгал далайм долгид энэл —
Барас хурдан хүлэгүүдни!
Түмэн хүхэ адуун хүрэг
Турьян хорьён заадана.
Ханхис гэгхэн мүнгэн тахаар
Хабсагайн хормой сабшана.
Байгал далайм долгид энэл —
Барас хурдан хүлэгүүдни!
Сая сэнхир адуун хүрэг
Соёрон, харайн хатарна.
Аялга найхаар инсагаалжа,
Аян холо руу уряална.
Байгал далайм долгид энэл —
Барас хурдан хүлэгүүдни!
Бүм хара адуун хүрэг
Бүншэн, гүйлдэн табарна.
Ургаша эрын солгёон дуугаар
Уянгалан заадана.
Байгал далайм долгид энэл —
Барас хурдан хүлэгүүдни!

1962 он

ШАМДА, ЭЛИ

Толгойм үһые эльбэн, эльбэн,
Тонгойжо намаяа таалан һууха,
Торгон утаһаар хургым шэмэн,
Тоһотой үгөөр һанааём заһаха
Наран гуа инагтай боложо,
Наһан залуугай баяраар халибаб.
Наартай ягаан уралынь озожо,
Налайжа жарган сэдхэлээ ханабаб.
Айдар гансам, үндэн намаяа
Аягтай ирагуу дуугаа дуула!
Алярхан шангаар тэбэреэд шамаяа,
Аалин дуугай шагнан һуухаб.
Мүшэтэ харасынш элшэ туяан,
Мүнхэ хонгёо хоолойнш абяан
Мүлимэл шүлэгэй хүгжэм мэтэ.
Шимни — минии баяр гунигш,
Шимни — минии бэлигэй булагш,
Шимни — минии харгын талаанш.
Дуран гээшэ ямар һайхам!
Дуун шэнги, зүүдэн шэнги.
Дурлаһан нюдэдни уһатанги...
Дуула, инагни! Бү гайха!

1963 он

ЯБАГАН ШҮЛЭГҮҮД

Һайн хүнэй нюдэн сэлмэг,
Һайн хүн урдаһаа сэхэ харадаг.
Муу хүнэй нюдэн бүрхэг,
Муу хүн урдаһаа хүлзэжэ харадаг.

* * *

Уужамхан талымни дундахана,
Ургы, ургы, ургыхан,
Уйлан, найган гунхажа,
Уйдан юугээ шаналбаш?
Магад, обёоронгүй шамайе
Маргаһаар нэгэн гарашоо гү,
Али дайраад шамайе
Арилшоо гү, хэлыш даа?
Сайн байна! — гээд
Бэе бээдээ
Хандахадаа бидэ
Сагаан сэдхэлээ
Нээжэ һурая,
Юундэб гэхэдэ,
Юрын эдэ хүнүүд
Һайе хүсэһэн удхатай.

* * *

Шэнгэхэн бороогой
Уйтан дуһал
Шэнхинэн сонхыем
Тоншоно, тоншоно.
Уянгата дуунайм
Аялгын дуһал
Ухаанхан зүрхыем
Тоншоно, тоншоно.

* * *

Байгаалиһаа
Баран бидэнэй
Орон нютагаа суурхуулха

Ондо ондоо талаан хуби
Хүртэдэгнай дамжаггүй.
Хүн бүхэн
Өөрсэ найхан хангалтай,
Мартагдашагүй
Мүнхэ сэсэг,
Би — дуушаб,
Ши — дарханши.
Бэе бээдээ
Атаархаадшые яахамнайб!
Ажабайдал
Зүүдэн бэшэ.
Ажабайдал —
Дуун.
Найнаар дуулахаа
Эрмэлзэ найхан энэ дуу!

* * *

Аалихан сонхоор дүмүүхэн
Арюун үглөө
Игааба.
Үлгэдөө хөөрхэн хүбүүхэн.
Үлын, энеэн
Нуняаба.

* * *

Хаанашьеб холо ажаллаад гү,
Али нэгэ тээ нураад гү –
Эхэ нютагаа айлшалхадаш,
Хэншые шамайе обёоржорхидоо,
Урдаһаашни угтажа:
«Хэзээ ерээбши?

Мэндээ!» — гээд,
Гарыеш шангаар адхаха.
Энэ заншалай найхан гуламта —
Элдин хонгор тоонто газарайнгаа
Мартагдашагүй байһые,
Энэрхы дулаахан ольһые
Маша ехэ баярай долгёор
Мэдэржэ ши үзөө һэн гүш?
Түрэл нютагай хамаг зоной
Ёһолжо шамайе хүндэлһые —
Түргэн намда хэлэл даа —
Юугээр харюулхаб
Гэжэ һананаһ?
Бэлигтэй гээшэ һаа,
Бэлигээ өөрөө
Бү гайха.
Алдартай гээшэ һаа,
Алдараа өөрөө
Бү гайха
Шинии ухаа,
Шинии бэлиг
Шиидхэхэ зон олдохо...
Ехын ехэ хэрэгыг
Ерэхэ сагууд сэгнэхэ!

1957–1962 онууд

БАЯР

Хабартаа
Юумэн бүхэн
Жэргэһэндли һайхан.
Хамаг дэлхэй аялгануудаар халижа
Дуулажа байһан мэтэ,
Хангил уулын оройһоо
Ногоон далай талыг
Хаймадан шэртэ:
Харасашни —
Гэгээн баяр, жабхалан,
Сэдьхэлшни —
Тэнгэрийн уужам майхан,
Дээгүүршни —
Жэгүүртэн
Уянгалан татаха дуугаа,
Дэлбэршэхэ уяһан зүрхэншни
Аршаан мэтэ шүлэгөөр.
Түмэн бодолнууд ухаанда
Түби дайдаар
Далитай гэнтэ болоһоншуу,
Дэбихээ һанахаш хүлгөөд.
Шэнэ хүсөөр балсангуудшни булгилжа,
Эршэтэйгээр наадаха.
Шэнэ мэдэрэл
Шуһанайш гүйдэл түргэдхөөн,
Жэгтэй һониноор
Жаргуулан шамайе аяадаха.
Хангалтажа бууһан

Үнжэгэн зөөлэхэн ногоон соо
Толгойгоороо бухаж,
Өөдөө хаража
Хэвтэхэ дураншни хүрэхэ.
Харанхы мүшэтэ хүни
Түрүүшынхээ золгоһон басаганшни
Энээбхилһээр ойндошни түрэхэ.
Хонгёо ирагуу хоолойнь
Солгёо хүгжэм зэдэлжэ,
Холуур миралһан уһа голой
Бухиндаата долгин соо
Хүхын донгодохо абяантай
Шэнхинэхэдэл гэхэ.
Ши
Халюуран мэлмэрһэн талынгаа
Аригуун сэсэгүүдые таалажа,
Һанаан соогоо
Газар замбиие тэбэрихэш.
Юртэмсэдэ хүн боложо түрэнһөө
Юунһээшье үлүүгээр сэгнэхэш.

1959 он

ЗҮРХЭН

Зүрхэн!
Зүрхэээ барижа,
Зүрхэн тухай бодоном.
Зүрхэн... Зүрхэн...
Шад улаан сэсэгшье болоод,
Шанха өөдөө

Шабар сооһоо надхана...
Гургалдайшые болоод, аяар дээрэ
Гуниг тараан,
Гурган, жэргэн дуулана...
Аглаг сэнхир огторгойн
Ангир шаргал нараншые болоод,
Алтан туяа адхана...
Арбан табанай нараншые болоод,
Амараг хоёрые сэнгүүлэн,
Арюун дура мануулна...
Гал улаан тугшые болоод.
Газар замбиин залаа дэнзээр
Газаа холо далбана...
Альган соомни адхаршагүй
Агуу таамаг атомшые болоод,
Агшан, агшан лугшана...
Зүрхэн!
Зүрхэээ барижа,
Зүрхэн тухай бодоном.
Зүрхэн... Зүрхэн...
Дэлгээд нууһан саарһан дээрээ
Дэлгэр зүрхэээ бутаргажа,
Үгэнүүд болгон, дуунууд болгон,
Үргэһэ нойроо мартанам...
Хан... хан!.. Хан... хан!..
Ханхинана Москва, Кремль —
Алишые зүгтэ сууряалһан
Агууехэ зүрхэн!

БУРЯАД ОРОН

Замбиин зулайда
Эрхын шэнээн бээтэй аад,
Эршэтэ хонгёо дуутайлши,
Элдин тоонто минии үлгы —
Буряад орон!
Эртын барга сагта
Хуби заяаншни
Эрлиг дайсадай
Эритэ хэлмээр сабшуулжа,
Бүлэнтэ улаан шуһан соо,
Хара хирээгэй хаагалаан соо
Бүдэржэ,
Хангир түмэр гэнжээр
Хүлюулээтэй,
Ёоложо байһан түүхэтэйл.
Сэсэн һонор ухаатай.
Сэлмэг найхан сэдхэлтэй
Эхэтэйлши.
Эхэшни —
Намжаа амгалан заяадаг
Наран залаата Совет орон.
Эрид мэргэн бодолтой,
Эрдэни хурса зоригтой
Эсэгэтэйлши.
Эсэгэшни —
Эгүүридэ жаргал юрөөдэг
Этигэл дүүрэн Коммунист парти.
Мүнөөдэр эрхэ сүлөөгэй

Сэсэрлигээр халбаржа,
Дэлхэйн дэлим сээжэ дээр,
Сагуудай сахилаан доро
Онъhoto машинын уушхан сооһоо
Орьёлон бушхаһан амин хүсөөр
Эбхэрлэйш.

Замбиин зулайда
Эрхын шэнээн бэетэй аад,
Эршэтэ хонгёо дуутайлши,
Элдин тоонто минии үлгы —
Буряад орон!

Мянган, түмэн малайнгаа
Жабхаланта мөөрөөн соо,
Байгалай долгёор миралһан
Арбай таряанай далай соо,
Набша сэсэгээр
Ерээдүйемни намаалуулһан
Коммунизмын бартаа уруу,
Үбсүүн дээрээ

Ленинэй орден
Толоргон,
Социалис шугам жагсаалда
Урилдалсан,
Нара туласа
Һаадаг номо
Дэлилсэжэ тэгүүлнэш.

Алдар солыншни
Намаа дэльбын хангал соо
Ажабайдалай агуу хүгжэмдэ
Абтажа,

Эрын дээжэ хүбүүдэйш
Баруун гарай эрдэмээр
Гуурһанай хурдан гүйдэл соо
Шал жиирэй хэрэгүүдһээ
Шанха дээшээ дүүлихые
Хүсэжэ,
Үндэр манхан огторгойнш
Ирагуу номин орьёлһоо
Уран гоёор жэргэдэг
Гургалдайда дурланхайб.
Баярни
Сээжэһээмни салгидажа,
Урин жэнхэни хэлэнэйшни
Ургы ногоон соо хүльбэрнэл,
Хүлэг моридойш табараан соо
Хонхо болоод жэнгирнэл,
Хун шубуунай бэеые
Галта солбон хатар соогоо
Угалзатуулан мэшээдэг
Басаган гоогойш абьяас соо
Ёохорложо ханхинанал,
Саһан дуулгата Саяан дээгүүр
Сагаан хүбэн үүлэн болоод,
Гэрэл туяа дамжанал.
Замбиин зулайда
Эрхын шэнээн бээтэй аад,
Эршэтэ хонгёо дуутайлши,
Элдин тоонто минии үлгы —
Буряад орон!

АГУУ САГАЙ ХҮБҮҮНБИ

XX зуун жэлэй
Хоёр агуу поэдүүд —
Неруда Хикмет хоёр
Ходол минии сэдхэл ухаае эзэлнэ.
Альган дээрээ шүлэгүүдэйн номуудые дэлгээд,
Ажабайдалда гайхамшагаар дурлажа,
Асари ногоон байгаалиин шулуун мэтэб.
Неруда мэтэ ган булад зоригтой байхаа хүсэжэ,
Хэзээшье, хаанашье тэмсэл тээшэ шамданаб.
Аглаг түби — алтан бэлэг намда!
Алхалнаб гансал урагшаа, шуурга, халхи угтанаб,
Аадар, саһан мүндэр соогуур, аюул, зоболон, уйдхар
дундуур

Аялга түгэс Чайковскийн 1-дэхи концертээр
Аялгатан ханхинана Неруда Хикмет хоёр.
XX зуун жэл шуһан соогуурни дамжан,
Хоолойн шангаар дуулаха дурамни хүрэнэ...
«Апассионатын» мундуу хүсөөр далижан,
Агуу сагай хүбүүн байхаа хүсэнэб.

Ажана түбхин ажаһуухаа һанаа һаа,
Айдар залууһаа һананайнгаа зам зүбөөр
Шэлэн залажа,
Шэдитэ агуу шэнэ сагайнгаа хүгжэмөөр
Хүн сэдхэлээ далижуулжа,
Хүсэһэн тээшээ сухирилтагүйгөөр дабша.
Үдэр бүриингөө ажал хэрэг заабол ши

Үдэрэй ханаан, хүнийн зүүдэн болгожо,
Нарата хайхан хайндэртэл угтан,
Намилзан далбахан улаан тугай нангин түүхээр урмаша.
Хүнэй ухаан, алтан гарнуудта хүгэдэн,
Хүсэн түгэс, бэлиг хабынгаа эршээр
Ганса наһаяа, марташагүй түүдэгтэл
Газар түби дээр гайхамшагаар дүлэтүүлбэл,
Мүшэд хүрэтэр ракетэнүүдээр дүүлиһэн
Мүнхэ ажабайдалда үхэлһөө айнгүй дурлахаш.
Хүнүүдэй дээжэ эрхим зоной наһан
Хүшэр сагта хүгжэм мэтээр зэдэлнэ.
Сагуудай хамбы — хангил дабаа дабан,
Сахилма ерээдүйн орьёл өөдэ хүтэлнэ.

ХҮН ТУХАЙ ДУУН

«А»-һаа «Я» хүрэтэр,
Атомһаа ядро хүрэтэр,
Тооһоо үзэг хүрэтэр,
Точкоһоо замбуулин хүрэтэр,
Зүрхэнһөө сэдхэл хүрэтэр,
Зүбһөө буруу хүрэтэр —
Бодол залган, гуурһамни
Ходол хурса, зэһэнги.
Гомерһээ Гойя хүрэтэр,
Горхонһоо далай хүрэтэр,
Гениһээ юрын хүрэтэр,
Галабһаа мүнөө хүрэтэр,
Ленинһээ бүгэдэн хүрэтэр —
Бодол түрэн, ухаамни

Оһол бэшэ, мэргэн.
Хүн, ши оршолонгой,
Гүн агуу зүрхэнши!
Шам тухай дуумни
Зам шэнги захагүй,
Наран шэнги хизааргүй,
Наран шэнги мүнхэ!
Шинии амин хүлдэ —
Минии шэди хүсэн:
Ургамал ногоон хурьһэнби,
Урасхал ехэ уһанби,
Ууган солгёон агаарби,
Унтаршагүй галби!

ОРЬЁЛ

Зүүдэн һайхан үндэртэ
Үүлэн соогуур шүрхыжэ,
Аһан, дамжан хүрэхыем
Саһан дуулгаар даллагша,
Барьял, торьёл байсата
Орьёл, шамда дурланаб.
Аяар холо дээрэһээ
Агаар соогуур сууряалан
Хээрэ талын сэсэгүүдтэ
Зээрэг торгоор яараһан
Орьёл нэрьеэ хүүюуртэй
Орьёл, шамда дурланаб.
Ногоон зүлгэ шэнжэһэн
Ногоон, бугаар урамдан,

Гайхал мэтээр дуудагша,
Сорьён бурьяа аршаанта
Орьёл, шамда дурланаб.
Уулын бүргэд шубуунтай
Дуулан байхаар үндэртэ
Ухаан зүрхым татуулһан,
Утаан шэнгээр манаржа,
Бодол мэтээр сахилһан
Орьёл, шамда дурланаб.

ШҮЛЭГ НАНАН

Шүлэг наһан хэзээдэ
Түлэг дундаа байхагүй,
Наһан сэдхээ дураншни
Манан болоод дэгдэхэ.
Энэ гэхэн бээшни
Шэнэ хүсэл түрөөшье наа,
Эдир наһаа бусааха
Шэди хэзээшье олохогүй.
Наһан түргөөр үнгэрэн,
Саһан шэнгээр хайлана.
Оршон мүнхэ байгаалиин
Ошон шэнгээр унтарна.
Энээн тухай биирээрээ
Шэнээр дуулан суурхаһан
Гоген уран зурааша
Гэгээн зүүдэ мануулна.

ХОЁР ХҮСЭН

Эдлэхэ наһанай мүнхэ бэшые мэдэрэлгэ —
Эгээн хүшэр ушаралнуудай нэгэн.
Гасаланта гунигһаа юун тиихэдэ абарбаб?
— «Галта халуун инаг дуран», — гэхэб.
Батаар ажабайдал соо өөрын харгы шэлэлгэ
Бараг бэшэ. Нилээд сүхэрхэ байхаш.
Эндүүрэлэй мананһаа юун тиихэдэ аршалхаб?
— «Эрдэм дахаһан этигэл, зориг», — гэхэб.

ТҮРҮҮШЫН ДУРАН

Тэнгэрийн алтан одо шүүрэн,
Тэрлиг дээрэш зүүлгэ гэмэ,
Тэрэнги, ургын үнэрөөр анхилһан
Тэрэ холын хабарай хүни
Тэбэреэд шамаяа анха түрүүн,
Дурлал дүүрэн мойһон нюдыш
Дууша наһанайм залуур болгон,
«Дуратайб!», — гэжэ хэлээ бэлэйб.
Хангал ягаан шэмэг мэтэ
Халуун зулгы урал дээрэш
Талын дунда удаан таалан,
Таамаг нюуса нангин бээдэш
Тангариг үгэн хүгэдөө бэлэйб.
Мүнөө тэрэ холын хүни
Мүнгэн һарын толон доро
Мүнхэ залуу Бетховеной
Түрүүшын дуранай соната соо
Түмэн мүшэдөөр ялалзажа,

Зүүдэн найхан хүүхэн шарайш
Зүндэм нэргэн энеэбхилнэ.

ХАХАСАЛ

Хүүхэн найхан шарайеш
Зүүдэн соогоо мартангүй,
Дуулан ходо гуниглан
Дууран дуугай сэдхэнэб.
Майхан хүхэ тэнгэри
Гайхан нэгэ шэртэжэ,
Уйдан ябаа бээмни
Дуудан шамай сүхэрнэ.
Айдар шамда үнэншэн,
Найдан байхын аргагүй.
Хайран зүрхым юундэшье
Дайран ерээ дуран бэ?

СЭДЬХЭЛЭЙ СУУРЯАН

Людмилэдэ

Дээдэ Онгостойн сэнгэлиг
Дэлгэр ногоон шугы соо
Бурьялаа булагай эрьедэ
Бугын нюдөөр энхэрэн,
Арбан найматай бэээрээ
Анхан дурым хануулжа,
Шэлэн хэлэһэн үгөөрөө
Шэн зориг мандуулжа,
Уян сагаан гараараа

Уймар тархиим эльбэжэ,
Эршэ нэмээн зүрхэн соом
Энгэр дээрэм нэнгээ һэнш.
Хүн һайхан сэдхэлээ
Хүйтэн сэмүүн болгонгүй,
Хэзээшье хаанашье төөрингүй,
Хэлэхэн үгэдөө хүрэхием,
Абын хүбүүдэй зэргэдэ
Алдар түгэс ябахием
Юрөөн намда захяа һэнш.
Хүхын дуугаар дуудааша
Хүгжэм мэтэ болгоо һэнш.
Набша ногоон шугы соо
Гарһаам шангаар хүтэлжэ,
Намаа дамжан, намтайгаа
Наадан зайһан хаһашни
Эрье дахинаа бусахагүй —
Эдир наһанайм үльгэршүү,
Намда хэзээшье гансахан
Нарата холын зуниие
Нарата һүниин дуулимда
Һанан мүнөө байхадам,
Бэшэгдээгүй саарһан дээр
Бэхын дуһал сэсэргэн,
Дуун шэнгээр шамайгаа
Дурсан, дурсан һуухадам,
Хүрин алаг зүрхыем,
Хүүхэн дүрсэш эзэлжэ,
Сэнгүү Дээдэ Онгостой
Сэдхэл соомни суурятана.

НАГАСЫН ЗАХЯА

Бултанай дунда алдартай
Буурал сэсэн нагасамни
Буруу, зүбэй бэлшэр дээр
Буряад ёһоор захяа юм:
«Хүрьһэтэ алтан дэлхэй дээр
Хүндэ ходо най хэжэ,
Хүсэл арюун ябаа хаа,
Хүн зоной зэргэдэ
Хүндэтэй, солотой ажаһууаш.
Хүхэ манхан тэнгэри дор
Хүндэ ходо муу хэжэ,
Хүлөө һарюу гэшхээ хаа,
Хүйтэн сэмүүн байдал соо
Хүн наһаяа залгихаш».
Наһан соомни хэзээдэ
Наран мэтэ нагасынгаа
Залуур юрөөл үгыень
Заршам болгон сэдьхэжэ,
Залуу гүлмэр үетэндэ
Залаа шүлэгөөр дамжуулнаб.

БУХИНДАНА ШҮЛЭГ

Үдэр бүриин юрьеэн соогуур жэгүүртэн,
Үрэ зүрхэм орьёл өөдэ тэгүүлэн,
Нашан бүргэд наһан тухай дуулана,
Набша ногоон хабар тухай дуулана...
Саһан сагаан саарһан дээрэ мүндэлһэн
Сараа бүхэм — зуунай ноотын тэмдэг,

Үгэ бүхэм долоон үнгөөр гэрэлтэн,
Үлгэн замбиин аялгын найхаар жэргэг!
Эсэнгүйгөөр бэшэхэ дурам хүрэнэ.
Бэшэнгүйгөөр байхам намда — гуниг.
Саархан дээгүүр гуурхан өөрөө гүйнэ.
...Сагые ахин, бухиндана шүлэг.

ДАНГИНА

Уулзаха бүридөө мойһон хурса харасаараа
Уни бутарса халта намай шэрбэсэгээн.
Налгай мэндын мийэрэл гэнтэ бэлэглэн,
Нахилзуур бээтэй энэ эхэнэр юундэшьеб,
Нарата ногоон далайн эрье һануулжа,
Аялдар зугаа, алая инаг зангаараа
Аялга мэтээр гүн сэдхэл буляана.
Жэмэстэл хангал, дун сагаан сээжэтэй,
Жэгтэй найхан дангина дүрсинь харахадаа,
Тархим эрьежэ, ирагуу солгёон мэдэрэлһээ
Тангаршаан хүлгэһэн зүрхэм жэрьен дуулажа,
Эршээр дүүрэн хүн түрэхэн бээмни
Энэрхы дурлалай суранзан хүсэндэ абтажа,
Элдин түбиеэ шэнэ нюдөөр анхарна.

БАГША

Елена Глебовна Протасовада

Дэлхэй түбиин найханда
Дэлгэр инагаар дуулуулжа,
Үхибүүн хонгор наһанһаам

Үрэ зүрхыем эзэлээлта.
Мүнөө хаанашье, хэзээшье
Мүнгэн хурса харасатнай
Заяа жаргал юрөөһэн
Замай залуур болонхой.
Булта зондо суурхаһан
Буряад дунда һургуулиин
Эрхим шаби гүүлэжэ,
Эдир гүлмэр ябахадаа,
Нэрьен шууяа үхибүүдээр
Нэгэтэ хабар тантаяа
Сэнгүү Дээдэ Онгостойн
Сэсэрлигэй дундахана
Модо тарин һуулгаһанаа
Мойһон сагаан шугы соо —
Онон голой эрьедэ
Һанан гэнтэ уярбаб.
Хүнхэр талын дунгинаса
Хүбүүн һайхан зүрхэнһөө
Хүгтэй дуугаа зэдэлгэн,
Хүлэг агта туршабаб.
Багша танай заяае
Агшан зуура һэргэжэ,
Багын сэлмэг нюусые
Шугын дунда дурсабаб.

УРГЫ ҺАЙХАН БУРЯАДНИ

Байгаа түбиин шэмэглэл
Байгал арюун далайтай

Ургы найхан Бурядни
Урай холын түүхэтэй.
Урай холын түүхэ соонь —
Уула дээгүүр дүүлиһэн
Абай Гэсэр баатарай
Агтын турьяан зэдэлнэ.
Балта Хадуур хоёрой
Галта оньһон эршэ соо
Үе залгаа Бурядни
Үлзы жаргал зохёоно.
Үлзы жаргал зохёоһон
Үльгэр түгэс алдар соонь
Талын малша угаймни
Талаан баяр дуулана.
Хэнтэй уула үлгытэй
Хэтэ номин Сэлэнгээр
Бүһэ хэһэн Бурядни
Бүмбэрсэгтэ суурхана.
Бүмбэрсэгтэ суурхаһан
Бүхы ехэ хэрэг соонь
Гайхамшагта илалтын
Габьяа соло сууряална.

ХЭЖЭНГЭ

Алишье зүгтэ, хизаарта
Алаг зүрхым татуулһан,
Шэлэл үндэр Шилсааным
Сэдьхэлдэмни һануулһан
Дуулим талын шэмэг,

Дуунайм залаа сэсэг —
Уужам сагаан Хэжэнгэм.
Олон сая жэлнүүдэй
Соло дуудан уряалһан,
Буурал холын түүхэтэй
Буряадыем суурхуулһан
Дуулим талын шэмэг,
Дуунайм залаа сэсэг —
Уужам сагаан Хэжэнгэм.
Олон сая жэлнүүдэй
Соло дуудан уряалһан,
Буурал холын түүхэтэй
Буряадыем суурхуулһан
Дуулим талын шэмэг,
Дуунайм залаа сэсэг —
Һарын номин толон дор
Һайхан дура түрүүлһэн,
Залиршагүй одондол,
Замыемни гиигүүлһэн
Дуулим талын шэмэг,
Дуунайм залаа сэсэг —
Уужам сагаан Хэжэнгэм.

ГЭР

Үзэмшэ һайхан
Үльдэргэ нютагай
Үни холын түүхые
Мүшэтэ сэнхир замбуулин соо
Мүнхэ солотой түүхые

Мүнөөдэрhөө ерээдүй хүрэтэр
Зураглажа домоглоhон
Зурагар энэ байшан гэр
Зула мэтээр мандаг лэ!
Эрхээ тоолоhон
Эжы, абын юрөөлтэй
Энэ найхан байшан гэр
Гушан гурбан гулбай —
Гурбан Ехэ Ярууным
Гуламтые арюусажа,
Үндэр майхан тэнгэри дор,
Үлгэн замби дэлхэй дээр
Үеын үедэ оршог лэ!

ОЙХОН АРАЛАЙ ДУУН

Арюун далаймнай дүүрэндэ
Ангир шубуун ерээстэй,
Аглаг Ойхоной найханда
Айлшан хүбүүн ерээстэй.
Сэбэрхэнш даа, сарюуханш даа.
Сэбэрхэндэш хүндэлнэбди.
Сэнтэй архи тогтоогыш —
Мундуу залуу наһандаа
Мондолзохо жаргалан!
Омолиин дээжэ хүртэхыеш
Ойхондо хадамтай болгоё.
Орон ерэн байхыеш
Онгосын найниие бэлдэе.
Сэбэрхэнш даа,

Арьюханш даа.
Сэбэрхэндэш хүндэлнэбди.
Сэнтэй архи тогтоогыш —
Холшор залуу наһандаа
Хотолзохо жаргалан!

ҮДЭШЫН ЗУРАГ

Байгал далай дээр наран
Арюунда орон гиинэ.
Бараан хамбы долгид
Туяанда хүлгэн гүйнэ.
Нэрьен бууна нэбшээн,
Омолин хангал нэбшээн.
Нэрюун гээшэнь зохид!
Онгосонуудай дэншээн.
Дуу дуулан далайдаа
Загашад гараа.
Дуулим сэнхир дайдаар
Хүхюун сууряан тараа.
Бардам омог дуугаар
Жэрьеэл тэнгэрийн майхан.
Байгал дээрэ наран
Бадма сэсэгтэл найхан.

ЯЛАНСА НУГАДА

Аээ!
Сэсэгтэ ногоон дайда дээгүүр
Сэнхир хүлэгөөр гүйдэл табин,

Сэнгүү залуу шүлэг наһаяа
Сээжын гүнһөө магтах гэхэн
Сэлгээ һайхан хүсэл түрэбэб.

Аээ!

Наран гуа дангина хүүхэнтэй
Нармай уужам далита таладаа
Набша сэсэг соо энеэлдэн жаргажа,
Нашан бүргэдэй элилгэ шэртэн,
Наян юрөөлэй уянга түрэбэб.

Аээ!

Жэгүүртэ шубуудай жэрьеэн соогуур
Жэгтэй ирагуу дуу түүрээн,
Жэлэй дүрбэн сагууд тухай
Жэнхэни буряад жороо хэлээр
Жэргэн байха хүсэл түрэбэб.

Аээ!

Газар дайдын үбсүүн дээрэ
Гал улаан субаяа намирган,
Габшагай хүлэгөө инсагаалуулжа,
Газаа холо руу шэртэн байха
Ган булад зориг түрэбэб.

Аээ!

Арад түмэнэй хэтын жаргал
Ая гангаар арюусхан юрөөжэ,
Агуу номин Байгал далайн
Абарга долгиной хүгжэм сэдхэжэ,
Аялга шүлэгэй эршэ түрэбэб.

Аээ!

Дээдэ замбиин үүдэ нээдэг
Дэгэд харбаһан оньһон мэсэтэй

Дэлгэр уужам зүблэлтэ ороной
Дэлимэл жэгүүрэй хүсэ абаһан
Дэншээ солгёо дуу түрэбэб.

ШАРА ГОЛОЙ ЭРЬЕДЭ

Бууяса ургаһан ногоон,
Бурьялан шэнхинээ горхон.
Хүхы шубуунай донгодоон,
Хүүхэн абхай гоохон.
О, найханши майда,
Ойхон дайда!
Набша сэсэгэй хангал,
Наранай элшын гэлигэнээн,
Огторгойн номин мандал,
Орьёл хаданууд. Ёэльезн.
О, найханши майда,
Ойхон дайда!
Үндэр сэбэр модод,
Үнгын гоё сэсэгүүд,
Хүлэг хурдан морид,
Хүдэр бүхэ хүбүүд.
О, найханши майда,
Ойхон дайда!
Уяхан бээтэй ерээ.
Һанаан зүрхэм, ханхина.
Һарабшалан шэртээб.
О, найханши майда,
Ойхон дайда!
Эдир гуа хүүхэн

Энээбхилээ ербэн.
Дүүхэй, дүүхэй, дүүхэй,
Дүтэлэ намда түргэн!
О, найханши майда,
Ойхон дайда!
Шарьяан, харьяан хүлгүү
Шара голой долги́н.

ҮНГЭРҮЭН ДУРАН

Эртын манандал үнгэрхэн дураяа
Эжэлүүдгүйгөөр ухаандаа хэргээн,
Газар түбидэ гансахан Шамаяа
Гажархан зүрхөөр сэдьхэнэб.
Мүнхэ хүлгүү дэлхэй дээрэ
Мүшэтэ солгёон зүүдэн болоод,
Үльгэр түгэс эдир наһандал,
Үнгэрхэл хубитай байба гүш?
Зуралзан сагай ошобошье хаа,
Зурагтал дахинаа һанагдажа,
Урихан дүрсэш хүгжэм мэтээр
Үйдхарым сэлмээн тараана.

ХҮГЖЭМ, ШАМДА!

Хүгжэм, дуратайб шамда,
Хүсэ үгэнэш намда:
Ши — минии далиш,
Ши — минии залиш,
Берлиоз, Бизе, Бетховен —

Бэлигэйт үлгы юртэмсэ!
«Һарата һүнийн соната».
Һанаан соомни жэргэжэ,
«Фантастическа симфони»
Фантазидам һэргэжэ,
«Кармен» гэхэн оперо
Дуранайм зула дэгжээнэ.

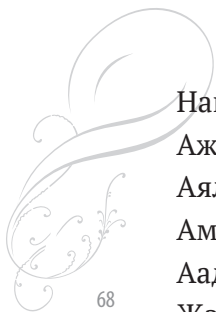
АГУУ ХҮГЖЭМҮҮД

Хаанабши, Вам Клиберн?
Харалсан шамтай уулзаһайб!
Хатарша уран хургадайш
Жэгүүртэ үльгэр шагнажа,
Ханхинама һайхан дэлхэй дээр
Гайхал түрэн байдагһайб!
Хүн шэдийн хүсье,
Хүсэл бодолой эршые
Аялга болгон дамжуулһан
Асари мүнхэ зохёолнууд —
«Апассионата», Равелиин «Болеро»,
Чайковскийн 1-дэхи концерт.

ЖЭРГЭМЭЛ ШУБУУНДАЛ

Үдэр, һүнигүй ирагуу бодолдо эзэлэгдэн,
Үлгэн дэлхэе үльгэр мэтэ болгоноб.
Шэдитэ агуу поэзийн даляар жэгүүртэн,
Шэнэ шүлэгэй мүр залган холбоноб.
Байрон, Пушкин, Лермонтов, Блок, Есенин

Найрамдажа бурхад шэнгээр оршоно.
Ажабайдал! Шам тухайда бэшээшэм
Аялга дамжан, ерээдүй руу зорино.
Амидын наһанай мүнхэ бэшые арсажа,
Аадар, саһа үбсүүгээрээ угтанаб.
Жэжэ хэрэгэй шүдэр эбдэн дабшажа,
Жэргэмэл шубуундал, үндэртэ дурлан дууланаб.

ОРШОЛОН

Дифференциалаар юумые хизааргүйгөөр жэжэдхэн,
Интегралаар юумые хамтаруулжа бүридхэн,
Оёор гэбэл — оёоргүй, заха гэбэл — захагүй,
Океан ехэ оршолон,
Түхэл дүрсыш уншанаб.
Һүлдэ фотон — элшыеш Эйнштейнээр шэнжэн,
Һүртэ агуу удамыш тайлбарилан баталнаб,
Хүн минии ухаагаар уншан байнаш өөрыгөө
Хүн тугаар мандан, үлгы сооһоош үндыгөөб!

ХУБИЛГААНБИ

Ногоон далайн дундахана
Номин шулуун эрдэни.
Номгон сайхан сэдхэлтэй
Ногоон Дара эхын хубилгаанби.
Сагаан далайн дундахана
Сахюур шулуун эрдэни.
Сайхан һаруул сэдхэлтэй
Сагаан Дара эхын хубилгаанби.

ХАБАТАЙБДИ

Хүнэй бодол мүнөө үе сагаа ахинхай,
Хүсэлнүүдээ хүн бүхэн хүсэжэ яашье яданхай,
Газар ехэ түбимнай альган дээрэ мэтэ.
Галактикын уудамай түлхюур гар соо мэтэ.
Үнгэрһэн, ерэхэ сагуудай хүүргэ барин бодхожо,
Үнэншэ халуун сэдьхэлээр эрмэлзэнэбди булта.
Үгтэһэн ганса наһаяа тэмсэлэй дуун болгожо,
Үеын үедэ мүнхэ алхамууднай бата.
Дайсан хархис харатанай дайгаар занан хардаа наа,
Дабхар мундуу хүсөөрөө даран сараха хабатайбди.
Энхэ тайбан хүлдэ туг энэ түби дээр мандаажа,
Эгээл найхан байдалай эзэд хэзээш байхабди!

МҮНХЫН ЭРЬЕСЭ

Хии хэзээш болонгүй,
Бии ходо байхаб,
Хэтэ мүнхын эрьесэ
Һэтэ дамжан түрэнхэйб.
Энэ гэхэ эхигүйб,
Тэрэ гэхэ захагүйб.
«Ганжур» «Данжур» хоёрой,
Диамат истмат хоёрой
Гүн удха элсүүлжэ,
Хүн хүлдөө бүридхэн,
Замби ехэ түбиин
Залаа болон оршоноб.
Сэсэг гэжэ нэрлэбэл,
Сэгнэшэгүй найхан сэсэгби.

Мүшэн гэжэ нэрлэбэл,
Мүхэшэгүй хурса мүшэнби.
Газар, уһан, агаарһаа
Гал дундуур мүн­дэлөөб.
Бүгэдын түлөө гэхэн
Буддын сэсэн сурталаар
Хүмүүни арюун сэдхэлтэй
Хүн бүхэн — бурхан.
Мартагдашагүй сэсэг,
Маша һаруул мүшэн.
Майхан сэлмэг тэнгэри доро,
Һайхан ногоон дэлхэй дээрэ
Гайхал түрэн жаргажа,
Найдал баяр дамжуулһан
Сууряан шэнги дуумни
Дууряан хэншьеб дабтуужан!

ШАТАЖА ДУУҺААГҮЙБ

Дуун соо шатаа хахад наһам,
Дураяа дууһынь дуунда үгөөб.
Дууша наһам — эрхим хаһам
Дурасхал болон зон соо үлөө.
Үлэхэн минии хахад наһан
Үгын шэдеэр улам далижан,
Үндэр өөдэ абарин, аһан,
Үсэд зандаа ханхинуужан!
Жэргэхэ гэхэн минии сэдхэл
Жэбэ жонходо абтаа бэшэл,
Дүлэн сүлдэтэ минии зүрхэн

Дүрэжэ шатан дууһаа бэшэл.
Дуулимхан талымни гургалдайн
Дуулаха яагаа һайхан бэ?
Залаагаар урихан улаалзайн
Задарха яагаа һайхан бэ!
Ялагар дэлһэтэ хүлэгни,
Яаражал холоёо зориёлши!
Зурынал урдам аян замни,
Зурагас-зурагас хиисээлши!

ЮРЬЕЭНЭЙ ШҮДЭР ҺАНДААН...

Хорбоо сэнхир замбуулинтай
Холбоотойгоо мэдэржэ,
Хүнэй ухаа жэгүүртүүлхэ
Хүсэлтэйгөө сэдхэжэ,
Шагаан харан ерээдүй руу
Сагаан һанаа дэгжээнэб.
Боро жэжэ хэрэгүүдэй
Хоро саран тэмсэжэ,
Атаа мээн, үһэрил соо
Алхам бүхэнөө сэгнэжэ,
Үдэр бүриин юрьезнэй
Шүдэр хандаан дабшанаб.

ГАЛ СООГУУР УРАГШАА!

Ошожол байна
Ори ганса наһан.
Досоом уйтай...

Доошолбо гү нарам?
Хашартай болошоо
Хамагай сиидэм уһан.
Дабһа бэдэрнэб!
Дабһа! Хаанаб дабһан?
Зориггоо мүхэн,
Зог татабал — үхэл.
Зол жаргал —
Зоной түлөө тэмсэл!
Асари орьёлдо
Альпинист шэнгеэр дабшаад,
Гансал урагшаа,
Гал соогуур урагшаа!

НАНГИН ГУЛАМТА

Элдин дэлхэйн барагдашагүй һайханда этигэн,
Эхэ нютагайнгаа эгээл нангин байһые
Эдир залуудаа гүн сэдхэлээр мэдэхэгүйш.
Тэршээ багаһаа агтын дүрөө гэшхэмсээрээ,
Тэнгэрийн хаяа уйтан нюдөөрөө хаймадан,
Тэнсэлгүйгөөр аян холо руу тэгүүлхэш.
Аяар дээрэ самолёт гэнтэ харамсаараа,
Аглаг түбие эрьеэд ерэнһэйб гэхэш.
Анха түрүүн дэлхэйн ниислэл Москва
Аглаг зүрхыем, дуун шэнгеэр ташуулжа,
Үхибүүн шамда жэгүүр дали үгэнһэндэл,
Үргэһыш сэлмээн, шэн зориг бадаруулха,
Ургажа үндын, һанаһандаа хүрэжэ гайхан,
Улаан талмай дээр хүн зоной далай соо

Мавзолейн дэргэдэ Ленинэй наһые дурсан
Мандаһан наранай ирагуу элшэ туяан дор
Хэрэм Кремлийн алтан часын толоржо,
Хэтын замай дохёо үгэн байхые
Агуу оршондо шагнажа, аглаг түбиин
Асари үндэр орьёл шобхо залаа дээр
Гарааб гэжэ гэнтэ ойндoo сэдьхээд,
Гайхамшагта Ороной эрхэтэн байһанаа мэдэрхэш.
Эгээл тиихэдэ аяар холоһоо оршоһон
Элдин сэнхир эхэ нютагаа дурсажа,
Аба эжын альган дээрэ тэнжээн,
Агтын дүрөөдэ дүнгэжэ хүргэһэн дайдаяа
Нарата түби дээр алтан үлгым гэжэ
Наһан соогоо эгээн түрүүн нэрлэхэш.
Амидын жаргал орхихо сагай ерэхэдэ,
Аянай эхин — нангин гуламтаа сэдьхэхэш.

БУРЯАД ОРОН

Байгаа түбиин шэмэглэл —
Байгал арюун далайтай
Ургы һайхан Бурядни
Урай холын түүхэтэй.
Урай холын түүхэ соонь —
Уула дээгүүр дүүлиһэн
Абай Гэсэр баатарай
Агтын турьяан зэдэлнэ.
Балта хадуур хоёрой
Галтань нэршэ соо
Үе залган Бурядни

Үлзы жаргал зохёоно.
Үлзы жаргал зохёонон
Үльгэр түгэс алдар соонь
Талын малша угаймни
Талаан баяр дуулана.
Хэнтэй уула үлгьтэй
Хэтэ номин Сэлэнгээр
Бүһэ хэһэн Буряадни
Бүмбэрсэгтэ мандана.
Бүмбэрсэгтэ мандаһан
Бүхы ехэ хэрэг соонь —
Гайхамшагта илалтын
Габьяа соло сууряална.
Түмэн сая жэлнүүдэй
Түүдэг дэмжэн халбарһан
Дэлюун сэнхир Буряадни
Дэлгэр баян намтартай.
Дэлгэр баян намтар соонь —
Дэлхэйн дэнзэ улаан туг
Наран өөдэ тэгүүлэн
Намилзажа далбана.

Урдын баян түүхэтэй
Урда Агада түрэхэнши,
Унайн сэнхир утаагаар
Уняартажа оршоһон,
Унаган хүлэг хүлдэтэй
Урта нютагаа дурдажа,
Омог дошхон долгито

Онон голоо магтажа,
Найман эсэгийн юрөөлтэй
Нарата таладаа уряа хэнш,
Налгай сагаан сэдхэлээр
Наһанайм нүхэр болоо хэнш.
Уйдан ябаһан сээжэн соом
Уйтан бүрхэг байхадань,
Үүдэн найхан дайдынгаа
Үүдэн Сүмэ дурсажа,
Үелэн ходо ханилхаар
Үгээ батаар үгөө хэнш,
Талын хүнэй заншалаар
Тамхяа гааһаар бааюулан,
Сэлгээ Хёлгын хойморто
Сэдхэл соохи гунигыем
Сэлмээн сэлмээн байһыеш
Сэгнэн хэзээш ябахалби.
Өөлэн хэлэһэн үгэшни
Өөдэм дуудан хүтэлнэ.
Юрьеэ ехэ дэлхэй дээр
Юрөөл шэнгээр зэдэлнэ.
Найхан шинии захяаһаа
Һанаан һүлдэм мандажа,
Арюун сэсэн бодолһоош
Алтан зула бадарна.

Хаанахи, ямар нютагай
хан бата хүбүүнбиб?
Харюусахаб:

— Харганаа хадхууртай гэдэгыг
дуулаа нэн гүт?
Харганаа хаана ургадаг бэ —
тэндэхи нютагайб.
Эхэ түрэл дайдадаа
эрьежэ тэхэрин мүнхэрхэ
Эгээл нангин газарни —
номин хүхэ тэнгэри дор,
Эбэр мэтээр түрхыһэн
Алтай уулын хоймор,
Сэдьхэл зүрхым жэгүүртүүлхэн хизаар —
Сэлгээ сагаан Сэлэнгэ.
Суута дууша Зугаалайн
аялгануудыг дамжуулан,
Сууряалан ханхинана
Хүн түрэхэн бээмни.
Харганаагай шара сээсэгээр задардаг
Хабарай эхин — апрель нарада
Загсанги сэнхир үндэртэ
Алтан гургалдай шэн шэнжэргэжэ,
Аглаг түбидэ поэдээр
мүндэлхэндэм баясаа нэн.

ТЭМСЭЛ

Арсалдаан дэлхэйдэ бусална,
Арсалдаан хаанаш сууряална,
Арсалдаан сэдьхэлдэмни шангарна...
Арсалдаан, арсалдаан...
Үнэн худал хоёрой

Арсашагүй арсалдаан!
Зүрилдөөн замбида эршэдэнэ,
Зүрилдөөн хаанаш мүндэлнэ,
Зүрилдөөн зүрхыем хүлгүүлнэ...
Зүрилдөөн, зүрилдөөн...
Амидарал үхэл хоёрой
Зүблүүлшэгүй зүрилдөөн!
Тэмсэл түбидэ замхашагүй,
Тэмсэл хаанаш залирнагүй,
Тэмсэл ухаандам намданагүй...
Тэмсэл, тэмсэл...
Бии үгы хоёрой
Тэнсэшэгүй тэмсэл!

КИНОМЕХАНИК ПҮРБЭДЭ

Нютаг соогоо
Нюусагүйгөөр зугаалдаг,
Харгын холоһоо
Харалсахаа яарадаг
Хэнһээш сэнтэй нүхэрни —
Киномеханик Пүрбэ.
Эрдэм дахаһан
Эдир залуу наһандам
Эйнштейниие ойлгуулан,
Наранай гэрэл хүсэхэ тухай
Нангин бодол толгой соомни дэгжээжэ,
Наһанайм хани болоо юм.
Бидэ хоёрой уулзаха бүридөө
Бэе бээдээ эжэлүүдгүйгөөр татуулан,

Юун тухай хөөрэлдэдэг байхыг
Юрэ зоной агшан зуура ойлгохо
Бараг бэшэ гэхэб.
Бараалхан хэлсэдэг асуудалнай:
Бии гэжэ юуб?
Хии гээшэ юуб?

НИИГЭМ

Ходол минии ухаан соо
Бодол шэнээр түрүүлжэ
Хүн хүлдым хэргээдэг
Гүн агуу бэлигтэн
Бүлэг бүлэг нэрээрээ
Шүлэг болон оршоно:
Аристотель, Пифагор, Архимед,
Аристарх, Плутарх, Цицерон,
Платон, Сократ, Демокрит,
Ньютон, Кеплер, Ломоносов,
Гомер, Шекспир, Байрон,
Гойя, Рафаэль, Микеланджело,
Тацит, Овидий, Гораций, Тагор, Уитмен, Неруда,
Бруно, Галилей, Коперник,
Гуно, Бизе, Берлиоз,
Данте, Пушкин, Лев Толстой,
Кант, Гегель, Фейербах,
Ганнибал, Цезарь, Македонский,
Гайдн, Моцарт, Чайковский,
Еврипид, Эсхил, Софокл
Евклид, Декарт, Лобачевский

Диоген, Эпикур, Демосфен,
Диккенс, Лондон, Теккерей,
Катулл, Сафо, Петрарка,
Кафка, Гофман, Эдгар По,
Крузо, Чаплин, Шаляпин,
Сен-Симон, Фурье, Оуэн,
Сен-Санс, Равель, Бетховен,
Рембо, Бодлер Верлен,
Рембрандт, Ван Гог, Тициан,
Руссо, Дидро, Вольтер
Рубель, Вругель, Репин
Рудаки, Хайям, Низами
Бах, Шопен, Шуберт,
Бальзак, Флобер, Мопассан
Григ, Верди, Штраус
Гримм, Свифт, Андерсен.
Шиллинг, Фихте, Спиноза,
Шиллер, Гёте, Гейне,
Бор, Дирак, Резерфорд,
Бернс, Блок, Есенин,
Павлов, Дарвин, Мичурин,
Паули, Ферми, Эйнштейн,
Максвелл, Ампер, Фарадей,
Марат, Спартак, Робеспьер,
Гаусс, Риман, Галуа,
Гагарин, Королёв, Циолковский,
Моне, Сезанн, Ренуар,
Мане, Гоген, Пикассо
Маркс, Энгельс, Ленин.
Табан түбиин соёлһоо

Табан мэдэрэл хүлгэжэ,
Мантан ехэ эрдэмэй
Мандан байгаа түүхэ соо
Ниилэн хүнэй бодолнууд
Ниигэм болон зэдэлнэ.

* * *

Сэдьхэл соомни заримдаа
Сэгээн сэмүүн боломсоор,
Ажаһуужа сүхэрхөө
Айн абья хааргагүй.
Юушые ойндoo шэбшэнгүй,
Юрэл мэндэ ябалга
Ямар ехэ зоболон бэ,
Ямар эртын үхэл бэ?
Дуугай болон хооһорһон
Дууша зүрхэн шэмшэрэн,
Амин хүлдым һэргээхэ.
Алтай гэрэл бэдэрнэ.
Удха түгэс номууды
Уншахаа хүсэнэб,
Агуу уран зурагууды
Анхархаа хүсэнэб.
Шаляпиндал дуушады
Шагнахаа хүсэнэб,
Шэдитэ ирагуу хүгжэм
Сэдьхэхэеэ хүсэнэб.
Аглаг түбиин түбүүдээр
Аяншалхаа хүсэнэб,
Эхэнэр гуа дангины

Энхэрхээ хүсэнэб.
Тадж-Махалай дэргэдэ
Тангариглахаа хүсэнэб,
Гималай хадын орьёл дээр
Гэгээрхээ хүсэнэб.
Юушье ойндоо шэбшэнгүй
Юрэл мэндэ ябалга
Ямар ехэ зоболон бэ,
Ямар эртын үхэл бэ?
Дуугай болон хооһорһон
Дууша зүрхэм шэмшэрэн,
Амин хүлдэ һэргээхэ
Алтан гэрэл бэдэрнэ.

ЗАХЯА ШҮЛЭГҮҮД

Хүн түрэлхэн өөрыгөө
Хүсэд ойлгон мэдэржэ,
Хүлгүү ехэ дэлхэй дээр
Хүсэлхэн хэрэгээ бэлүүлхэ —
Энхэ мүнхэ табисууртай
Эгээн орёо асуудал.
Байдал соохи ниигэмээ
Батаар олон түбхинөөд,
Түүхын ябаса анхаран,
Түүрүү зэргэ шэлээ һаа,
Үе залган дамжаһан
Үлзы жаргал эдлэхэш.
Эдир хонгор наһанһаа
Эжы, абын юрөөлөөр

Зүрхэ сэдхэл татуулхан
Зүб харгы хунгажа,
Газар түби дээр дуун мэтээр
Ганса наһаяа мүнхэрүүлэ!

* * *

Бэрхэшээлнүүдэй дабаанууд
Урдаш мүнөө гэнжэтэй...
Бээдээ найда!
Шэн зориг хэрэгтэй.
Мүнгэн харын толон дор
Мунхан гунхаад юунэйхиб?
Сэлгээ голой урасхалаар,
Сэсэг набшын хангалаар,
Сэдхэл зүрхөө арюусхан,
Губиин дунда шулуун дээр
Түүхын улаан туг мэтээр
Түлиһэн галаа дэгжээжэ,
Үеын һайхан нүхэртэй
Үглөө бүри шэб шэнээр
Үндэр нара угтажа,
Баабай, эжын юрөөлөөр
Байгаалиһаа хүртэһэн
Баяр, жаргал эдлэжэ,
Хүмүүни замдаа төөрингүй,
Хүсэл хүлдөө хүнөөнгүй
Хүн нэрээ мандуула!

ДУУША НАНАН

Дуулангүйгөөр аргамгүй —
Дуулахаа түрэхэн заяатайб.
Дуулаагүйдэм, наһамни —
Дунгяа сэмүүн үдэрнүүд.
Залирхадам, дуунуудни
Задарһан хангал сэсэгүүдтэл,
Залуу шэнэ үетэндэ
Залуур харгы заагуужан!
Түгшүү оршон түбие
Түрмэ гэжэ нанангүй,
Түрүү хэрэг һунгажа,
Түүхын үүдэ тоншоноб.

МАГАДГҮЙ

Юундэшье дууша заяатай
Юртэмсэдэ түрөөбиб?
Аялга болон бүрилдэн,
Ашаан шэнгээр хүндэрһэн
Али олон бодолһоо
Зантагархан толгоймни
Залхуурангяар манарна.
Юрэ бусын юрьеэн соо
Юугээ бэдэрэн иитэрээ
Һанаан үнөөн болоһыем
Һайхан һаруул сэдхэлтэн
Һанаха гү даа, үгы гү?
Али зарим хүдхэшүүл
Алтай ганса наһыем

Адаг муугаар дурсажа,
Сэсэг набша намаан соо,
«Сэлэнгэ», «Байгал», «Одон» соо
Сэнгэжэл ябаһан гайхал гээд,
Сэржэмдэжэ һууха гү?
Үгышые хаа, залуу үе
Үгэ бүхэниием сэдхэжэ,
Үндэр гэгээн поэзиин
Үнэн замаар дабшаһым
Сэсэн һонор ухаагаар
Сэгнэжэшье магадгүй.

ДУРДУУЖАН

Хабар сагта дурлаһан
Хабата залуу наһамни
Дуулим хорбоо замби дээр
Дуун боложо мүнхэрбэ.
Түлэг дундаа найруулһан
Шүлэг бүриим мүнүүд соо
Хүн түрэнэн бэеымни
Хүсэл, һанал, бодолнууд.
Шэлэн хэлэнэн угыем
Шэнэ үе анхаржа,
Сагаан арюун сэдхэл руум
Шагаан нэгэ шэртүүжэн.
Сэнгүү дууша наһыем
Сэнтэй гэжэ һанаа хаа,
Нэрэ, алдар солыем
Нэрэлхэнгүй дурдуужан!

ХҮБҮҮДТЭЭ ЗАХЯА

Нэрым залган дамжуулха
Саяан Түмэн хоёрни!
Нэгэ иимэ захяа
Юрөөн тандаа хэлэхүү:
Жабхаланта найхан сагта
Түрэнэн хүбүүд хадаа
Жаргалта эхын хажууда
Абаяа бүүхэн мартаарайт!..
Эхэ — хэзээшье мандал,
Эсэгэ — хэзээшье туг гэжэ
Эльгэ зүрхөөр хадугаад,
Сэдьхэл арюун ябаарайт!
Үнэн худал хоёрые
Илгаруулхын түлөөдэ
Үндэр ехэ эрдэмэй
Орьёл өөдэ дабшаарайт!
Гансал түрүү хэрэг
Дэлхэй дээрэ хунгажа,
Гагарин мэтэ хүнүүднээ
Үльгэр жэшээ абаарайт!
Мансылжа таниие үргэнэн
Совет Эхэ орондоо
Матросов, Зоя, Джалильдал
Нангин дуратай байгаарайт!
Түрэнэн тоонто нютаг,
Түрэл хэлым мартангүй,
Түбиин найхые магтаһан
Дууем дуулан жаргаарайт!

ТҮГЭСХЭЛ

Хэзээ ургы боложо ургахаяа
Хэлэхэ дурагүйб огто.
Бүргэд шэнгээр тэмсэжэ гарахаб
Бүхы наһаяа ото.
Һүүлшын сагай дүтэлжэ ерэтэр,
Һүүдэр, үхэлдэ эсэргүү —
Дүлэтэ бэеынгээ дууһан дүрэтэр,
Дүйтэй бэрхээр тэмсэһүү.
Зоной түлөө, зоной түлөө
Зориг хабаяа эршэдхэн,
Холын аян, наранда мүнөөдэр
Хонгёо дуугаа үргэхэб.
Ногоон болоходом, хожом хүнүүд
Номин дүлэтэ хүүр дээрэм
Бүргэд шэнгээр тэмсэжэ гараһан
Бүхы наһыем сэгнүүжэн!

* * *

Сагай ямаршые халхин доро
Саһан сагаан сэдхэл дэгжээн,
Хэзээш хаанашые Хүн нэрын
Хэтын нангин заршам сахи!
Алмай ехэ алдуу хэжэ,
Амитан шэнги болоогүй хаа,
Үндэр һайхан хүсэл бодолоо
Үеын үедэ мүнхэрүүл!
Айдар багаһаа эрдэм дахан,
Алхам бүхэнөө сэгнэн шүүжэ,
Ганса наһаяа дуундал адляар
Газар түбидэ ханхинуула!
Ган булад зоригоо носоон,
Гасалан, уйдхар туйлан дабажа,
Шэдигтэ арюун халуун дураар
Шэнээр эхилэ үдэр бүрээ!

ПОЭМЭНҮҮД

АБЫН ДУРАСХААЛ

1.

Үнгэрhэн дайнда абамни унаа —
Үнэнэй халуун тэмсэлдэ.
Үнгэрhэн дайнда абамни унаа —
Үргэн замуудай бэлшэртэ.
Эжыдээ багашуул үлөө hэмди,
Эсэгын ехэ хүбүүнби.
Үншэрхэ гээшые үзөө hэмди,
Үлэхэн табанай нэгэнби.
Жэнгинүүр хонгёо хонхын абяндал,
Жэлнүүд хубарин үнгэрбэ.
Уйдхарта бүлын сэдхэл hанаанда
Унахан абам мүнхэрбэ.

2.

Шэрүүн хүйтэн шуургата үбэл
Шэнхинэн, хүнхинэн байгаа бэлэй.
Бордоhон саhатай нэгэ үдэр
Баруулжаа мордон гараа бэлэйш.
Эсэгын илдам зөөлэн нюдөөр
Эгээл тиихэдэ намаяа харан,
Малгайм хасабша бүхөөр уяад,
Магнай дээрэм таалаа бэлэйш.
Уйдхар гунигта булта абтаад,
Уйлан хайлан зогсоо hэмди.

Бурхандаа төөдэймнай зальбараад,
Бусажа ерэхыеш найдаа нэмди.
Аяар холын тэрэ үдэр
Арюунаар сэдхэлдээ хадуун ябанаб.
Малгайм хасабша бүхөөр уяад,
Магнай дээрэм таалаһыш хананаб.

3.

Табан хоногһоо
илалта болохоо байхада,
Таһарааш манһаа,
түрэл инаг абамни!
Силезиин дэргэдэ
баатар хатуу байлдаанда
Сэбэр нангинаар
шахаа тангариг сахяалши.
Табан хоногһоо
суута Берлин абтагдаад,
Табан хушуумнай
алдар солоёо гиигүүлээл.
Энэ тэмсэлэй
эсэс хүрэтэр, абамни,
Эрэлхэг бэрхээр
Эхэ ороноо хамгаалааш.
Шинии нэрэ
юрын, заахан байбашье,
Шинии хэрэгэй
халуун дүлөөр мүнхэрөө.
Шинии хүбүүн
Берлин хүрэтэр түүхыеш,

Шинии тухай зугаалжа ябахал өөрөө.
Эрхэ сүлөө,
энэ жаргалай түлөө! — гээд,
Эхэ Совет ороноо
аршалан унаһан таанарта
Дуугаа үргэнэб,
Эрхим шүлэг һунгажа.
Дурасхаалта нэрыетнай
дуудажа байнаб —
Дуулана гүт,
шулуун зүрхэтэ бүргэдүүд!
Танай адхаһан
һүлдэ халуун шуһан
Тангариг боложо
Ажабайдал соо шэнгээ.
Ажабайдалда бэлэглэһэн
дурантнай
Амиды,
үхэхэгүй,
мүнхэ!
Энэ дуран
эртын улаан наран соо.
Эрдэм дахаһан
эдиршүүлэй шууяан соо.
Элдин талын
задарма надхаа сэсэг соо,
Энгэр сэлиһэн
залуу дуушын дуунууд соо.
Энэ дураар
хүн нэрэ мандуулжа,

Үнэнхэн сооһоо
жэгүүртэжэ бодоболта,
Үндэртэ дурлаһан бүргэдүүд.

4.

Золтой мүнөө
ажаһуунабди булта —
Золой түлөө тэмсэһэн хүнэй үхибүүд.
Амгалан байдал
сэсэглэн һалбаржа,
Аба тухайм
арюун дурасхаал дурдалай,
Үншэн табан
бээ хүсэжэ,
Үргэн замай
эхин захада гараабди.
Абынгаа нэрые
хаанашье нэрлүүлжэ,
Ажал бэлигээр
ажабайдал шэлэхэбди,
Золтой мүнөө
ажаһуунабди булта —
Золой түлөө тэмсэһэн хүнэй үхибүүд.

5.

Эжымнай
хадамда гараһаар үнинэй —
Эжэл хүнөө
олоһыень мэдэнэб.
Эжымнай

хадамда гарахаар үнинэй —
Эжэл хүнийнь
абыемни хануулдаг.
Үншэн мантай
эжйдэмнай туһалжа,
Үргэн маниие,
хүн болгон табилсаа.
Угаа хайн хүн!
Баяртайбди тэрээндэ —
Урматай хүхюун,
абыемнай хануулдаг,
Энээнэйнй түлөө
абамнай гэжэ
Энэ хүниие
баясаадаг болообди.
Алтан гартай,
дархан суутай
Абыемнай хануулдаг
нүхэрөө олообди.

6.

Ханада оршодог абымни дүрэ —
Харажал хододоо ябадагби.
Сэлмэг хурса нюдыень шэртээд,
Сэдьхэл зүрхөө ханадагби.
Хойто абамнай дүрыень нягтаар
Хоймортоо уралан шэмэглээ.
Хамаг бүлөөрөө эсэгыем иигэжэ
Хадуюжа абаабди сээжэдээ.
Абамни зохёодог байгаа гэлсэдэг —

Ажабайдал дуулахые хүсөө!
Һанаһан һаналыень бэелүүлхые оролдон,
Һайхан замаарш дабшанхайб.
Ханада оршодог дүрыень харахадам,
Харгыдам заяадаг хэбэртэй.
Сэлмэг хурса нюдыень шэртээд,
Сэдьхэл зүрхөө ханадагби.

ДУУЛЫШ, МИНИИ АТОМ!

Захагүй, мүнхэ
Замбуулин соо
Юумэн бүхэн
Өөрын хуули ёһотой.
Унжагай
Юрэ бусын урасхал соо
Урдажа ябаһан бишье —
Баһал өөрын хуулитайб.
Зүгөөр
Би бодос бэшэб.
Зүбшөөхэ ухаан,
Уярха сэдьхэл зүрхэтэйб.
Дүрбэн мүсэтэ
Араата амитаншье бэшэб,
Дүлэн шэнги шуһатай,
Уршалаатаһан уураг тархитай,
Холые хараха
Гал хурса нюдэтэй,
Хонгёотомо
Сад мүнгэн хоолойтой

Хоёр хүлтэнэй нэгэнби!
Эрдэмтэ физик!
Бодолгото юундэ болобот?
Эрьелдэжэ байһан электрон
Атом дотор
Нараяа хэды тойрохоб,
Тэды дахин хүн
Наһаяа,
Юумэн бүхэниие
Дабтаха хубитай гэжэ гү?
Зүб —
Хүн мүнхэ бэшэ.
Зүрхэнэйм сохидол
Мүнхэ бэшэ.
Мэдэнэм —
Хэзээшьеб
Гүйгөөшэ хурдан шуһамни
Мэдэрэл соомни бүдэржэ,
Халба хүрэхэ...
Зүгөөр,
Хэзээ
Ургы боложо ургахаяа
Хэлэхэ дурагүйб огто.
Бүргэд шэнгээр
Тэмсэжэ гарахаб
Бүхы наһаяа ото.
Һүүлшын сагай
Дүтэлжэ ерэтэр,
Һүүдэр үхэлдэ эсэргүү
Дүлэтэ бэеынгээ

Дууһан дүрэтэр,
Дүйтэй бэрхээр тэмсэһүү.
Зоной түлөө,
Золой түлөө
Зориг хабаяа эршэдхэн,
Холын аян, наранда
Мүнөөдэр
Хонгёо дуугаа үргэхэб.
Ногоон болоходом,
Хожом хүнүүд
Номин дүлэтэ хүүр дээрэм
Бүргэд шэнгээр
Тэмсэжэ
Гараһан
Бүхы наһыем сэгнүүжэн.
Ажабайдал
Үхэлтэй
Адлидхажа болохо аал?
Ажабайдал байгаа,
Байха.
Ажабайдал
Үхэлһөө
Хүсэтэй!
Гэрэлтэ шуһанайнь һудалнууд
Түмэн жэл соо лугшаха,
Сохилхо юм хэтэдээ.
Түби дэлхэй дээр
Юумэн бүхэн мүнхэ
Һалбаржа байха
Заяатай юм хэзээдэш!

Наял хогоосон
Манай Газар замби —
Мүнөөдэр
Харыш —
Танигдашагүйгөөр хубилшоо.
Мүшэдүүд!
Харагша нэнта —
Гэршэмни боложо үгыт!
Наран,
Харана гүш мүнөө —
Ногооршоһон,
Дуулажа байһан замбиие?
Номин хүхэ огторгойнш
Майхан үргэн сээжэ дээр
Ногоон замби дэлхэй
Намаа набшаар сэсэглээд,
Харбаһан шуумай
Жэгүүр оложо,
Ханхинаата дуунууд соо
Захагүй, мүнхэ
Замбуулин соо
Заяа жаргал
Залин соогуур юрөөжэ,
Хүтжэлтынгээ хуулиие
Хүнэй нэрээр мүнхэлбэ.
Зээрэг дошхон Терегэй
Зэд хонгёо хоолойе
Мүшэн тунгалаг Ангарын
Мүнгэн дуунтай нэгэдхэн,
Нүртэ шуурган аянгаар

Һүнийн шэбхэг һэтэлжэ,
Газар замбиин оройһоо,
Гималайнуудай байсаһаа,
Галаб үеын түүхээр
Сахилгаан нюдээ хурсадхан,
Мүнхэ ажабайдалай
Мүнөөдэрые дуулажа,
Ерээдүйень магтанам.
Намда Ерээдүй —
Унтаршагүй наран,
Нашан бүргэд шубуунай
Сэнхир холые зорижо,
Зүрхэнэймни галые
Ошон нюдэндөө бадарган,
Аян замаа харалга,
Намда Ерээдүй —
Зүүн зүгэй толон,
Нарай дүүхэйн
Үглөө угтан энеэжэ,
Хүн бээе бээлжэ,
Хүлдэ орохо баяр.
Намда Ерээдүй —
Бүхы дэлхэйн арадуудай
Найдал зоригоор ниилэжэ,
Гар гараа барилсан,
Эгүүридэ гэгээн
Оюун хурса эрдэмэй
Эршэ оньһо оложо,
Энхэ ажалай охин соо
Жаргал эдлэхэ заяан,

Энэ дэлхэй дээр
Хүн түрэлтэнэй түүхэ
Эндүүршэгүйгөөр
Сухаришагүйгөөр
Хүгжөө,
Хүгжэнэ,
Хүгжэхэ —
Үдэр хүнийн хэлгэсээндли,
Арсашагүй хуули ёһотой.
Энэ хуулийн
Онъһон орёо үүдэ
Марка анха нээгээ.
Энэ хуулийн
Тайлдаһан зангилаа удха,
Мүнхын уһандал,
Тодо.
Би —
Энэ хуулийн
Дали абаһан дуушанби!
Би —
Урайнь
Буруугай бэлшээриһээ гараагүй
Булган малгайтай буряад —
Хээрын малша угтай,
Нойрһоо һэриһэн талын
Хэтын дуунай эзэнби!

ХАНИНАРТАА БЭШЭГ

Аяар холооноо
Алаг зүрхэнэйм изагуурта
Баярай баглаа
Бадма сэсэг харбайжа,
Ухааемни сэлмээхэ аржагархан захяагаа
Удхалан намдаа бэшэбэлта даа.
Айдар наһанайм
Аян холын харгыда
Ашата һайхан юрөөл болон бадарха
Асуудал намдаа табибалта даа.
— Хаана, ямар хизарта
Мүнөө шимнай байнабши?
Хайшан гэжэ, хэзээ
мантаяа шимнай хахасаабши?
Ажал хэнэ гүш, үгы гү,
Али шимнай хуушаараа
Архяал уужа ябана гүш?
Зүрхэнэйм инаг хани нүхэд!
Зүбөөр намдаа хандабалта даа.
Зүрин хэлэхэ аргамнигүй.
Сэнтэй танай һургаалые
Сэдьхэлдээ хадуужа абадагби.
Эльгэлжэ хэлэһэн үгэдэтнай
Этигэжэл ябадаг зандааби.
Үнихэнэйл намаяа
Үгы болгоот.
Хүлисэл танһаа гуйнаби.
Хабхар харанхы нэгэ һүни

Хандажа танай хэндэшье
Хахасая гэжэ
гансашье үгэ хэлэнгүй,
Гараа хэндэш харбайнгүй
Түөрһэн яаруу поезддо
Түргэн бушуу нуугаад лэ,
Шэнэ газарай хизаар уруу ажаллахаяа
Шэглэн мордоо гээшэ нэм.
Тэрэ хүнийн солгёондо
Тэнюунээр өөртөө хэлээ нэм:
— Хүлгэжэл, уужал ябахашни
Хүрөө бэшэ гү?
Ехэ хэрэг хэхэ сагшни
Ерээ бэшэ гү?
Хүнэй зүрхэ
Хүдэлгэмэ,
Зоной найхан сэдхэл соо
Зоригой гэрэл носоомо,
Туһатай, ашатай шүлэг бэшэжэ
Туршаа наашни яаха бэ?
Гартааш
Ганса гуурһан бэшэ,
СЦБ-гэй монёрой
Элитэ диплом байна бшуу.
Ханил үетэм, мүнөө би
Хахасаад тантай,
Хараани зүгтэ оршоһон
Гүнзэгы саһата
Гүн Сибириин уудамда ажалланаб.
Шэдитэй эдитэй зайн галаар

Шэнхинэхэ
Шэнэ маягай шэрэм харгын
Холын нэгэ зурууд дээр
Шэм гэмэ
Шэмэрүүн үбэлэй
Хүйтэндэ
Шэнээ түсэг хүдэлмэришэ хүбүүдээр
Шэлгээ омогоор эльгэ хатан,
Олон релейн шкафууд соо
Шүрэб, утаһаар
Онһон аппарат холбоноб.
Мүнөө минии сэдхэлдэ
Мүшэн гэрэл сасаржа,
Согтой гоёор зүрхэмни
Сохилходожо байна лэ.
Орой болотор хүнindөө
Огсом хүхюун шууяатай
Хамтын байра-вагон соо
Үнгын галаар ялардаг
светофорой бүридхэл
Үсэд үзэн шудалнаб.
Янза бүрийн кабель тухай
Ном судар уншанаб.
Үнэн сэхээ хэлэхэдэ,
Ногоон гуниг үнгэржэ,
архи уухаа болинхойб.
Хаа яахан заримдаа
ресторанай уняар соо
Хамта һуужа сэнгэдэгээ,
Халуун хөөрүү хөөрөөн соо

Шүлһэ гарама гоохон басагад,
ажана байдал,
Шүлэг тухай зугаалдагаа.
Элдэб орёо асуудалаар арсалдадагаа
Эжэлүүдгүйхэн ханагшаб.
Үнөөрөөшье, тиихэдэ
олон официант эхэнэрнүүд соо
Үргэлжэ ушардаг хүн хадаа
Шэгнүүртэйхэн бэлэйлби.
Ушар иимэхээ тэдээндэ
Шэлээтэйгээр хараалгажа үзөөгүйбди.
Тэдэ, магад, намайе
Тэнсэлгүйхэн мэдээжэ,
Баггүй томо
Баян бардам эрэ гэжэ
Һанадаг байжашье болоо даа.
Хүлгүү ехэ шууяан соо,
Хүнэй олон дүхэриг соо
Шуһанай халажа эхилэмсээр
Шуран жороо шүлэгүүдые
ханхинуулха дуратай һэм.
Шүлэг гээшэм тиихэдэ
хармаан соомни хүндэрхэ
Шүүбэри лотерейн мүнгэтэй
адли баялиг бэлэй лэ.
Аляа балшар наһанһаа
Аянай холо уруу мордожо,
Түби дээгүүр суурхааша
Түмэн харгы замуудаар
Нашан гоё дуунууд соо

Нара халхи магтаха
үндэр найхан хүсэлтэй нэм.
Үбгэн баабайм хэлэгшэ:
— Үлгэтэй нарай нялхааа
Үдэр, хүнигүй орилдог
Жэгтэйхэн лэ хүн хэнши.
Нюсэгэн хүлтэй гурбатайдаа
Хониёо гэнтэ харамсаараа
Гэрээ тойрон намнажа,
Хүсэжэ ядаад,
Хүхэртэрөө
Уһан нюдэн болодог хэнши.
Хайшаа ямар хизаар уруу
Тэрэ хонёор тиихэдэ
Хатар табин хиидэхээ
Хүсөө хүнбиб, мэдэнэгүйб.
Энэ ушар ханаад лэ,
Энеэдэгби сэдхэлдээ.
Үбгэн баабайм мүнөөшье
Үшөөл намай хараһаар:
— Жэгтэйхэн лэ хэнши,
Жэгтэйл зандаа үлөөш даа.
Хэзээ ухаа орохо хүмши,
Тэнгэрийн олон шүлэг, үльгэр
Хээлэхэ амитан болоод лэ
(Хэндээ хэрэгтэй зөөри гээшэб?).
Дээдын тэрэ нургууля хаяжархёод,
Хээгүүр яагуур
Түгэншэлхэн монтёр —
Хэншые бэшэ

Хүн хаш даа.
Үетэм, үетэм!
Үбгэн баабайн
намда шуһан түрэлшые һаа,
Үндэр найхан уялгатай Поэзиие
хараалгаха дурамгүй.
Галта хүлэг — поездын
Газар түбиие тойрохо
Ган булад харгы табижа,
Жаргал зохёодог зоной дунда
һуурияа
һунган олоһоноо зүб гэжэ тоолоноб.
Эгээлэй хүнүүдтэ эгээл хэрэгтэй
Эршэтэ уран дуушан
Эрын бэе бээлхэм
Эндэл бэшэ гү?
Жэргэһэн сэнхир хүсэл һаналаар
жэгүүртэжэ,
Элдин холын номин һалхи угтажа,
Энгэрээ сэлихэм
Эндэл бэшэ гү?
Задан сэхэ замаймни,
Заяанаймни гол удха
одоол мүнөө элирбэ:
Нангин ажабайдалда
Наран хубитаа бэлэглэхын түлөөдэ,
Дархан солотой
Ажалша уладай зэргэдэ
Дабтамал хурса үгэһөө гадна,
Уран гартай дуушан байха ёһотойб.

Хүндэтэ хани нүхэдни!
Хүсэл найхан захяагайтнай түлөөдэ
Сээжын оёорһоо таанарта
Сэдьхэлэй баяр хүргэнэб.
Баржытар бэшэһэн бэшэгһээтнай
Байгалайнгаа үмэнэхи
Элдэб һонинууд,
Эжэл үетэн таанарайнгаа
Эрмэлзэлнүүд тухайда
Тобшо бодол түрэбэб.
Ирагуу мэндын
Инагтанай юрөөлһөө
Мүнөө зосоом —
Мүнхэ наранай гэрэл,
Мүшэн толи,
Мүнгэн һарын хүгжэм,
Сэлгээ агаар,
Сэнхир номин эрдэни.
Залгуулан бэшэһэн
Захяаханаа
дүүргэһүү даа аалихан.
Хуһан модон һүлдэтэй
Элдин Росси
Хушан шаргал үһэтэй,
Илдам сэнхир нюдэтэй
Уран дууша хүбүүнэй
Зохёолнуудай түхэл соо
Урдаа байһан саарһые
Эльгэнһээ гараһан үгэнүүдээр
Эрээлһыем буруушаажа,

Намаяа бүүхэн хараагаарайт.
Сэдьхэлээр тэрээндэ дүтэ хамнайб.
Сергей Есенин гэжэ хүндэ
Дурлаагүйшүүл бии юм аал?!
Сэнгэдэгби
оюута арадай шүлэгүүд соо,
Сээжын гүнзэгы изагуурһаа
Сэнхирлэн бурьялаа дуунай эршэ,
Сэнгүү залуу наһанай
Сэлюун үргэн далайса,
Гэгээн үндэр Поэзиин
Гэрэл толидо шүтэлгэ.
Зай, нүхэд, энэ мэтээр
Задагай бэшэгээ түгэсхэжэ,
Шэмэрүүн үбэлэй
Шэрүүн һалхяар шуургалһан
Шэнэ газарай түб хото —
Целиноградһаа
Дуран һанаан хоёрой
Баяр танда хүргэнэ
Дуутайшуутай
Танай Даши Дамбаев.

СЭНХИР ХҮЛЭГ

1.

Баяртай,
Эхэ Буряад оромни!
Барууни холын баруун зүг
зорин гүйһэн,
Хоёр хурдан поездын
хүндэ булад мөөрэй түбэрөөн доро
шамтаяа хагасан,
Хэбэд номин огторгойшни сэлмэгээр уяржа,
хүлгэн уйтарһан
Сэдьхэл зүрхээ
уужам тэнюун болголойб,
Сэбэр тунгалаг харасатай басагадуудшни
Энеэбхилэн,
Энэрхы дулаахан ульһатай,
Үнжэгэн сагаан гархануудаараа
Вагоной сэнхир сонхын саана
удаан, удаан даллаһаар,
Баяр, жаргал хүсэжэ,
үдэшэбэл даа намайе.
Эльгэн дээрээ хөөхэйлхэдэжэ энхэрһээр,
Эмээлтын дүрөөдэ хүлыем хүргөөд,
Иимэ гоёор харгы замда
Ирагуу найхан юрөөл түүрээн,
Набша ногоон хабар сагай
Наранай элшээр жэргэн гиижэ,
Аажам талын
Алтан дүүжэн үлгы соо

Эрэ болгоһон үрэээ
Арюун мэдэрэлэй долгин соо
Холын аянда мордуулбаш.
Арса, жодоо, ая гангын хангалта
түрэхэн газар дайдамни!
Тэнгэрийн сиидэм майхан доро
түгэншэлхэн зайгуул шэнгээр,
Тэрьедэн шамһаа хулжаа бэшэб:
Шэрэм харгын шэнхинээн доро
Шэбэнэн ябаа минии шүлэг —
Гашуун хүйтэн гомдол бэшэ,
Газаа холуур шамай магтан,
дуулаха гэхэн зориг.
Электровозуудай харайха харгы табиха
Барилгашадтай хамта
Элдин, уужам, дэлгэр, намжаа
Орос орон мордолойб.
Хүлээжэ намаяа байгаарай,
Эхэ Буряад оромни!
Хүбүүншни һайн ябаад,
Иртыш мүрэнэй эрьһэнээ
Рельсын хүгжэм,
светофорнуудай галнууд.
Реле тухай,
ажалша мундуу хүнүүд тухай
Аялгалһан
Абьяас түгэс шүлэглэлэй намтар
Альган дээрээ бэлэг сэлэг болгожо,
шамда һарбайн асархал.
Эжымни, бэрхэш даа!

Шиниингээ бариһан хушан шаргал хилээмэ,
Ээзгэй, хурууд, тоһо — сагаан эдээнэй дээжэ
Эжэл хани нүхэдтэйгөө хубаалдажа,
Согтой залитай зугаа соо
Эльгэ хатан, сэдьхэлээрээ омогби.
Баярлахадамни —
Баярыемни хубаалсан,
Мүр далыем энеэбхилэн ташажа,
Мүшэтэ тунгалаг нюдөөрөө урдаһаамни
шэртэдэг,
Уйдахадамни —
Уйдхарыемни хубаалсан,
Гүнзэгы сээжэһээ ханаа алдаад,
Гүлмэр энэрхы сэдьхэлээр ухааемни сэлмээдэг
Ханилжа ябаха эрын дээжэ нүхэдтэйб.
Ханилжа ябаһан эрын дээжэ нүхэдни
Охито халуун зүрхээ оршолонгой сэнхир соо
Одон шэнгээр носоожо,
түмэн зоной хэрэгтэ
оюун бэлигээ зорюулха,
Хараани холын уудам руу харайн ошоһон
Харгы замай дуун шэнги,
Шэдитэ найхан хүсэлтэй.
Улаан хуулиин нэрые
заяалсааша наһамни,
Уран үгын тугые
барилсааша наһамни,
Гургалдайта хабар сагаа
угталсааша наһамни,
Гушан гурбан Мундаргаяа

Магталсааша наһамни
Бэшэжэ ябаа шүлэглэлэйм
Сэсэрлигэй хангал соо
Бэлэг Тандаб олуужан,
Далита минии үетэн!
Урагшаа, минии поезд!
Залуу наһанайм поезд!
Уняар мананай бурьяан соогуур
Хүбшэ тайгын хүүеэн соогуур,
Уһа голой урасхал дээгүүр,
сэсэг набшын дэльбэ дээгүүр,
Уужам дэлхэйн умарюун дээгүүр
алтан наранай
хонхын дуун соо
Алдар солын амисхаал худар
аянгатан ханхиныш,
минии поезд!
Айдар наһанайм поезд!

2.

Амар сайн,
Сэсэг набша ногоон соо
шэмэг болоһон хото,
Сэнхир Иртыш мүрэнэй
дугы болоһон хото,
Сибириин буурал түүхын
түлхюур болоһон хото,
Сэдьхэл һайхан зоной
һуури болоһон хото!
Огторгойнш орьёлой номин гүн соо

Жаргашаһан наран
Элшэ гэрэлэй алтан бороогоор
Наян үнгын оршон соо
Зэрэлгээтэн ханхинажа,
Нажар зунай эхиие
Гүн баяраар тэмдэглэн,
Гудамжааршни юрьезшэ
Олон зоной шанха дээрэ
Дуулажа байһан шэнги.
Набша ногоон модод сооһоо
өөдөө үндын улыжэ,
Наран тээшэ тэгүүлһэн
дабхар сагаан байшангууд,
Сэлгээ номин агаарые
һэбшээтүүлэн харайһан
Сэнхир такси,
хуа шаргал троллейбус,
хурдан экспресс-автобус,
Зайн галай шэдитэ хүсөөр
аян замай уудам руу
Залгаа хамбы-вагон шэрэн гүйгөөшэ
хүдэр мундуу электровоз,
Холын харгын дохёо үгэн,
хонхын дуугаар жэнгирһэн
Ходор хиидэһэн трамвайнууд,
Урасхал долги эсхээшэ
шуумгай түргэн катернууд,
Улаан, ягаан үнгэтэй
сироп уһан ундые
аягалааша автомат...

Жаргал дүүрэн мүнөөдэрэйш туяан соо
Жабхаланта ерээдүйш
ирагуу гимнээр зэдэлнэл,
холын шэнэ хото!
Ямар найхан үдэр бэ!
Сэнхир жаргал зосоомни
Ягаан сэсэгээр задаржа,
жэгтэй гоё нарата дуун
зүрхэн соомни жэргэнэ.
Саб сагаан самсатай,
хүрин улаан шарайтай,
сахилма омог мойһон хурса нюдэтэй
зүүн зүгэй айлшан
Шинии хүбүүд, басагадаар
гар гараа барилсаад,
Шинии сэлюун гудамжаар
сээжын зугаа дэлгэжэ,
Хүндэтэ зонойш үмэнэ
энеэбхилэн дохижо,
Хүнгэн солбон алхасаар
Ленинскыеш үгсэнэ.
Шарахан үһэтэй, сэнхир нюдэтэй
эдир хөөрхэн дангина,
Шангаар гарым адха!
Сэсэг шэнги бэеыншни
Аляа илдам хүдэлсэ
ирагуу дуунай аялгаар
Алаг минии зүрхые
жэгүүртүүлэн ханхинаг!
Амар сайн,

Аян харгы замуудай
бэлшэр болоһон хото,
Агуу манай багшын
дурасхаал болоһон хото,
Автомат оньһон машинын
хэрэм болоһон хото,
Айдар залуу оюутанай
үлгы болоһон хото!

3.

Гал сахилса
Гандаһан газар түнхижэ,
Хайр шулуун, дэгнүүл, шорой
Хамха сохин шэдэлнэб.
Хүнгэн бэшэ!
Хүрзын эшэ
Хүдэр тар соо шэшэрнэ.
Ааяма халуун.
Аадар бороо хүлээжэ ядаһан тала
сээжээе хүрхылгэн,
Хүндөөр амилна.
Аяар холо, уляангирнуудай һүүдэртэ
шэбээлшэһэн хото
Аажам номгон оршон соо
зэрэлгээтэн мирална.
Харин эндэ,
шэрэм харгын зурууд дээр,
газарай хүрьһэн
Хаха хүрэн гантажа,
хүлэй ула

гамгүйгөөр хайрана.
Хүлхэн гоожоно.
Наранай шанга элшэ дор
Хүрин үнгөөр шэрдүүлшоо
нюсэгэн минии нюрган.
Хоолой хатана.
Хүнэг хүнэгөөр худагай хүйтэн уһа
тархи руугаа адхаһайб.
Хүхэ номин долгин соо
хүльбэрхэдэжэ байдаг һайб.
Хуурмаг хүсэл!
Олоод туршыш дүтэ
гартам хүрээ наадана.
Ямаршые бэрхэшээл
Харгыемни хаахагүй.
Балсамни, зангира!
Дууһашагүй
сортоотой
СЦБ-гэй монтёрнуудаар
Дуу дуулан,
СОБ кабель
траншей шамда малтанаб.
Эксцебист минии толгой соо
сэсэг шэнгээр һалбарһан
релейн зураг,
Электрын галай шэжэм шэдитэ
алас үндэр зам,
Элдин холо, Байгалай үмэнэ,
Эхэ нютагайм сэнхиртэ
жэргэн гургааша гургалдай,

Уһа голой эрьедэ намаяа дурсан,
Урасхал долгиной миралхые хараад,
Уйдажа һууһан мойһон нюдэтэй инаг басаган,
— Амидыб! — гээд,
ган бурма шорой сооһоо надхан шууһан
Аглаг России шэмэглэл -буржагар ногоон хуһан ой.
— Мундаргые зобоһон
мушхуу модон бэшэб! — гээд,
Мундуу бээ туршажа,
Хүрьһэтэ газарай гүн сооһоо
Хүлэр мүнгэн шүлэглэл
Хүрзэ баряад уудалнаб.
Хүдэлмэришэ уладай залан үгын үнсэг дээр
Хүн тухай шэнэ дуугаа һунганаб.
Түмэн түмэн составаар түбиин зүрхэ хүлгөөхэ
Түмэр харгы зохёогшо шэн зориг түтэлдэр
Эрын дээжэ хүбүүдээр
дүлэтэ халуун ажал соо
Энгэрээ сэлеэд,
шандааһатан жэгүүртыш,
дууша наһам
Эршэтэй!

4.

Хорин долоон хүбүүдэй
солгёо хоолойн эршэ соо
Хонгёотодог ноб ногоон вагон соо
Хон-жэн.
Гансаараа ши
намжаа һүнийн һонорто

Дун сагаан гараараа
бүхэлжэ намай тэбэрээд,
Дурлал дүүрэн
Гүлмэр харахан нюдөөрөө
баярай нулимса гүйлгэжэ,
Гүн мэдэрэлэй хүлгөөн соо
юртэмсые мартажа,
Эрхэ мэдэлдэм бүхы бээ бэлэглээд,
Энхэргэнээр
удаан, удаан тааланах.
Маргаагүйб тэрэ хүниие,
жаргалта хүниие,
Мартагдашагүй хүниие,
Саяан уулын хормой түшэн
сэгээн номин манан соо дунгяарагша
Сагаан Нуурай хүниие.
Алдар солын охиндо тархья эрьсээд,
Амараг шамаяа орхижо, аяар холуур
Аяншалһан зайгуул бэшэб.
Үгы, би —
Үлгэн замби дээр
бодото үнэн дурлалай эршэ хүсэ
Шалгажа,
мүнхэ хэрэгэй баглаа сэсэг
Шамда,
амараг гансамни,
бэлэглэхэ хүсэлтэйб.
Үндэртэ дурлаһан зүрхэмни
светофоруудай толгой сооһоо
гэрэл болоод,

Ерээдүй руу жэгүүртэнэн электровозой
залан шэрэм харгы дээр
Һолонготон зүрхэмни
реленүүдэй якорь болоод,
Елүүр булад рельсын хүгжэм
һонор шэхээр шагнажа,
уянгатан сохилнол.
Хүдэлмэришэн ангиин зэргэдэ
Эксцебистээр жагсажа,
Хурьһэтэ газар дээр
улаан хуулийн һүлдэ туг
Үргэлсэжэ дээшэнь, ракетэ дээр
наран тээшэ
Надхуулалсан далбуулжа,
Үлзы жаргал зохёолсоноб,
минии Сэсэг!..
Хон-жэн.
Хорин долоон хүбүүдэй
Солгёо хоолойн эршэ соо
Хонгёотодог ноб ногоон вагон соо
Гуулин һарын жэмбүүрэй
хүлгүү номин хүгжэм дор
Гуурһа баряад,
Дуран тухай шэбэнэжэ,
шамаяа һанан
Дурсанаб.

5.

Нажарай ааяма халуунда
манай хамтын байра соо

амилшагүй бугшэм.
Наранай элшэ хурса годлёр
түмэр шобхо хушалтые
нэбтэ харбан сорьёдог.
Уураг тархиин хохимой соогоо
һуунагтажа унжыха,
Ухаан бодолойм харайса
аалидажа намжаарха.
Сэбэр тунгалаг агаарта
сэсэгэй хангал унхидан,
Сэнхир мүрэнэй уһан соо
сээжээ сэлин умбаханаа
Сэнгүү гоё юун байхаб?!
Хүбүүд, хүбүүд!
Хүхюутэйгээр амаралтаяа
Тэмдэглэе.
Тэндэ —
Эрьеын жэнтэй элһэн дээр
зоной олон гээшэ!
Эд бараа элбэгтэй
базаар дээрэ шэнги.
Энеэдэн. Шууяан.
Шог зугаа.
Эреэн маряан үнгэ.
Мүнгэн эбхэлээ долгин соо
Мүшэтэ хонгёо уран дуутай
Гоохон сэбэр басагадай бэе, сээжын
Гоё гээшэ?!
Эрын үргэн ээмүүдтэй
Шиираг мундуу хүбүүдээр

Ээрэмшээлгэн агаарта
Шамбай солбон бүмбэгэ
Шаб гэтэр сохиходом,
Эгээл найхан дангина
Эрбэгэрхэн нюдөөрөө нарабшалан нам тээшэ
Энхэргэнээр шэртэнэ.
Омогорхоноб.
Охито халуун дүлэтэ шуһан
һудал соомни жэргэнэ.
Зангирагша балсан соом
Залуу наһан,
залуу наһан дуулана.
Бахим хүлөөр эрьеын эрмэг тулгалжа,
Бараан хамбы долгин руу
барас шэнгээр собхоржо,
Угалзатаһан
Уһанай нюруу хаха зүһэн шуумайнаб,
хүнды сээжээр амилжа,
Харайн ерэхэн урасхал
Хам тэбэреэд, барилдажа илахадам,
Түргэн дундаа хамха һүрэн,
Түмэн дуһалаар бута буужа,
Сасагтажа
Сасарна.
Хүрин хүдэр бэеыем
һонюушархуу эдиршүүл,
Хүнүүд харан гайхажа,
Хүхюутэйгээр юрьелдэн:
— Африканец! — гэлсэнэ.
Минин нүхэд

Минхэржэ:

— Манай негр! — гэлсэнэ,
Зангирагша балсан соом
Залуу наһан,
залуу наһан дуулана.
Эрье дээрэ
биирэ баряад нуугааша
Эдир уран зурааша!
Энэ минии эршэ хүсэн
Эгээл һайхан шүлэглэлөөр
шэхэндэшни ханхинаг,
Тунгалаг хурса нюдэн соош
гэгээн зүүдэ мануулаг,
Тунга арюун сэдхэл соош
оюун бэлиг мандуулаг!

6.

Сэнхир холын аян харгы
ямар һайхам,
Сэсэгэй хангалта сэдхэл зүрхэн
ямар һайхам,
Эрхим баян — эрдэм бэлиг
ямар һайхам,
Эршээр дүүрэн алда сээжэ
ямар һайхам?!
Энэ минии эрэ бэеын
Элдин замбиин үбсүүн дээрэ
Г ургалдайтай
Гурган байха
хабын түлөө,

Жэргэмэлтэй
Жэргэн байха
золой түлөө
Аяар урдын балар сагта
Алтай дэлхэй
тахижа хууһан угсаатамни
Аяга дүүрэн арза хорзоор
Аглаг дайдаа сүршөө гү?
Уран тахаар хан гэнэн
Унаган хүлэг шүлэгэйм түлөө
Эрхын шэнээн байхадам,
эжым намаяа
Эльгэн дээрээ
энхэрхэдэжэ хуугаа гү?
Агуу сагай магтаал болгон,
Аялгалһан дуунайм түлөө
Барбагайн шэнээн байхадам,
баабайм намаяа
Баярлуулаад,
байлдаан соогуур унаа гү?
Урагшаа, минии поезд!
Залуу наһанайм поезд!
Уняар мананай бурьяан соогуур,
хүбшэ тайгын хүүеэн соогуур,
Уһа голой урасхал дээгүүр,
сэсэг набшын дэльбэ дээгүүр,
Уужам дэлхэйн умарюун дээгүүр
алтан наранай хонхын дуун соо
Алдар солын амисхаал худар
аянгатан ханхиныш,

мини поезд!
Айдар наһанайм поезд!
Зангиржа ябаһан булад мэтэ балсалта
омог залуу хүбүүдээр
Гитарын долоон
зэд мүнгэн утаһадай
номин солгёо хүгжэм дор
Задарюун шанга хоолойгоор дуу дуулан,
Гэгээн зүүдэ манаһан хуһата Орос ороной
Сэлюун уужам дайдаар
хүхюун нэгэ вагон соо
Сэлмэг тэнгэреэр зэнхыһэн
Казахстан руу шэглэнэб.
Алтай уула, буурал Каспий,
Ала-Тау,
Амар сайн!
Акын Джамбул, Абайн орон,
Амар сайн!
Шэрэм харгын
Шэнэ станци байгуулхаа зоринхойбди.
Эжымни!
Һанаагаа ши бү зобо —
Энхэ тайбан амгалан энэ сагта
Эгээл һайхан эгүүридэ хэрэгэй
жолоо бариһан шинии хүбүүн
Эхэ нютагһаа аяар холо
дайнай гал соо
Эрэлхэгээр мүнхэрһэн
эсэгынгээ нэрые дээрэ үргэн,
Элүүр мэндэ ябахал,

нэшхэл тунгалаг ябахал.
Алим жэмэсэй шүүнэтээд байхада,
Таряанай дээжын абтаад байхада,
Эрьехэб шамаяа,
Эжымни!
Энэрхы илдам шарайншни уршалаа бүхэниие
Эгээл тиихэдэ нэгэ нэгээр
намае үргэнэн золлойш түлөө
Эхын найхан аша буян,
шинии гэгээн заяа үршөөн.
Энхэргэнээр таалахаб, хадуюжа абахаб.
Эжымни!
Элдин сагаан дэлхэй дээрэ
Элүүр энхэ, солбон габшагай,
Этигэл дүүрэн, хүсэн түгэс
Ажаһууха
Арьюухан!
Элдин сагаан дэлхэй дээрэ
Эмниг хүлэгэй табараан доро
Эрын хонгёо дуу дуулан,
Ажаһууха
Элдин шаргал дэлхэй дээрэ
Эжы, абын юрөөл түхөөн,
Эгээлэй хүнэй жаргал эдлэн,
Ажаһууха
Арьюухан!
Урагшаа, минии поезд!
Залуу наһанайм поезд!
Уняар мананай бурьяан соогуур,
хүбшэ тайгын хүүеэн соогуур,

124

Уна голой урасхал дээгүүр,
сэсэг набшын дэльбэ дээгүүр,
алтан наранай хонхын дуун соо
Алдар солын амисхаал худар
аянгатан ханхиныш, минии поезд!
Айдар наһанайм поезд!

1961 он. Шэнэ газарай хизаар, СМП-2.

ХЭЖЭНГЭ

*Хэбэд номхон Хэжэнгэм
Хэзээш минии зүрхэн соо.
Хоца Намсараев*

Хотогор сагаан Хэжэнгэ гол
Хорин горхон Худантайгаа —
Холоһоо, холоһоо дууша намай
Хотолзоһоор дуудаа юм лэ.
Тунга номин тэнгэри өөдэ
Тулга шэнгээр тулан
Туг үндэр һэбхеэн уула
Туужаа дэлгээн уряа юм лэ.
Хонгор талын арюун хүүхэн
Хонхо сэсэгээр даллан байжа,
Хоолойн һайхаар дуугаа дуулан,
Холшор зүрхым татаа юм лэ.
Сэнхир ниислэл Улаан-Үдэһөө
Сээжын халуун баяр хүргэн,
Сэдьхэлдэм инаг Хэжэнгэдээ
Сэхэ мүнөө ерэбэлди даа.
Замби түбиин шэмэг гүүлэһэн

Залаата үндэр Шилсаанадаа
Залгаа шэнэ шүлэг дуугаа
Заяахаяа ерэбэлди даа.
Үндэһэн сайхан буряад зоной
Үнэтэ юрөөл шагнан, шагнан,
Үрэхэн зүрхөө уяруулхаяа
Үетэн тандаа ерэбэлби даа.
Мэндэ амар, инаг дүүхэй!
Мэлмэн хөөрхэн мойһон нюдөөр
Мээхэйрхэхэшни ямар һайхам –
Минии зүрхэн жэргэн байна.
Дүлэтэй ажалай жолоо бариһан
Дүйтэ налагай урин нүхэд
Дүхэриглэжэ намаяа тойрон,
Дүрьемэ зугаа дэлгээн байна.
Урагша, хойшоо хүлгэн хиисээ
Улаахан голой бургааһаншуу,
Урматай хүхюун минии бэе
Уладай дунда сэнгэн байна.
Аяга дүүрэн арза хорзо
Альган дээрээ тогтоон абажа,
Айлшаар ерэхэн поэт хадаа
Арюухан үгэ айладханаб:
«Сэлюун намжаа Хэжэнгээ
Сэнтэй һайхан үльгэр домогоор
Сэдьхэн магтаад, мүнхэршэхэн
Сэсэн малаан буурал дуушан
Алтай үзэгөөр зохёол бэшэн,
Амар энхэ, мэндэ байхадаа,
Аажам сэнхир түрэл нютагым

Айлшалаарайш гэхэн юм лэ.
Хээлэмэл уяхан хуһан хуур дээрэ
Хэбэд номин аялга татажа,
Хэзээш мүнхэ галта үгэээ
Хэлэн түүрээн һуугаа бэлэй.
Эдир минии эхин шүлэг
Энэрхыгээр удаан шагнаад,
Эсэгэ шэнгээр урдаһаам хаража,
Эльбээд намай табяа бэлэй.
Үүрэй толоноор үглөө угтан,
Үргэн талынгаа һайхые сэдхэхээр,
Үгын хүгжэм һунган шэлэхээр,
Үндэртэ хүрэхэш гэхэн юм лэ.
Хүлэг унагаар бай буляалдан,
Хүдэр хүбүүдээр хүсэээ туршаха
Хүдхэ эрэ болохош гэжэ
Хүхээн намай үдэшөө юм лэ.
Хүндэтэ нүхэд, энэ духаряа
Хүсэл һайхан буурал дуушан
Хүн солые һанан, дурдан,
Хүбүүн ёһоор үргэн байнаб!
Бархан шэнги бардам үбгэн
Баруун гарым шангаар адхан,
Баярай ехэдэ хоолойн гоёор
Барга буряад дуу барина:
«Алтай гадаста дэлхэй дээрэ
Ангир наран мүнхэ юумэл.
Амитан бүхэнэй жаргал хубида
Ашатын буян мүнхэ юумэл».
Сэдхэл хүдэлмэ уян дуунһаа

Сэлмэг нюдэдни гэнтэ уһатаад,
Сэнгэжэ һууһан эжэл нүхэдни
Сэсэгүүд мэтэ болоходол гэнэ.
— Ханинар, ханинар! Унтартараа
Хангал аригуун сэсэгүүд шэнгеэр
Хагдархагүйбди! — гэхэ дуран
Халуун сээжым сорьён түринэ.
Үбгэн, шагныт! Хүсэл һанални
Үндэрэй оройгоор дугаагтан гиидэг
Үнгэтэ холонгодол арюун тунга,
Үнэн сэхэ, солгёо огсом.
Замай холо руу хёрхоор шэртэн,
Залуу наһанайнгаа туг доро
Заяата һайхан ерээдүй руу
Заяан дабхья үетэнэй нэгэм!
Арадай хэрэгтэ эдэбхи гарган,
Ашата үүргээ үсэдөө дүүргэжэ,
Алдар солын орьёл өөдэ
Алхам жэгдээр дуулин ябая!
Дуулая, нүхэд, омог дуугаа —
Дууша Хэжэнгэ үнинэй суутай.
Дуулим талымнай жэгүүр дали
Дуун соомнай надхан далбаг!
Харьялаа голой долгидоор мүнөө
Ханхис шэнхис баярнай хүлгэн,
Харгы замуудай уудам холо руу
Хараасгайн хурдаар ниидэн ошоно.
Баян хангил һэбхеэн уулын
Балма логос табсан дээрэ
Бадма лёнхобо сэсэг мэтээр

Бадаран түрэнэ шэнэ хүгжэм.
Сэлюун намжаа Хэжэнгээ
Сэнтэй найхан үльгэр домогоор
Сэдьхэн магтаад, мүнхэршээн
Сэсэн дуушын захяа дурсан,
Ерээлби шамдаа, Хэжэнгын тала!
Ерэгэс гэнэш, урдам сэнхиин.
Ербэн шэртэнэм дуун соо шамай —
Ехэл байн даа шинии дайда!
Манхан тэнгэрийнш майхан доро
Маша найхан дуугаа зохёон,
Малша хүнэй зориг носоон,
Магтаал соло дуудахаа ерээб.
Сэлмэг ханалтай зоной дунда
Сэдьхэлдээ ягаан сэсэг тарижа,
Сэбэр агаарташ сээжээ сэлин.
Сэнтэй зохёол түүрээхээ ерээб.
Дэлисэ үргэн уран шүлэгүүд
Дэгэд харбан шамһаа түрэдэг.
Дэмы хэлэнэгүйб. Уянгым үлгыш,
Дэлюун номин Хэжэнгым тала!
Найман эсэгийн наран доро
(Шүлэгүүдэй үлхөө)
Эмээл хотогор нюргатай
Эшэгы сагаан Буряадайм
Эхин уула Алхана
Энхын юһэн аршаантай.
Энхын юһэн аршаанһаань
Эршэ абahan намтартайб,
Алиш зүгтэ анхарха

Аглаг ехэ Алханам
Аригуун юһэн аршаантай.
Аригуун юһэн аршаанһаань
Абьяас абаһан намтартайб.
Байсаар орьёл Алханам
Бартаа һайхан дэнзэтэй.
Бартаа һайхан дэнзэниинь
Барга урдын түүхэтэй.
Барга урдын түүхыень
Баримталха юрөөлтэйб.
Үндэр сэнхир Алханам
Үүдэн сүмэ дэнзэтэй.
Үүдэн сүмэ дэнзэниинь
Үни холын түүхэтэй.
Үни холын түүхыень
Үзэглэхэ юрөөлтэйб.

* * *

Баабай, эжым юрөөлтэй
Баахан, жаахан Оюумни,
Согто уулын хойморто
Согтой, нангин болооройш.
Эжы, абын юрөөлтэй
Эрхэ жаахан Оюумни,
Наһан уулын хойморто
Наран мэтэ болооройш.
Онон голой эрьедэ
Хонон үнжэн ябахадаа,
Эхэ нютагай холые
Эльгэ зүрхөөр сэдхэлэйб.

Арал шэнги гансаардан,
Абал, эжыгээ дурдалайб.
Балшар наһан, хаанабши гээд,
Баатар уулаяа дурдалайб.
Хүбүүн ябахым юрөөһэн
Хүнхэр сагаан тала байн.
Сэсэгүүдтэл надхаһан
«Сэрэг наһад» зурын байн.
«Тогоон шулуугаа» харахадаа,
Ногоон Дара эхээ дурсаалби.
Ягаан зүрхөө барихадаа,
Сагаан Дара эхээ дурсаалби.

* * *

Саһан, бороо, мүндэр соо
Наран хүлдөө мартангүй,
Унан хаанашье дуһангүй,
Онон голоо хүрэлэйлби.
Суугаа дахин һэргээжэ,
Дуугаа дуулан ябахыем
Дуулим талам юрөөжэ,
Наян найман эрдэни –
Нарһан тужаар угталай.
Үһээ сайха болотороо
Бүһээ гээнгүй ябахыем
Дун сагаан мойһонууд
Үй түмэн намаагаар
Надхан, юрөөн дуулажа,
Наһан соомни марташагүй
Омог Бабжа Барасай

Домог түүрээн хүүнэбэ.
Хүхэ манан тэнгэри дор
Хүлэг эрдэнеэ мартангүй,
Хүн эрдэнеэ мартангүй,
Ябаал хаа даа, янзатай
Ягаан тугша хүбүүмби.
Манхан үндэр тэнгэри дор
Малша угаа мартангүй,
Магтаал солоо мартангүй,
Ябаал хаа даа, шэнжэтэй
Ямба түгэс хүбүүмби.

* * *

Омог наһыем хануулхан
Онон хатан эхэмни.
Хүбүүн наһыем хануулхан
Хүхэ сэнхир Хүнхэрни,
Эдир наһыем хануулхан
Эхэ ехэ Арални.
Айдар наһыем хануулхан
Аглаг сэнхир Хүнхэрни.
Бабжа Барас Баатараа
Балшар багаһаан дурсаа хүм.
Баабайн хүбүүн болоходоо,
Баатар уулаяа дурсаа хүм.
Жанжан Барас Баатараа
Жаахан багаһаан дурсаа хүм.
Мэндын хүбүүн болоходоо,
Мэргэн нютагаа дурсаа хүм.
Хүхэ уулаа харахадаа,

Хүйhэн тоонтоо һананалби.
Хүбүүн шамаяа дурсахадаа,
Хүлэг мориёо һананалби.
Баатар уулаа харахадаа,
Багынгаа тоонто һананалби,
Балшар шамаяа дурсахадаа,
Байта мориёо һананалби.
Таһархай Тарим ниилэжэ,
Тангил гансым һануулба.
Табан хургаа сэдхэжэ,
Талаан зүрхөө уяруулбаб.
Сэрэглэн нарһадаа шэртэжэ,
Сэсэг нүхэрөө дурсабаб.
Эхэ нютагай холохондо
Эльгэ зүрхөө уяруулбаб.
Огто ехээр мэндэшэлэн,
Маша ехээр мэндэшэлэн,
Тон сэхээр мэндэшэлэн,
Наран шэнгээр мэндэшэлэн,
Наһанайм нангин, мүнхэ
Шүхэр шэнгээр һанагдан,
Үхэр жэлым дурсуулан,
Оюун бэлиг түгэлдэр
Оюухамни, мандаарайш.
Зүүн Тарияа харахадам,
Зүүн гарым һануулба.
Зүбхэн нүхэрөө дурсахадам,
Зүрхэн уулым һануулба.
Баруун Тарияа харахадам,
Баруун гарым һануулба.

Багтай инагаа дурсахадам,
Баатар уулым хануулба.
Мэргэн найхан нютагни
Мэндэ ябахым юрөөбэ.
Хүхэ үндэр ууламни
Хүбүүн ябахым юрөөбэ.
Тээли сүмбэр добомни
Тэнюун ябахым юрөөбэ.
Хоёрхон Таримнай уулзажал байн,
Холбоотой байхаяа ханаал байн.
Холшорхо наһандам ушарааша,
Хонгорхон дүүхэйм уяраад байн.
Таһархай Таримнай уулзажал байн,
Табанхан түбиеэ шэмээд байн.
Таатайхан наһандам золгоошо
Тангилхан гансам уряд байн.
Аба, эжын эрхэхэн
Айдар тангил Номимни,
Сагаа һараяа дурсажа,
Сагаан Дара эхэ болооройш.
Эжы, абын эрхэхэн
Эрхэ тангил Номимни,
Номо годли дурсажа,
Ногоон Дара эхэ болооройш.
Бурьялаа гурбан булагтай
Будалан нютагаа ерэхэдээ,
Буутай, дуутай, суутай
Буряад хүбүүдээр золголойб.
Баатар уулаяа ханахадам,
Баатар хүбүүн мэндэ гээ.

Балшар наһаяа һанахадам,
Бадма хүбүүн үндыд гээ.
Бабжа Баатараа дурдахадам,
Баабайн хүбүүд үндыд гээ.
Жабхалан түгэс ябахыем
Жаргал хүбүүн юрөөжэ,
Дүрбэн тэгшэ байхыем
Дүйтэй мэргээр дурдалай.
Таһаршагүй хамта
Табан сэнхир түби дээр
Бодолготой ябахыем
Володя хүбүүн юрөөлэй.

Эрхэ балшар наһанһаан
Эсэгын нэрэ нэрлүүлхэ
Эрын дээжэ болооройш,
Эелдэрхэн Түмүүшэ!
Эдир жаахан наһанһаан
Эхын нэрэ нэрлүүлхэ
Эрхим хүбүүн болооройш,
Этигэл түгэс Түмүүшэ!
Хүнхэр сагаан таладаа
Хүбүүн бээе бээлжэ,
Онон голойнгоо эрье дээр
Хонон үнжэн ерэхэдэм,
Бурьялаа аршаан булагтай
Будалан тээһээ дабшажа,
Гүнэй гәһэн нютагһаа
Гүнзэгы бодолоор эзэлэгдэн,

hүндэлтэн тооһото автобучоо
hүрэн гарахаар болоходом,
hүртэ байгаалиин шэмэг —
hүдэнтымни зурымсаар,
Намай ехээр юрөөhэн
Наран булаг багта
Элүүр энхын сахюуһан —
Эмтэ аршаан дэлбэрлэй.
Зүблэлтэ засагайнгаа туг доро
Зүрхэнэй дууе гүнгинэн,
Алхана уулаа дурдахадам,
Абын хүбүүдэй нэгэн,
Наһанайм нангин нүхэр.
Намсарайн Володиин эсэгэ,
Наран мэтэ эхэ,
Намай найнаар угталай.

* * *

Ногоон Дара Эхын хубилгаам гэн,
Тогоон шулуугаа дурдахадам,
Номин сайхан дангина
Сэсэг наһадай дабхисаар
Ногоон шэнгеэр анхарлай.
Сэб сэхээр алхалан,
Сэдьхэлhээ мэндээ хэлэхэдэм,
Сэлмэгхэн нюдээе уһатуулба.
Дуулим талынгаа найхые
Дуулан, магтан байхадам,
Сагаан Дара эхэ мэтээр
Сайхан хүүхэн шэртэлэй.

Номин сэнхир тэнгэри доро
Ногоон үндэр болуужан.
Номин дүүхэй дангинам
Ногоон Дара эхэ болуужан.
Баатар нүхэрөө ханахадам,
Баатар уулам угталай.
Балшар наһаяа ханахадам,
Балшар Бадма угталай.
Согто нүхэрөө ханахадам,
Согто-Хангил угталай.
Согтой наһаяа ханахадам,
Тобтой Бадма угталай.
Аглаг буряад нютагуудай
Альган дээрэ тэнжээлби.
Аба, эжын тоонтонуудта
Арюун дураар дурлаалби.
Элдин буряад нютагуудай
Эльгэн дээрэ тэнжээлби.
Эжы, абын тоонтонуудта
Энхэ дураар дурлаалби.

Таб-таб алхалһаар
Табтаанайдаа ерэлэйб.
Талын хүнэй заншалаар
Танил нютагаа ерэлэйб.
Алхана ехэ уулаяа
Алиш зүгтэ, хизаарта
Анхаран, дурдан сэдхэхээр,
Алхалхадажа ерэлэйб.

Зураг мэтэ найхан
Зурагар тэнюун Табтаанайм
Зула шэнгээр мандаг гээд,
Зубхис шэртэн ерэлэйб.
Табан хурган мэтэ
Табан түби дээр хаанашье
Табтаанайгаа дурдаһан
Тангариг үгэхөө ерэлэйб.
Зүүн Харгаһата ошоё гэн,
Зүг найхаар харуулжа,
Жалсан нангин нүхэрни
Жамса абыем хануулжа,
Жабхалан түгэс хүбүүдээр
Хүхы шубуудай жэрьеэн дор,
Хүлэг моридой турьяан дор
Хүгтэй найханаар угтажа,
Хүхэ ехэ замби дээр
Хүбүүн ябахым юрөөбэ.
Табатай наһыем хануулһан
Тангил жаахан Сэсэгхэн
Таб табхан дэбхэрэн,
Табтаанайгаа магтаһан
Тааруу шүлэг найруулхыем
Тайбан ябахыем сэдхэжэ,
Талын дунда зогсолой.
Эжы минии Бальжин гээд,
Эсэгэ мини Жалсан гээд,
Эелдэр жаахан нүхэдөөрөө
Энеэбхилэн, зугаалан,
Эдир наһым хануулба.

Зүг барин ерэхэдэм,
Зүдхэли нютагни угталай.
Зүрхэ сэдхэлым арюусхан,
Зүлгэ ногоон угталай.
Эшэгы саган гэрээрээ
Элинсэгы мһануулжа,
Сахилзата Зүдхэлим
Сайхан буряад заншалаар
Сай ундаар хүндэлжэ,
Уула хадын дүхэриг соо
Уняартажа байлай.
Эгсэ үндэр дабахадам,
Эсэгым Зүдхэли дурсуулба.
Эрьен дахин бусахадам,
Эжыем Зүдхэли дурсуулба.
Хүбүүд, хүбүүд!
Хүдэр бүхэ байгты!
Хүлэгүүдэйнгээ жолоое
Хүрьһэтэ алтан дэлхэй дээр
Бата Хаанай заншалаар
Батаар барижа ябагты!
Агаарта дэгдэн,
Алас холо ялалзаһан
Аржагар түмэн мүшэд тээшэ
Абьяастай омогоор дүүлин,
Абын нэрэ нэрлүүлһэн
Алдарта хүбүүдые дурсагты!

НАНАНАЙ ДУУН

*Узнаю тебя, жизнь, принимаю
И приветствую звоном щита!*

А. Блок

Намарай ольбондо хагдаршагүй,
Нажарай халуунда гандашагүй
Сэсэг шэнги байхаа яагаа
Сэдьхэл нангин

Хүн түрэнэн бэе?

Хүл хөөрсэг
Хүхэ ехэ замби дээр
Хүн боложо мүндэлөөд,
Хүн ёһоор наһаяа,

Дураяа,

нараяа,

нараяа

Дундаршагүй духаряа мэтээр
Дууһан эдлэхэ гээшэ
Хэлэшэгүй орёо хүшэр.
Юрьезтэ хүлгүү
Юрэ бусын боро хэрэгэй уняар соо
Амгалан огторгойн

манхан хүхэ майхан дор
Ажабайдал амидарал хоёрой
илгаагүй боломсоор,
Хүбшын булагай урасхал шэнги һайхан
Хүсэл түгэс хүнэй ганса наһан
Хүрьһэтэ алтан дэлхэй дээр
Һүүдэр мэтээр үзэгдөөд,

Зэрлиг байгаалийн
зэл татаһан шүбуудаар
Зэрэлгээн соо шэнгэжэ,
суурян боложо мүнхэрнэ.
Сагай тулажа ерэхэдэ,
үбһэ ногоон
үнгөө бууран хагдарна.
Сахилза хүхэдөө гэдэгтэл,
амидын жаргал
хүсээ бууран залирна.
Энэ бол —
юртэмсын
арсашагүй мүнхэ табисуур.
Энэ бол —
байгаалийн
хэлбэришэгүй хэтын жама.
Зүгөөр
үе залган һэргээхэ
үшөөл нэгэ гайхамшагта ёһон бии:
Зүлгэ ногоон,
дааган хүлэг,
үлгын хөөхэй яагааб?
Хурьһэтэ замбида эзэн ёһоор жаргаха
Хүн боложо түрэнэн золдо хүртэбэл,
Хүсэл һүлдөө хэзээшье хаанашье хүнэнгүй,
Богонихон болзортой алтан ганса наһаяа
Бороогой һүүлээр наран өөдэ надхаһан
Болдогто нугын хиисхүүр хонхо сэсэгтэл,
Баяр, жаргалай ирагуу үндэр хизаар руу
Баатарлигаар,

зогсолтогүйгөөр
дабшан тэгүүлхэ шухала.
Үхэлһөө бү ай!
Гансал урагшаа шармай!
Үхибүүн мэтээр дэлхэйн найханда абтажа,
Сэнхир тэнгэри, мүнхэ ногоон байгааляар
Сэдьхэлээ сэлмээн,
гуламтын нангин галые
Урилжа дэгжээн,
ажабайдалда халуун зүрхөөр дурлабал,
Уйдхарай долгин
хэзээшье эзэлхэгүйл шамайе.
Богонихон болзортой
алтан ганса наһаяа
Булжамуур шубуундал
дуун болгожо шада!

2.

Гансаардажа гашуудан,
Гасаланда нэрбэгдээд,
Ган гасуурта,
Гандажа байһан ургамалтай
адли болошоод ябахата,
Гарыеш дүнгэхэ амарагайш
юундэшьеб даа хүйтэржэ,
Буршаад зүрью
Бусалтагүйгөөр хулжахада,
Газар юртэмсын ажабайдал
Гэб гэнтэ урдашни
Гашалшаһан шүлэн шэнгээр үзэгдэхэл гэжэ,

Сэнхир холо руу жэгүүртэнэн
галта солгёон зүрхэншни

Сээжыешни таглан,
сэгээн хөөһөөр гулгиха...

Сиидэм хүхэ огторгойн
одон боложо дэгдээд,

Аяар шанха дээрэнээ
соробхилон унажа,

Аглаг талын уудамда
сэсэг боложо нахилзаад,

Дахинаа шэнээр байгаалие арюусхан,

Дайдын сээжэ шэмэглэхээ тэгүүлхэ...

Холодоод шамһаа

(манай хахасал дэмы һэн!)

Хожом хэзээшье уулзахагүйгөө мэдэржэ,

Үдэрэй ханаан, хүнийн зүүдэн болонхой,

Үргэлжэ шамаяа дурсан хаанашье ябахадам,

Дуранай хүсэн гамгүйгөөр намайе

Дуулим түбээр тээлмэрдүүлэн шэдэлнэ:

Хэзээшьеб даллан, дуулажа байһан юртэмсэ

Хэлбэлзэн гэнтэ хогоосон руу төөрижэ,

Хэрзэгы хүйтөөр хэтын гороо һануулна.

Иигэжэл ябаһаар,

гашуун хахасал амсаһаар,

Инаг гансам.

наһанайм ирагуу үльгэр,

Алтан дэлхэе гэнэ боложо орхин,

Аялга мэтээр мүнхэршэжэ магадгүйб:

Юртэмсын табисуур,

гэнтын аюул шанга!

Юундэшье, халагни, ойлголсонгүй хожуулаа
Хоёр ондоо харгы боложо алгасан,
Хорлонобибди хайран ганса наһаяа?
Хооһорһон сэдхэлээр ажаһууха гээшэ
Тооһоршоһон гэр соо
 гансаардалга бэшэ аал?
Миниишье наһан соо
 залин буужа бүрхэмсөөр
Шиниишье наһан
 сэсэглэнэгүй бэшэ аал?
Энеэбхилһэн шарай, энхэрэл дүүрэн нюдыеш
Эльгээрээ ходо мэдэржэ ябаха хүшэр.
Омог хаһам алин бэ?
 Наһан ямар түргэм?
Ори ганса бэеэрээ
 губиин дунда шэнгиб.
Дахин түрэхэйб!
 Дахин шэнээр һэргэхэйб!
Дахин намаяа дангинын
 нюдөөр энхэрһэйш!
Арбан үгэ холбожо,
 мэндэ гэхээ яанабши?
Аляа жаахан хүбүүхэйм
 аһажа шамай хүзүүдэн,
Абаяа гэнтэ үгылхээ яанаб даа?
Гулабхаа болоод,
 сагаан далаар сахилжа,
Гуламта дээгүүрш
 элин халин байгаа һаам,
Һаруул дураяа

hanaандаа гэнтэ оруулан,
Һарата һүни
зүүдэн соогоо намайе
Хүбүүн шэгээрни
зураг мэтээр һэргээжэ,
Хүүхэн хаһаяа
дурсаха һэн гүш, үгы гү?
Нарата түби дээр гансал шамай сэдьхэнэб,
Нангин харасыш хүсэл һүлдым туг гэнэб.

3.

Эдир наһанайм
үлгы болон оршоһон
Эмниг дошхон
Аршаанта голойнгоо эрьедэ
Уяхан хуһадай
ноб ногоон набшаһадай
Урин намарай
номгон һэбшээндэ гуйбан,
Уянгалжа юушьеб
шэбэнэхые абяархан,
Урасхал долгиной
харьялхые шагнаархан,
Уярһан нюдөөр
унярта нютагаа шэртэнэм.
Танигдашагүй болошоо!
Илангаяа хүнүүд!
Табатай байһан хүбүүд
сэрэгэй алба дүүргээд,
Шэдитэ машина шэнхинэсэ жолоодон,

Шэниисэ тарья, арбай ехээр ургуулжа,
Талый хүнэй урдын ёһо заншалаар
Табан хушуун адууһа малаа үсхэжэ,
Шифер хушалтаар
 наранай гэрэлдэ сайбалзагша
Шэнэ гэрэйнгээ үрхөөр
 сэнхир утаа бурьюулна.
(Шэгыень һайса шарайшалан
 хэнэйб гэжэ түһөөлхэш).
Басагадые танихань
 бүришье һаа бэрхэтэй,
Балсан матарга сэбэрнүүд.
 Галта харасаар шэрбэнэ!
Телевизорэй антеннэ тэбэнэ мэтээр
Тэнгэри өөдэ тодхожо,
Айл бүхэн экран дээрэ түбиеэ дууһыень
Альган дээрээ табиһандал
 анжаран харадаг болонхой.
Сэсэрлиг ногоон модод соо —
 шэнэ һургуулиин байшан,
Сэнгүү эдиршүүл эндэ
 эрдэм дахажа жэгүүртээд,
Холые зорин түрэлхидөө баясуулна.
(Хонгор багаһаа шэлэһэн харгынь һайхан!)
Һаял бэлэй түрүүшын дуранай хаһа.
Һанана гүш, инаг,
 аляа гүлмэр ябахадаа,
Һаруул гэгээн
Аршаанта голойнгоо эрьеэр
Сэсэгтэ нугын хангал үнэр аяшаажа,

Сэдьхэл дүүрэн шууялдажа гүйлдэһэнөө?
Һанажархибаб гэнтэ:

арбан зургаатай байгааш.

Һайхан матаргайтай,

нахилзаһан бээтэй,

Ногоон үер соо талын дундуур намналсан,

Номин тунгалаг булаг шэглэн гүйнэмди.

Ши баяртайш. Ташаганаса энеэнэш урдам.

Шинии нюдэд уни бутарма согтой.

Габшагай солбонш.

– Туршаад үзэ! – гэмсээрээ,

Гансата харайн,

бухиндажа гасаалнаш.

Тахим хүрэмэ ялагар гүрэмэл гээгэдшни

Тамир хүсэнэйш

эршэ соогуур намирна.

Гэнтэ хүсэнэм.

Тэбээрээд абанам шамайе.

Гэрэл түгэс

аршаанта хүйтэн уһаар

Адха адхаар

нюур дээрэм сүршэжэ,

Аяг наадаар дуран соогоо жарганаш.

Наһанай ошохо

яаһан хурдан гээшэб даа!

Найрта һаял

нара буляалдан ябаһан аад,

Нэгэл мэдэхэдээ (халагни!)

Нэрьемэ шанга аадартал,

Сэнхир түбидэ

сэсэглэһэн хаһаяа
«Сэлэнгэ» гэгһэн ганса дуун соо багтааж,
Үни заяандаа үнгэршөөд,
Үһеэ гэнтэ бууралтажа сайшаһанаа
Үхибүүн мэтээр гайхан, гайхан мэдэрхэш.
Дуулим хорбоо юртэмсэдэ
хүнэй ганса наһан
Дуун шэнги богонил байн даа гэхэш.

4.

Омог залуу нангин дүрсэш
ухаан ойнһоом гаранагүй.
Ондоо эхэнэр юундэшьеб
һанаандамни тааранагүй.
Он жэлэй үнгэрбэшье,
сэдьхэлэйм гуниг таранагүй.
Ошоһон наһанш һайхан зүүдээр
хэзээдэ намһаа һаланагүй.
Атаа жүтөөтэ юртэмсэдэ
дуран гээшэ биил байна.
Арюун гэрэлынь гэб гэнтэ
унтаршуужан гээд айнаб.
Унтаршоо һаань, хайран наһан
уйтай удаан борооншуу,
Уулын үндэр дабажа ядаһан
үншэн сагаан ботогоншуу.
Ирагуу шэдитэ аялга дуундал адляар,
Инаг дураяа сэгнэн сахижа ябахаар.
Тангариг үгэһэн холын хабарай хүни,
Тайбан намжаа одото сэнхир хүни,

Тархи сооһоом гаража үгэнэгүй үни.
Шинии дүрсэ зүндэмни хэргэнэ,
Шинии энеэдэн шэхэндэмни зэдэлнэ.
Зүүдэ мартаад,
Үүдэ дэлин,
 ниидээд шамда хүрөө һаам,
Оройдоол нэгэ саг.
 Халагни, теэд,
Ооглоошье һаам,
 дахинаа хэзээшье бусахагүйш.
Ошон ошоош.
Газаа мүнөө —
Үелхэ наһандам үерлөөд үнгэрһэн дурыем
Үльгэрлэн бударна
 түрүүшын мүнгэлиг саһан.
Наһан соомни марташагүйгөөр
 бордоһолжо һалхилһан
Саһан. Саһан.
 Сахилма сагаан саһан.
Самолёдто һуужашье мордоо һаам,
 ниидэхээр бэшэ саһан.
Гансал шамай сэдхэжэ,
 гасаланта, жабарта энэ бурьяа саһан руу
Гажарһан зүрхэм
 гэнтэ шангаар хүлгэнэ.
Сагаан мүнгэн одо мүшэдэй соёроон соо
Сагай түмэн сахариг боложо суурыатан,
Гунигай долгиндо дуурашаһан
 шэдитэ ирагуу мэдэрэлни
Гурган дахинаа хэргэнэ.

Хүмүүни бэе байбашье,
Хүсэлгүй хаа,
 хогоосон гэжэ хэлсэгшэ.
Хүсэл хүлдөө хүнөөгүйб.
Залуухан нарнанай
Залинда гэнтэ нэрбэгдэн,
Залаагаараа
 газар хадхан шарбахада,
Түглын үлэхэн
 түгсүүл болоо бэшэлби.
Хүн түрэхэн бээмни хүн наһаяа
Хурьһэтэ алтан дэлхэй дээр
Дууһыень зүбөөр эдлээд,
Дурасхаалта һайхан дуун боложо,
Мүнхэ ажабайдалай
 мүнхэ дурые юрөөгөөд,
Мүнөөдэрһөө ерээдүй руунь
 мэндием хүргэн далитуужан!

5.

Хүн сэдхэлээ уудалжа,
Хүмэг шулуундал,
 бодолгото болошоод һуухадам,
Юрын боро юрьээнтэй тэмсэхэн намһаа
Юртэмсын шэгнүүр хүндэршэхэн шэнги.
«Өөртээ һайса тэмсэ», — гэнэб өөртөө,
«Өөнтэг абари хая», — гэнэб өөртөө.
Дангинын зүрхэ
 эзэлхэ хабатай хадаа,
Дабша гэнэб урагшаа,

эрын зориг зангидаад.
Гансал хүмүүни найхан сэдхэлтэй
ган булад зоригтойшуул
Газар дэлхэй дээр
ажагууха эрхэтэй.
Сэдхэл соогоо
амсагдахан арзын шэлдэл хооһоршохо гээшэ
Сэнхир дүлөөр хүүр дээрэ
хабхар хүни бүүдһэнтэй адли.
Ажабайдал!
Сээжэ руумни шэнэ амисхал оруулжа,
Абьяас эршэ үгэжэ,
зүрхэн соомни нарата хүгжэм зэдэлгыш!
Шубуудай жэргээн,
ажалша хүнүүдэй
солбон габшагай алхаса,
Шугын шууяан, уһа голой харьялаан,
Инаг дуран, үлгын дуунай шэди
Ирагуу найхан шэб шэнэ дэлхэйе
Урдамни жаргал мэтээр нээжэ,
Уулын саанаһаа мандан гараһан нарандал,
Уриг лэ дахинаа
хүмүүни замаар намай!
Табан хушуун —
минии нангин хүлдэ:
Тархиим монсог,
дүрбэн мүсэм!
Табан хушуун —
шубуун дүрсым тэмдэг,
Тангариг,

соёмбо,
хүсэм!
Сагнай —
XX зуун жэл.
Атомай шэдеэр жэрьенэ.
Сабшалха зуура
шэнэ үльгэр мүндэлнэ.
Саһан сагаан сэдхэлни
үлир жэмэсээр һаглайржа,
Наһан-дуумни
сэсэрлигээр һалбарна.
Бугын нюдөөр
шэнэ дуран намайе
Шугы сооһоо
энеэбхилэн дуудана.
Арад зонойнгоо
ёһо заншал,
гал гуламта сахин,
Алхаса мундуугаар
гансал урагшаа дабшаха
Абын хүбүүдэй нэгэн байха
үндэр һайхан хүсэлтэйб.
Ээрсэг мэтээр эрьелдэгшэ дэлхэй дээр
дайнай шэрүүн гал дундуур
Эрэлхэгээр мүнхэрһэн эсэгингээ нэрые
туг шэнгеэр дээшэнь үргэн,
Эрэ хүнэй уялгые дүүргэжэ,
батаар ябахаа зоринхойб.
Балшар бага наһанһаам
баабайн хүбүүн гүүлэхыем

Бархан үндэр ууламни
 юрөөл табиһан түүхэтэй.
Сагаан мүнгэн дуулгата
 Саяан үндэр ууламни
Сагай дүрбэн эрьюулгэ соо
 төөрюүлдэггүй хэзээдэ.
Тэмээн хамбы мэтээр
 зурылдаһан орьёлнуудынъ
Тэнгэрийн сэнхир үнгөөр
 сэдьхэлыемни арюусхаг.
Дуулгата ехэ ууламни —
 шэлэл үндэр Бүрэн хаан
Дүрбэн тэгшэ абари зантай
 ябахымни дурдана...
Ээмүүд дээрэм —
 арадтаа үнэншэ
 Шэлдэй Зангиин толгой,
Эхэ дайдадаа
 нангинаар дурлаһан
 нараар дүүрэн тонгой!

6.

Бү уйда,
Бү уйла,
 нангин хани нүхэрни!
Бүхэли наһаяа
 бүдэрхэ гээшые мэдэнгүй,
Бүрхэг хаһаяа
 бэе дээрээ үзэнгүй,
Ходо дорюун,

Ходо хүхюун
ябахаб гээ гүш, халагни?
Эндүүрэлэй манан руу
оробошье хаа гэнтэ,
Эрьехэ нараая
энеэбхилэн баясаад
угтахалши нэгэтэ.
Этигэнэлби шамда!
Наһаншни эртэ!
Ажабайдал — эршэтэй хүсэтэ урасхал.
Алхамшье буруу гэшхээ хаа,
эрьюулгэ руунь шарбахаш.
Ажана түбхин
ажаһуухаа ханаа хаа,
Айдар залууһаа
наһанайнгаа зам зүбөөр
Шэлэн залажа,
Шэдитэ агуу
шэнэ сагайнгаа хүгжэмөөр
Хүн сэдьхэлээ далитуулжа,
Хүсэһэн тээшээ
сухарилтагүйгөөр дабша.
Үдэр бүриингөө ажал хэрэг заабол ши
Үдэрэй ханаан, хүнийн зүүдэн болгожо,
Нарата хайхан хайндэртэл угтан,
Намилзан далбаһан хүлдэ тугайнгаа
нангин түүхээр урмаша.
Хүнэй ухаан, алтан гарнуудта хүгэдэн,
Хүсэн түгэс
бэлиг хабынгаа эршээр

Ганса наһаяа,
мартагдашагүй түүдэгтэл,
Газар түби дээр
гайхамшагаар дүлэтүүлбэл,
Мүшэн хүрэтэр ракетэнүүдээр дүүлиһэн
Мүнхэ ажабайдалда
үхэлһөө айнгүй дурлахаш.
Хүнүүдэй дээжэ — эрхим хүнүүдэй наһан
Хүшэр сагта хүгжэм мэтээр зэдэлжэ,
Сагуудай хамбы хангил дабаа дабан,
Сахилма ерээдүйн
орьёл өөдэ хүтэлнэ.

СЭСЭГ

Дэлһэтэ хүлэгөөр аяар холо уруу
Дэгэд жэлнүүд харбаа.
Урдам байна аляархуулан
Ушарсанайм захяа:
«Үдэр бүри станци дээр
Үни удаан зогсоноб.
Угтажаш, магад, болохоб гээд,
Улаан зүрхэм сохилно.
Шэлдэг хурдан олон вагон
Шэнхинээд лэ үнгэршэнэ.
Һанаан үнөөн болоод лэ,
Һарабшалан үлэшэнэб.
Мүнөө ниислэл Москвада
Мүшэтэ хабхар һүни.
Урин нойрто абтаад ши

Унтааш, инаг, үни.
Таатай ямар зүүдэ,
Тааһайб, харана хабши.
Эх, шамаяа хүзүүдэн,
Энхэрдэг һайб, мухамни.
Эндэ, манай Буряадта,
Эртэ үглөө. Наран.
Үлынэб, сонхоор харан.
Үргэн тала уняартаа.
Дэбисхэртээ үшөө би
Дэрээ тэбэрин гажарнаб.
МГУ-һээ хүдөөгөө
Эрьеһееш дурсанаб.
Нюдөө аняад хэбтэхэдэм,
Нюдэнэйм урдуур сэсэглээд,
Һайхан дуунай хүгжэм дор
Һалбаран бодонош бэеэрээ.
Орооһо таряа хуряалгаар
Олон студент хүбүүдтэй
Шэдэлнэш мундуу шиирагаар —
Шэниисын мэшээг хүлгүүтэй.
Намарай һүнийн үнгэртэр
Намаяа гэрэй хаяа дээр
Эльгэнэймни эгшэтэр
Энеэлгэнэш заяагүй.
— Сэсэг, даараа гүш? — гээд,
Сэлмэг нюдөөр шэртэн,
Хүүртигхэнээ хэдэрүүлээд,
Хүхээнэш, зугаа эхилэн.
Абар табар бэшээ гээд,

Амрагхамни, бү гомдо.
Хажуудам Этигэл ерээд,
Хадхаад шоглоо ходо.
Найн хани басаган юм.
Наналши даа: тэрээнтэй
Омог хөөрөө гаргажа,
Ойгоор ябаад ерээ нэмди.
Наратай байгаа тиихэдэ,
Намжаа гоё үдэр.
Алирһа ехээр бидэ
Асараа нэмди үтэр.
Мүнөө ниислэл Москвада —
Мүшэтэ хабхар хүни.
Урин нойрто абтаад ши
Унтааш, инаг, үни.
Таатай ямар зүүдэ,
Тааһайб, харана хабши.
Эх, шамаяа хүзүүдэн,
Энхэрдэгһэйб, мухамни.
Зай, инаг, бэшэгээ
Задагай болгоод яахам.
Тобшо энэ мэтээр
Точко табижархихам.
Халуун баярые хүргэдэг,
Харюу хүлеэн үлэдэг,
Харалсахаа хүсэдэг
Ханил шинии Сэсэг».
Дэлһэтэ хүлэгөөр аяар холо уруу
Дэгэд жэлнүүд харбаа.
Урдам байна аляархуулан

Ушарсанайм захяа.
Хүлисыш мүнөө, Сэсэг,
Хүнэй болоошые хааш,
Энэ шинии бэшэг
Энеэбхилэн уншааб.
Хоорондомнай ямарш
Холбоо үгышые хаань,
Эжэл нүхэр, шамай
Эжэлүүдгүйхэн ханааб.
Эх, Сэсэг, Сэсэг,
Этигээб шамда, халаг.
Золгохоёо хүсэн
Золтой ябааб холо.
Урин үгын шэдеэр
Уряаш намай, уряаш.
Уряаш, уряаш, уряаш
Уян сагаан бэеэр.
Яахаб, халуун дуранш
Яаралтайгаар дүрөө.
Олоош шэлэн харан
Ондоо хани хүнөө.
Хүсэл найхан бэлэйб,
Хүлээхээ яалайш?
Зүрхөөр үнэн бэлэйб,
Зүбшөөхээ яалайш?
Наһан соогоо шинии
Найдал ябаа бэлэйб.
Сэсэг нэрэш минии
Сээжын баяр бэлэй.
Дуулыш, Сэсэг, мүнөө

Дуунайм хүгжэм зандааш.
Дурасхалдам үлөөш,
Дуугаар шамда хандааб.
Абааш диплом. Хүхэб.
Амар мэндэ, багша!
Энеэбхилэн юрьезл
Эдир үе — нурагшад.
Гэнэн галтай нюдэд
Гэтэн шамай эшээ.
Инаг зангыш мэдэн,
Эхин үзэг бэшээ.
Улаан галстук зүүнхэй
Уран дуута хүүгэд
Дүүен ойрош олоор
Дүтын нүхэд болоо.
Эдэ — шинии нэрэ.
Эдэ — минии дуран.
Эдэ — шинии дүрэ.
Эдэ — минии наран.
Саархан дээрэ хүхюун
Сараа анха гаргаад,
Жаахан хонгор хүнүүд
Жаргалтайгаар хараа.
Эдэ — шинии бэлэг.
Эдэ — минии шүлэг.
Эдэ — шинии бэшэг.
Эдэ — минии Сэсэг.
Сэсэг, жаргалш мандаг,
Сэсэг шэнгээр һалбар,
Сэсэг нэрээр намда

Сээжын баяр асар.
Дуулыш, Сэсэг, шамай
Дурдаал инаг дураар
Зохёон ябаа номойм
Золто мүннүүд ураар.
Булад гуурһа баряад,
Буряад үгын эршээр
Хүлгүү энэ захяа
Хүлэртэрөө бэшээб.
Холбооб солгёо шүлэг.
Хонгёо рифмэ һунгааб.
Шамай һанаад, Сэсэг,
Шанаа тулан һуугааб.
Дуулыш, Сэсэг, мүнөөш
Дуунайм хүгжэм зандааш.
Дурасхалдам үлөөш,
Дуугаар шамда хандааб.

ДУУНУУД

ЗАХЯА

Дуунуудыем, нүхэдни,
Дурасхал болгон дурдажа,
Дуулан ходо ябаарайт.
Саһан сагаан сэдхэлым
Сагаа һараар арюусхан,
Сагаан Дара Эхым дурсаараайт.
Сэнхир номин Сэлэнгым
Сэсэг ногоон эрье дээр
Сэдхэн намаяа һуугаарайт.
Буурашагүй алдараар
Буурал холоһоо сууряалһан
Буряад дайдын хүбүүнби!
Дундаршагүй духаряагай
Дуунууд болон мүнхэрхэ
Дурна зүгэй солоньби!
Һарата һүниин аялгаар
Һанаан зүрхэ хүлгөөхэ
Һайхан сагай жэгүүрби!

СЭЛЭНГЭ

Хүгжэмынь Б. Цырендашиевай

Үлгэн һайхан тоонто дайдадаа
Үлгын дууе шагнан тэнжэнхэйб.
Элдин дэлюун энхэ тайгадаа
Эрын соло эдлэнхэйб.

Дабталга:

Сэлэнгэ, Сэлэнгэ —
Сэнгүүхэн Буряадайм
Сэсэгээр долгилһон нютаг лэ.
Сэлэнгэ, Сэлэнгэ, Сэлэнгэ!

Хүхы шубуун, дуула, ханхина,
Хүхюун балшар намай һаныши.
Эрьеэ эльбэн, горхон харьялна...
Эдир наһам, хаанабши?

Дабталга.

Ошоһон жэлнүүд эрьен ерэжэ,
Ойндом һэргэн, жэрьен дуулана.
Хөөрхэн хүүхэн энеэбхилжэ,
Хөөрэн намтай зугаална.

Дабталга.

Налгай аба, эжын юрөөһэн
Нангин газар хэды һайхан бэ!
Дуулан ябахаа эндэ түрөө һэм —
Дуушан хэзээш байхалби!

Дабталга.

БУРЯАД ОРОНОЙ СОЛО

Хүгжэмынъ Г. Дашибыловэй 161

Элдин сагаан дэлхэй дээрэ
Элүүр энхэ солбон солгёон,
Этигэл дүүрэн хүсэл түгэс
Ажаһууха арюухан лэ.

Дабталга:

Дуулим Буряадайнгаа найханиие
Дуулан магтан жабхалантайб,
Жаргалантайб.

Элдин ногоон дэлхэй дээрэ
Эмниг хүлэг хазаарлажа,
Эрын соло өөдэнь үргэн
Ажаһууха арюухан лэ.

Дабталга.

СОГТО-ХАНГИЛ

Хүгжэмынь Б. Цырендашиевай

Энхэ мүнхын аршаан түгэс
Эгээл нангин үлгы нютаг —
Сэсэг набшаар надхан байдаг,
Сэнгүү номин Согто-Хангил!
Согто-Хангил!
Табан хушуун адуу малтай
Талын хүнэй хоймор нютаг —
Хэтын жаргал юрөөн байдаг
Хэзээш минии Согто-Хангил,
Согто-Хангил!
Газар дэлхэйн сээжэн дээрэ
Ганса тоонто эхэ нютаг —
Алаг зүрхым хүлгөөн байдаг
Аглаг найхан Согто-Хангил,
Согто-Хангил!
Орьёл үндэр наран доро

Олон харгын бэлшэр нютаг —
Холын замда дуудан байдаг
Солым эхин Согто-Хангил,
Согто-Хангил!

ЗАЛУУШУУЛДА УРЯАЛ

Хүгжэмынз Б. Цырендашиевай

Харгы замнай үнэн сэхэ.
Хатуу манай зориг хүсэл,
Хамта хэхэ ажал ехэ —
Халуун хаһа, дүлэн — энэл.

Дабталга:

Дуугаа дуулыш, залуу наһан,
Дуран, жаргал, тэмсэл тухай,
Дуулим талын һэргэн, мэндэн,
Дуулан байһан газар тухай.

Омог нүхэр, хамсы шуужа,
Орыш, зэһыш зоной түлөө
Олон хэрэг бүтээн шамдуу,
Охин соогоо үрдииш мүнөө!

Дабталга.

Улаан тугаа улам дээшэнь,
Улам дээшэнь үргөөд, батаар
Уран дуугаа дуулыш шангаар —
Урма, баяр энэл гээшэ!

Дабталга.

ЗАМАЙ ДУУН

Хүгжэмынь Б. Цырендашиевай

Алтанхан уужам дэлхэй дээрэ түрэхэмни
Айдархан наһандам сэнтэйл байн даа.
Айдархан наһандаа ябаһамни
Аласай харгыда сэнтэйл байн даа.
Сэнхирхэн уужам дэлхэй дээрэ түрэхэмни
Сэнгүүхэн наһандам сэнтэйл байн даа.
Сэнгүүхэн наһандаа ябаһамни
Сэхынгээ харгыда сэнтэйл байн даа.
Хүрьһэтэ уужам дэлхэй дээрэ түрэхэмни
Хүхюухэн наһандам сэнтэйл байн даа.
Хүхюухэн наһандаа ябаһамни
Хүнүүдэй хэрэгтэ сэнтэйл байн даа.

ГУНИГ ДУУН

Хүгжэмынь Даши Дамбаевай

Һүниин харанхы
Һүүдэрлэн манатаад,
Огторгойн мүшэдүүд
Ониб-аниб гээ.

Дабталга:

Хэды холобиб,
Хэлыш, инагни?
Золтойдоо шамтайгаа
Золгоһойб даа.

Ойромhubарина
Омог инагууд.
Гансаараа ябанаб,
Гажарнам даа.

Дабталга.

Хэды гоёб даа
Хээгүүр хабартаа!
Баранай шарайнууд
Баяртайнууд.

Дабталга.

ИНАГНИ

Хүгжэмынъ Владимир Аюшеевэй

Эдирхэн залуудаа,
Эрэлхэг наһандаа
Эжэлхэн шамхандаа,
Гансал шамдаа дурлаланби.

Дабталга:

Халуун дураяа,
Хуби заяагаа
Бэлэглыш намдаа,
Гансал намдаа, инагни.

Баатарлиг ажалдаа,
Баянхан арадтаа
Хүндэтэй ябаһандаа,
Гансал шамдаа дохинолби.

Дабталга.

Жэлнүүдшье үнгэрөө,
Бээмнайш хүгшэрөө.
Хүгшэрhэн шамдаа,
Гансал шамдаа дурлахалби.

Дабталга.

ТҮРҮҮШЫН ДУРАН

Хүгжэмынь Б. Цырендашиевай

Сэлмэг һарын толон доро
Сэдьхэн шамай, гуниглан,
Һаруул сэлмэг шарайеш
Һанан, һанан уярнам.

Дабталга:

Хүхын дуута солгёон хаһамни
Хүлгэн дахинаа бусадаг һай!
Эдир һаһамни, эхин дурамни
Эрьен дахинаа бусадаг һай!

Хүсэл һайхан бэлэйлби,
Хүлөөхээ яалайш даа?
Зүрхөөр үнэн бэлэйлби,
Зүбшөөхээ яалайш даа?

Дабталга.

Дуулим тэрэл харые
Дурсан мүнөө байхадам,
Зүүдэн шэнгээр үзэгдэн,
Зүрхыемни тамална.

Дабталга.

ХАБАРАЙ ДУУН

Хүгжэмынь Балдан Гомбоевой

Аажамхан таламнай ургыгаар һалбаржа,
Урихан хабарнай айлшалан ерэнхэй.
Арюухан оршонһоо инаглан бадаржа,
Айдархан гансадам мэндээ хүргэнхэй.
Бардамхан габшагай горхонууд харьялжа,
Баянхан дайдыем сууряатан жэргүүлнэ.
Байгаалиин һайханһаа сэдьхэлын уяржа,
Баталһан гансадаа дураяа мэдүүлнэ.

Гургалдай шубуухай агаарта дэгдэжэ,
Гуламта тоонтымнай бахархан хүлүүлнэ.
Гулгаахан зүрхэмни хүгжэмһөөнь сэнгэжэ,
Гунирһан эжэлдэм жэгүүртэн тэгүүлнэ.

ХҮБШЭРГЭЙ

Хүгжэмынь Балдан Гомбоевой

Дуулим сагаан Хэжэнгэдээ
Дуулахал дурамни хүрөөд байн.
Дуутай буряад энэ дайда —
Дуунайм алтан хүбшэргэйл.

Уужам сагаан Хэжэнгэдээ
Уярхал дурамни хүрөөд байн.
Уняарта буряад энэ дайда —
Уянгым алтан хүбшэргэйл.

Сэлгээ сагаан Хэжэнгэдээ
Сэнгэхэл дурамни хүрөөд байн.
Сэсэгтэ буряад энэ дайда —
Сэдьхэлэйм алтан хүбшэргэйл.

Намжаа сагаан Хэжэнгэдээ
Найрлахал дурамни хүрөөд байн.
Нарата буряад энэ дайда —
Наһанайм алтан хүбшэргэйл.

ТАЛЫН ДУУН

Хүгжэмынь Чингис Павловой

Хада майлаараа халуун наранаар
Хатарша бороороо табилуулнам,
Ханилсан гансаяа дурсан һанаандаа,
Халуун зүрхээ уяруулнам.

Уула майлаараа улаан наранаар
Ульгам бороороо табилуулнам.
Ушарһан гансаяа дурсан һанаандаа,
Ухаан зүрхээ уяруулнам.

Энэ нугаараа элдин талаараа
Эмниг бороороо табилуулнам.
Эжы, абаяа дурсан һанаандаа,
Эльгэ зүрхээ уяруулнам.

ГАНСАЛ ШИ ӨӨРӨӨ

Романс

Хүгжэмынь Юрий Ирдыеевэй

Энэ үдэшэ шамда ерээб,
Энэ үдэшэ шамтай золгооб, —

Гансал ши өөрөө,
Гансал ши өөрөө
Гунигыем,
Гунигыем
Таанагүйш,
Таанагүйш...

Хаагуурш ябахаб шинии түлөө,
Хаанаш ошохоб шинии түлөө —

Гансал ши өөрөө,
Гансал ши өөрөө
Зоригыем,
Зоригыем
Таанагүйш,
Таанагүйш...

Минин сээжэндэ сэлмэг сүлөө,
Минин зүрхэндэ сэсэг түрөө —

Гансал ши өөрөө,
Гансал ши өөрөө
Сэдьхэлыем,
Сэдьхэлыем
Таанагүйш,
Таанагүйш...

Энэ үдэшэ шамда ерээб,
Энэ үдэшэ шамтай золгооб —

Гансал ши өөрөө,
Гансал ши өөрөө,
Дуратайем,
Дуратайем
Таанагүйш,
Таанагүйш...

ЗАЛУУШУУЛАЙ ДУУН

Хүгжэмынь Б. Цырендашиевай

Дуулажа магтаяа
Дуулимхан талаая.
Эршэтэй баатарлиг залуушуул
Энгэрээ сэлижэ,
Эмнигээ шэлэжэ,
Эблэрэн суурхана эрид шууд.

Дабталга:

Байгалай ногоон эрье дээр
Бата найхан байдалтай,
Эдирхүү шударгы үетэн дэбжээд,
Энхэ мүнхэ жаргалтай.

Аадартай холоёо
Айдархан зориёо —
Наһанай хэрэг шиидхээл,
Нарантай урилдан,
Нашантай хорилдон,
Нангинхан уялгаа дүүргээл.

Дабталга.

ХАНИ БАРИСААН

Хүгжэмынь Б. Цырендашиевай

Сэлгээ ногоон таланууднай
Сэнхирхэн манан соо уняартан байн.
Улаан-Баатар, Улаан-Үдэ хотонууднай
Урин мэндээ эльгээлсэн байнал даа.
«Амар сайн!»
Саяан, Алтайн орьёл дээхэнүүр
Сахюур шулуун толорон байна.
Аглаг үргэн дайдадамнай
Алтанхан гургалдай жэргэжэл байн.
Хззээш түрэл монгол, буряад уласууднай
Хэтын мэндээ эльгээлсэн байнал даа.
«Амар сайн!»
Саяан, Алтайн орьёл дээхэнүүр
Сахюур шулуун толорон байна.

УЛААН-ҮДЭ

Хүгжэмынь Б. Цырендашиевай

Сэнхир үлгэн замби дээр
Сэнгүү хотын олонш хаа,
Номин солгёон Сэлэнгын
Ногоон хүбөө эрье дээр
Ухаан зүрхым хүлгөөгшэ
Улаан-Үдэм найхан даа.
Олон харгын бэлшэр дээр
Одон шэнгээр бадаржа,
Алас холын айлшадаа
Амар мэндээр угтагша

Улад зонойм хойморшуу
Улаан-Үдэм найхан даа.
Набша сэсэг ногоон соо
Наран өөдэ үндынэн,
Айдар халуун дурые
Альган дээрээ үргэнэн
Уужам Буряад дайдымни
Улаан-Үдэ найхан даа.

БҮҮХЭН НАМАЙ ГАСААЛЫШ

Хүгжэмынъ Сергей Манжигеевэй

Һанаан зүрхым дураар буляан,
Шанаа тулан енгүүтэйгээр,
Мойһон нюдөө зэртэлзүүлэн,
Айһан шэнги юундэ болобош?
Дүүхэй, дүүхэй, дүүхэй,
Бүүхэн намай гасаалыш!
Гарым дүнгэн, нарым буляан,
Дары түргэн бее зэһээд,
Шугын горхон дээгүүр намтай
Дугы дамжан, энеэн харай.
Дүүхэй, дүүхэй, дүүхэй,
Бүүхэн намай гасаалыш!
Хүүхэн шинии найхан шарай
Зүүдэн соогоо ходо харан,
Хүтэлхее шамай хүсэн,
Дүтэлхее өөрөө айнаб.
Дүүхэй, дүүхэй, дүүхэй,
Бүүхэн намай гасаалыш!

ГУРБАН ЭРДЭНИ

Хүгжэмынь Б. Цырендашиевай

Агуу мүнхэ наран дор
Амин хүлдэ гэгдэһэн
Алтай гурбан эрдэни —
Агаар, газар, уһан лэ.

Түбиин нюуса шэнжэлхэ
Түлхюур хүлдэ гэгдэһэн
Толи гурбан эрдэни —
Тоо, хүгжэм, үзэг лэ.

Энхэ ажабайдалай
Эхин хүлдэ гэгдэһэн
Эжэл гурбан эрдэни —
Эхэ, эсэгэ, үхибүүн лэ.

ҮЛГЫ НЮТАГ

Хүгжэмынь Б. Цырендашиевай

Аржыса ургаһан харганаа һөөг соо
Алтанхан гургалдайн дуулаха гоё.
Аягтай нүхэдэй ёохорой дунда
Аялмаар нэгэнэй дуулаха гоё.

Хадаһаа эхитэй Бүхэн голнай
Ханхинаса бурьялан харьялдаг лэ.
Ханилмаар илдам энэ басаган
Харалсая гэхээ яана гээшэб?

Баржыса ургаһан харганаа һөөг соо
Борохон гургалдайн жэргэхэ гоё.
Баяртай нүхэдэй ёохорой дунда
Баталмаар нэгэнэй дуулаха гоё.

Уулаһаа эхитэй Бүхэн голнай
Урьалса бурьялан харьялдаг лэ.
Ушармаар илдам энэ басаган
Уулзая гэхээ яана гээшэб?

УЯНГА

Хүгжэмынь Б. Цырендашиевай

Сэгээн ажабайдал соо
Гэгээн дүрсэ һануулжа,
Сэнхир зүүдээр ойндомни
Сэсэглэжэ байхалши.

Сэмүүн ажабайдал соо
Зэбүүн болоод ябахадам,
Эгэшэг нангин сэдхэлээр
Энхэрхэдэжэ абаа һэнш.

Шугын горхон дээрэхи
Дугы мэтээр һанагдан,
Алтай зулаар зүрхэн соом
Аһан хэзээш байхалши.

УРЯАЛ

Хүгжэмынь Владимир Аюшеевэй

Хайрата инаг гансам,
Харахан нюдэеэ уһатуулхаж,
Сээжэндэм нэнгэжэ,
Сэдьхэлдээ юундэшьеб
Гуниг түрөөжэ,
Уярнабши даа ?

Хахасал ханаад,
Хайлана гүш даа?

Аглагхан дэлхэй дээр
Абахан, эжынгээ
Захяа юрөөл түхөөн,
Харгынгаа холо руу
Хабархан байхадам,
Хахасал ханаад,
Хайлана гүш даа?

ТҮРЭЛ НЮТАГ

Хүгжэмынь Юрий Ирдынеевэй

Улаан сэсэгэй задархан сагта
Уужам Харганаам сэнгүүтэй.
Ушархан инагайм эмниһэн сагта
Ухаан зүрхэм хүлгүүтэй.
Сэнхир сэсэгэй задархан сагта
Сэлгээ Харганаам сэнгүүтэй.
Шэнэлһэн инагайм эмниһэн сагта
Сэдьхэл зүрхэм хүлгүүтэй.

ОРШУУЛГАНУУД

Омар Хайям

ЖАБХАЛАНТА ДУУНУУД

Амтата архи, баяргүй ажаһууха юунэйхиб?
Аялга ирагуу дуунуудгүй амидархамнай юунэйхиб?
Нарата дэлхэйдэ эгээл үнэтэй юун гээшэб?
Нарьяма сэнгүү найр зугаада хүхюунэйхи.

* * *

Ажабайдал — базаар. Нүхэрые эндэ бү бэдэр.
Ажабайдал — гасалан. Эмнүүлхэ гэжэ бү сүхэр.
Зүрхэ сэдьхэлээ хубилангүй, хүнүүдтэ өөрөө энеэбхил,
Зүгөөр инаг мийэрэл уладһаа бү хүлээ, нүхэр.

* * *

Ши һогтон жарганхайш — бахархан баясыш, поэт.
Ши инаглан дурланхайш — хүхижэ сэнгыш, поэт.
Аглаг түби дэлхэй дээр мүнхэ наһатайш, поэт.
Амидыл үшөө ябаһандаа урмашыш даа, поэт.

* * *

Хүрьһэтэ газар дээр амгалан хаһа олодог һайб,
Хүхэ манхан тэнгэри дор тайбан хаһа олодог һайб.
Аргагүйл даа: хабартаа ургы боложо мүндэлөөд,
Алхаса мундуу хүл доро түйбүүлшэхэ хубитайш.

* * *

Дуран эхиндээ ходоодоо ирагуу найхан,
Дурасхал соомнай, зүүдэн мэтэ, найхан
Зобохош — дурлаад, бэе бээе ходо
Золоо бэдэрэн, туляадагнай — гайхал.
— Дуун, хундага, энхэрэл, бэе юун гээшэб?
Дуугай хонгор хүүгэдэй нааданхайнууд гээшэ!
— Габьяа, шүтэл, гай гарза юун гээшэб?
Гал хүлдын үнэнэн тоброг мүн гээшэ.

* * *

«Мүнхэ наһатай бэшэлди!» — гэхэдэшни, юртэмсэмнай
юрёеһөөр.
«Мүр сараамнайш — охор!» — юртэмсэмнай хүлгэһөөр.
Үгүдэмнайшыё дэлхэй байһан гээшэ, байхашыё,
Үёын үедэ найханаар гэрэлтэнэ үнгэтэйгөөр.

* * *

«Альбан үхэл маряжа намайе угтахал,
Аалин унжагай үдэрнүүдэйм гандаһан набша
таһалхал...»
— Араг яһаарни домбо уралан бүтээгээрэйт,
Архяар сэлмэн, һэргэжэ дахинаа мандахаб.

* * *

Хүүрыемниш хадагалһан ногоолиг заһал
Хүншүү найхан архяар хангалтажа байхал.
Оройтоһон аяншан тэрээндэ аалихан дүтэлжэ,
Ошохол холодон, эжэлүүдгүй һогтон баһал.

ЗУРГААН ШҮЛЭГ

Мүнхэ асуудал

178 «Юун тухай өөрын хэлэн дээр шууянабши, далай?»
Юрьен хүлгэбэ долгид: «Мүнхэ асуудал ашанхайбди»
«Тоогүй олон жэл соо, хаданууд, юундэ дуугайбта?»
Толотон сахилба Гималайнууд:
«Аниргүй байлга — харюумнай!»

Эхин ба Һүүл

Хабархажа хүхин, Һүүл Эхиндэ хэлэбэ:
«Хамаг юумые бил хадаа түгэсхэнэб».
Эхин тиихэдэнь иигэжэ урдаһаань мийэрбэ:
«Элдэб олон ажал намдаа үүсхэнэш».

Дүн

Эндэ үсэгэлдэр дайн бусалжа,
Шуһан элһэн соо лэбшээ.
Эсэстээ хэн илааб?
Үглөөгүүрэй һэбшээн.

Хуурмаг алдар

Хүсэтэй солотой хүн байгаад,
Хүсэгүй хүниие өөрынгөө үндэртэ үргөөгүй хаа,
Хүсэтэй, солотой гээшэ аал?

Дунда хүнэй һэргылэмжэ

Эгээн эрхим эгээн ахир хоёр
Зэргэлэнхэй алхална.
Эдэнэй хойноһоо дунда хүн
Гээгдэшэнхэй һалирна.

Нэгэ үүдэн

Үүдээ алдуугай үмэнэ хаабалшни,
Үнэн шамда орохогүйл даа яабашье.

1899 он

Александр Пушкин

КЕРНДЭ

Һанан мүнөө байхадам,
Һайхан ирагуу зүүдэншүүш:
Гэгээн арюун дүрсөөрөө
Гэнтэ урдам зогсоо һэнш.
Найдалгүй гуниг соо,
Нарьяа үймөөн, шууяан соо
Шинии абья сэдхэжэ,
Шинии шэнжэ дурсаа һэм.
Ошоһон сагай шуурган соо
Омог хүсэл унтаржа,
Шинии инаг абяе,
Шинии шэнжэ мартаа һэм.
Үдэр хоногой һубаряан соо
Үгылээб шамай холо —
Шүтэлшьегүй, залишьегүй,
Шүгэнэл, һүлдэ, дурашьегүй.

Гэнтэ мүнөө сэдхэл соом
Гэгээн гэрэл сасарба:
Найхан арюун дүрсөөрөө
Наргаан байнаш урдамни,
Зүүдэн ирагуу дүрсэһөөш
Зүрхэн соомни хэргэбэ.
Шүтэлнишье, залимнишье
Шүгэнэл, хүлдэ, дурамнишье.

ЭЛЕГИ

Уймар наһанай унтарһан баяр жабхалан —
Ухааем эзэлһэн мангарай бүрүүл манан.
Сэдхэлдэм үлэхэн гунигай баран үүлэд
Сэнтэй хуушан арзын хүсэ мэдүүлнэ.
Харгым уйтай. Ерээдүйн миралзагша далай
Хабархуу намай ажал, уйсхараар угталай.
Зүгөөр, нүхэдни, эртүүр хүсэлгүйб.
Зүрхэм лугшана амиды нэршээр тэнсэлгүй.
Гасалан, тэмсэл, хүлгөөн дундуур гайхан,
Гансата баясан, жаргахаар сагууд байха:
Зосоом дахин ниигэм хүгжэм эдэлхэл,
Зохёол дээгүүр нулимсын дуһал мэлмэрхэл,
Наһанайм наранай арюунда орохын сагта
Намда дуран энеэбхилжэ магад халта.

* * *

Гансаараа таранам харгы дээрэ,
Гантаһан харгы манан соо ялбана.
Аажам хүни. Бурханда шүтэнги губи,
Аяар дээрэ мүшэд эмнин зугаална.
Огторгойдо огсом солгёон, найхан!
Оршолон түби сэнхир толон соо дуурана...
Юундэ иимэ үбшэнтэй, хүндэб сэдьхэлдэм?
Юугээ хүлээн, юугээ иитэрээ шаналнабиб?
Ажана байдалһаа хүлээнэгүйб юушье,
Анхаран жаахаш үнгэрһэнөө хайрланагүйб;
Эрхэ сүлөө, тэнюун жаргал бэдэрнэб!
Энхэдээ мартагдан, нойрсохоёо хүсэнэб!
Хүүрэй хүйтэн нойр намда хэрэггүй...
Хүсэжэ сэдьхэн минии мүнхэ дуран соо.
Адар хүсэн зүрхэн соомни тэршэлһэй,
Амилхай сээжэм аалиханаар хүдэлһэй;
Ирагуу гоёор үдэр хүнигүй шэхэндэм
Инаг хүүхэн дуран тухай дуулуужан,
Хэтэдээ ногоон баглагар томо дуб модон
Хэлэн хүүнэн, дохижо дээрэм байгуужан.

ДАЛБАГА

Далбага сайрана гансаардан
Далайн сэнхир манан соо...
Харида юугээ бэдэрнэб?
Хаяжа юугээ орхинхойб?
Харлаһан һалхита долгинодо

Ханхинан мачта гуйбана...
Жаргалшые бэдэрнэ бэшэл даа,
Жаргалһаашые мүн хулжанагүй.
Арюун номин урасхал
Алтан наран дор мирална...
Шуумар далбага юундэшьеб
Шуурга хүлеэн тэсэнэгүй!

Уолт Уитмен

* * *

Ерэхэ сагай поэдүүд!
Дуушад, хүгжэмшэд, ораторнууд!
Аршалхагүйл намайе мүнөөдэр,
ойлгуулхагүйл — хэн байһым.
Үгы даа, ондоо түхэлэй хүнүүд,
үндэһелиг, бүхэлиг,
урайнһаа асари хүнүүд,
Морилжо хайрлыт! —
Аршалжа намаяа ябыт!
Ерээдүйдэ зорюулжа хоёр-гурбан заабари үгэ
Би өөрөө бэшэхэб.
Харанхы руу дахин бусахын тула,
Агшан зуура элидхэхэб.
Бизоной дундуур тэнүүлтэн,
Ябууд таниие нюдэнэй харасаар
хаймадан, дахин нюураа.
Буруу тээшэнь эрьюулээд
Аалин дуугай зогсогшоб:
Шарайгаарни таажа,
Бодото дүрсым,

Элирүүлхэ арга бэлэглэн,
Эгээн шухала юумые
Таанарһаа би хүлээнэб.

Александр Блок

Саһата һалхяар зүрхэ рууш нидхэрэн шуургадаг
Сагууд гэнтэ, үдэрнүүд гэнтэ ушардаг.
Абархагүйл тиихэдэ инагай илдам хоолойшые,
Амгалан ажалай аалин намдуу хаһашье.
Харсага мэтээр һүрдэһэн зэрлиг шубуугаар
Харбан элинэш, шуһаар толые будан.
Гуниг, һанааеш эзэлһэн улаан дүлөөр
Гурган носоно сэдхэл соошни дуран.
Хахад зүрхэнш — залинта бүрхэг үүлэн.
Хабхар харанхы, шэбхэг дүлиил тэрээн дор.
Энэрхы, юрын, урдынхи амрагаа хүзүүдэн,
Эльгэлжэ дахин энхэрхэ зали унтараа.
Сэдхэл соошни — бүрхэгшые, хүхюуншые, бүгшэмшые
Сээжыеш юуншыеб таглажа хаһан мэтэ.
Сухаришагүйгөөр үзэгдэһэн хуушанайшни һанаан
Суранзан хүсөөр шэнэ дураяа хүлээнэ.

1913 он

Нарата номин үдэшэ нэгэтэ
Һайхан, залуу байгаа бэлэйб.
Булгяа солгёон айдар хаһам

Сергей Есенин

183

Бусалтагүйгөөр үнгэршэлэй...
Сэдьхэлни хүйтэн, нюдэдни галгүй...
Сэнхир жаргал! Нарата хүнинүүд!

* * *

Дуулана гүш — шарьяна шарга,
Дуулана гүш, шарга шарьяна.
Дурлахан инагтай талаар сэнгэхэдэ зохид даа.
Залитай хүхюун нэбшээн аалар үлээнэ.
Зайдан сэлюун дайдаар жэнгиршэнэ хонхо.
Эх, минии шарга! Хурдан улаан зээрдэмни!
Элдин талада улаангир хатарна ногтонги.
Тэрээндэ дүтэлөөд, асуухабди — юун болооб?
Тэсэлгүйгөөр хүгжэм дор хатархабди гурбуулаа.

Назым Хикмет

«БИ КОММУНИСТБИ»

Би — коммунистби.
Нам соо нөөм бүхэн — хүсэл.
Хүсэлни: хараха, ухамайлха, ойлгохо гэхэн.
Хүсэлни: дэлхэйнүүдые дамжаха, гүйхэ гэрэл.
Хүсэлни: мүшэднөө мүшэндэ дүүжэн хаяха гэхэн.
Хүсэлни: хүлнээ адхан, булад хайлуулха гэхэн.
Би — коммунистби.
Нам соо нөөм бүхэн — хүсэл.

ГАЙХАЛ ТУХАЙ

Дурлажа үшөөл шадахаб.
Шадахаб, тиин үшөө ямараар!
Нюдыемнишые, зүрхыемнишые, —
Юун хэрэгтэйб? — Эрииш намһаа!
Сухалдажа үшөөл шадахаб,
Шүлһөө сэсэргэншыегүйгөөр.
Тэмээн ууртаа түгшэрээдхидэг намһаа,
Тэрээн шэнги үһөөрхэл хорогүйшые һаам.
Юун бэ, юунһээб,
Юундэб гэжэ илгаруулха хабатайб,
Холын, бүүдэгэр ерээдүйн үнэр
Унхидажа мүн лэ шадахаб.
Тэмсэжэ үшөөл шадахаб.
Намда зүбөөр, һайханаар,
Үнэнөөр үзэгдөөшэ юумэн бүхэнэй түлөө,
Бүгэдын, бултанай түлөө!
Үндэр наһаншые,
Үнэн бодото байдалшые һаад бэшэ намда.
Зүгөөр, дахин гайхажа шадахагүйб,
Ушар юуб гэхэдэ,
Зэртэгэрхэн, эдирхэн нюдэтэй гайхални
Намаяа орхин, холо руу мордон ябашоо.
Халагни!..

ЯАРЫШ НАМДА

- Яарыш намда, — гээ һэнши.
- Сэнгүүл намаяа, — гээ һэнши.
- Дурлыш намдаа, — гээ һэнши.

— Эдлыш намаяа, — гээ һэнши.
Яарааб.
Сэнгүүлээб.
Дурлааб.
Эдлээб.

ЯБЛОКЫН НЭГЭ ХАХАДЫНЬ — БИДЭБДИ

Яблокын нэгэ хахадынь — бидэбди,
Нүгөө хахадынь — бүхы ехэ дэлхэй.
Яблокын нэгэ хахадынь — бидэбди,
Нүгөө хахадынь — хүн түрэлтэн.
Яблокын нэгэ хахадынь — шиш,
Нүгөө хахадынь — биб.
Тэндэ — ши би хоёр.

ХОЮУЛАА, ИНАГ, МЭДЭНЭБДИ

Хоюулаа, инаг, мэдэнэбди,
Маниие һургаа үлэсхэлэндэ,
хүйтэндэ,
сүхэрэлдэ,
Һунатараа эсэхээр хүдэлмэридэ,
Хахасалай хүшэр хүндэдэ.
Гансал алуулжа һургаагүй,
Гансал үхэжэ үзөөгүйбди...
Хоюулаа, инаг, мэдэнэбди,
Бусадые һургажа шадахабди.

Харатанай номон дор
Хүнүүдэй түлөө тэмсэлдэ,
Үдэр бүри инагаар,
Үдэр бүри үсэдөөр
Дурлаха хэрэгтэ.

Давид Кугультинов

ХОЛОНОО НАЙХАШААН ХАРАХАДАА..

Холоноо найхашаан харахадам,
Хоёр хада, эгэшэнэртэл, зэргэлнэ.
Хоорондонь холо гү? Бараг даа!
Нэгэл алхам оройдоо —
Гараар зангахын забһар!
Нээрээ юумэ үзэһэн хүн!
«Зуугаад модоной зай!» — гэнэ.
Халуухан харасыш ханахадаа,
Хагасаагүйб гээд сэдхэнэб.
Харалсаад дахинаа уулзабал,
Нэгэл алхам оройдоо —
Гараар зангахын забһар!
Нээрээ юумэ үзэһэн хүн:
«Мянгаад модоной зай!» — гэнэ.

* * *

Буурал сагаан үбгэдөө
Булта зоной хүндэлдэг
Буурай холын заншал бии.
Найхан энэ ёһые
Наруул тунга сэдхэлээр

Һанан сахихань шухаг лэ.
Тус заншал мүнөө
Тусгаар удхаа шэнэлэнхэй:
«Һахалтнай сагаан аад,
Һанаантнай ямар бэ?
Һайхан гү хэрэгтнай,
Һамбай буурал үбгэжөөл?»

Расул Гамзатов

Хүбшын модон бүхэниие үдэр гэжэ тоолобол,
Хүнэй ажабайдал хүбшэ тайга.
Хэды модон хосорлойб,
Хэдынь үшөө үлэнхэйб
Хэнзэ ногоон тайга сооб?
Хүлэг агта бүхэниие үдэр гэжэ тоолобол,
Хүнэй ажабайдал — адуун хүрэг.
Хэды морид хулжанхайб,
Хэдынь үшөө үлэнхэйб.

Анатолий Щитов

БУРЯАД ОРОНДО

Аяншандли, анхараа бэшэб шамай,
Алярхаагүйб тэрээндли.
Зүрхөө дарааб.
Үргэн талынш метр бүхэндэ шамбай —
Үдэр бүри үлөөнэб алхасынгаа сараа.
Туристда юун бэ! Һонирхожо харасагаан,
Түрд гүүлэхэ Фэдээр, таксида һуухал.
Харин намда сэнхир тэнгэри харасагаан,

Халуун бүгшэм талые махаха шухалал.
Ангама наранһаа ургамалнууд борсойшоо.
Атиршанхай. Уһан хэрэгтэй. Балгашье.
Ханааб татагдана урагша хойшоо,
Хатуу зоригто хүбүүдэйм нэгэн — шалга!
Мэдэнэб: ган гасуурта дайдада
Мэнэ надхахал сэсэрлигүүд шууяархан.
Ербээдхихэ турист. Тиимэ! Найданаб —
Ехэ баяраар нюдэдын гэнтэ туяарха.
Аяншандли, анхараа бэшэб шамай —
Алярхангүй, зүрхөө доро дараад,
Үргэн талынш метр бүхэндэ шамбай
Үдэр бүри үлөөнэб алхасынгаа сараа.

ЗОРЮУЛГА-ШҮЛЭГҮҮД

Агын хоёр хүбүүд

Бэеэрээ эгээн бүдүүн нүхэрни —
Бэлигтэ уран зурааша Дашанима Дугарай.
Бэеэрээ эгээн үндэр нүхэрни —
Бэлигтэ уран зохёолшо Дашарабдан Батажабай.
Алдуу хэжэ эндүүрбэлни, анхардаг
Аханарни болоһон түүхээрээ.
Алишье зүгтэ Алхана уулым һануулдаг
Агын хоёр хүбүүе
Бэеэрээшье, бэлигээрээшье шалгарһан
Бэрхэл зон даа гэхэб.
Хүн — эрдэни, хүлэг эрдэни хоёрые
Хүшөө мэтэ зохёолнуудаар мүнхэлөө!

Этюд

Уран зурааша Дашанима Дугаровта

Алхана, Бархан, Саяанайм
Арьяа шобхо орьёлынъ —
Алтан залаата малгаймни.
Хүнхэр, Борьёо, Түгнымни
Хүжэ ногоон тала дайда —
Хүбүүн бэеыемни тэрлиг.
Дэлюун сэнхир Байгалайм
Дэлһэн шэнги долгинууд —
Дэгэлэйм сасаг угалза.
Хангай уула үлгытэй
Хэтэ номин Сэлэнгэм
Хэзээшье минии бүһэ!

Эмшэн Галина Доржиевна Дугаровада

Сэгээн ажабайдал соо
Гэгээн дүрсэ һануулжа,
Эгэшэг нангин сэдхэлээр
Энхэрхэдэжэ абаалши.
Шугын горхон дээрэхи
Дугы мэтээр һанагдан,
Алтай зулаар зүрхэн соом
Аһан хэзээшье байхалши.
Сэмүүн ажабайдал соо
Зэбүүн болоод ябахадам,
Улаан-Үдэ ниислэлдээ
Дулаан үгөөр угтаалши.
Бурхан шэнгээр шамайе
Дурсан хаанашье ябахадаа,
Дуран һанаан хоёрһоо
Уран шүлэг найруулхаб.

Базар Цырендашиевта

«Сэлэнгэ» гэжэ дуу намтай
Сэдхэн нэгэтэ найруулжа,
Наһанайм нангин хэрэгтэ
Нашан жэгүүр үгөө һэнш.
Түбидэ минии магтаһан
Түрэхэн гараһан нютагшни
Согтой хүхюун, зугааша
Согто-Хангил алдартай.
Хэшэг һайхан аялгаш
Сэсэг шэнгээр һалбарһан
Шүлэг солгёон хаһымни

Түлэг дунда мүндэлөө.
Урасхал долгиодой эршэтэй
Ульгам хурдан хүгжэмшни
Хэнэйшье сэдхэл зүрхые
Хэзээшье дайран эзэлхэл.

Дугаржаб Дашиевта

Огторгойн сэнхир орьёл руу
Оодор табин тэгүүлхэн
Хүлэг морин дэнзэтэй
Оперо, баледэй
ордон сагаан байшан соо
Орон сасуум,
дууша ирагуу хоолойшни
Огсогоор дорьбосо ханхинан,
Сэдхэл соомни
нара, нара мандуулан,
Сээжэн соохи зүрхыем
хонхо мэтэ болгодог.
Дуула, дуула, Дугаржаб!
Дуунайшни найханһаа
бардам солгёон мэдэрэлни
Баян талыншни
сэсэг болоод нахилзан,
Байгал далайн
Долгин болоод ёохорлон,
Саяан дээгүүр
шубуун болоод ниидэжэ,
Саһан сагаан сэдхэл соом
алтан зула бадарна.

Минин хүсэлэй орьёлоон
дэлхэй намда мартуулан,
Шинии хүсэлэй орьёлоонтой
ниигэм болон жэргэнэ.

*Ким Базарсадаевта,
Дугаржаб Дашиевта*

Дуун зэдэлнэ...
Дуун... Дуун... Дуун!
Анхан үгэһөө урид
Аялга мүндэлөө ха гү,
Али үгын долгин
Аялга түрүүлээ ха гү?
Дуун зэдэлнэ...
Дуун... Дуун... Дуун!
Дуун гээшэ ямар хүсэтэйб!
Дурлаһан инагаа сэдхэжэ,
Дуулим талын дунгинаса
Дуулажал байна нүхэрни...
Дуушан бэшэ аад, юундэшьеб
Дуулаха дурам хүрэнэ.
Дурасхаалта һайхан сагайнгаа
Дуун боложо мүнхэрөөд,
Дундаршагүйгөөр духарья
хүнүүдтэ барюулан,
Дууһашагүйгөөр ханхинаһайб...
Дуун гэжэ ямар шэдитэйб!
Аадар шэнгээр адхарһан
Аялгын эзэндэ —
Алдар соло!

Алаг зүрхэ сэсэглүүлхэн
Алтан үгын эзэндэ —
Алдар соло!
Агуу байгаали эхэхээ
Аза бэлигтэй дуушанда —
Алдар соло!

Сэсэгтэ

Сэсэг мэтэ
Шэмэг арюун ажабайдал
Шэнэ дуундам
Шэди үгэн жэрьенэ.
Хууршын хургад
Дууша зүрхым далитуулжа,
Сэнхир талымни
Энгэр дээгүүр хүтэлнэ.
Зүүдэн хайхан
Хүүхэн шарайш хаанашье
Шинии дураар
Минии урда гэгээрнэ.

Залуу поэдүүдтэ юрөөлнүүд

* * *

Ардан Ангархаевта

Харагдахагүй атомые
Хараха гэхэншни хайхан.
Архимед, Ньютон, Кеплер —
Айдар наһанайш гайхал.

Хэнгэргынгээ эрьедэ
Хэтын дуунай золтойлши —
Бухал мэтэ бодолнууд
Бусалжа байг толгойдош!
Сэсэг соогуур жэрьенэн
Шэмэг солгёо аялгаш
Саяан дээгүүр хүтэлжэ,
Туяан харгы дамжаг лэ!

* * *

Борис Сыреновтэ

Түүрээн байһан дуунууд соош
Түнхэн дайдынш сууряан бии.
Тэмсэл түгэс шүлэгүүд соош
Тэнгэрийн дуун нэрьенэ.
Эршэ түгэс мүннүүд соош
Эрын зориг түрүүлэн,
Саяан үндэр ууламни
Сахилгаалан зэнхынэ.
Энэл хабаяа алдангүй,
Шэнэ бодол бэдэржэ,
Гушан наһанай дабаан дээр
Гуниглангүй ябаарай!

* * *

195

Владимир Сыреновтэ

Уран Дүшын басаганда
Дуран шинии баларжа,
Саяан уулын хормойдо
Заяан шинии һайхан лэ.

Дэлхэй дээгүүр гулдирхан
Мэлхэй шэнгээр мүлхингүй,
Дуулан ябаха жэгүүртэй
Уулын хүбүүн байналши.
Намын хэрэг хүнгахан
Замыш сэдхэн хайшааж,
Гүн удха бэдэрэ гээд,
Дүн гарган юрөөнэб.

Дулгар Доржиева

Дархан солоор суурялхан
Бархан уулын хормойдо
Сагаан харын толон дор
Ягаан зүрхэнш дуулана:
«Ерэн хоёр бахананууд
Ербэлзээд лэ хайхан юм.
Ерэхэн, түрэхэн нютагнай
Уняар татаад хайхан юм».
Сахан сагаан сэдхэлхээ
Нахан тухай дуулажа,
Сэсэг мэтэ зүрхээ
Сэнтүүлэнгүй ябаарай!

Даша-Дондок Очировта

Дэлгэр хайхан сэдхэлшни
Дэрээн нютагыш хануулна.
Хурса мэргэн бодолшни
Хурамхааниш дурдуулна.
Шүлэг бүхэнэйш мүнүүдэй
Шүрбэхэлигы сэгнэнэб.

Гиинэн галта зүрхөөрш
Физик шамай сэдхэнэб.
Хикмет шэнги маягтай
Поэт болохо янзатайш.
Омог залуу наһаншни
Домог дуугаар ханхинаг!

Цыдын Цырендоржиевта

Задаржа байһан сэсэгшүү
Залуу дууша наһанайшни
Зам харгын эхин дээр
Залуу үгөөр ханданаб:
Галта үгын эршэ соо
Гажарал, баяр холбожо,
Жэнхэни һайхаар дуулаха
Жэгүүр дали шамда бии.
Дуунай үлгы гэгдэһэн
Дуулим сэнхир Хэжэнгынш
Суу болон мүнхэрхэ
Дуу бэшэхыш юрөөнэб!

Мэри Хамгушкеевада

Боохон һайхан дайдынгаа
Гоохон дүүхэйн сэдхэлээр
Дуран, наһан тухайгаа
Уран гоёор дуулажа,
Аглаг тоонто Үбэсынгөө
Аршаан шэнги тунгалаг
Аялгатай байһанаа
Анхан манда мэдүүлбэш.

Сэлмэг арюун сэдхэлээ
Сэсэг шэнгээр бөөмэйлхы
Бүгэдын зүгнөө шамда би
Нүгэдэн, найдан юрөөнэб.

ПЕРЕВОДЫ С БУРЯТСКОГО

БУРЯАД ХЭЛЭННЭЭ
ОРШУУЛГАНУУД

БАЙКАЛЬСКИЕ ВОЛНЫ

На черные скалы,
На россыпь камней
Кинулись тысячи белых коней.
С разбегу встают
На дыбы они грозно,
Их белые гривы
Как буйные космы...
Бьются о черные скалы
Белые волны Байкала,
Дикие кони мои!
Мечутся,
Фыркают,
Яростно ржут,
Синие травы копытами мнут.
И, обезумев от скачек,
Устало
Кони ложатся на хмурые скалы,
И умирают на скалах
Белые волны Байкала,
Дикие кони мои!
Но из-за синей
Туманной гряды
Новые кони встают на дыбы —
Грозная стать,
Серебрятся бока...
Крепкого надо таким седока!
Нрав ваш суровый,
Упрямый,

Сродни моему
Упрямому нраву,
Дикие кони мои!
Но сердце рождает
Взволнованность строк:
Я ваш арканщик,
Я ваш седок,
Я ваш певец,
Озорной, непокорный,
Пенные волны,
Буйные штормы!
Мчитесь смелее на скалы,
Белые волны Байкала,
Дикие кони мои!

ЮНОСТЬ

О юность!
Первые порывы
К тому,
Что трудно объяснить,
Где робкий взгляд
Готовит взрывы,
В душе твоей
Готовит взрывы,
Вещающая,
Быть или не быть.
Нам по семнадцать.
Помнишь: берег,
Воды и неба синева.

Я, счастьем первому
Не веря,
Ищу признания слова.
Но вдруг мне крикнув:
— Догони-ка! —
Мои мучения прервав,
Ты мчишься вдаль,
С веселым криком
Скрываясь
В половодье трав.
И я бегу.

И вот ты рядом.
И здесь
В отчаянном пылу,
Как первый гром,
Мне стал наградой
Твой долгий-долгий
Поцелуй.
Ты вновь бежишь,
И вновь ловлю я
И в вихре брызг тебя
Кружу,
И сквозь завесу водяную
Я на тебя, мою смешную
Русалку милую,
Гляжу.
О юность!
Первые порывы
К тому,
Что трудно объяснить,

Где робкий взгляд
Готовит взрывы,
В душе моей
Готовит взрывы,
Решая,
Быть или не быть.
Но будет все!
Я в это верю:
Полощет небо синевой.
В глазах моих —
Счастливый берег.
И рядом ты.
Всегда.
Со мной.

КЛЯТВА

1

Отец мой пал
 в жестоком бою,
В кровавом,
 далеком, как сон,
 бою —
Где-то,
 на распутье
 больших дорог
Лежит он
 под говор
 нездешних вьюг.
А нас пятеро

сирот у матери,
Нас пятеро —
детей без отца.
А годы проходят,
а нас пятеро,
И в сердце каждого
смерть отца.

2

Суровой,
студеной
была зима.
Гремела она,
гудела она.
Вместе с метелью
прошел
тот день.
На грозный Запад
ушел
тот день,
Выронив слово
одно:
война...
В тот день
отец
на меня смотрел
Особенно долго,
особенно ласково.
Прощаясь,
он в лоб

меня поцеловал
И затащил
на ушанке
вязки...
Печаль
поселилась у нас
в тот день.
Плакали все
в тот тяжелый
день.
Бабушка
небу молилась
в тот день
О возвращенье твоим,
отец.
День тот,
тяжелый,
холодный день
Ношу я
в сердце своем,
отец.
Помню
суровость
в твоих глазах,
И слезы
помню
мужские,
редкие.
Помню —
ушанку

ты завязал,
Поцеловав
 меня
 крепко-крепко.
Помню...

3

Пять дней
оставалось...
Но эти дни
Ты,
не проживши,
пал.
Отец мой.
Ты нас
оставил
одних,
В последнем
бою ты
пал.
Ты верным
солдатом
закончил путь —
В холодной,
чужой
стране
Упал ты,
рукой
зажимая грудь,
Пять дней

не дожив.
Пять дней!..
Ты
не увидел,
как наша звезда
Ослепила
Берлин,
Но верь мне,
отец мой,
тобой всегда
Будет
гордиться
сын.
Он будет помнить
тот день,
отец,
Когда
на майском
ветру
Под самым Берлином
упал
боец,
Рукой
зажимая
грудь.
Твой сын
не забудет
тот день,
отец.

208

4

А дни шагают
быстрей,
быстрей.

О если б
увидел ты,

Какие
на стареньком
нашем дворе

Уже расцвели
цветы.

Это —
сестренки мои,
отец,

Это —
твой маленький сын,
отец,

Ставший
давно
большим.

Смотри —
вон сестренки
мои бегут.

Их парни
веселые
стерегут,

Улыбаются
им...

А в доме
отчим

живет у нас.
 Ты знаешь,
 как трудно одним,
 отец.
 Нас пятеро,
 ты ведь знаешь,
 отец,
 А он полюбил нас,
 как ты,
 отец.
 Да,
 в доме
 отчим
 живет у нас.
 Он очень хороший,
 он добрый очень.
 Он научил нас
 жизнь понимать.
 А главное,
 отчим
 любит мать,
 Не меньше,
 чем нас,
 ее любит отчим.

месте.
В праздники
под портретом
отца
Мы запеваем
песни.
В глаза
отцовские
мы глядим,
Мы походить
на него
хотим.
На вас,
кто в жестоком
погиб бою,
Мы
походить
хотим,
Слушайте,
павшие,
вы не пали,
Вы на века
перед нами
встали.
Ваша клятва
и дух бойцов
В корни
травы
влились,
В землю,

в горячую
нашу
кровь
Вливается
ваша
Жизнь.
Любовь ваша
к Жизни
всегда жива,
Вечно
жива.
Она очищает
наши
слова,
Ею
дышит
трава.
В сиянье
солнца —
ваша любовь,
В сердце
школьника —
ваша любовь,
Цветы прорастают,
как ваша
любовь,
Ветры
о ней
трубят.
Ты радость

людям дарил,
отец,
Ты песни
о счастье слагал,
отец,
Твой сын
заменит
тебя!
Он всех восславит,
кто пал с тобой
За счастье
родной Земли, —
Он лучшую песню,
он стих свой
С вами
навечно
слил.
Глаза
отцовские
передо мной.
Молча
в тиши
стою.
И, в облик
вглядываясь
родной,
Клятву
отцу
даю:
— Как знамя,

твои
пронесу
мечты
Сквозь грозы
лихих
годин.
Верь мне:
чего не добился
ты,
Сумеет
добиться
сын.

БЕЛЫЕ ЗВЕЗДЫ

В воздухе звонком,
трепетном, ломком,
Сплетаясь в кружевца,
порхают и кружатся
Белые звезды,
как белая роздымь.
С песней рождается
в мире красавица —
В радужных красках
зимняя сказка.
Здравствуй, здравствуй,
танец глазастый —
Первого снега,
летающего с неба!
В мелодиях чистых

и нежных, как струи,
Что льются и льются
 потоком из бездны,
И в искрах
 морозом откованной сбри,
Светясь, утопает
 весь мир поднебесный.
Далеких веков
 оживают сказанья,
Бесшумно слетаясь
 на крыльях лебяжьих,
И трепетно
 сердца о сердце касанье,
И шепот Байкала
 послышится даже,
В черемухе глаз моих —
 радости всплески,
Игриво светлеют
 души перелески.
Снежная музыка,
 лейся и лейся!
В сердце вливайся
 потоками света.
Хочешь —
 души моей звоном напейся.
Хочешь —
 цветы подарю тебе с веток.
Гривастое время,
 умчавшись ардаком¹,
Отбросило юность

на дальние версты.
Но белые звезды
невидимым знаком
Вернули мне
юности белые звезды.
Зима, как скрипачка,
гибкой рукою
Трогает, трогает
белые струны
И звуки бросает
над белым покоем,
Таким еще легким,
таким еще юным.
Гордый мой город
в ночное предгорье
Вышел в обнимку
с горянкой Удою...
Девушки ловят
в лучистом просторе
Ладонками счастье
свое молодое.
Здание Оперы
высится гордо,
Слушая времени
ритм и аккорды,—
Ждет оно музыку
нового Гайдна,
Ту, что эпохою новой
угадана.
А белые звезды

врезаются в воздух
И, падая косо,
вести приносят
О смелых зачинах,
для жизни значимых,
О взлетах и пробах,
о звездных дорогах.
Здравствуй, здравствуй,
танец на счастье —
Первого снега,
летающего с неба!

РОМАНТИКА

До встречи, родина моя,
До встречи!
Прощаюсь, мать Бурятия, с тобой
Под drobный перестук колес.
До встречи!
Далекий запад ждет меня.
До встречи!
Стальной хулэг могучий — скорый поезд
Уже рванулся, натянув поводья.
Прозрачной ясностью,
Просторным небом, печалью расставанья,
Ожидания тревогой наполняя сердце мне,
Под drobный перестук колес.
До встречи, Бурятия!
Мне девушки твои улыбки дарят,
Светлый взгляд мне дарят.

Они мне машут милыми руками.
И долго-долго из-за синих окон
Вагона
Мне мелькает их прощальный,
Их добрый жест,
Как благопожеланье.
До встречи, родина.
Земля родная!
Земля благоухающих цветов,
Душистых трав,
Ты на волнах могучих, высоких чувств
Сегодня провожаешь дитя родное
В дальние края.
Ты в колыбели золотой степи
Его баюкала
И на ноги мужчину поставила.
Теперь благословляешь.
Зеленою порой, весной, зарею года
Торжественно горячие лучи
Ты простираешь вслед.
На струнах солнца
Наигрываешь музыку исканий.
О, родина моя!
Я не беглец,
Я не бродяга
Неприкаянный, не горький
Скиталец под чужим ненастным
Небом.
И те стихи, что бормочу сейчас,
Рождающиеся в многоголосье

Стальных дорог, не жалоба — привет
И гордая отважная решимость
Издаюка оятя воспеть тебя.
Бурятия!
Я еду в глудь России,
Широкон, щедрон, строить магистраль,
Прокладывать железную дорогу.
Когда по ней электровоз помчится.
В веселое ее многоголосье
Вплетется голос родины моеи.
Бурятия!
Привет! До скорой встречи.
О сыне доброй вести дожидайся
С иртышских берегов и новой книги.
Он привезет в ладонях огрубевших
Охапку буйных строк, рабочих ритмов.
Протяжных, словно рельсы,
Многоцветных,
Как светофоры, звучных, как реле.
Здоровых и веселых, населенных
Людьми,
Сложившими стальную магистраль..
До встречи, родина.
До встречи, мама,
Моя родная, добрая всегда.
Вот держу в руках твой пряный хлеб
Домашнего оранжевого цвета.
Он все еще заботливо хранит
Тепло тех рук, что и его месили,
И вырастили бережно меня.

Спасибо, мама.
Я делю твой хлеб.
Я радостно делю творог и масло.
Делю я сладость нашей белой пищи
С попутчиками, с шумными друзьями.
И всю дорогу за беседой тихой,
За смехом звонким
И задорным спором
Не забываю — есть на свете ты!
Как хорошо делить с друзьями радость,
Когда они доверчиво и чутко
Глядят тебе в глаза
И, поздравляя,
С размаху хлопнут по плечу тебя!
Как хорошо, когда твои друзья
И грусть готовы разделить с тобою
Не только вздохом —
Преданным советом.
А у меня такие есть друзья.
У них сердца всегда парят высоко,
У них сердца всегда звучат,
Как песня.
У них сердца всегда пылают ярко,
Как дальние, негаснущие звезды,
Они на всю Вселенную горят.
И мне сродни таких сердец порывы.
Вот жизнь моя —
В строю многомиллионном
Озарена свободы красным солнцем.
Вот жизнь моя —

Она в строю рабочем сжимает знамя
Золотого слова.
Вот жизнь моя —
Она в строю весеннем ликует вместе
С жаворонком звонким.
Пусть жизнь моя, высоко устремившись,
Так высоко, как тридцать три вершины
Родимого Саянского хребта.
Пусть вам она всегда подарком будет,
Крылатые ровесники мои!
Вперед, мой поезд,
Молодой мой поезд!
Сквозь волны набегающих туманов,
Сквозь трепетание таежных веток,
Навстречу рекам.
По коврам цветов!
Вперед, мой поезд!
На груди планеты,
Под звон ликующий, призывный звон,
Звон золотого колокола солнца,
Напутствующий звон!
Вперед, мой поезд!
Лети, как песня.
Мчись ракетой, поезд!
Крылатый поезд юности моей!

* * *

Я в детстве, лежа на траве
Среди цветов душистых,
Любил смотреть, как в синеве,
Бездонной и лучистой,
Барашки белых облаков
Плывут неторопливо...
Мечтой взмывая высоко,
Был самым я счастливым.
И начинались чудеса,
Когда в степи зеленой,
В непостижимых небесах,
Лучами опаленных,
Входя в очередной свой тур,
Во всем великолепии,
Со звонкой трелью булжамур¹
Взмывал над вольной степью.
Завороженный высотой,
Я все следил за небом,
И зависть к малой птичке той
Звала: вот так и мне бы!
О как хотелось мне порой
Крылатым стать скорее,
По струнам солнца над землей
Подняться, петь и реять.
И с той поры — и все сильнее! —
Живет к певунье зависть.
Слова кипят, кипят во мне,
Стихами с губ срываясь.

мыслей
и слов.
А ночь за окном
чародействует прямо.
И я не ушел
от ее волшебства.
И к лунной мелодии,
тонкой
и пряной,
Я о тебе
подбираю слова.
Ты — вечна
во мне.
Знать,
и в мире ты —
вечна.
И птицею
в небо
мне хочется взмыть,
Чтоб у природы —
у сопок,
у речек
Бессмертья такого же
взять
взаимы,
Мне хочется
стать
байкальской волною,
Мне воздухом,
песнею

хочется стать,
Мне хочется
ветром,
рожденным весной,
Зеленые книги
степей
листья.
И если бы стал я
ветром веселым,
И если бы стал я
волной голубой,
Тогда б, о тогда б
на Земле,
моя Сольвейг,
Я смог бы
сравняться
в бессмертье с тобой...
Но мы
уже рядом.
И радость —
качелью.
Забыли
о людях
и о луне.
Твое молодое
горячее
тело
Счастьем
людским
подарено мне.

Ты улыбаешься
 тихо
 и благодарно.
О, эта ночь
 у подножья Саян!
Белого озера
 сонное
 бормотанье.
Синий-синий
 туман...
Города
 между нами
 и села,
И пшеничных
 полей бурун.
Но,
 простившись с тобою,
Сольвейг,
 Я не странствую,
 как Пер Гюнт.
Нет,
 на нашей
 большой
 планете
Я в работе
 с зари до зари,
Чтоб любви твоей
 лучшим букетом
Дело
 рук своих

 подарить.
Сердце свое
 путевым
 светофорам
Я без возврата
 отдам,
Чтобы светили они
 на путях,
 по которым
Мчатся в грядущее
 поездам.
...Тихо в вагоне,
 который
 порою
Гудит
 в двадцать семь
 голосов.
Со мною — Лонгфелло.
 А я —
 с тобою.
И мир,
 не запертый
 на засов.

ТОЁОН

Памяти поэта Дамбы Дашинимаева

Над широкой зеленой долиной,
Близкий взгляду со всех сторон,
В первозданной безоблачной сини

Ты встаешь из тумана,

Тоёон.

И впервые здесь вставши, я слышу
Сквозь степной несмолкающий звон,
Как разносят ветра, как колышут
Это гулкое слово —

Тоёон.

Наплывает виденье невольно —
Будто это не я, будто он,
Старший брат мой, поэт
Беспокойный,
Воспевает, как прежде,

Тоёон.

Он растет — молодой и упрямый —
Этот город в движение своем,
Обнимает тебя он домами,
Заливает огнями,

Тоёон.

И грохочет состав за составом,
Жар твой — уголь — неся по стране,
И склоняются древние травы
Под ветрами сильней

и сильней.

И гляжу я взволнованным взглядом
На долину родную свою.
Ты об этом мечтал только, брат мой,
Я об этом сегодня

пою.

КИЖИНГА

*Хоца Намсараеву, старосте бурятской литературы,
певцу Кижинги*

Выше небо —
Прозрачны на нем облака
И легки —
От торжественно тихой
И чистой Земли Кижинги.
Немы воды,
И травы вширь и вдаль
Ускользают,
Как тень, —
Погляди ты на них
С высоты горы Сэбхеэн.
В танце медленном кружатся
На отрогах Сэбхеэн-горы
Молодые деревья,
И плоды тех деревьев
Щедры.
И кострами цветы
Устилают подножье горы.
И зеленые камни молчат,
Как создавшие их миры.
В изумленном молчанье
И ты замираешь здесь,
И тебя наполняет
Рожденная степью песнь.
Солнце плавно встает,
И лучи свои, как рукой,

Расстилает над тихой
Задумчивой Кижингой.
И закипают,
Летят в шаловливой игре
Воды звонких ручьев —
Ты на них погляди,
Подойдя к Сэбхеэн-горе.
И плоды, тяжелея,
С деревьев,
Помедлив чуть-чуть,
Упадут —
Мир зеленый
Свой круг становленья
Закончит тут.
И цветы благодарно
Поклонятся
Их увидавшим глазам.
Молчаливые камни
О тайне миров, их создавших,
Поведают вам.
И взликует душа,
Прозревая
На тысячу лет вперед.
И поэма, рожденная солнцем,
Наполнит ее...
Вот так манила издавека,
Как милой девушки рука,
Своей прозрачностью глубокой
Меня родная Кижинга.
И, вздыбившись над степью,

Гордо,
Как табуны лихих коней,
Меня к себе манили горы
Легендой древнею своей.
И в города,
Как письма на дом,
Шел зов земли родной ко мне,
И девушка
С лукавым взглядом
Все чаще виделась во сне.
И вот я здесь. Гудит река,
Горам раздаривая эхо.
Встречай, родная Кижинга,
К тебе с приветом я приехал!
Чур! Всадники летят, скользя
По травам. — Это ль им помеха!
Встречайте, милые друзья,
Я с новой песней
к вам приехал!
И вдруг смущенный
быстрый взгляд
Я вижу в вихре слов и смеха
И говорю, безмерно рад:
— А к вам
с любовью я приехал!..
В доме гости
Рассаживаются чинно.
Меня они
Чествовать пришли сюда.
Сидят, бокалы поглаживая,

Мужчины
И ждут, что скажет им
Почтеннейший тамада.
Потом по обычаю,
Что от предков достался,
И я в свой черед
Перед гостями встаю
И, на ладонь
Принимая бокал свой,
Приподнято,
Как здесь положено,
Говорю:
— Свою Кижингу голубую
С ароматом ее улигеров
Восславил певец наш мудрый,
Ушедший от нас давно.
И мне, еще некрылатому,
Он говорил и верил,
Что я возвращаться буду
Сюда,

как птицы весной.

И на узорчатом хуре
В дорогу тогда

мне пел он,

Ноги скрестив на низкой
Небогатой тахте.

И песни мои некрылатые,
Песни еще несмелые
Благословил

в путь трудный

К их песенной высоте:
«Утро с ранней зарей встречая,
Степей своих красоту
Постигнешь.
Вслушиваясь в слова народа,
Вершины песен своих
Достигнешь.
Только на скачках,
Чуя чужую силу,
Хулэг настоящим хулэгом
Станет.
Только меряясь с самыми
Сильными,
Мужчиной робкий юноша
Станет».
Сказав это,
По обычаю предков
За седого певца
Бокал арзы крепкой-прекрепкой
Выпиваю я до конца.
И, как водится,
Вслед за мной
Песнь начинает
Старый товарищ мой:
«Под Полярной звездой
Вечно солнце,
Дарящее людям тепло.
Под Сэбхеэн-горою
Вечен
Людам делающий добро».

И от слов этих трогательных,
Хоть и давних,
На ресницы наворачивается
Слеза.
И в оранжевом сумраке
Чудеснейшими цветами
Кажутся мне
Сидящие за столом друзья.
И мне хочется,
Нарушая обычай,
Сказать им
Не в свой — по кругу —
Черед:
«Мы будем вечны,
Пока зацветают веснами
Маки пахучие,
Пока такие вот песни
Воспевает народ».
Я глаза закрываю —
То ли выпил много арзы,
То ль на ресницах
Так радужно от слезы.
Я вижу:
Народы-братья
В едином идут строю,
Но песнь они запевают
Совсем уже не мою.
Неужели они забыли
Мой цветастый язык,
Слова и мои, и те, что

Знает каждый старик?
И в этом радостном будущем
Никто уже не запоет
Песни, что пел веками
Маленький мой народ?
Неужель
Никому не нужными
Станут тысячи слов,
Которые я шлифую
В ночах за своим столом?
Я глаза открываю:
Не будет этого, нет! —
Всегда на земле вечен
Поэзии мудрой свет.
Пойте, друзья, по-прежнему,
Говорите тосты,
Соревнуясь в словах!
И с признательностью
Самой нежной
Ловлю я слова привета
В девичьих глазах.
Веселье продолжается...
Я тихонько,
Украдкой от друзей
Выхожу во двор.
Над крышами
Месяц свисает тоненький,
И под месяцем
Светятся вершины гор,
И девушка,

Тихая, как этот вечер,
Подходит,
Неслышно ступая,
Ко мне,
И, обняв осторожно
Ее за плечи,
Иду я в уличной тишине.
И вот уже Сэбхеэн-гора.
И мы у ее подножья.
И слова, что снились мне
Лишь вчера,
В душе поднимаются
Радостно и тревожно:
«...В изумленном молчанье
Сердце забьется здесь,
И наполнит его
Рожденная степью песнь.
А утром взликует душа,
Прозревая
На тысячу лет вперед,
И поэма, рожденная солнцем,
Наполнит ее...»
Я молчу.
И девушка вместе со мной молчит.
Нам хорошо с ней думать
В просторной лунной ночи.
Я повторяю
Наказ седого певца:
«Возвращайся всегда
К земле своего отца.

Только с сильными силу
Мерить свою берись,
Если хочешь мужчиной,
А не мальчиком
Прожить жизнь...»

АЭЭ!

Аээ!
Родилось у меня желанье
Мчаться на быстром коне
Сквозь солнечное сияние
По степи, крылатой без края,
Мчаться на быстром коне,
Молодость воспевая.

Аээ!
Родилось у меня чувство,
Что же поделать мне,
Чтоб не ходить грустным,
Чтобы смеяться в цветах,
Чтобы парить в вышине
Душою вместе с орлом.

Аээ!
Родилось у меня стремление
Песни слагать о Земле,
Синее и весеннее, —
Песни прозрачно-красивые
О щедрой моей Земле.

Аээ!

Родилась у меня стальная воля
Над грудью родной Земли,
Свой красный плащ развевая,
Рвет поводья мой конь,
Я же спокоен в седле,
Гаснет в коне огонь.

Аээ!

Вдохновенье родилось во мне.
Счастье миллионов людей
Благословляя ая-гангою,
Я мир поющий обнял.
Вдохновенье навеяло мне
Синее море Байкал.

Аээ!

Родилась песня во мне,
Вобравшая в себя силу
Распахнутых крыльев птицы,
Крыльев Страны Советов,
Что вечно меня возносила
В высокое звонкое небо.

Аээ!

В НАЖАРЖАНЕ

(летнее пастбище)

В Нажаржане, добрые ольхонцы,
В восьмистенном доме у себя
Вы меня приветили, как солнце
Привечает целый мир, любя.

Я сию за угощением щедрым.
На столе — различная еда.
Ваших душ гостеприимных недра
Для меня открылись навсегда.

Омуля впервые здесь я вижу,
Пробую его я в первый раз...
Люди, люди, стали вы мне ближе,
Если я погостевал у вас.

Кажется: вино звенит в бокале,
Кажется, что солнце в том вине —
Девушка в красивой белой шали
Кланяется, кланяется мне.

Девушка, не торопи в дорогу —
Я еще пока жених не твой.
Выпью вот вина еще немного,
А потом поговорю с тобой.

Обнимать тебя немного рано,
Чтоб смотреть в глаза твои тепло,—

Ночь не расплескала океана,
И еще на улицах светло.

Я пьянею не от шумных тостов —
Оттого, что взгляд твой ясный пью...
Девушка, давай тебе я просто
О своей Бурятии спою!

* * *

Плясала пламенем зеленым
Весна в разбуженных кустах.
Кукушка голосом бездомным
Пророчила прожить до ста.
И пело все — цветы и солнце —
И сердце с ними в унисон.
И пели горы, пело небо,
О как прекрасен наш Ольхон!
Лихое синее раздолье
Ложилось под ноги коням.
И мчались кони, будто воля
Врывалась в жилы их, звеня.
И бронзовела, и горела
Весна на мускулах борцов.
Кричало жилистое тело.
О как прекрасен наш Ольхон!
Все клокотало, било, мчалось,
Цвело, светилось и жило
И убивало все печали,
И все святое берегло.
И зазвенело звонко сердце,

И был прекрасен этот звон,
Как гениальное бессмертье,
О как прекрасен наш Ольхон!
Ручей смеялся, как ребенок.
Вдруг сердцу стало горячей:
С лицом зари прошла девчонка
С двумя озерами очей.
Красивей всех богинь на свете,
Она прекрасней всех мадонн.
О, жизнь,— она мне улыбнулась!
О как прекрасен наш Ольхон!

НАКАЗ ДЕВУШКИ

Помнишь, звездною ночью
Мы повстречались,
И колокольчики-гномы
Нас обручали.
Мне говорил «люблю»
Ты утром рано.
Не позабудь об этом,
Крепко запомни, ладно?
Счастье — это награда
Добрым и сильным.
Были цветы рады.
Память ноет, ноет,
Будто бы рана.
Не позабудь об этом,
Крепко запомни, ладно?

Я выхожу на дорогу,
Это — любовь без меры,
Я затушаю тревоги
В сердце своем верой.
Жду тебя все время
Ночью и утром рано.
Не забудь об этом,
Крепко запомни, ладно?

В ПУТИ

Ах, дождь какой!
Он так встречает,
Что не видать ни зги вокруг...
Обиделись, что только чаем
Мы угостили вас, наш друг?

Нет, нет, нисколько!
Мне в дорогу.
Я тороплюсь все время в путь.
Спасибо вашему порогу,
Не обижаюсь я ничуть.

Куда ж идете?
Вы б остались,
Смотрите, хлещет за окном,
Мы б угостили вас, товарищ,
Хорошим мясом и вином!

Спасибо вам!

Я так доволен,
Пойду, пока еще светло.
Там песни ждут,
Все в песнях поле,
А мне от песен так тепло!

Что ж, вам виднее... Недалеко
Село прекрасное Тирген.
Но дождь какой!
А на дорогах,
Наверно,
Грязи до колен...

Вы не тревожьтесь!
Между прочим,
Я дома буду поутру.
Запомнил я, запомнил очень
Ваш добрый дом, Хажан-Хару.

Ай-я-я-я!
Промочит дождик,
Нелегким будет мокрый путь.
Зайдите по дороге в гости
И обогрейтесь где-нибудь...

Все пустяки.
Уже я вышел,
А песни зреют в голове...
Я брюки заверну повыше,
Пройду по вымокшей траве.

ДЕТСТВО

Когда Бухэн, беря в горах начало,
Весенним половодьем зажурчала,
Когда в степи, чтоб людям любоваться,
Зажегся желтый костерок акаций,
Когда, после мороза и метели,
Вонзились в небо жаворонков трели,—
Я, видимо, родился на Земле.
И я весне зеленой говорю:
За день рождения — благодарю!
Когда, продутая ветрами калеными,
Взмахнула степь багровыми знаменами,
Когда к аратам в гулкий час рассвета
Пришла навек
 родная власть Советов,
Когда у коновязи сизо-дымной
Наш аргамак
 в тиши заржал призывно,—
Я, видимо, в степном родном краю
Услышал колыбельную свою.
И славу тому Времени пою!
Когда глазами жадными впервые
Увидел степь и горы вековые,
Когда я на руках отца проснулся
И солнечно, наверно, улыбнулся,
Когда во сне
 под лунными лучами
Я чмокал беспокойными губами,—
Я, видимо, рождался как поэт.
Спасибо, Время: с ранних детских лет

Мне мир открылся — я увидел свет!
Когда в три года, в силы свои веря,
Тянулся, чтоб открыть двойные двери,
Когда просил я, хитро строя глазки,
Чтоб бабушка рассказывала сказки,
Когда, сев на овцу соседскую однажды,
«Помчусь-ка!» — крикнул я
 друзьям отважно,—
Я, видимо, собрался в дальний путь.
И твердо по земле хожу я потому,
Что сердцем верен детству своему!

ВСТРЕЧА С ДЯДЕЙ НОРБО

245

Я СЛУШАЮ БЕТХОВЕНА

1

На море,
На море бешеном
Кажусь летящею лодкой.
Я правду ищу —
И штормы,
Которых всесилье знаю,
И волн огневая пляска
Не в силах сорвать мой голос,
Мой песенный Крепкий голос.

Пусть ночь надо мной леденеет,
Пусть волны меня хватают —
Я вижу тот день, что наполнен
Горячим и вечным солнцем,
Я вижу тот день, хотя бы
Борьба мою жизнь отнимет.
Я с грудью,
Грозой прожженной,
Под самым тяжелым громом,
Под самым тяжелым ливнем,
Совсем истекая кровью,
Пройду — и смеяться буду.

Мое пробитое тело
От боли не затрепещет,
И взгляд моих глаз не померкнет,
И самые громкие песни,

Рожденные в огненном сердце,
Опять устремятся в дорогу,
Как белые голуби —
К солнцу.
О боги!
Коль есть вы на небе,
Вы песни услышите эти!
Я заповедь вашу нарушил,
Обычаи ваши нарушил.
Я — человек стихии.
Я — человек стихии.

2

Безумно
Рычащее море.
Оно тишине не внимает,
В согласие с ней не приходит.
Я правду ищу не напрасно:
Еще я не вижу, где берег
И ширь золотая, степная,
Но вижу я солнца сверканье,
Простор голубой серебрится,
Баюкает тихою песней.

Над влажной его спиною
Последние вспышки молний,
А волны окрасило кровью
Мое изнемогшее тело.
Где ширь золотая степная?
Где берег?

Где берег?
Где берег?
Все нет!
В голове лишь пылают
Тревожные мрачные тучи...
Ответь мне, безумное море:
Иль в этом то самое счастье,
Что я отыскал его только
Ценой всех лишений и бедствий?
Ты «да!» говоришь?
Не взрывайся! —
Я солнечный берег открою!
Я берег зеленый увижу!
Траву голубую увижу!
Врагом твоим стану я, море!
Мне жизни нисколько не жалко,
Коль в схватке,
Грозящей мне смертью,
Мой лозунг —
Борьба и победа!

3

А море безумеет снова,
Гремит ошалелою бурей,
Рокочет,
Рокочет,
Рокочет,
Вздымает проклятые волны,
Бросает в преддверие смерти
Мое непокорное сердце

И грудь пополам рассекает
Тяжелыми стрелами молний.

Из глаз моих хлынули слезы.
Но бой даже с бурей не сломит
Бессмертную волю к победе
И не умертвит мое сердце.

В нем синими снами пылают
Мои ястребиные степи,
Степные далекие песни,
Волшебные звуки мелодий
Летят на распахнутых крыльях
И новые силы вливают
В мое непокорное сердце,
И чувствую берег я рядом.
О, страшное грозное море!
Пошли миллионы смертей мне —
Тебе не убить мою смелость,
Мою,
Эту громкую песню!
Пусть смерть мне набросит на шею
Петлю, что крепче железа,—
Назад не ступлю я ни шагу!

4

И небо покинули тучи,
И небо увидело солнце,
И радость в глазах запылала,
Когда вдруг увидел я берег,

Звонящие степи
И берег
В ликующих солнечных травах.
И грозная буря утихла
От песни моей,
Распустившей
Бутоны цветов
Над простором.
Я стал победителем моря!
Я слил свой серебряный голос
Опять с голосами степными,
Пройдя над такою бедою.
А берег все ближе,
Все ближе...
О море!
Я твой победитель —
И снова мой смех раздается,
Над ширью твоей голубою
Летят мои громкие песни!

О боги!
Коль есть вы на небе,
Вы пески услышите эти!
Я заповедь Вашу нарушил!
Обычаи ваши нарушил!
Я человек стихии,
И только в бою
Я счастлив!

* * *

Под куполом синего неба
Пусть будет простор наш не тесен.
О сердце, покоя не требуй,
Звени колокольчиком песен.
И звонкими песнями грейся
В житейской насупленной стыни.
И остерегайся, о сердце,
Чтоб в стынь не покрыл тебя иней.

НОКТЮРН

На зеленом лугу,
На зеленом лугу
Танцуют цветы на бегу.
Завидую вам,
Завидую вам,
Веселым таким цветам.

По зеленой степи
Саранки бегут,
Танцуя, бегут в поля.
Завидую вам,
Цветы на лугу,
Саранкам завидую я.

На зеленую гору
Сосны бегут,
Танцуют, танцуют они...
Завидую соснам,

Молчать не могу:
Вернитесь, былые дни!

ВЕЧЕРНЯЯ КАРТИНА

Над Байкалом — час заката,
Горы в синем дыме.
Волны — серые ягнята —
Стали золотыми!

Повернусь я на восток,
Повернусь на запад —
Всюду свежий ветерок,
Омuleвый запах!

Рыбаки зажгли огни,
Дружно выйдя в море.
Эхо, песней зазвени
На родном просторе!
Из заката на восход
Сараною алой
Солнце медленно плывет
Над седым Байкалом!

* * *

Не завидуй, кузнец, пилоту.
А пилот — кузнецу ни в чем:
Что за дар нам дала природа,
Тот мы с честью и пронесем.

* * *

Не хвастай славой,
 будь ты славен дважды.
Не выставляй
 своих заслуг на вид.
О них, коль надо,
 люди сами скажут,
А время — мудрый критик —
 подтвердит.

* * *

Может,
Грустишь ты
Сильно-сильно.
Может,
Больно тебе,
Пребольно
Под небом огромным,
Под небом синим
В степи широкой,
В степи раздольной.

Может,
Кто тронул тебя
Нечаянно,
Обидел,
Пройдя равнодушно мимо,
И ты в одиноком
Стоишь молчанье,
Ветрами обдутый,

Лучами палимый.
Ты в сердце вошел мне,
Ургуй, ургуй,
Задумчивый, ласковый,
Голубой...

Замерла степь. И только бегут
Облака над тобой.

* * *

Хулэг заарканен —
И только лишь срок —
Табунщик уже в пути.
Копыта
По клавишам бьют дорог,
И песня
Им в такт летит:
«Как хорошо
И скакать, и петь!
Мчись веселей,
Хулэг!»
Мне кажется, песня,
Заполнив степь,
К Солнцу
Берет разбег.

РАБОЧЕЕ УТРО

Я поднимаюсь вместе с солнцем,
Бой часов я опережаю.

Сердце еще толкается сонно,
А взгляд уже
 мир, что вокруг,
 вбирает:
Эти стены и окна эти,
И шорох листвы
 за светлым окном.
Вот-вот меня улица
 гулом встретит,
И в улице
 каждый тополь и дом.
Начало рабочего дня.
Начало!
Оно — как корабль,
 что стоит у причала
И ждет команды
 отправиться в путь.
Трудным, легким ли
 будет маршрут?
Я с койки срываюсь,
 натягиваю рубашку,
На бегу умываюсь,
 торопливо пью чай.
И с душой,
 перед добрым всем,
 нараспашку
Вскакиваю
 в людьми забытый
 трамвай.
Едут рабочие,

друзья мои едут,
Их мысли
 слиты сейчас
 в одно,
Ведут деловитые,
 об общей пользе
 беседы
И поглядывают
 в окно.
Поеживаясь —
 крепка она,
 утренняя свежесть, —
Спешу к проходной.
За нею завод гремит.
Мне дорогу дает
 мой пропуск
 зеленого цвета.
Он, как светофор,
 говорящий,
 что путь открыт.
А рядом со мной,
 в рабочей своей одежде
Товарищи мускулистые мои
 идут.
Они торопятся,
 как на свиданье,
 с надеждой.
А разве нет
 с тобою свидания,
 труд?

С широкими жестами,
уверенными взглядами,
Кидают ладони друг другу
и — в двери,
где грохот станков и огонь.
И большего счастья
мне в эти минуты
не надо,
Чем так же,
по-свойски,
товарищу жать ладонь.
Но вот уже восемь.
Восемь часов отстучало.
Держитесь, проценты!
Новый рекорд, держись!
Это — работа.
Это — нового дня начало.
Это — страны моей
напряженная жизнь.

О, ВЕТРЫ РОМАНТИКИ, ВЕЙТЕ!

Я землю долблю.
Как каменная.
Лиловые звезды
искр.
Лихая земля.
Руками ее
Осилить
и не берись.

Бескрайняя степь —
в ожидании:
Дождя бы,
да посильней.
Вдали, в голубом дрожании
Видится город мне.
Фонтаны там.
Тень тополиная.
А здесь,
где к целинным хлебам
У железнодорожной линии
Шагать широко столбам.
Мне хочется
воду студеную
На голову ведрами лить,
Стремнинами и затонами
От берега к берегу
плыть.
Слепая мечта! Поблизости
глотка воды не найдешь.
Сухие губы облизывай
И метры траншей итожь.
Хан-хон!
Хан-хон!
Жара меня
не ослабила.
Лопата
гудит в руках.
Копая траншеи для
кабеля,

Я в песнях весь
и в стихах.
В них — линии
высоковольтные,
Таящие чудо-ток,
Стремящийся
степью вольною
К холодной Уде
ручеек.
О нет,
я не хилое дерево,
Не оскверню
Мундыргу,
Я солнцу
на знойном дворе его
Петь светлые песни
могу.
Мной тонны земли
перебраны,
Я мир перерыть готов!
Чтоб только найти
серебряные
Слова
для своих стихов
Мне здесь их
парни оставили.
Те, кто вместе со мной
Широкую степь
составами
Хотят разрубить весной.

О, ветры романтики,
вейте!

Отныне
и навсегда

Я буду петь
о Человеке

На языке
Труда.

МОЕ ИМЯ

Станут известны
с младенческих лет

Закономерности на земле.

А в годы более поздние —
Закономерности звездные.

Все в необъятном просторе
вселенной

Становится закономерным.

Любая травинка свой стебелек

Схоронит — и не найдете...

И я, пусть строен,
здоров,

высок,

Схож с ней

в конечном счете.

Но я,

Поднявшийся из тьмы веков,

Как чудо седой Земли,

Взметнувший

В звездное далеко
Гигантские корабли...
Но я,
Не верящий ни богам,
Ни тайнам грядущих лет,
Неужели и я,
 как трава,
 предам
Тело свое земле?
Неужели и мне,
 однажды упав,
Подняться
 не хватит сил?
И я лишь разливом
 весенних трав
Напомню о том, что был?
Мало!
Я буду греметь в громах,
В молниях разрываться!
Я буду влюбленных
Сводить с ума
Дурманом акаций.
Смотрите, живущие,
Имя мое
Несут на борту
Космонавты!
Я — Человек!
Не трава.
Не зверье.
Я в мире вчера

И — завтра.
Я вечен не только в ковре
Цветов —
Я разумом светлым
Вечен!
Но... кто-то наденет мое
Пальто
В какой-то туманный
Вечер.
В кепке моей, на меня похож,
Пойдет он, скуластый житель.
И друг мой, крикнув ему:
— Живешь! —
Помедлив, скажет:
— Простите...
А я, как я — с глазами моими,
Носящий неповторимое имя,
Исчезну.
И будет во всем права
Меня накрывающая
Трава.
Что ж. С диалектикою знаком,
Я знаю жизни простой
Закон,
Закон, бросающий наземь
Всех —
И нищих, и королей,
Всех —
В могилу ли, в мавзолей,
Спутав золото

с грязью.

Но

Ветер носится

над головой,

Ветер поет мне:

— Вставай, живой!

???

На улицы... В степи...

Жизнь!

Я воздух соленый пью.

Жизнь!

Я песни степей пою,

Покуда живой.

Слышишь ты —

Ветер над головой

Зовет меня, жизнь,

Я пока живой!

В мире тревог дорожных,

В мире победных кликов

Иду я

тропой тревожной

С мыслями о великом.

Навстречу ветрам,

метелям,

Навстречу радостям,

бедам

Иду я упрямо к цели,

Иду я к победам...

Сильным дорогу!

Дай мне,

Жизнь моя,

больше силы!
Иду я к просторам Дальним...
Живущий,
Да будь счастливым!

В ДЕНЬ НАЧАЛА ЗИМЫ

Памяти Михаила Светлова

День начала зимы —
 белый пух на траве.
День, который не повторится...
Я был юным совсем,
 я шагал по Москве,
Светом первого снега
 сияла столица.
Ах, Тверской наш бульвар!
Ты, наверно, не знал
Как за литинститутской оградой
Я, счастливый, шагал
 и весь мир принимал,
Как великое таинство,
 что открыть еще надо.
Был я в день тот большой —
 может, вспомнишь, Тверской?—
По-степному сияющ и бронзов,
Жадно слушал столицу,
 уйдя с головой
В многозвучную музыку
 снега и солнца.
И опять вспоминал

наш студенческий зал,
Где экзамен держал
перед мастером строгим,
Где впервые ему
я, волнуясь, читал
Свои первые робкие строки.
Автор вечной «Гренады»,
был он ласков и тих.
И когда свои строки
читали ребята.
Он их чутко ловил,
будто взвешивал их
На ладони своей узловатой.
И когда я последний свой стих
дочитал,
Встал пред ним,
взгляд застенчиво пряча.
Он достал свой блокнот
и в него записал
Мое имя степное,
пожелав мне удачи.
Ах, Тверской наш бульвар!
Ты, наверно, не знал,
Как за литинститутской оградой
Я, счастливый, шагал
и весь мир принимал
Как великое таинство,
что открыть еще надо.
День начала зимы —
серебристая звень.

День, сверкающий ясностью
снежного света.
Навсегда я запомнил
далекий тот день —
День рожденья во мне
Поэта.

НАЧАЛО РОЖДЕНИЯ

Новый год!
Он подходит в молчаньи
Торжественном,
Под гул
Разошедшихся голосов,
В ожидании полночи,
В неторопливом
Шествии
Минутных стрелок
По кругу часов.
Куранты бьют...
Вот-вот начало рождения...
А звон все громче
Доносится издалека.
Впечатленье такое,
Будто по струнам времени
Ударил невидимый
Музыкант.
И земля замирает,
И замираем мы сами,
И в памяти дни

Оживают, толпясь.
Нам немножко неловко —
Завтра уже перед нами,
А Сегодня
Еще не покинуло нас.
И в эти минуты
Сближения с Новым годом
Мы смотрим в прошлое:
Что же там было
И где?
И, правде глядя в глаза.
Говорим: негоден...
И вычеркиваем
Прожитый когда-то бездарно
День.
И в душе
Утверждаются мысли новые,
И отвергается
Мыслей ненужных хлам.
И эта смена —
Движенья вперед основа,
Которую я
Никогда — клянусь! —
Не предам.
Я среди друзей —
На жаре и ветру мы
Будем жизнь штурмовать,
За рекорды
Бросаться в бой.
Я перед годом стою,

Как Валерий Брумель
Перед новой, не взятой еще
Высотой.
Я влюбляюсь еще горячей
И яростней
В даль степей своих,
В девушек родной стороны,
В табуны,
Проплывающие красным
Парусом
За околицей моей Харганы.
Амар сайн, сельчане!
Я шлю вам привет Новогодний!
Как Харгана там —
Ясное детство мое?
Всем добра и здоровья.
Всем хорошей погоды!
Пусть вовек не покинет
Счастье ваше жилье!
Как стремительно
Дни превращаются в годы.
Незаметно проходят
В отдыхе и труде —
Был недавно земляк мой
Хилый мальчишка вроде,
А сегодня мужчиной
Громко басит: «Мэндэ!».
Как меняется все.
Мой любимый город —
Не побудешь в нем с год —

И поди узнай!
Словно слышу впервые
Я улиц просторных
Говор.
Словно вижу впервые
Родимый свой край.
Пусть исполнится все,
Что свершить решил ты,
Милый край!
Дорогой мне всегда до слез.
За тебя,
Чтоб твоя становилась
Все крепче сила,
Я свой стих поднимаю,
Как новогодний тост!
Пусть весь мир
Поднимает сегодня тосты
За себя,
За то, чтоб спокойно
Ему жилось.
Тост за мир!
Я себя за столом
Не чувствую гостем,
А значит, и на планете
Своей я тоже не гость!
Новый год начинается...
Самый новый!
Он встает на пороге,
Смирняя шум голосов.
И словно в рукопожатии,

Потребовав первого слова,
На двенадцати ровно
Соединяются стрелки
Часов.

* * *

Песни мои, останьтесь
Памятью обо мне.
Только их пойте, люди.

Душу мою окропите
Брызгами белого месяца.
Меня не забудьте.
На берегу Селенги моей
У голубых саранок
Посидите немного, вспоминая меня.

Седого времени эхо
Слова мои не заглушит.
Бурятия, сын твой я.
Я приходил на землю
Радость людскую славить.
Но голос мой не затих.

Долго еще я буду
Сердца беспокойно трогать
Звуками песен моих.

МОЯ КОЛЫБЕЛЬ

— Где колыбель твоя? —
— Спрашивают
Друзья с недавней поры.
— Рядом с Алтан-Уулой,
У самой Солнце-горы...
Друзья — народ любопытный,
Подробности им подай.
— Где колыбель твоя? —
— Спрашивают. —
Ты толком нам отвечай!..
И я отвечаю с толком:
— На карту взгляните вы.
Сбоку от нашей столицы
Река синей синевы.
Когда Селенгу автобус
По мосту пересечет,
Дорога с запада к югу
Сделает поворот
И устремится к Монголии,
В степные ее края.
На полпути, не более,
К ней — колыбель моя.
Точнее, на километре
Восьмидесятом. Точь-в-точь.
Порывистые ветры
Качают ее день-ночь.
Харганой называют
Край этот с давних пор.

В аршанах вода живая
Журчит у подножья гор.
Колеблется по долине
Ая-ганга трава.
Песен времен былинных
Кружатся здесь слова.
Ты ощутишь их сразу,
Дыхание затая,
И поймешь без подсказок,
Что здесь колыбель моя.
Мне их с рожденья пели,
Полня душу мою, —
Песни моей колыбели...
Я вам их сейчас пою.

ЭХО ДУШИ

Верхняя Березовка
в закате розовом!
Мы в зеленом
плену ветвей.
Под белоствольной
высокой березой
Тихо-тихо
журчит ручей.
Тебе восемнадцать.
Глаза твои кроткие —
У олененка
такие глаза.
Их взгляд ласкает

меня украдкой,
По лицу моему
скользя.
Я слышу слова твои.
Пальцы тонкие
В ночи волос моих
переплелись.
Как хорошо здесь
на воздухе звонком.
Сколько сил во мне сегодня,
Жизнь!

* * *

Я огня души не теряю.
Голос свой — из других —
Выделяю.
Сердца я храню чистоту.
К цели — только своей —
Иду!

* * *

И все это ты.
Это образ твой
Стоит всегда
над моей судьбой.
Шепот
березовского
ручья...
Руки твои...
Улыбка твоя...

Я поднимаюсь —
дерзок, ершист.
Как ты прекрасна все-таки,
Жизнь!

* * *

Когда тоска в пути одолеет,
Запнусь,
О несбыточном вновь скорбя,
Вспомню березовую аллею
И под высокой березой
Тебя.
И зазвенит ручей многострунно,
И розово
Высветится закат.
И тонкие руки в порыве юном
Вскинутся,
И я увижу твой взгляд.
Судьбу свою светлую
Благодарю я
За то, что в самый нелегкий
Час
Образ твой, силы опять
Даруя,
Встает, перед взглядом моим,
Лучась!

ТРИ СВЯТЫНИ

Под солнцем издревле и поныне,
Увековеченные навсегда,
Главные три существуют святыни:
Воздух,
 земля

 и, конечно, вода.

В жизни же нашей быстротекущей —
И это надобно понимать —
Три святыни мы ценим лучшие:
Ребенка,

 отца

 и, конечно, мать.

Однако миром давно уж признан других
 святынь повседневный ряд:

Буква,

 цифра

 и телевизор.

На них и молятся стар и млад.

ВЕРШИНА

Словно во сне,
 в синеве безбрежной,
Между разорванных облаков,
Вижу вершину
 с шапкою снежной,
С земли зовущую в высоко.
За этот тревожащий зов отныне
Я поклоняюсь гордой вершине,

Не уставая твердить,

Как в бреду:

— Жди меня, жди,

Я к тебе приду!

В брызгах,

летя кобылицей белой,

Оттуда, с немыслимой высоты,

Река стремится

к земным пределам,

Река первозданнейшей

чистоты.

За эту ее чистоту отныне

Я поклоняюсь гордой вершине,

Не уставая твердить,

Как в бреду:

— Жди меня, жди,

Я к тебе приду!

Грозный орел

парит над гольцами.

Олени вытянулись в струну.

Но вот сорвался

с вершины камень,

И дикий грохот взорвал тишину.

За дикую силу ее отныне

Я поклоняюсь гордой вершине,

Не уставая твердить,

Как в бреду:

— Жди меня, жди,

Я к тебе приду!

ПОРА СТИХОТВОРЕНИЙ

Те года ты зови, не зови...
Без стихов мы и часа не жили.
Что любовь!

Хоть и крепко любили,
Но стихи были выше любви.
Это были такие года!
Дым рассветов врывался
к нам в окна.

От росы вся окраина мокла.
Проносились, крича, поезда.
Мы ж в ликующем столкновении
Строк задиристых
ждали утра.

Пора сплошных стихотворений —
Вот нашей юности пора.
Это были такие года!
Пусть они безвозвратно умчались,
С нами все-таки
песни остались,
Сочиненные нами тогда.
Что грустить по прошедшим годам.
Без стихов в них
мы часа не жили.

Да, конечно, мы крепко любили,
Только помнится главное нам:
Как в ликующем столкновении
Строк задиристых
ждали утра.

Пора сплошных стихотворений...
Пора сплошных стихотворений...
Далекой юности пора.

* * *

Возвращаюсь
Из краев я дальних,
И тотчас
Забыв печаль и грусть,
Тороплюсь,
Как будто на свиданье,
В свой родной
Приветливый улус.
Я иду
И кланяюсь прохожим.
По обычаю,
Знаком я или нет,
«Сайн байна!» —
Мне говорят, и тоже —
«Сайн байна!» —
Я говорю в ответ.
Обдает мне сердце
Мягкой лаской,
И светлее
Кажутся пути...
Чем бы мне
За это наше «Здравствуй»
Землякам
Сердечно отплатить?

ПОНЯТЬ БЫ...

От «А» до «Я».
От песчинки ничтожной
До грозного космоса
В звездной мгле,
От мертвого камня
В засохшем ложе
До разума
На расцветшей земле —
 Понять их извечное бытие
 Перо задумывается мое.

От «А» до «Я».
От глупца до гения,
От лживой мудрости
До простоты святой,
От меча гуннов
До бомбы нашего поколения,
От мрака пещерного
До мрака за бомбой той —
 Понять в их сути и зло, и добро
 Мое задумывается перо.

От «А» до «Я»
Уместится сколько!
Столько в океан
Не впадает рек,
Но все разрешить
Ты один можешь только,
Величье свое осознав,
Человек!

Понять корень правды жизни земной
Тщится перо в тишине ночной.

ПЕСНЯ ПРОЩАНИЯ

(из поэмы)

Отчего Человек
с душою великой
Так непохож
на тот цветок,
Что от метели не гибнет
дикой
И в засуху
жизни хранит исток?
Конечно, это
осознать нелегко,
И ты задумываешься
об этом редко —
Как, вбирая
материнское молоко,
Вместе с ним ты вбираешь
и память предков.
Тревогу,
накопленную веками...
Инстинкт...
Ликование и тоску
Ты жадными всасываешь
губами,
Припав
к материнскому соску.

А потом,
 взрослея душой и телом,
Начинаешь накручивать
 за витком виток
Знания нить
 без конца-предела
И чувств, не изведанных еще
 восторг,
Ты начинаешь
 понимать звезды,
Расшифровывать
 голоса миров.
И вдруг — впервые! —
 не где-то возле,
А в самом сердце
 забьется Любовь.
И словно вырвавшись
 из-под спуда,
Жизнь заторопит
 времени бег —
Твоя, единственная,
 из чудес чудо,
Отпущенное
 только тебе!
А потом, для других
 совсем незаметно,
Как тень,
 промелькнувшая за окном,
Исчезнет.
 Растает в тумане блеклом

И точку поставит
 далекий гром.
Я звезды любил,
 и тайны вселенной
Заменяли
 лучших друзей.
Я мир разгадывал
 постепенно
В тиши холодных
 сырых ночей.
И вдруг неожиданно
 встретил ее.
Теперь ее нет.
 Но ей — слово мое...
.....
От одиночества не уйдешь.
Кто тут поможет —
 мама ли, бог ли...
Наверно, на дерево
 я сейчас похож,
Листья которого
 от жары иссохли.
И что там любовь вселенская,
 если
Она, охладев,
 ушла от меня,
Та, чье прикосновение
 было песней
И взгляд уводил чей,
 в дали маня.

Жизнь, лишь теперь,
от звезд далекая,
Неожиданно
представилась мне иной —
Тоскливой и жалкой.
И я — одинокий,
Стою на Земле,
словно ей чужой,
И сравниваю день сегодняшний
со вчерашним супом,
Прокишим в кастрюле, —
что это за еда!
И снова хочется вырваться
из спеленавших меня суток,
И засверкать на небе,
как радужная звезда.
А потом, прочертив на нем
след багряный,
Вонзиться в землю
и ярким расцвести цветком.
... С тобой мы расстались
до глупости слишком рано,
И встретиться нам,
Друг друга найти уже нелегко.
Волна любви моей
неизменной,
Как щепку, швыряет меня
в океане дней.
Когда-то манящая
загадкой своей вселенная

Летит в пустоту.
Вместе с любовью моей.
Стекают куда-то
холодные яркие звезды
И исчезают
в пространствах иных,
Говоря о страданиях,
о быстротечности жизни
неумолимо и грозно...
Любимая, где ты?
Ты-то хоть видишь их?!
Я тоже не вечный.
И я могу оступиться
На борту Земли
и исчезнуть уже навсегда...
Любимая, где ты?
Тебе хорошо ли спится?
Ты просыпайся
по ночам иногда.
Почему?
Почему
все страшней удаляемся мы
друг от друга,
Безжалостны к Жизни,
радостной для всех такой?
Мое одиночество —
это хождение по кругу,
Это движенье,
превратившееся в покой.
Тебе ведь тоже,

наверное, трудно очень,
Хоть смеется лицо твое,
как смеялось оно вчера.
Сердце мое
неусыпно
лишь о тебе хлопочет.
Куда ж потерялась ты,
гордости моей пора?
Снова б родиться мне,
возродиться снова,
С тобою встретиться,
как в первый раз,
Губ твоих признанья
услышать слово,
Признание взгляда
любимых глаз.
Хочу, чтоб во сне
ты увидела ночью лунной
Меня, такого,
каким я в юности был,
И чтоб снова запели
сердец наших струны,
И судьбы барабан
восторженно нам забил.
На земле этой солнечной
ты одна мне и свет, и отрада,
Мы под Солнцем —
оно нас отыщет —
одни.
Но ни звезд, ни вселенной

мне больше уже не надо —
Верни мне, любимая,
восторг перед Жизнью.
Верни!

.....
У колыбели юности своей
На берегу речушки Аршанта
Стою под кроной золотых ветвей
И слышу голос каждого листа.
О чем же листья смутно говорят
Под дуновеньем тихим ветерка?
Я к прошлому
здесь обращаю взгляд —
Узнает, нет ли
край мой земляка.
Да я и сам не узнаю, что здесь.
Взволнованно гляжу на то, что рядом.
Нет, не узнать!
Все незнакомо взгляду,
Хотя примет родных
не перечечь.
Парней веселых
я не узнаю,
Но узнаю
отцов я в них повадки:
Один с девчонкой
шепчется украдкой
(Я понял — он
в солдатском был строю),
Другой учился.

Я учился тоже.
Они же все
вернулись в отчий край —
Пасут овец,
коней степных треножат
И собирают
в поле урожай.
А вот узнать девчат
я уж не в силах.
Красавицы веселой Харганы!
Не сыщешь ты
таких улыбок милых.
А как они и гибки,
и стройны!
Над домом каждым
высятся антенны —
Весь мир в квартиру
каждую вошел.
Я разговоры слышу:
«Хорошо,
Когда ты видишь
Африку сквозь стены».
Вот школа высится.
Гудит в ней ребятня.
Я здесь учился,
кажется, недавно,
Но распахнулись в ней
пошире ставни,
Сидят Эйнштейны,
головы склоня.

А я-то с одноклассницей
своей
(Как трудно
первая любовь приходит.
Какие страсти!
Как легко проходит.)
Играл на берегу речушки сей.
Бросал я в волны камешки.
Потом шепча вослед им: «Любит
иль не любит,
Восстать поможет
или позабудет»...
Все было там —
на берегу крутом.
Какие лились в те минуты речи,
Как жизнь была надежна и светла...
Она была твоей любви предтечей.
Она тобой, мечта моя, была.
Как быстро годы
шумные идут.
Я здесь
еще вчера, на сурхарбане
Крушил парней здоровых.
На поляне,
Где праздник был,
вовсю цветы цветут.
Теперь о том,
что больше не воскреснет,
О чем шумит
по-прежнему река.

Осталась от меня
 одна лишь песня
С таким простым названием —
 «Селенга».

Ее заметят
 или не заметят,
Пока поют —
 мелодия легка...

На этой,
 на обширнейшей планете
Жизнь, понял я,
 как песня, коротка.

.....

Твое лицо
Все вытесняет лица —
И те, что были
Так любимы мной.
Душа моя к тебе одной
Стремится.
Все помыслы мои —
Тебе одной.
И я боюсь —
Огонь чтоб не погас,
Тобой зажженный,
Воспламенивший сердце,
Кого тогда
Я приглашу погреться
Возле него
В прощальный этот час?
Но я пока живу.

И не найдешь
Счастливее меня
На всей планете!
Огонь погаснет...
Сразу в нудный дождь
Дни превратятся
Радостные эти.
Я не могу забыть тебя.
Ту ночь,
Похожую на прерванную
Песню,
Которой в мире
Не было чудесней,
Другим которой сочинить
Невмочь.
В любви высокой,
В верности высокой
Мы и себе, и небесам
Клялись
Быть вместе
На пути своем далеком.
Пропеть вдвоем
Всю радостную Жизнь.
Где ты — не знаю.
Но я в миг любой
Могу с тобою
Оказаться рядом,
Но только сердце говорит:
«Не надо!
Она живет

Уже другой судьбой».
Ты сгинула.
Исчезла навсегда.
Все сказки о любви,
Души всей нежность
Сейчас скрываются
Под пеленою снежной.
От наших тропок
Нету и следа...
Ах как метель торопится
Мести!
Как будто снегом
Скроешь все бывшее.
Напрасно ветры
Озверело воют —
Хоть я один,
Но мне вперед идти!
Не видно звезд.
Вселенная молчит.
Метель на небе
Все как будто стерла.
А снежная тоска
Берет за горло —
Как одиноко
В стынущей ночи.
Метель опять бушует.
От нее
До звезд, наверно,
Эхо долетает.
Кто там поймет

Страдание мое —
Там без меня
Своих забот хватает.
Но что мне состраданье
Даже звезд!
Я — Человек!
Мне по-земному мыслить:
Коли споткнулся —
Встань в свой полный рост,
Иди не в сторону,
Иди дорогой к высям!
Ты замыслов еще великих
Полн,
Ты не забыл мечты
О высшей цели.
Так не болтайся
Средь житейских волн,
Подальше будь
От сторожащих мелей.
Хочу, чтоб песня,
Поднятая мной.
Звучала гимном
Жизни, вечно юной,
Чтобы Любовь
Питала шар земной
И в честь ее
Звенели хура струны.
Хочу я гордо
Жизнь прожить свою,
Дышать всей грудью

На ветру морозном,
Чтоб каждый день давался
Как в бою,
Всегда в душе чтоб были
Ты
И звезды.

.....
Посредине равнины древней
Молча сию
 на одиноком холме,
У подножья раскинулась
 моя деревня.
Голоса сельчан
 слышатся в полутьме.
Они торопятся
 к очагу родимого дома.
Огонь в очаге
 не гаснет у них никогда.
Вокруг сидят домочадцы,
 присаживаются знакомые,
А во главе хозяин,
 как на празднике тамада.
Он устал на работе
 и вот, отдохнув, беседу
О скорой весне заводит,
 пот вытирая с лица.
Дети его слушают,
 задиристые непоседы,
Мечтая скорее вырасти,
 похожими стать на отца.

Я тоже на отца
хотел стать похожим,
Да слишком рано
погиб мой отец.
Но имя отцовское
осталось все же.
Жив и сын его,
наконец!
Сын сохранит
это славное имя —
Честного труженика
и бойца.
Клянусь, что буду
всегда отныне
Достойным имени
своего отца!
Из чаши любви моей
ни капельки не прольется
даром,
Не размениваясь по мелочам,
я сберегу ее.
Она мне сейчас дороже,
чем сочная трава отарам,
Чем огонь в очаге,
согревающий вечерами жилье.
Любовь моя — это
об отце моем память,
Нужна земле она,
завещанной мне им навек.
Я сын отца!

С такими же мозолистыми руками.
И мне ли в отчаяньи
 поднимать их вверх?
Бархан-гора, не ты ли
 в младенчестве
 меня благословляла
Вставать на тропу отца
 с наступлением дня?
Саян белоснежных
 гордые скалы,
Не вы ли к вершинам
 в юности позвали меня?
Любовью к родному краю
 душа моя переполнена,
К людям степенным
 родной моей Харганы,
Мне такие песни слагать,
 чтоб их пели и помнили,
Чтоб отсюда миру всему
 они были слышны!

.....

Не печалься, подруга моя,
 не сетуй —
Радость может покинуть
 любого из нас.
Не бывает, чтоб жизнь
 была постоянно светлой,
Чтобы даже на ровной дороге
 не поскользнуться
 хоть раз.

Знаю я по себе,
 как порою трудно бывает —
Ты идешь, как в тумане...
 Но ты не пугайся —
 иди!
И от солнца туман
 незаметно исчезнет.
 Растает.
И опять прояснится
 зовущая даль впереди.
Я так верю в тебя!
 В жизнь твою гордую верю.
Ты люби ее — Жизнь,
 как люблю я ее.
То, что порознь мы,
 не такая большая потеря —
У тебя ведь наш сын —
 продолжение, значит, мое.
Свой очаг береги.
 Никогда он пускай не стынет.
Будь добрее с людьми —
 они в горе помогут тебе.
Ты теперь не одна.
 Ты живешь теперь мыслью о сыне,
Ведь ему скоро встать
 И идти по отцовской тропе.
Постарается быть он
 на отца своего похожим.
Ненадолго задержится
 он у твоего очага.

Пусть он песни слагать
не захочет иль просто не сможет,
Мне дороже Поэт
за штурвалом, за пультом станка.
Как прекрасно вокруг!
Этот мир для счастливых,
наверное, создан.
Мне же надо немного —
чтобы неба спокойно
звенела синь,
Чтоб хотя бы в душе
были
ты, и высокие звезды,
И шагающий твердо
широкой дорогою сын.

КРАСАВИЦА

Когда она
Черемуховым взглядом
Безжалостно
Взглянула на меня,
В ее улыбке
Не было преграды
К той тайне,
Вечно что зовет,
Маня
Куда-то за собой.
Походкой важной
Она, как в сне,

Передо мной прошла...
И сразу берег выплыл
С шумным пляжем,
И волны моря,
А над ним — скала.
Далекое мечтанье
Стало близким,
И места
Я себе не нахожу...
Ее следы.
К ним приникаю близко,
И в жизни
Сам себя не нахожу.
Ведь та, что тут прошла,
Совсем не это,
Не то!
А только берег и скала.
Ведь там осталась
Песня недопетой,
Ведь там мечту
Заполонила мгла...

ПЕРВАЯ ЛЮБОВЬ

А что за ночь была!
Средь облак кружев
Свивалась звезд
Таинственная нить.
Хотелось снять одну из них
И тут же

Тебе ее на терлик
Нацепить.
Как аромат тончайший
Источая,
Багульник цвел,
Невидимый во тьме!
И ты,
Смеющаяся и молодая,
Шептала
Что-то радостное мне.
Глаза твои, прекрасные,
Светились —
Я в них поэму
Прочитать бы смог...
И наши губы
Вдруг соединились,
И зашаталась степь
У наших ног.
Любви поэма.
Первая поэма!
Не сочиненная,
В тебе вдруг ожила.
Не знали звезды даже,
Кто мы, где мы...
Ах, что за ночь
В моем краю была!
...Теперь, лишь ночь
Наступит, как когда-то,
И звезды вспыхнут
Трепетно в ночи,

Бетховена Любимая соната
Под молодой луною
Зазвучит.
И аромат тончайший
Источая,
Багульник снова
Зацветет во тьме.
И ты,
Смеющаяся и молодая,
Зашепчешь
Что-то радостное мне...

НИКОЛАЮ ДАМДИНОВУ

Народу родному —
сын кровный и истый,
Восславил свой край
баргузинский ты.
Чеканя слова,
стихом мускулистым
В поэзии новой
достиг высоты.
Я помню:
на плечи мои когда-то
Легли, ободряя,
ладони поэта,
И юное сердце забилося,
радо
Доброму жесту...
Как дорого это!

Когда о друзьях моих
люди спрашивают,
Надежных в пути
и слову верных,
Поэт, я с тебя начинаю,
старшего,
Тебя называю, наставник мой,
первым.

ЖИЗНЬ

Если ты оступился
Однажды
И сил не находишь,
Чтоб снова встать,
Если имя отца
Отважного
Жалким поступком смог
Запятнать, —
Весь мир для тебя
Покажется адом:
Ни солнцу, ни ветру
Сердце не радо.

Но если шагаешь
По жизни твердо,
Осилив промахи,
Вперед идешь,
И имя отца,
Точно знамя гордое,

В руках уверенно
Ты несешь, —
Весь мир для тебя
Побогаче рая.
Он полнится ветром!
Он солнцем пылает!

Я СЫН СВОЕГО ВРЕМЕНИ

Два поэта,
 как две твердыни, —
Пабло Неруда,
 Назым Хикмет...
В сердце своем
 я храню отныне
Их уже сколько
 и дней, и лет!
Я рвусь туда,
 где кипит борьба,
Где схватки смертельные
 не утихают,
Там с вашей бы слилась
 моя судьба, —
В это я верю,
 это я знаю.
Сейчас, сквозь кровавый
 прорвавшись рассвет.
Ваши песни
 звучат повсюду —
Песни твои,

Назым Хикмет,
Песни твои,
Пабло Неруда.
Мне тоже очень
хочется петь,
Как вы,
стать таким же сильным...
Слышите!
Я хочу успеть
Стать времени нашего сыном!

НЕОПУБЛИКОВАННЫЕ
СТИХИ

ХЭБЛЭГДЭЭГҮЙ
ШҮЛЭГҮҮДНЭЭ

Эндүүржэ бүдэрэн ябахадам,
Аха мэтээр энхэрээд,
Эрьежэ намаяа анхаран,
Харгы заажа үгэхэ
Эрхимэй эрхим нүхэрни
Гэнтын үбшэндэ нэрбэгдээд,
Эршэ дундаа мүнхэршэһэн...
Даншье эртын үхэл!
Һүлдэ захяа үгыень
Дуулангүйгөөр гээгдээлби,
Һүүлшын замда бэеыень
Үдэшөөгүйдөө гэншээлби:
Яаһан харатай, шэрүүн бэ
Хуби заяанай тодхор! —
Яахынш аргагүйдэ
Залин мэтээр онохо!
Хада, тала, тайгада
Хэтын дуун соо магтаһан
Хайрата нангин нүхэрни,
Ёһото буряад хүбүүн һэнш.
Арадай һайхан сэдхэлтэй,
Алтан утаһа дайраһан
Арюун тунга бэлигтэй,
Сэсэн хурса поэт һэнш.
Ая гангын орон тухай
Зохёол бүхэнэйш мүннүүд соо...

ПУШКИН

Пушкин! Шинии нэрэ
Пушкын нэрьеэ һануулжа,
Сенатска талмайн сууряагаар
Сэдьхэл соомни зэдэлнэ.
Далита сууряа шүлэгүүдыш
Дабтан, шэбэнэн дурдажа,
Домогто Тверской бульвар дээр
Доро дохиноб урдашни.
Хэзээш шимнай мантаяа
Хэтын холо руу зорилсон,
Арюун һайхан хүсэлэймнай
Алтан зула бадараанаш.
Залиршагүй ажабайдал
Залган наһыш мүнхэлжэ,
Нангин шинии дүрсые
Набша сэсэгээр бүрхөөнэ.

ЛЕРМОНТОВ

Наһанайш сагаан далбага
Нара, һалхи угтажа,
Байдалай шэрүүн далай соо
Найдалай эрье бэдэрээ һэн.
Хадын дошхон Терегэй
Халба хүрэнэн долгид соо
Залинта аадар, шуургата
Заяа хубияа уншаа һэнш.
Саг ахиһан бодолыеш
Саһата Кавказ үлгүдэн,

Хүн найхан сэдхэлыш
Хүгжэм түгэс болгоо нэн.
Хархис засагай эсэргүү
Хайран наһыш мүрдөөш хаань,
Мүшэн хурса бэлигэйшни
Мүнхэ дүлэн носоо нэн.
Агуу поэт Пушкинэй
Алдар соло залгуулан,
Галта солгёон шүлэгүүдээр
Газар түбидэ суурхаалши.

АЛЕКСАНДР БЛОК

Хүнэй сэдхэлэй гүн удам уудалжа,
Хүсэл хүлдын намилзаһан хии мори
Үгын хүгжэмэй жэбүүр дээрэ хийсхэжэ,
Үеын үедэ мүнхэ бодол бэдэрһэн
Шэдитэ найхан гайхамшагта поэзиинш
Шэн габьяа, алдар солодо хүгэдэнэб.
Ажабайдалай таамаг нангин удхые
Аялгата абьяан соо тэмдэг мэтээр уншажа,
Ухаан сэдхэлэй ханхинама үндэртэ
Уран шүлэгөө дуун болгон хүргөөлши.
Шинии нэрэ — намда ирагуу таабари,
Минии наһанай залуур хурса мүшэн.

МАЯКОВСКИЙ

Шэнэ сагыё нээһэн
Агуу Революцин

308

Шэн зориг,
Алдар солонь хэнши,
Хэрэм мэтэ
Бата тулгань хэнши,
Хэзээш мүнхэ нэрэтэй
Шэдитэ Дуушан!
Мандаһан нарантай
Бараалхажа зугаалдаг
Мантан томо
Дүрсыешни хэргээнэб:
Бруклинай хүүргэ,
Эйфелиин башни
Бэеыншни һурые
Зураглахадал гэнэ.
Мантаяа хэзээш!
Дууша наһыеш залган,
Маршын хүгжэмөөр
Зохёолнуудшни зэдэлнэ.
Эпохын дэлисээр
Сагай ябаан шалган,
Этигэл түгэсөөр
Ерээдүй руу гэшхэлнэш.

СЕРГЕЙ ЕСЕНИН

Дуугаар зон соо мүнхэрһэн
Суугаар түгэс наһыеш
Урлан бэшэһэн шүлэгүүд соош
Дурлан, һайшаан хэргээнэб.
Хуһан сагаан хүлдээ

Шуһан соогоо мэдэржэ,
Гүн халуун сэдхэлээр
Хүн тухай дуулаалши.
Совет эхин жэлнүүдэй
Поэт солыш дурсажа,
Гол замыш удхалан,
Зол тухай шэбшэнэб.
Һайхан ирагуу гунигайшни
Майхан һаруул оршон соо
Омог дууша наһанайшни
Домог болон сууряална.

ВОСПОМИНАНИЯ

ДУРСАЛГАНУУД

М. Чойбонов,
народный поэт Бурятии,
председатель Союза писателей РБ

Поэт Даша Дамбаевта

Хэнэй хүбүүн хэзээ түрөөд,
Баян дэлхэйн шэмэг болооб?
Үргэн талын, Саяан хаанай,
Байгал далайн шэмэг болоо.
Юунэй түлөө ханаа сэдхэл,
Ухаан бодолоо дэлгэн үргөөб?
Заяан хэшэг, жаргал найдал,
Залуу үеын замай түлөө.
Үдэр хүнийн, олон жэлэй,
Малаан харын, алтан наранай,
Буян хэшэгэй, баяр дэнзын
Шарайн түлөө шэмэг үргөө.
Хэнэй хүбүүн хэзээ түрөөд,
Мүнгэн харын толон болооб?
Манай хүбүүн буряад зоной
Баян ханалай толон болоо.
Ямар хэрэг, ямар зориг
Урдаа харан, холые зорёоб?
Түбийн шэмэг — арад түмэнэй
Түшэг найдал байхын түлөө.
Сэсэг ногоо, сэлмэг хүнинүүд,
Сэбэр дуран, сэсэн зутаа,
Сэнтэй үгын сэдхэл зүрхэ
Хүлгөөн байха хүсэнэй түлөө.

Даша Дамбаевта!

Даяанша ламын түхэлтэй,
Далай үргэн харасатай,
Дайдын холо руу шэртэнэн
Дархын мандалтай нүхэр нэн.
Бүхэн Харганаада буусатай,
Бурьялма наһандаа нюусатай,
Буряад дайдаяа мүнгэлнэн
Буянта угай үринь нэн.
Хамар-Дабаан Хангайһаа
Халюуран миралзаа Хурамшаһаа,
Дошхорон долгилоо Сэлэнгэһээ
Домог, туужа залаһан гээ!
Тоёоной мүнгэн магнайһаа,
Тохойн дууша шугынуудһаа,
Торголиг ногоон Жаргалантаһаа
Тэнжэн үндын гараһан гээ.
Хархис дайсанай хара годлёор
Харбуулжа унаһан эсэгэшни,
Хаанашье ябахадаш зальбаран,
Хайлан һуугаа эхэшни,
Эрэлхэг габьяа харуулһан
Элдин дэлгэр нагасашни
Энээхэн ябаа бэеыеш,
Эршэтэ солгёон шүлэгүүдыш
Үльгэр мэтэ домоглон
Сэнхир хадагаар бүриһэн гээ!
Даша, Даша, дуулана гүш?
Дүтэхэн лэ оршоно ёһотойш даа!

Аляа хурса зугаанайш
Бээдэнь гарахагүйш,
Дуушан түрэхэн сэдхэлэйш
Дундархые үзэхэгүйш,
Ага, Түнхэн, Хэжэнгээр,
Аяар холын Казахстанда,
Алтай, Москва, Эрхүүгээр
Аяншалһаншни эли һэмнай.
Түрэл тоонто Харганаадаа
Түмэр замаараа залажа,
Түмэн нүхэдөө хүндэлхэ
Талаан буянтай байналши.
Олон олон нүхэдүүд соо,
Олон олон сэсэгүүд соо,
Олон хүхюун шүлэгүүд соо,
Ошотон жарган ябахалши!
Жаран наһанайш дабаае
Дабалсажа байналди.
70-80 наһанайш хүтэлнүүдые
Домоглохоёо буухалди.
Уулзатарая баяртай,
Унаган нүхэдшни урматай,
Сэнхир номин хабарааршни
Сэдхэн байхал, найдамтайл!

Даша Дамбаевай дурасхаалда

Бүхэн Харганаа,
Бүхэн Харганаа
Булайхан гуниглан

Хүбүүгээ ханаа.
Үүлэннээ буухыень
Үнжэн хараашалаа,
Зүүдэннээ бусахыень
Зальбаран харабшалаа.
Номин Сэлэнгэш
Сэсэгээ дэлгэн
«Найман Намсарайда»
Угтан байхал даа,
«Ногоон Дара Эхэ»
Үлзы эхэдэш
Наян наваа
Дэлгэн байхал даа.

Алдарта поэт Даша Дамбаевай 75 жэлэйнй ойгоор...

Аглаг номин огторгойн
Алтай одон болоолши,
Алдар суута Буряадайнгаа
Альган дээрэнь үлөөлши.
Бүхэн Харганаа нютагтаа
Балшар бага наһанһаа
Мүнгэн толбо шүлэгүүдээ
Мүрэн, далайдаа дэлгээлши.
Зоной сэдхэлдэ холонго татаад,
Зориг түгэлдэр, найдал залаад,
Сэнхир номин Сэлэнгээ
Сэсэгээр надхаан мүнхэрөөлши.
Уран үгөөр жэгүүртүүлэн,

Урагшаа дүүлигэн Пегастал,
Амитан зоной орой дээр
Алтай зула бадаргааш.
Сэлгээн долгёо нэлюурдээ
Сэлэнгэ мурэнэй дэнзэнь хаш,
Сэсэн зугаа дэлгэгшэ
Сагаан Үбгэнэй ашань ябааш.
Зуун жэлнүүдые нэтэ харбаха
Залита, домогто хүгжэмшэш.
Хабараар хушууран айлшалдаг
Хун шубуудые хануулдаг.
Хүхэ тэнгэрийн одо мүшэдөөр
Шэртэн доошоо хараналши даа,
Дуунуудшни мэгзэм тарнидал
Дэлхэй дүүрэн зэдэлэн байн.
Хуур, лимбээр ая ниилэн
Хорбоо юртэмсэ бүшхүүрдээш,
Хангай дайдаһаа жаргал, буян
Холоһоо залан нэлюурдээш.
Сэнхир талыншни сэнгэлиг сэсэгүүд
Сэбэр ханалыш шэбэнэлдэн дурсанал,
Сэсэн мэргэн годли-шүлэгүүдшни
Сансарын ододоор зэлэ татанал.

Поэдэй эгшэ

315

Х. Ц. Дамбаевада зорюулагдана

Эжыдээ

Алтан дэлхэйн байгаа найхание
Аяар холоһоо задан асаржа,

Ами наһа, жаргал үршөөһэн
Аяар хайрата эжыдээ үргэнэм.
Удамай утаһаар угалзатан ерээ
Ухаан бодолойngoо үндэр орьёлһоо
Налгай эхынгээ мүнгэн сэдьхэл
Наранай элшээр алталан бүринэм.
Буян, хэшэгээ һарбайн халыаһан
Бурхан багшадал, сэлмэг хөөрхыдөө
Аша гушанарайнь аза талаанһаа
Альган дээрээ асаржа дэлгэнэм.

Залуу үедэ

Булагай аршаандал
Сэбэр, тунгалаг ябагты,
Буян дэлгэһэн амитан
Амиды бурхан, мэдээжэ
Бугын дуундал
Орон дайдаяа мэндэлэгты,
Бунхан, сабдагуудай
Хии мориень һэргээжэ.
Элинсэг хулинсагаймнай
Жаргажа һууһан дайдаар
Эртын наран
Элшээ тарааг лэ, ухай.
Эелдэр залууһаа
Эжэл болоһон хоёрой
Элшыень сасаргахаб,
Дуулахаб дуран тухайнь!

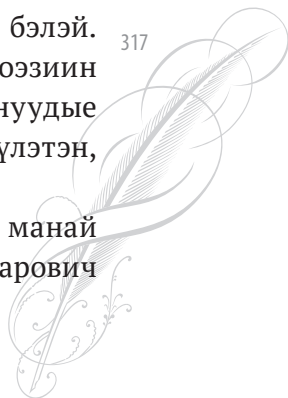
Б. Жанчипов,
поэт, журналист, заслуженный работник
культуры РФ, лауреат
Государственной премии РФ

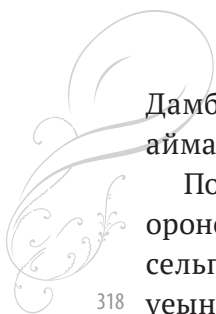
ДАШИ ДАМБАЕВАЙ ПОЭЗИ ТУХАЙ

Залитай согтой залуу наһанһаа задарһан хурса бэлигээ хумижа, наһан заяанайнгаа үшөөл налуухан эрьедэ үлэхэн нүхэдэй дунда Даши Дамбаевай дүрэ мүншье тодоор үзэгдэдэг даа. Үе сагайнгаа үзэгдэлнүүдые уян дууша сэдхэлэйнгээ хүбшэргэй дээрэ тодожо, тодо хурса үгэнүүдэй үлхөө томон, ябууд дундаа шахуу шэнэ шүлэгүүдэй гүрлөө «шадалай хүрэхэ шанга дуугаар», сээжын һонороор шууяса уншажа ябадаг бэлэйл, Даши Дамбаев.

1962 ондо Буряадай номой хэблэлээр «Шанха дээрэм наран» гэхэн нэрэтэй поэдэй бишыхан поэмэнүүдэйнь согсолбори гаргагдажа, уншагшадай дунда дары тарашоо бэлэй. Тэрээхэн ном соогоо оруулһан, үнэхөөрөөшье, бага хэмжээнэй зургаан поэмээ (хамтадаа 1 000 шахуу мүйр) Даши Дамбаев нэгэ амьар, эстрадын эзэн артист мэтэ тодо гоёор, сээжээр уншажа, шагнагшадаа бахархуулдаг хэн. Юрэл поэт бэшэхэн шүлэг бүхэнөө сээжэдээ абажа ябадаг эдитэй бэлэй. Гадна ородой болоод дэлхэйн классическа поэзиин өөртөө өөгшөөгдэхэн олон тоото шүлэг зохёолнуудые уншажа, үетэн нүхэдэйнгөө дүхэригтэ уяран дүлэтэн, урма бадараан һуугша хэн...

Буряад арадай алдарта хүбүүдэй нэгэн, манай поэзиин хонгёо уран шүлэгшэ Даши Цыретарович

Дамбаев 1938 оной хабарай түлэг хаһада Сэлэнгын аймагай Харганаа нютагта түрэнһэн намтартай.

Поэдэй эсэгэ Цыретор Бодиевич Дамбаев Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда мордохынгоо урда нютагтаа сельпогой, сомон зүблэлэй түрүүлэгшээр, мүн тэрэ үеын Кагановичой, Кировэй нэрэмжэтэ хүдөө ажахын артельнүүдэй хүтэлбэрилэгшээр хүдэлжэ гараһан байгаа.

Сэрэгэй албанда абтаад байхадаа, Цыретор Бодиевич фронт эльгээгдэжэ, сэрэгшэдые ударидан, хатуу дайнда ороһон байгаа. Дайнай дүүрэхын урда тээхэнэ, 1945 оной апрель һарада офицер Цыретор Бодиевич Дамбаев сухарилтагүй добтолгын үедэ хүндөөр шархатажа, баатарай үхэлөөр унаһан юм.

Нютагайнгаа долоон жэлэй хургуули дүүргэжэ гараһанайнгаа удаа Даши Дамбаев Улаан-Үдын буряад интернат-хургуулида абтаһан байгаа. Тэндэ һуража байһан жэлнүүдтээ уран зохёолой, илангаяа шүлэгүүдэй номуудые олоор уншажа, өөрөөшье шүлэгүүдые абыастай шуналтайгаар бэшэжэ эхилһэн гэхэ.

Республикынгаа буряад дунда хургуули мүнгэн медальтайгаар дүүргэжэ, зориг хүсэл түгэлдэр залуу хүбүүн Москва зорибо. Тэндэ ороной эрхим дээдэ хургуулинуудай нэгэн болохо М. В. Ломоносовой нэрэмжэтэ гүрэнэй университеттэ шалгалта амжалтатайгаар барижа, геологиин факультеттэ абтаһан юм.

Университеттэ һуража байхадаа, газар дэлхэйн байгууламжа, бүридэл, элдэб эсын бодосууд, янза бүрийн ашагта малтамалнууд тухай эрдэм номшудалжа, эхэ байгаагийн нюуса дараануудые нээхэ, тайлбарилха, тобшолол хэхэ һонирхолтой мэргэжэл анхан шэлэжэ

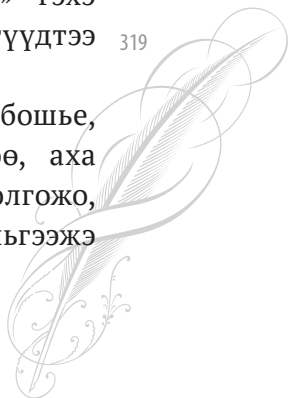
абатаншые хаа, эдир залуу шүлэгшын зохёохы сэдхэл ханадаггүй, хоёр тээшээ хубаагадаг болоо бэлэй.

Уран үгын угалза холбон үлхэжэ, улад зоной ханал бодолые хүлгүүлхэ, оршон тойрон байгаалие, хүнэй сэдхэлэй байдалые зураглаха гээшэ өөрымни түрэлхиин бэлиг, уг зорилго, бүхы наһанайм хэрэг мүн гэжэ Даши Дамбаев үнишые болонгүй мэдэрһэн байгаа.

Тиимэхээ поэт алдар суута МГУ-да һуралсалаа орхи-жо, Москвагай түбтэ, А. С. Пушкинай талмайда дүтэхэнэ оршодог Тверскойн сэсэрлиг соохи А. Ц. Герценэй гэртэ ерэхэн юм. Тэрэ хадаа М. Горькийн нэрэмжэтэ литературнаинститутбайгаа. Уранзохёолшүүмжэлэгшэ, шэнжэлэгшэ Валерий Дементьевэй семинарта һуралсаһаниинь Даши Дамбаевай саашанхи зохёохы хэрэгтэ ехэ ашатай нүлөө үзүүлһэн юм.

1960 гаран онууд. Поэт гэр бүлын байдалаар һуралсалаа заочноор үргэлжэлүүлбэ. Шэнэ тунга газар ашаглаха хүдэлөөнэй долгииндо абтаһан залуу шиираг поэт барилга хабсаралгын поездын хүдэлмэришэдэй зэргэдэ найн дураараа орожо, танигдаагүй холын Баруун Сибириин, Хойто Казахстанай хизаарнууд руу зорихон байна. Тэндэ ябахадаа хэһэн ажал хэрэг тухайгаа, хүдэлмэришэ зоной халуун нүхэсэл, олон ондоо яһатанай ажалай талархал гэхэ мэтые поэт «Сэнхир хүлэг», «Зориг», «Ханинартаа бэшэг» гэхэ мэтын поэмэнүүд соогоо, мүн хэдэ хэдэн шүлэгүүдтээ хурсаар бэшэһэн байдаг.

Хэды бэрхэшээлтэй хэсүү шалгалтада оробошые, Даши Дамбаев түрэл нютагаа, үетэн нүхэдөө, аха дүүнэрээ «үдэрэй ханаан, хүнийн зүүдэн» болгожо, шүлэг дуунуудаа урлажа, бэшэг-захяагаа ходо эльгээжэ ябадаг бэлэй:

Зүрхэнэйм инаг хани нүхэд!
Зүбөөр намдаа хандабалта даа.
Зүрин хэлэхэ аргамнигүй.
Сэнтэй танай хургаалые
Сэдьхэлдээ хадуужа ябадагби,
Эльгэлжэ хэлэнэн үгэдэтнай
Этигэжэл ябадаг зандааби.
(«Ханинартаа бэшэг»)

Баруун Сибириин, Хойто Казахстанай хизаар нютагуудаар ажаллажа ябахадаа, поэт саг үргэлжэ шүлэг зохёолнуудаа республикынгаа газетэнүүдтэ, «Байгал» журналда, радио, телевиденидэ эльгээдэг, хэблүүлдэг, дамжуулдаг байгаа.

Дурсагдагша хизаарнуудһаа бусажа ерэнэнэйнгээ удаа Даши Дамбаев олон жэлэй туршада «Буряад үнэн», «Правда Бурятии», «Улаан Ивалга», «Хэжэнгын гол» газетэнүүдэй редакцида ажаллаа. Тиихэдэ холо ойрын нютагуудаар ото һэтэ ябажа, үйлэдбэрийн түрүү малшад, таряашад, механизаторнууд тухай статья, зураглал, очерк, тэмдэглэлнүүдые шуналтайгаар бэшэдэг бэлэй. Эдэ бүгэдэнь поэдэй зохёохы ажалда сэгнэшэгүй туһа үзүүлһэн, бурьялма ажабайдалай сохисые бодотоор мэдүүлһэн юм.

Тэрэнэй огсом хонгёо, тон өөрын аялга сохисотой шүлэгүүд, дуунууд, поэмэнүүд республикын хэблэлнүүдтэ олоор тунхаглагдадаг болоо һэн.

Тиихэдэ поэт өөрынгөө хаба шадалые улам тодолон мэдэржэ, заяанайнгаа харгыда ороод ябаһанаа ойлгоходоо:

Улаан хуулиин нэрые заяалсааша наһамни,
Уран үгын тугые үргэлсөөшэ наһамни, —

гээд олониитын шанга хоолойгоор хэлэхэ дүүрэн аргатай, эрхэтэй болоһон байгаал. Тэдэл жэлнүүдтэ поэдэй «Сэнхир хүлэг», «Хүбшэргэй» гэхэн шүлэгүүдэй, поэмэнүүдэй согсолбори номууд хэблэгдээ һэн.

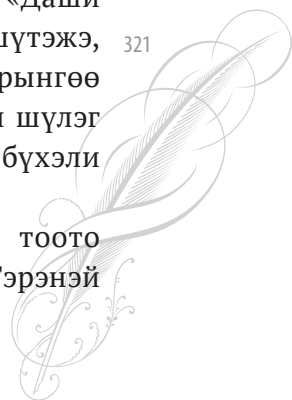
Зориг түгэс үрэ ехэтэйгээр ажаллажа ябаһан тэрэ үедөө поэдэй бэшэһэн «Дуулыш, мини атом», «Буряад орон», «Байгалай долгид», «Сэнхир хүлэг» гэхэ зэргын зохёолнууд уран хурса удхаараа, тоб байса найруулагдаһан онсо өөрынгөө хэлбэри маягаар бусадһаа илгардаг бэлэй.

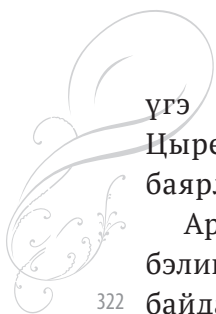
Булгилһан зүрхэнэйнгөө сохисые, сэдхэлэйнгээ уян бодолой хүлгөөе залуу поэдэй шүлэглэмэл зохёолнууд соогоо оруулжа шаданһаань, тэдэ бүгэдые сэдхэлээ хүдэлгэн уншадаг гээшэбди.

Даши Дамбаевай шүлэгүүд 1959 ондо түрүүшынхиеэ ород хэлэн дээрэ оршуулагдажа («Би хүмби» гэхэн поэмыень А. Щитов оршуулаа), «Сибирские огни» журналда толилогдоһон байгаа. Саашадаа шүлэгүүдын «Огонёк», «Октябрь», «Нева», «Байкал» журналнуудта, «Комсомольская правда» газетэдэ толилогдоһон юм.

1960 ондо Москвада «Советская Россия» хэблэлээр поэдэй оршуулагдаһан шүлэг, поэмэнүүд тусхай ном болгогдон хэблэгдээ һэн. Буряадай арадай поэт, Россиин гүрэнэй шангай лауреат Николай Дамдинов тэрэ номойнь оролто үгэ соо иигэжэ бэшээ бэлэй: «Даши Дамбаев хадаа уран шүлэгтэ үнэнхэ зүрхэнһөө шүтэжэ, уян сэдхэлэйнгээ изагуурһаа дурлаһан хүн. Өөрынгөө гү, али нүхэдэйнгөө хэн нэгэнэй ирагуу хайхан шүлэг бэшэжэрхёо хаань, хэмгүй ехээр баясажа, бүхэли үдэртөө сэдхэлээ хүдэлгэһэн зандаа ябадаг...»

Поэдэй үгэнүүд дээрэ зохёогдоһон олон тоото дуунууд тухай тогтожо хэлэхэ хэрэгтэй. Тэрэнэй

үгэ дээрэ бэлигтэй композитор Базар Очирович Цырендашиев арба гаран дуу зохёожо, арад зоноо баярлуулхан байдаг.

Арадайнгаа дунда үргэнөөр тарахан эдэ хоёр хабатай бэлигтэнэй дуунуудайнь үдэр бүри, үдэшэ бүри боложо байдаг хурим түрын, уулзалгын баяр ёһололнууд дээрэ Буряад дайдаһаа гадна Москвада, Ленинградта, Алма-Атада, Красноярскда, Новосибирскдэ, Тувада, Сахада, Магаданда, Хабаровск, Владивостогтошье, Үбэр, Халха Монголдошье эдэлэн жэгүүртэжэ, тоонто нютагһаа холо ябагшадые уяруулан, урма зоригыень бадаруулан, баясуулан эдэлжэл байдагыё мэдэнэбди. Тиимэһээ дурсагдагша хоёр нүхэднай уран бэлигэйнгээ дээжые арадтаа үе дамжан ашаглан эдлэхыень үргэһэн байна гээшэл! Энээнһээ хүндэтэй, энээнһээ хэшэгтэй ямар бэлэг байха бэлэй?

Даши Дамбаевай олонхи шүлэгүүд оршуулагдаагүй, үргэн ниитэдэ тунхаглагдаагүй, мүн наһанайнгаа һүүлшын жэлнүүдтэ эршэмтэйгээр бэшэһэн олон тоото шүлэг, дуунуудынь үндэһэн хэлэн дээрээ хэблэгдээгүй үлэһэн байна.

Галта, дуута богони наһанһаа үлөөһэн уянгата зохёолнуудһаань гадна Даши Дамбаевай нэрыё нэрлүүлхэ, дээдэ хургуули дүүргэһэн, дээдэ хургуулида һуража ябаһан Саян, Түмэн хүбүүдынь бии. Поэт энэ дэлхэйдэ эдлэһэн наһаяа эрьен харан тобложо, «Хүбүүдтээ захая» гэжэ шүлэгөө үргэһэн байдаг.

Даши Дамбаев хүбэлгэн, хурса һонор бодолтой, олон жэлээр ажабайдалаа ахижа ябаһан поэт байгаа. Тэрэнэй уран поэзи найхан сагаан сэдхэлһээ, булагай уһандал тунгалаг тодо мэдэрэлһээ эхитэй. Буряад оронойнгоо поэзиин жасада өөрынгөө онсо хубитые оруулхан

поэднай хүндөөр үбшэлжэ, 1975 оной намар нютагтаа
наһа бараа бэлэй.

Хэһэн, бүтээһэн ажал хэрэгээ зүбөөр сэгнэжэ, үргэн
ниитэ уншагшадтаа, хани нүхэдтөө хандаһан тэрэнэй
захяа үгэнүүдһээ сэдхэлээ хүдэлгэн дурдамаар лэ:

Дуунуудыем, нүхэдни,
Дурасхал болгон дурдажа,
Дуулан ходо ябаарайт,
Сэнхир номин Сэлэнгым
Сэсэг ногоон эрье дээр
Сэдхэн намаяа нуугаарайт...

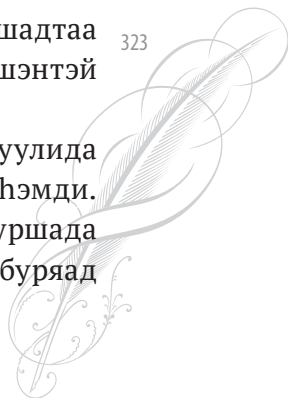
Согтой залитай шүлэгүүдэйн, поэмэнүүдэйн,
дали жэгүүртэ дуунуудайн түлөө бэлигтэй поэт Даши
Дамбаевые манай буряад арад, ерээдүйн шэнэ үетэн
олон жэлдэ омогорхон дурсажа ябахал!

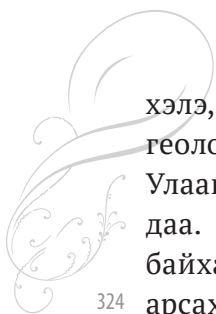
Р. Гармаев,
председатель Совета ветеранов РБ,
заслуженный работник культуры РБ

ШҮЛЭГҮҮД, ДУУНУУДЫНЬ ЗЭДЭЛХЭЭР

Табяад онуудай хоёрдохи хахадта уншагшадтаа
һаял мэдээжэ боложо ябаа эдир залуу шүлэгшэнтэй
танилсаһанаа һаяхан лэ шэнгээр һанадагби.

Тиихэдэ би багшанарай дээдэ һургуулида
Дашын эгэшэ Хандатай сугтаа һурадаг һэмди.
Ханда Цыретаровна гушаад гаран жэлэй туршада
Сэлэнгын аймагай Харганаагай һургуулида буряад

хэлэ, литература зааһан. 1957 оной эхээр МГУ-гай геологическа факультедэй студент Даша Москваһаа Улаан-Үдэ ерэхэдээ эгэшэһээ бэшэ хэндэ буухаб даа. Дүү хүбүүнтэйм хэдэн үдэрэй туршада сугтаа байхагүй гүт гэжэ Хандын бидэндэ хандахада, яжа арсахабши. Хандатай сугтаа хурадаг Аюша Доноев бидэ хоёр бидэнэртэй байхыень зүбшөөбэбди. Аюша Жапович Доноев үни удаан жэлнүүдтэ, 40-өөд шахуу жэлдэ, Захааминай аймагай Санагын, Шара Азаргын, Енгорбойн хургуулинуудта багшалһан, мэдээжэ поэт, Буряад республикын хургуулинуудай габьяата багшын нэрэ зэргэтэй. Даши бидэ хоёр сасуутан хадаа хөөрэлдэхэ зүйлнүүдые олоол аабзабди. Танилсахадаа, тэрэ үедэ үшөө богонихон намтарнуудаймнай адлирхуу байһые тэмдэглэжэ, сэдхэл бодолоороо бүришые дүтэ болоо һэн хабди. Дашатай хамта Улаан-Үдын буряад дунда хургуули дүүргэһэн Даша-Даба Раднаева, Долгор Абидуева бидэнтэй сугтаа хурадаг һэн. Багшанар болоходоо, сугтаа хурадаг эдэ басагаднай Даша-Даба Хобраковна, Долгор Хандажаповна гэжэ нэрэтэй солотой болоһон байха. Даша бүхы предметүүдээр тэгшэ бэрхэ, хургуулияа мүнгэн медаляар дүүргэһэн, шүлэг бэшэдэг бэлигтэй хүбүүн, Москвагай университетдэй оюутан болоод байгаа.

Москваһаа ерээд, Даша хайрсаг сооһоо оюутанай лекци бэшэдэг зузаан хара, тэбхэр шугамтай дэбтэрнүүдые гаргажа, ниислэлһээ түмэр замаар түрэл Буряад ороноо бусаха сагтаа бэшэһэн шүлэгүүдээ уншажа эхилбэ.

О-о, Дашын шүлэгөө уншахыень хараһан хайт! Өөдөө хараад, нүдөө аняад, шүлэгөө уншаха, заримдаа хуудалһаа бодоод, таһалга соогуур аалихан алхалжа,

шүлэгэйнгөө аялгада үлгэдүүлхэн мэтэ гараараа аалихан «һэбижэ» байгаад, ехэнхидээ сээжээр уншаха, зарим ушарта уншанан мүннүүдын урид зохёогдохон бэшэ, уншажа байха үедэнь ябууд дундаа мүндэлхэн шэнэ мүннүүд байдаг хэн.

Юуб гэхэдэ, уншананайнгаа һүүлдэ һуугаад, хара дэбтэр соогоо һаял мүндэлхэн мүннүүдэ яаралтай түргэн бэшэжэ байгша һайн. Мүннүүдэ оло дахин дабтажа, заһажа, мүлжэ байхагүй, ехэнхи ушарта шүлэгэйн мүннүүд тон тааранги, адли сохидолтойгоор соностожо байха.

Зузаан хара дэбтэрын нэгэтэ бэшэ бидэнэй гарта «ябаха», шүлэгүүдын ухаан бодолдо түргэнөөр хадуугдаха, тэрэ үедэ һуража байһан оюутад шүлэгүүдын бэе бэеһээ буулгажа абаха. Бүри тиихэдэ бидэндэ эрхим бэлигтэй шэнэ уран зохёолшын урган гаража байһаниинь эли болоо хэн бэлэй.

Дэбтэрнүүд соонь физикын, математикын бодолнууд олон олон хуудануудта бэшээтэй байха, тиигэжэ байтараа, буряад хэлэн дээрэ бэшэгдэхэн шүлэгүүдэй мүннүүд гаража ерэхэ. Дашын ухаан, сэдхэл дотор боложо байгаа тэмсэлые, ханаагаа буляалдалгые университетдэ хамта һуража байһан нүхэдын һайн мэдэдэг байгаа хаш: дэбтэрэйн нэгэ нюурта «поэтом можешь ты не быть, а геологом быть обязан!» гэхэн үгэнүүдэй бэшээтэй байһые ханадагби. Имагтал энэ үеын бэдэрэлгэнүүдые, тэрэнэй ханаа зобоодог асуудалнуудта харюу олоһониинь иимэ мүннүүд гэршэлнэ:

...Яахадаа гэнтэ электрон
Ядро дээрэ унанагүйб?» —

Гэһэн орёо асуудал
Гэнэн студент ябахадам,
Анхаралыем эзэлээ һэн...
Агуу физик Нильс Бор
Айлшаар нэгэтэ ерэхэдээ,
МГУ-гай физфакта
Элидхэл англяар хэһэн юм.
Зурхайн шэдеэр самбар дээр
Зураглаһан хөөрөөнь
Амья даран шагнажа,
Анхан харюу олоо һэм...

Түбһэн юумэ һонирходог, һонирхоһон асуудалдаа заатагүй арга харюу олодог Даша үнэхөөрөө дүрбэн тэгшэ бэлигтэй хүн һэн, тэрэ үедэ зохёохы бэлиг шадабаринь эршэтэйгээр бурьялжа байгаа. Ганса миин шүлэг бэшэхэгүй, шүлэгүүдэйнгээ мүнүүдые аман соогоо гүнгэнэжэ, дуулажа үзөөд, мүнүүдтээ зарим заһабари оруулдаг һэн. Эгээл тэрэ үедэ энэдхэг фильм соо дуулагдадаг дуунай аялгада үгэнүүдые зохёожо, тэрэ дууень эгээн түрүүн бидэ дуулаһан байхабди. 19–20 наһатай хүбүүдтэ инаг дуранай мэдэрэл, хахасалгын гуниг мэдээжэ байгаа ааб даа. Мүнөөшье сэдхэл бодолдо голхоролто мэдэрэлэй тохёолдоходо:

Һүниин харанхы һүүдэрлэн манатаад,
Огторгойн мүшэдүүд ониб-аниб гээ.
Хэды холобиб, хэлыш инагни,
Золтойдоо шамтайгаа
Золгоһойб даа, —

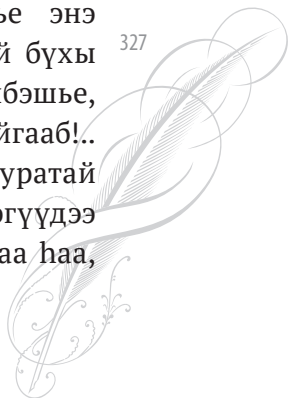
гэһэн дуунай аялга эжэлүүдгүй һанагдахал даа. Тэрэ дүшэ гаран жэлэй саана танилсажа, хани нүхэд болоһон үе саг мартагдашагүй.

Номуудаймни дунда Дашын «Наһанай дуун» гэжэ номынь бии юм. Үе үе болоод лэ энэ ном соо толилогдоһон дуунуудын дуулахаш, шүлэгүүдыень дабтан дабтан уншахаш, һанаандаш Дашын харахан, бодолгото болоһон шарай харагдахадал гэхэ...

Дуунуудыем, нүхэдни,
Дурасхал болгон дурдажа,
Дуулан ходо ябаарайт.
Саһан сагаан сэдхэлым
Сагаа һараар арюусхан,
Сагаан Дара Эхым дурсаарайт.
Сэнхир номин Сэлэнгым
Сэсэг ногоон эрье дээр
Сэдхэн намаяа һуугаарайт... —

гэжэ шүлэгшэ захиһан байдаг. Буряад зоной байгаа сагта Даша Дамбаевай бэлиг түгэс мүрнүүд сэдхэл бодол хүлгөөжэ, һайн һайхан үйлэ хэрэгүүдтэ зоригжуулан байхал.

Оройдоо гушан долоон жэл соо Даша энэ дэлхэй дээрэ ябаха табисууртай байһан, тиигэбэшье энэ наһан соогоо ажабайдал тухай, хүн түрэлтэнэй бүхы хэрэгүүдтэ сэхэ хабаатай байһанаа хэлэжэ үрдибэшье, хэды олон шүлэгүүд, дуунууд үшөө гарахаар байгаа!.. Иимэ богони наһатай хадаа ажабайдалда тиимэ дуратай байжа болоо юм гү, нүхэдтээ харилсахаяа, шүлэгүүдэ бэшэхээ ходоодоо яаража ябаха, хаанашье байгаа наа,

ябууд дундаа ухаан бодолхоонь урган гаража байгаа
мүрнүүдээ бэшэжэ ябадаг һэн.

Элдин сагаан дэлхай дээрэ
Элүүр энхэ, солбон солгёон,
Этигэл дүүрэн, хүсэн түгэс
Ажаһууха арюухан лэ!

— гээд ажабайдалда соло дуудаһаниень мүнөөшье манай эрхим дуушадай гүйсэдхэхэдэ, бидэнэй досоо баяр түрэдэг бээ. Поэт түрэл арадайнгаа ёһо заншал һайн мэдэхэ һэн тула энэ дэлхэй дээрэ «эмниг хүлэг хазаарлажа, эрын соло дээшэнь үргэн» ябаха гээшэ эрхим дээдын жаргал гэжэ баталһыень арсахагүйш. Богонихон наһандаа ажабайдалай алишье талые хараһан, үзэһэн, эсэгэнь дайнда унажа, үншэржэ, үлдэжэшье ябаһан Даша ажабайдалай үнэн сэн бодотоорнь мэдэһэн хадаа алтан дэлхэй дээрэ түрэхэндөө баясажа, эгээл һайхан шүлэг зохёон, «эжы абын үрээл түхөөн ажаһууха арюухан лэ» гэжэ дуулаһыень бидэ мүнөөдэршье дабтан дуулаһаарбди.

Ц. Дондогой,
народный поэт Бурятии

ЗАХАГҮЙ МҮНХЭ ЗАМБУУЛИН СОО...

(Дурдалгын дэбтэрhээ)

1958 оной үбэл байгаа. Рабочая гудамжын (мүнөө Сүхэ-Баатарай нэрэмжэтэ) 14-дэхи байшан соо оршодог БГПИ-гэй хамтын байрын 52-дохи таһалгын үүдэ нэгэ хүн тоншобо. «Орогты!» — гэжэ басагад хашхаралдаа hэн бээ. Үүдэн нээгдэжэ, үнөөхимнай орожо ерэхэдээ, Даша Дамбаев болошобо. Тэрэниие би хэдэн жэл соо хараагүй байгаа. 18-дахи Реопубликанска буряад дунда hургуули (мүнөө Улаан- Үдын 1-дэхи лицей интернат-hургуули) Даша мүнгэн медальтайгаар дүүргээд, МГУ-да huрана гэжэ дуулаһан байгаа.

Даша орожо ерэмсээрээ, мэндэшэлхын орондо гараа урагшань һарбайгаад:

Захагүй мүнхэ
Замбуулин соо
Юумэн бүхэн
Өөрынгөө хуули ёһотой.
Унжагай
Юрэ бусын урасхал соо
Урдажа ябаһан бишье —
Баһал өөрын хуулитайб.
Зүгөөр
Би — бодос бэшэб.
Зүбшөөхэ ухаан,

Уярха сэдхэл зүрхэтэйб.
Дүрбэн мүсэтэ
Араата амитаншые бэшэб, —
Дүлэн шэнги шуһатай,
Уршалаатаһан уураг тархитай,
Холые хараха
Гал хурса нюдэтэй,
Хонгёотомо
Сад мүнгэн хоолойтой
Хоёр хүлтэнэй нэгэнби! —

гэжэ нэгэ зулаар ханхинаса шүлэглэһэнэй удаа минии
гар шангаар адхажа мэндэшэлээ хэн.

— Хаанаһаа ерээбши?

— Москваһаа.

— Геолог болохоо ябана гүш?

— Сэхыень хэлэхэдэ, эгэшэ, бишни хургуулияа орхёод
ерээб. буража ядаашьегүйб. Ёонин! Теэд гэгээн поэзидэ
шунаһан зүрхэмни намайе урагшам ябуулнагүй! —
гэжэ Даша эрид шиидэнгээр хэлээ хэн. Шарайень,
бэеыень ажаглан харахадаа, дунда хургуулида буража
ябахынхиһаа бураггүй багжагар болоо, торнёо гэжэ
обёороо хэм.

...1952 оной декабриин 21–22-ой үдэрнүүдтэ гүрэнэй
бурааддрамын театрай хуушан байшан соо (мүнөө тэндэ
кукольна театр байрланхай) залуу уран зохёолшодой
дүрбэдэхи конференци болоо бэлэй. Дондок Улзытуев,
Даша Дамбаев гэгшэд анха түрүүшынхиее ерээ хэн.
Тэрэ үедэ Даша үхибүүн гүлмэр шарайтай, дууниинь
үшөө эрэжээдүй ябаа. Харганаагай дунда хургуулийн
7-дохи класста буража ябаһан үень хэн.

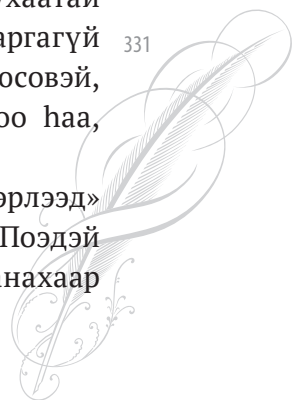
Эдирхэн Даша түрүүшынгээ шүлэг конференци дээрэ хонгёо хурсаар, сэдхэлээ дэбэргэн уншажа, поэзиин секцийн хүдэлмэрийн эхилхэдэ, тэндэ ханамжа дурадхалнуудаа хэлэжэ, бултанда хайшаагдаа бэлэй.

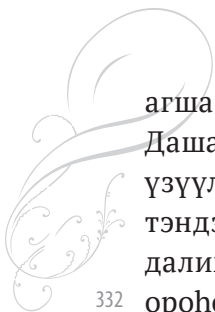
— Уран зохёолшод хургуулинуудаар ябадаггүй, үхибүүдтэй уулзадаггүй. Би нёдондо зунай амаралтын үедэ амиды уран зохёолшодые анха түрүүшынхиеэ хараа нэм. Улаан-Үдэһөө холо бэшэ Дээдэ Онгостойдо «Салют» гэжэ пионерскэ лагерьта амарааб. Хоца Намсараевич Намсараев, Чимит-Рыгзен Намжилов манда айлшалаа нэн. Үнгэрэгшэ зундаа баһа тэндэ амарааб. Тэндэ Цырен Шагжин ерэжэ, бидэнтэй уулзаа нэн. Уулзалгын хүүлдэ би дүтэлжэ: «Та уран зохёолшо гүт?» — гэжэ хурааб. Тиихэдэм урдаһаам энеэбхилээд: «Бага зэргэ даа» — гээ нэн. Мүнөө энэ конференцидэ ерэхэдээ таанарые бултыетнай хараба гээшэб, — гэжэ Даша хөөрөөд, тэндэ хууһан поэдүүдые хайса энеэлгээ нэн. Хоца Намсараев энеэжэ садаад, ехэл өөгшөөнгээр иигэжэ хэлээ агша нэн:

— Ямар зоригтой хүбүүд ургажа ябана гээшэб! Энээхэн Даша Дамбаев гээшэтнай дуугархадаа яаһан бэрхэ хүбүүн бэ? Иимэл ябаха хэрэгтэй...

Хойто жэлынъ эдир поэт Ханда эгэшэтээ Улаан-Үдэ ерэжэ, буряад дунда хургуулида абтаһан байгаа нэн. Даша үхибүүн бага наһанһаа ехэл һонор ухаатай байгаа. Владимир Маяковскийн поэмэнүүдһээ аргагүй томо хэнэгүүдые, Сергей Есенинэй, Валерий Брюсовэй, Александр Блогой шүлэгүүдые забһарайл олодо хаа, нүхэдтөө сээжээр уншаха.

Зүгөөр Даша имагтал поэзи, уран зохёол «дэрлээд» ябадаг байгаа гээ хаа, тон буруу болохо. Поэдэй һонирходоггүй юумэн үгы байгаа ха юм гэжэ ханахаар

агша. МГУ-гай геологиин факультедтэ хураганиинь Даша Дамбаевай болбосоролдо горитойхон нүлөө үзүүлэн ааб даа. Атом, ядро, электрон тухай ойлгосонь тэндэл зүг шэгээ оложо, философско бодомжонуудыень далижуулан, уран шүлэгэйнь хаба руу шууяса урдажа ороhon байгаа бээ. Тиигэһэн лэ хадань «Дуулыш, минии атом!» гэһэн түрүүшынь поэмэ тэһэрһэн вулкан шэнги, сэдхэл сооһоонь бурьялан гараа. «Пушкин», «Лермонтов», «Эйнштейн», «Нильс Бор», «Сергей Королев», «Юрий Гагарин», «Доржо Банзаровай дурасхаалда»... Эндэ нэрлэгдэһэн алишыё шүлэгыень уншахадаа, Дашамнай эрдэм түгэс хүбүүн ябаа даа гэжэ уяран ханахаш:

«Яахадаш гэнтэ электрон
Ядро дээрээ унанагүйб? » —
Гэһэн орёо асуудал
Гэнэн студент ябахадам,
Ухаан ойем үрэмдэн,
Удаан саг соо зобоожо,
Атом соохи юртэмсэ
Анхаралыем эзэлээ һэн.

(«Нильс Бор»)

Мүнөө Даша мэндэ ябаа хаа, хэды олон поэмэ бэшэһэн, хэды олон ном гаргуулһан байха һэн ааб гэжэ ханахада, досоо хүм унахадал гэдэг. Ленинэй нэрэмжэтэ гудамжын 35-дахи номерой байшан соо тэрэ үедэ багтаад байһан манай редакциин соёлой ба хургуулиин таһагай үүдээр шуурган шэнгээр ороод, шэнэ шүлэгөө гү, али дуунайнгаа үгэнүүдые хатаран хагад уншадаг Дашын дүрэ мүнөө нюдэнэйм урда байһаншуу...

Даша Дамбаевай дурасхаалда

Гэгээн үндэр поэзиинш
Сэгээн номин огторгойн
Тогоон сооһоо шүлэгүүдш
Ногоон дэлхэйдэ адхараа.
Сагаан дайдын хойморто
Тагаан, галаа заһажа,
Ногоон шэнги мүнүүдээр
Ногоо нара татуулааш.
Буряад шүлэгэй хорёодо
Баряад оруулһан шүлэгүүдыеш
Сэгээ гудамхиһан шэнги,
Һэгээ орон уншанаб.
Баян үгэтэй шүлэгүүдшни
Аян замай дуунууд лэ.
Уян сэдхэлтэй хүнэй
Үе наһанайнь хани лэ.
Гэгээн үндэр поэзиин
Сэгээн номин огторгойн
Үргэн ехэ тоонодо
Гурган байнал дуунуудшни!

А. Румянцев,
народный поэт Бурятии

ВЗРЫВНАЯ СИЛА СТРОКИ

334

Кто в Бурятии не слышал «Песню о Селенге», слова которой написал поэт Даши Дамбаев? Кажется, сама река, текущая в привольных степях, дарит задумчивые и нежные слова, разносит окрест чистую мелодию. Чутким сердцем услышал Даши Дамбаев сокровенные строки о родной земле. Неудивительно, что народный поэт республики Николай Дамдинов, представляя читателям первую (и, к сожалению, единственную) книгу Даши Дамбаева на русском языке, вышедшую в Москве семнадцать лет назад, вспомнил прежде всего «Песню о Селенге» – она показалась ему счастливым символом в поэтической судьбе молодого автора.

«Даши Дамбаев, – писал собрат по перу, – родился и вырос в Селенгинском районе, среди степей, дымчато-синих летними вечерами, ослепительно белых зимой. Красавица Селенга голубой лентой пересекает здесь древнюю землю. Думая о родных местах, поэт однажды написал стихотворение «Селенга», а его друг, молодой композитор Базыр Цырендашиев, сочинил музыку к нему. Бывают такие моменты в жизни: «Песню о Селенге» после первого же исполнения по радио подхватил и запел весь народ».

Лишь три маленьких сборника стихов на родном языке оставил Даши Дамбаев. Он ушел из жизни, не достигнув сорокалетия. Но редкий случай: в том небольшом творческом наследии поэта, которое осталось читателю, что ни стихотворение, то песня. С первых же публика-

ций Даши Дамбаева песни на его слова начали писать и профессиональные, и самодеятельные композиторы. Только в фондах республиканского радио хранится более тридцати песен на стихи талантливого поэта. Их неизменно включают в свой репертуар как молодые, так и прославленные бурятские певцы.

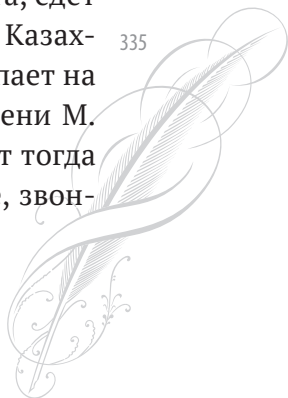
Чем же привлекают и музыкантов, и читателей стихи Даши Дамбаева? Чтобы ответить на этот вопрос, нужно оглянуться на время, прожитое поэтом, полистать страницы его книг, запечатлевшие это время.

Даши Дамбаев родился в 1938 году, стихи начал писать в конце пятидесятих.

Его характер – человеческий и поэтический – был взрывным, деятельным, требующим выхода бурной энергии. Я помню, как Даши читал свои стихи на литературных вечерах. Поднятая голова, энергичные жесты, упоение каждой строкой...

Трудно было представить этого человека среди спокойной, размеренной жизни. Он и в судьбе своей делал повороты резкие и смелые, неожиданные.

Даши окончил школу с серебряной медалью, поступил на геологический факультет МГУ. Но на первом же курсе понял, что геология – не его дело. Его страсть – поэзия, а путь к ней – это путь к людям, это жизнь и работа вместе с ними. Даши уходит из университета, едет на целину, на строительство железной дороги в Казахстане. К поэтической учебе (а позже Даши поступает на заочное отделение Литературного института имени М. Горького) он идет через университеты труда. Вот тогда появляются его лучшие стихи – романтические, звонкие.

О нет,
я не хилое дерево,
Не оскверню
Мундаргу,
Я солнцу
на знойном дворе его
Петь
светлые песни
могу.
Мной
тонны земли
перебраны,
Я мир
перерыть готов,
Чтоб
только найти
серебряные
Слова
для своих стихов.

Раскованность молодой души, упоение работой, трудной и необходимой, – все это выражалось в стихах энергично и броско. Достаточно привести названия стихов, их первые строки, чтобы подтвердить это: «О, ветры романтики, вейте!», «Вперед, мой поезд, поезд молодости моей!», «Пой, мой атом!». В книге Даши Дамбаева не было дешевого бодрячества, розового оптимизма, которые в иных стихах подменяли истинную романтику, энтузиазм людей, – здесь было ощущение хозяина жизни.

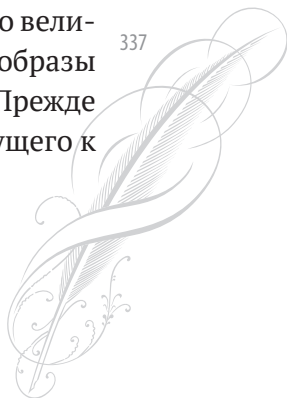
Жизнь! Я воздух соленый пью.
Жизнь! Я песни степей пою.
Слышишь ты, ветер над головой,
Зовет меня жизнь, я пока живой.
В мире тревог дорожных,
В мире победных кликов
Иду я тропой тревожной
С мыслями о великом.

Вообще у Даши Дамбаева было зрелое отношение к противоречиям бытия, понимание жизни как борьбы. Он видел мир как поэт и философ: красоту и счастье нужно создавать, за них нужно бороться. Об этом он говорил в стихах:

Неужели и я, как трава, предам
Тело свое земле?
Нет! Я буду греметь в громах,
Молнией разрываться.
Я буду влюбленных сводить с ума
Дурманом акаций!
Я вечен не только в ковре цветов –
Я разумом светлым вечен!

Это философское осмысление жизни особенно ярко выразилось в стихах Даши Дамбаева об искусстве, о великих его представителях – Бетховене, Григе. Какие образы встают перед поэтом, когда он слушает музыку? Прежде всего образ борца – человека несломленного, идущего к свету, верящего в жизнь.

Пусть ночь надо мной леденеет,
Пусть волны меня хватают –

Я вижу тот день,
Что наполнен
Горячим и вечным солнцем,
Я вижу тот день,
Хотя бы
Борьба мою жизнь отнимет!

А вот лирический монолог о погибшем на фронте отце – «Клятва». В нем печаль, но она соседствует с другим чувством – долгом перед жизнью, который обязывает сына продолжить тропу отца:

Как знамя твои пронесу мечты
Сквозь грозы лихих годин!
Верь мне: чего не добился ты,
Сумеет добиться сын!

Поэт не готовился к смерти. Но теперь, после его кончины, читая стихи, ощущаешь, что он будто предвидел ее. Мудро и мужественно примерял он к своей судьбе смерть на дороге борьбы, завещая юным песни, рожденные горячим сердцем:

Я грудью, грозой прожженной,
Под самым тяжелым громом,
Под самым тяжелым ливнем,
Совсем истекая кровью,
Пройду – и смеяться буду.
Мое пробитое тело
От боли не затрепещет,
И взгляд моих глаз не померкнет,
И самые громкие песни,

В степном рожденные сердце,
Опять устремятся в дорогу,
Как белые голуби – к солнцу!

Новая юность входит в жизнь, чтобы познать тайну атома, строить магистрали, растить хлеб. Эта юность возьмет с собой в путь стихи и песни Даши Дамбаева, славящие труд, борьбу, романтику.

Я землю долблю.
Как каменная.
Лиловые звезды искр.
Лихая земля.
Руками ее
Осилить и не берись.
Бескрайняя степь –
В ожидании:
Дождя бы, да посильней.
Вдали, в голубом дрожании,
Видится город мне.
Фонтаны там.
Тень тополияная.
А здесь, где к целинным хлебам
У железнодорожной линии
Шагать широко столбам,
Мне хочется воду студеную
На голову ведрами лить.
Стремнинами и затонами
От берега к берегу плыть.
Слепая мечта!
Поблизости
Глотка воды не найдешь.

340

Сухие губы облизывай
И метры траншей итожь.
О, ветры романтики,
Вейте!
Отныне и навсегда
Я буду петь
О Человеке
На языке труда.

Б. Дугаров,
народный поэт Бурятии,
член Союза писателей РБ

ДАШИ ДАМБАЕВ: ПОЭЗИЯ СКВОЗЬ ПРИЗМУ ВРЕМЕНИ

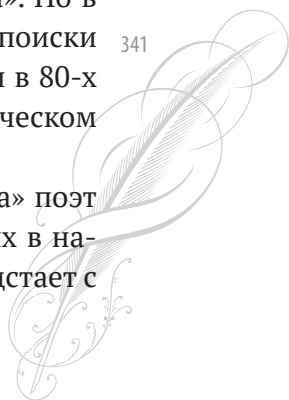
В связи с 60-летним юбилеем известного бурятского поэта-песенника Даши Дамбаева прошел цикл литературно-музыкальных мероприятий, состоялись радио- и телепередачи, проведена литературно-научная конференция. Изданы сборники «Алтай зула» («Золотая лампада»), «Сэлэнгэ» (сборник песен). Также в Национальной библиотеке Республики Бурятия издан буклет с полным библиографическим списком поэта «Буряад поэзииин булжамуур» («Жаворонок бурятской поэзии»).

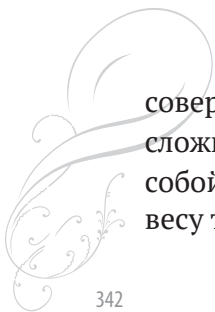
Эти дамбаевские дни, ставшие значительным событием в культурной жизни республики, показали, что, несмотря на трудные времена, интерес к поэзии Д. Дамбаева не угасает, а наоборот, принимает новое качественное содержание. «Я в песнях весь и в стихах», – эти

исповедальные строки Даши Дамбаева можно поставить эпиграфом к его собственной жизни и творчеству. Творчеству, ставшему заметной вехой в истории бурятской литературы и культуры нынешнего столетия. В его вдохновенных стихах любовь к степной отчизне переплелась с гулом космического зека, романтический зачин поэтического дебюта – с мировоззренческой углубленностью более поздних стихов, пока еще в полной мере не осмысленных нами, современниками.

На мой взгляд, Даши Дамбаев сумел, как никто в бурятской поэзии, передать дух 60-х годов, вызванный хрущевской оттепелью. Это, прежде всего, раскрепощенность поэтического чувства, слитность человеческого и творческого начал, стремление на собственном примере раздвинуть во времени и в пространстве рамки традиционного национального мировосприятия. В его стихах явственно слышится спор лириков и физиков – актуальнейшая тема, рожденная дыханием научно-технической революции. Д. Дамбаев предпринял смелую попытку сложные научно-технические понятия с их специфической терминологией, звучавшей для него самого как поэтические, начавшейся эпохи освоения космоса, внедрить и выразить на бурятском языке, который сопротивлялся этому эксперименту, например, в стихотворении «Оршолон», опубликованном в сборнике «Алтай зула». Но в этом и было новаторство поэта. Его творческие поиски в этом направлении были продолжены и развиты в 80-х годах Д.Д. Очировым и А. Ангархаевым в их поэтическом творчестве.

Вместе с тем при чтении сборника «Алтай зула» поэт Даши Дамбаев в ряде стихотворений, написанных в начале 70-х годов, незадолго до своей кончины, предстает с

совершенно неожиданной стороны, не согласующейся со сложившимся его творческим амплуа и представляющей собой интуитивный прорыв сквозь идеологическую заведоу того застойного времени.

Посреди океана белого
Камень кремень – драгоценность.
Светлые думы несущий,
Я – воплощение Белой Тары.

(Это стихотворение Д. Дамбаева, как и последующие, приводится в моем переводе. – *Прим. авт.*).

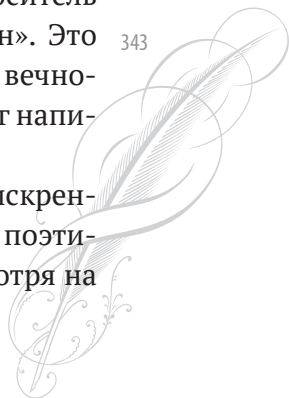
Белая Тара, по-бурятски Сагаан Дара Эхэ, является буддийской богиней милосердия, носительницей доброгo начала. Она особо покровительствует людям, посвятившим себя творчеству – служителям прекрасных муз. Откуда у поэта такие строки, предвосхитившие нынешнее время – время возрождения традиционной веры, вековых обычаев и обрядов? На этот вопрос нелегко ответить. Надо полагать, что Даши Дамбаев, очень трудно проживший последние годы, заново осмысливал свой жизненный и творческий путь и соизмерял его с историей своего народа, частицей которого он себя ощущал и в минуты творческого полета, и в часы горького одиночества. Пожалуй, редко кто из бурятских поэтов объездил всю этническую Бурятию от Приангарья до Онона, от саянских гор до еравнинских озер. К примеру, Д. Дамбаев – автор пока единственного в бурятской поэзии цикла стихотворений, посвященных Ольхону – святыне Байкала и бурят-монгольского этноса. Думается, что во время своих непрестанных кочевий и общения с простыми людьми поэт почувствовал глубже душу своего народа. Об этом

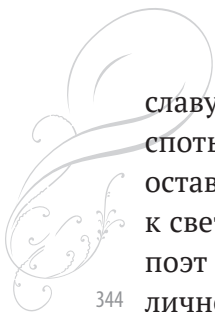
ярко свидетельствует посмертно опубликованная поэма «Найман эсэгын наран доро» («Под солнцем восьми отцов») – об Are, ее природных, культурных и исторических святынях. И, наверное, там, в агинских степях, где более всего сохранился старинный традиционный уклад жизни, поэт и услышал, смею предположить, духовные песнопения, сохранившиеся в народе как фольклорный жанр. Но придать духовному стиху о Белой Таре личностное начало мог только поэт. Таковым и был Даши Дамбаев.

Это стихотворение, так же как и стихотворение «Субхашиты» Дондока Улзытуева, созданное примерно в те же годы, как бы перекидывает мостик к поэтической традиции конца XIX – начала XX века, обозначенный литературным творчеством двух талантливых представителей буддийского духовенства – Ринчином Номтоевым и Эрдэни-Хайбзун Галшиевым, традиции, прерванной и утраченной в период «воинствующего атеизма».

Даши Дамбаев был сыном своего времени, жаворонком бурятской поэзии. Но, будучи неординарной личностью, человеком мыслящим беспокойным, он не укладывался в прокрустово ложе заданной системы. Его младший современник, поэт и буддийский священник Матвей Чойбонов вспоминает, что при общении часто слышал от Даши Дамбаева такие строки: «Как носитель светлого начала каждый человек – живой бурхан». Это из стихотворения «Мунхын эрьесэ» («Круговорот вечности»), ныне обнародованного. Такое в то время мог написать только человек, причастный к будущему.

Действительно, Даши Дамбаев – поэт светлый, искренне и до конца веривший в свое призвание и силу поэтического слова. Жизненный путь художника, несмотря на

славу поэта-песенника, не был усыпан розами. Он не раз спотыкался об острые камни бытия, но лицо его поэзии оставалось всегда открытым для людей и обращенным к свету и истине. Эти строки, которые приводятся ниже, поэт выдохнул в самые последние, полные лишения и личной неприкаянности годы своей стремительно короткой, одержимой поэзией жизни. Они звучат особенно проникновенно в наше смутное время, когда общество так нуждается в духовных и нравственных приоритетах:

Какой ни дул бы ветер века,
Каким бы ни был грозным он,
Святыню – званье человека
Неси, как суть и свет времен!

Н. Николаев,
корреспондент газеты «Крылья Селенги»

ЖАВОРОНОК БУРЯТСКОЙ ПОЭЗИИ

(К 50-летию поэта Даши Дамбаева)

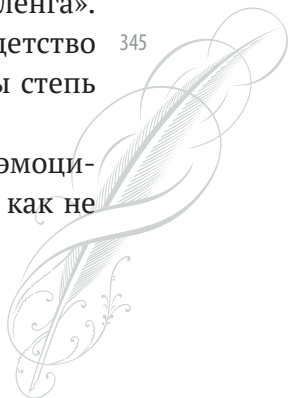
Под звонкой трелью жаворонка, возвестившей апрель
1938 года, в селе Харгана родился черноголовый мальчик.

Когда Убукун, беря в горах начало,
весенним половодьем зажурчал,
Когда в степи, чтоб людям любоваться,
зажегся желтый костерок акаций,
Когда, после мороза и метели,

вонзились в небо жаворонка трели,
я, видимо, родился на земле.
И я весне зеленой говорю:
за день рождения – благодарю!
Когда продута ветрами калеными,
взмахнула степь багровыми знаменами,
Когда к аратам в гулкий час рассвета
пришла навек родная власть Советов,
Когда у коновязи сизодымной
наш аргамак в тиши заржал призывно, –
Я, видимо, в степном родном краю
услышал колыбельную свою.
И славу тому времени пою!
Когда глазами жадными
впервые видел степь и горы вековые,
Когда я на руках отца проснулся
и солнечно, наверно, улыбнулся,
Когда во сне под лунными лучами
я чмокал беспокойными губами,
я, видимо, рождался как поэт...

Так о своем приходе в мир напишет потом этот мальчик. И здесь, на земле селенгинской, прошло детство будущего автора знаменитой песни «Селенга, Селенга». Помните, «как скакун, уздечкою звеня, через детство мчалась ты со мной... И не только моего коня, ты степь мою поила в зной, Селенга, Селенга...».

Биография поэта в его стихах. Кто может так эмоционально и достоверно рассказать о своей жизни, как не сам поэт.

Когда в три года, в силы свои веря,
тянулся, чтоб открыть двойные двери,
Когда просил я, хитро строя глазки,
чтоб бабушка рассказывала сказки,
Когда, сев на овцу соседскую однажды,
«Помчусь-ка!» – крикнул я друзьям отважно, –
я, видимо, собрался в дальний путь.
И твердо по земле хожу я потому,
что сердцем верен детству своему.

Знал бы он, каким будет жизненный и творческий путь через ошибки и приобретения к посмертной славе одного из лучших певцов Бурятии!

Окончив школу с серебряной медалью, он поступает в МГУ им. М. Ломоносова. Стихи, написанные еще в школе, опубликованные в республиканской печати и замеченные литературной общественностью, уже тогда носили печать незаурядности. В эти годы Даши Дамбаев работает очень плодотворно. В конце пятидесятых годов, когда интерес к поэзии приобрел общенародный характер, когда на небосклоне российской поэзии появилась плеяда имен Евг. Евтушенко, А. Вознесенского, Б. Ахмадулиной, когда в бурятскую литературу уверенно входили Н. Дамдинов, Д. Улзытуев, неповторимо своеобразный был услышан звонкий поэтический голос Даши Дамбаева.

Первой крупной удачей молодого поэта была поэма «Пой, мой атом!». Ему, тогда студенту МГУ, посчастливилось прослушать лекцию выдающегося физика Нильса Бора. Возникло желание осмыслить сущность бытия, дойти сознанием до сути вещей: «От атома – до ядра, от «а» – до «я», от точки – до Вселенной; от всех – до Ленина

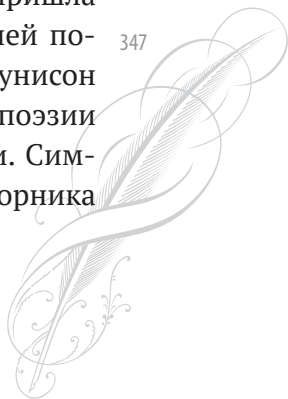
и от Ленина – до всех». Всесоюзный читатель ознакомился с этой поэмой в журнале «Техника молодежи». Впоследствии в Москве была издана книга поэта «Тетива».

Что сказать о внешних обстоятельствах жизни его в последние годы? Человек эмоциональный, увлекающийся, не обращавший никакого внимания на прозу быта, он мог эпатировать, шокировать неординарными поступками. И, на взгляд многих, казался человеком не от мира сего. Но биография в обычном понимании и судьба в высоком смысле, оказывается, не одно и то же, если это – судьба поэта. Он мог скитаться по стране и где-то в Прииртышье долбить землю, тянуть ЛЭП и восклицать: «О, ветры романтики, вейте отныне и навсегда, я буду петь о человеке на языке труда!».

Все стихи Даши Дамбаева отмечены мотивом жизнеутверждения и исключительной искренностью. Песни на слова поэта еще при его жизни получили заслуженное признание народа. «Селенга, Селенга», «Согто-Хангил», «Улан-Удэ» и многие другие нашли постоянную прописку в репертуаре концертов, дружеских застолий. Творческое наследие Даши Дамбаева прочно вошло в золотой фонд бурятской литературы.

Вот почему общественность Бурятии ныне широко отмечает пятидесятилетний юбилей любимого поэта.

После смерти поэта на селенгинскую землю пришла тринадцатая весна. Над Харганой, родимой землей поэта, запели жаворонки. Завтра на родине поэта в унисон прозвучат песни и стихи жаворонка бурятской поэзии Даши Дамбаева – песни и стихи о жизни, любви. Символичным было название первого посмертного сборника поэта – «Песня о жизни».

Д. Доржогутабай,
поэт, член Союза писателей России,
заслуженный деятель культуры Бурятии

ОШО ШЭДЭЛМЭ БЭЛИГТЭЙ

Даша Дамбаевтай анха түрүүн танилсаһан газарнай
— Улаан-Үдэ. 1945 оной август нара. Буряад-Монголой
уран зохёолшодой II съезд нютаг бүхэнэй эхилэн
бэшэгшэдые хабаадуулаа.

1958 оной үбэл Буряадай номой хэблэлдэ «Хабарай
аялганууд» гэжэ олон авторнуудай хамтын согсолбори
гараа. Энэ номые Даша Дамбаевай шүлэгүүд нээгээ.
Эндэһээл эхилжэ оюун бэлигэйнгээ ошон хурса галые
олон түмэн уншагшадтаа мэдүүлээ бэлэй!

1964 ондо гараһан «Сэнхир хүлэг» гэжэ ном сооһоонь:

Элдин сагаан дэлхэй дээрэ
Элүүр энхэ, солбон габшагай,
Этигэл дүүрэн, хүсэн түгэс
Ажаһууха арюухан!
Элдин сагаан дэлхэй дээрэ
Эмниг хүлэгэй табараан доро
Эрын хонгёо дуу дуулан,
Ажаһууха арюухан!
Элдин шаргал дэлхэй дээрэ
Эжы, абын юрөөл түхөөн,
Эгээлэй хүнэй жаргал эдлэн,
Ажаһууха арюухан!

Эдэ мүнүүдые уншахадаа, эдэбхи абьяасаар
эршэгыдэжэ ябаһан, хонгор залуу хорёод наһанайнь

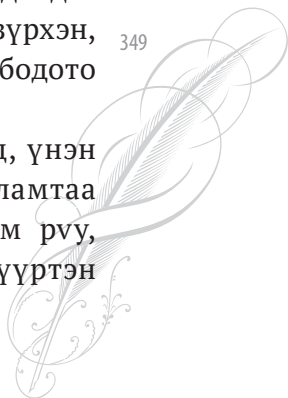
гэрэлтэ найхан шарайе ухаан бодолойngoо нэлэнхыдэ
бии болгонобди.

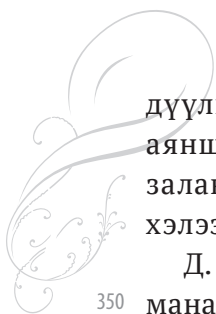
Хэды залуушые хаа, хэды согтой солгёон сэдхэлтэй
гэжэ ханамааршые хаа, юрэ хүндэ хандахадаа ехэ
налгай, зохид оршон байгуулдаг бэлэй. Зүгөөр гуурһаа
бариха, сэдхэлэйнгээ шүгнэлтэ мэдэрэлые сэбэр
сагаан саарһан дээрэ «шүрэбдэжэл» эхилхэдээ, улаан
дүлэн ёнхор соо «шатажа», ухаан бодолоороо ниидэдэг
һэн.

Урагшаа, минии поезд!
Залуу наһанайм поезд!
Уняар манай бурьяан соогуур,
хүбшэ тайгын хүүеэн соогуур,
Уһа голой урасхал дээгүүр,
сэсэг набшын дэльбэ дээгүүр,
алтан наранай хонхын дуун соо,
Алдар солын амисхаал худар
аянгатан ханхиныш,
минии поезд!
Айдар наһанайм поезд!

Энэ бадагыень уншахадам, мартеновскэ пеэшэһээ
бусалан гаража, ямар нэгэн хэмжүүр, хэбтэ шудхадаг
булад шэнгээр намда ханагдаха юм. Халуун зүрхэн,
хурса оюун бодолһоо бүрилдэжэ мүнделһэн, бодото
уран поэзиин жэгүүртэ жэнхэн уран мүннүүд лэ!

...Даша һууриһаа һуга хүрэн бодожо: «Нүхэд, үнэн
поэзиин харгыда гараха гээшэмнай гэртээ гуламтаа
һахяад хэбтэхэ бэшэ, гэгээн юртэмсын уудам руу,
бусалма ажабайдал руу, наран тээшэ жэгүүртэн

дүүлихэ гэхэн юм. Поэзи — мэдэгдээгүй тээшэ аяншалга! — гэжэ байжа, баруун гараа урагшань хуха залан, ехэл ордохотойгоор (Даша Дамбаевайхяр) хэлээ агша һэн.

350

Д. Ц. Дамбаев мэдэгдээгүй тээшэ аяншалжа ябаһан, манай үеын оюун бэлигтэ поэдүүдэй нэгэн һэн. Манай Даша арад зондоо ашатай, хүн зондоо хүндэтэй, һайн һайхан хэрэгээрээ арадайнгаа агууехэ сэдхэл соо амиды мэндэ ханхинаһаар лэ! Түрэл арадайнгаа түүхэдэ мүнхэ дурасхаалаар мүшэтэнэ.

Табан хурган

Барбаадай (Цырен-Дулма Дондокова)

Долёобор хурган (Дондок Улзытуев)

Дунда хурган (Николай Дамдинов)

Нэрэгүй хурган...

Шэгшихэмнай шуран,

Шэлэхэдэмээр уран.

Шэгшы — Дамбаев Даша

Шэжэр «алтаяа» аша!

Дуундаш арад альга ташана,

Дуулан булта хоолой хашана.

Дуугаараа ехын габьяатайш,

Дуулахадашье абьяастайш!

Арадтайгаа холбоотойш,

Андалдашагүй золтойш!

Энэл табан хурган

Түрэл поэзиим үргэнэ.

Һаруул элшээр гурган

Һара, наранда хүргэнэ!

Поэт Даша Дамбаевай 60 наһанай ойн баярта ошожо
ябахадаа, шүлэгэй мүннүүдые шэбшэжэ Улаан-Үдэ
хүрөө һэм.

Даша Дамбаев гээшэмнай
Ошо шэдэлмэ бэлигтэй.
Буряд поэзиин дээжэнь лэ —
Бурьяа булагтал шүлэгтэй!
Һэхэгдээгүй номой соло
Һэбхеэн тээһээ үргөө һэн.
Мэдэгдээгүй тээшэ — холо
Мэргэн бодолоор жэргээ һэн.
Үе сагайнгаа жэгүүрынь
Үрэ зүрхөөрөө соёрхоод,
Дуушан золтой хүбүүнийнь
Дуулан холуур солорхоош!

А. Щитов,
поэт Бурятии

ЖИВУЩИЙ, ДА БУДЬ СЧАСТЛИВ!

(К 50-летию со дня рождения Даши Дамбаева)

Это были такие года!
Гул рассветов врывался к нам в окна,
От росы вся окраина мокла,
Проносились, гремя, поезда.
Мы ж в ликующем столкновении
Строк порывистых ждали утра...

Пора сплошных стихотворений –
Вот нашей юности пора!

Снова перечитываю Даши, и мне вспоминаются ночи в его родной Харгане, в доме рядом с железной дорогой. Мы до утра сидели в полутемной комнате, читали стихи – всякие, какие отвечали нашему настроению. А настроение было одинаково – мы ждали приближающееся утро. Оно непременно, как нам тогда казалось, должно быть необыкновенным. Словно новый день нес нам новую жизнь.

Я каждое утро жизнь начинаю сначала! – читаю я только что сочиненное. Он тут же своё:

Жизнь, я воздух соленый пью,
Жизнь, я песни степей пою
Покуда живой!..

А потом любимые им Блок, Есенин...

Мы встретились в Иволге. Он работал в районной газете, я строил каналы. Как-то Даши уговорил меня перевести его небольшую поэму «Пой, мой атом!». Он словно заколдовывал меня звучанием своей поэмы. Потом я переводил его еще и еще.

Мы были приятно удивлены и обрадованы, когда его поэма в моем переводе «Пой, мой атом!» появилась в журнале «Техника молодежи» под портретом только что побывавшего в космосе Андрияна Николаева...

Даши довольно быстро и уверенно встал в строй бурятских поэтов. А в это время уже во весь голос звучали стихи Николая Дамдинова, вышли знаменитые «Пятнадцать песен» Дондока Улзытуева.

Была воистину «пора сплошных стихотворений».

Музыкальный от природы, Даши легко нашел и свою песенную струю. Его стихи охотно брали композиторы. Написанная в содружестве с Базыром Цырендашиевым, широко и вольно полилась их «Селенга».

С ним было интересно выступать. Он и тут был своеобразен. Читал наизусть. Начинал на бурятском, незаметно переходил на русский или наоборот, в зависимости от аудитории. Мог перейти на песню...

Не все у него шло гладко. Но на мой озабоченный вопрос «Как жизнь?» – он, щуря глаза, неизменно отвечал: «Слушай, я вчера стихи написал... Переведешь?». И тут же: «А ты что пишешь?». Я говорю: «О его юности. Она запомнилась ярче всего». А в последние годы он жил трудно.

...Мы пришли к нему в больницу с Цырен-Дондоком Хамаевым. Никогда я не видел Даши таким спокойным и умудренным. Глядя поверх нас, он задумчиво сказал:

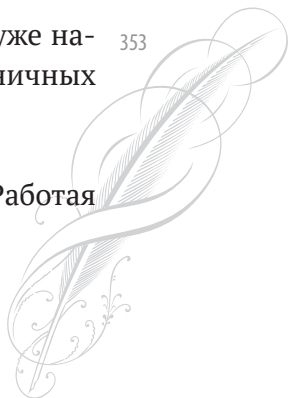
– Перечитал Блока... Оказывается, у него осталось вечных всего десять стихотворений... Но ради таких десяти стихотворений стоило жить...

Он обманул врачей и укатил на поезде в Харгану. Уже навсегда. Там началась «пора сплошных стихотворений». Там он и должен был написать последние строки.

Знать бы тогда, какие удивительные стихи он уже написал, когда отчужденный от всех лежал в больничных палатах!..

Нельзя их читать спокойно.

Поэзию он чувствовал во всем, жил поэзией. Работая на заводе, он писал:

Я поднимаюсь вместе с солнцем,
Бой часов я опережаю,
Сердце ещё толкается сонно,
А взгляд уже мир, что вокруг, вбирает ...
На железной дороге:
Тихо в вагоне, который порою
Гудит в двадцать семь голосов.
Но я не один.
Лонгфелло со мною.
Высокая музыка мыслей и слов.

Он остро чувствует свою слитность с пространством,
он – частица космоса:

Все в необъятном просторе Вселенной
Становится закономерным.
Любая травинка свой стебелек
Схоронит – и не найдете...
И я: пусть строен, здоров, высок,
Схож с ней, в конечном счете.
Но я, поднявшийся из тьмы веков,
Как чудо седой Земли...

В эти дни выходит вторая книжка стихов на русском языке Даши Дамбаева с символическим названием «Живущий, да будь счастливым!». В нее вошли и строки из первой книжки «Тетива».

Едва я прикоснулся к подстрочникам последних неопубликованных стихотворений, которые надо было перевести, передо мной вновь ожили картины не такого уж и далекого прошлого.

Он прожил всего 37 лет. Последние стихи его пронизаны ощущением прощания. Но это прощание с миром не жалостливо. Оно наполнено раздумьями о жизни, памяти о родных и родной земле, наказами детям...

Теперь о том, что больше не воскреснет,
О чем шумит задумчиво река,
Осталась от меня одна лишь
 песня
С таким простым названием
 «Селенга».
Ее заметят или не заметят,
Пока поют, мелодия легка...
На этой на обширнейшей
 планете
Жизнь, понял я, как песня коротка.

На родине Даши Дамбаева, в Харгане, неподалеку от воспетого им Гусиного озера, родные, друзья, односельчане, поклонники его творчества в эти дни отмечают 50-летие со дня рождения поэта. Звучат стихи, и, конечно же, слышится знаменитая «Селенга».

Песни мои, останьтесь
Памятью обо мне...

Остались твои песни, Даши, потому что вечен закон времени – талантливое не умирает.

Ц. Галсанов,
народный поэт Бурятии

ЗАЛУУ ПОЭТ ДАШИ ДАМБАЕВ

356

Энэ нүхэртэй дайнай хүүлхэнээр, бүри арбаадхан наһатайдань, Дээдэ Онгостойн пионер лагерьта анха түрүүн уулзаһан байгаабди. Хоца Намсараев түрүүтэй хэдэн уран зохёолшод үхибүүдтэй хөөрэлдэхэ, шүлэгүүдээ уншаха гэжэ лагерьта ошоо һэн.

Зунай наранда шарагдажа, гуулин шэнги елэгэр бзетэй болоһон, хүхюутэй согтой хүбүүд, басагад олоороо суглараад, зохёолшодой хүүлээр өөһэдынгөө уран шадабариие харуулаа бэлэй. Тэдэнэй дундаһаа нэгэ тэбхэр хүрин шарайтай, хурса хара нюдэтэй, шумууһан түргэн хүбүүн бодоод, буряадаар шүлэг уншажа оробо. Ехэ ордоһотойгоор, уянгатайгаар — бүри ёһотой поэт янзатайгаар уншаһан байгаа.

— Харганаагайб. Дамбын хүбүүн Даши гээшэб, дүрбэдэхи класста һурадагби, — гэжэ манай асуудалнуудта тордиһогүйгөөр харюусаа бэлэй. — Поэт болохо хүсэлтэйб, — гэжэ сэхэ урдаһаамнай хараад байба.

Мүнөө Даши Дамбаевай шүлэгүүдтэй танилсаад байхадаа, Дээдэ Онгостойдо болоһон ушар эжэлүүдгүй ханаанда ороно. Юундэб гэхэдэ, Даши Дамбаев тэрэ гэхэнһээ хойшо шүлэг бэшэжэ эхилээ юм. Удаань, дунда һургуулида һуража байхадаа, түрүүшынгээ шүлэгы «Буряад-Монголой үнэн» газетэдэ толилуулһан байха.

Дунда һургуулияа медальтайгаар дүүргэжэ гараад, мүнөө М. В. Ломоносовой нэрэмжэтэ гүрэнэй университеттэ һуража байнхай. Ерээдүйнгөө мэр-

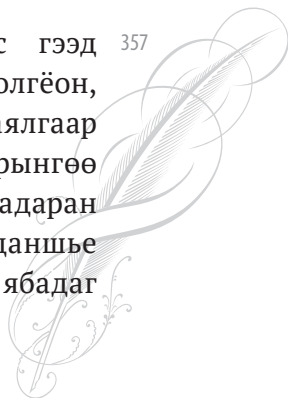
гэжэлшье шэлэхэдээ, творчествынгоо ажалда туһатай талыень олоогэхэдэ болоно. Даши Дамбаев геологическа факультедтэ һурахадаа, нютаг оронойнгоо байгаалин баялигуудые зүрхэнэй халуун уран шүлэг, дуунуудаар хайн тагнажа, байгаалин түгэс эзэн — совет хүниие — магтан найруулхаар бэлигтэй зохёолшо болохонь дамжаггүй. Бүүлэй үедэ бэшэһэн шүлэгүүдынь энээнэй эрхим гэршэ боломоор.

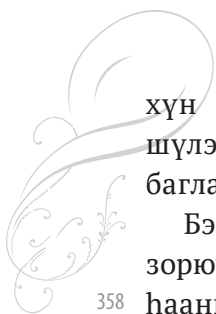
Мүнөө Даши Дамбаев хори наһатай. Эдир залуугай эрмэлзэл тушаа «Холоһоо бэшэг» гэхэн поэмынгээ эхин дээрэ «Ажабайдал гайхамшаг, һонин» гэхэн В. Маяковскийн удха түгэлдэр уран үгэнүүдые тэмдэг болгон табигланиинь илангаяа ехэ ушартай байна. Ажабайдалай али нэгэ талыень абажа, уран зохёолой образдо оруулаад бэшэхэ гэхэн оролдолго Д. Дамбаевай шүлэгүүд сооһоо аянгатан гарана. Энээн дээрэхээ хэблэлдэ бэлдээд байһан түрүүшынгээ ном «Аянга» гэжэ нэрлэһэншье байжа болоо.

Г. Туденов,
литературовед, кандидат филологических наук

ХЭБЛЭГДЭЭГҮЙ ШҮЛЭГҮҮДНЭЭ

Үндэһэн буряад поэзиин түүхэдэ ялагас гээд ³⁵⁷ үнгэршэһэн Даши Дамбаевай согтой солгёон, уянгатай зөөлөхөн шүлэгүүд хадаа дуунай аялгаар нютаг орондоо зэдэлһэн зангаараа. Поэт өөрынгөө үргэн сээжын оёор сооһоо эршэтэй бэлигээр задаран гараһан сэсэгүүдэйнгээ набша намаа дэльбые даншье гамгүйгөөр газар бүхэндэ сасарган гүбижэ ябадаг

хүн байгаа. Тариһан тэдэ хангалтама сэдхэлэйн
шүлэгүүдые оролдосотойгоор суглуулжа, үзэсхэлэнтэ
баглаа зохёохо гээшэ манай шухала уялга.

Бэлигтэй поэт Даши Дамбаевай орхиһон гү, али
зорюулһан, найруулһан шүлэг зохёолнуудай байгаа
һаань, «Буряадүнэн» газетын соёлой таһагта, үгышьеһаа,
СССР-эй наугануудай академиин Сибириин отделениин
Буряадай филиалай ниитын эрдэмэй институтдай гар
бэшэгэй фондодо эльгээхыень уншагшадые уряалнаб.
Олдоод байһан, үшөө олдохо шүлэгүүдыень суглуулжа,
саашань бүхы зохёолнуудайнь нэгэ томо боти бүридхэжэ
хэблээ һаа, хайн бэлэй.

Наяхан Хэжэнгэ нутагаар ябахадаа, Даши Дамбаевай
бүлэг шүлэгүүдые олоһон байгаа. Эдэ шүлэгүүдһээ
зарим нэгыень танай анхаралда табинаб.

Сэгээн ажабайдал соо
Гэгээн дүрсэ һануулжа,
Сэнхир зүүдээр ойндомни
Сэсэглэжэ байхалши.
Сэмүүн ажабайдал соо
Зэбүүн болоод ябахадам,
Эгэшэг нангин сэдхэлээр
Энхэрхэдэжэ абаа һэнши.
Шугын горхон дээрэхи
Дугы мэтээр һанагдан,
Алтай зулаар зүрхэн соом
Аһан хэзээш байхалши.
Бурхан шэнгеэр Шамайе
Дурсан хаанаш ябахадаа,
Дуран һанаан хоёрһоо
Уран шүлэг найруулнаб.

Алдар солодо тархья эрьеэд,
Айдархан Шамаяа мартаалгүй нэм.
Анхаржал найнаар ойлгоо наашни,
Алгасал манай буруу байха.
Түдэгэсүү тэрэ эртын хабар
Түргэн Шамдаа бусахал юм аад,
Түрүүни анханай нүхэдөөр сэнгэн,
Түбэйнгөө шууяанда удааршоо нэм.
Хорёодхон наһанайш сэсэгтэ ханые
Хорложо хаяхаа ханаалгүй нэм.
Хонгорхон сэдхэл гаргаагүй хаа,
Хододоо Шамтаяа сүг бэлэйб!

* * *

Эртын манандал үнгэрһэн дураяа
Эжэлүүдгүйгөөр ухаандаа нэргээн,
Газар түбидэ гансахан Шамаяа
Гажарһан зүрхөөр сэдхэнэб.
Хахад наһанайм хяра дээрэ,
Харанхы хүнийн одон мэтээр,
Хайран дурамнай яаһан эртүүр
Халта сахилаад унтаршооб даа?
Мүнхэ хүлгүү дэлхэй дээрэ
Мүшэтэ солгёон зүүдэн болоод,
Үльгэр түгэс эдир наһандал,
Үнгэрхэл хубитай байбалтай даа?
Зуралзан сагай ошобошье хаа,
Зурагтал дахинаа ханагдажа,
Урихан дүрсэш хүгжэм мэтээр,
Үйдхарым сэлмээн тараана.

Холодоод Шамһаа —
(манай хахасал дэмы!) —
Хожом хэзээш
уулзахагүйгөө мэдэржэ,
Үдэрэй ханаан, хүнийн зүүдэн болонхой,
Үргэлжэ Шамаяа
дурсан хаанаш ябахадам,
Дуранай хүсэн
гамгүйгөөр намайе
Дуулим замбяар
тээлмэрдүүлэн шэдэлнэ.
Нарата түби дээр
гансал Шамай сэдхэнэб.
Нангин харасыш
хүсэл хүлдым туг гэнэб.
Хатан һайхан шинии сэдхэл, шарайе
Хаанаш хэзээш мартахагүйгөө мэдэрнэб.

А. Бальбуров,
народный писатель Бурятии

Михаил Дегтярев, старый друг семейства Жигжитовых, встретил гостей радушно. Узнав, что Михаил Ильич решил познакомить Мишку с республикой, Дегтярев широко улыбнулся.

– Ну, что ж, – сказал он, – это можно. Начинать надо, конечно, с Улан-Удэ, а в нем – с самого большого завода,

локомотивовагоноремонтного. Это, братец мой, штука огромная и интересная.

Склон высокой горы. Темно-бурая шуба из сосен плотно покрывает довольно крутой склон. В шубу эту вшит большой белый дворец. К нему ведет широкая, тоже белая лестница. Красив дворец.

– Это Дворец культуры завода, – объясняет Дегтярев. – Самый крупный не только в нашей республике, но и во всей Восточной Сибири рабочий клуб.

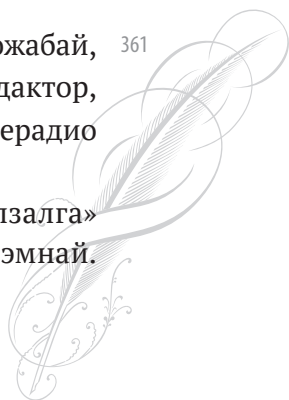
Здесь очень хорошая самодеятельность – есть из кого выбирать на заводе с его многотысячным коллективом. На заводе есть свои поэты, художники, свой народный театр, своя футбольная команда, свой превосходный оркестр.

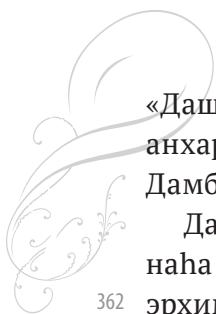
В локомотивосборочном цехе, например, работает слесарь-бурят Даши Дамбаев. Замечательный он слесарь, уважаемый в коллективе. Он не только слесарь, но и хороший поэт – у него уже выпущено несколько книжек стихов. Его стихи появлялись в журнале «Октябрь», в «Литературной России», в Москве запланирована книжка его стихов на русском языке. Выйдет в издательстве «Советская Россия». Вот тебе и слесарь с локомотивосборочного!

З. Гомбожабай, 361

корреспондент, редактор,
диктор Бурятского гостелерадио

— Улаан-Үдэ хэлэжэ байна! «Аялга дуунтай уулзалга» гэжэ циклһээ удаадахи дамжуулгаяа эхилхэмнай.

«Даши Дамбаевай дуунууд» гэхэн радиоочерк танай анхаралда. Хүгжэмынь Б. Цырендэшиевой, үгэнь Д. Дамбаевай, «Сэлэнгэ». Ансамбль дуулана.

Даши Дамбаевай хүүлшын ном барижа хуунаб, наһа бараһанайнь хүүлдэ Валера дүү хүбүүнийнь эрхим зохёолнуудыень хамталжа хэблүүлхэдээ, нэгэ шүлэгэйн мур абажа, «Наһанай дуун» гэжэ нэрлээ.

Дуунуудыем, нүхэдни,
Дурасхал болгон дурдажа,
Дуулан ходо ябаарайт.
Саһан сагаан сэдхэлым
Сагаа һараар арюусхан,
Сагаан Дара Эхым дурсаарайт.
Сэнхир номин Сэлэнгым
Сэсэг ногоон эрье дээр
Сэдхэн намаяа хуугаарайт...

Даши Дамбаевай шүлэг хайша хэрэгээр, сэдхэлээ барижа, зүрхээ хүдэлгэнгүй уншахын аргагүй.

Замбиин зулайда
Эрхын шэнээн бэетэй аад,
Эршэтэ хонгёо дуутайлши,
Элдин тоонто минии үлгы —
Буряад орон!
Сэсэн һонор ухаатай,
Сэлмэг һайхан сэдхэлтэй
Эхэтэйлши.
Эхэшни —
Намжаа амгалан заяадаг

Наран залаата Совет орон.
Эрид мэргэн бодолтой,
Эрдэни хурса зоригтой
Эсэгэтэйлши.
Эсэгэшни —
Эгүүридэ жаргал юрөөдэг
Этигэл дүүрэн Коммунис парти!

(Хүгжэмынь Б. Цырендашиевой, үгэнь Д. Дамбаевай,
«Ленин тухай дуун». Г. Эрдынеев дуулана)

Даши Дамбаевай энэ хүүлшын ном соо поэмэнүүд,
шүлэгүүд, дуунуудын оруулагданхай. Шүлэг
бүхэниинь поэдэй сэдхэлэй гүн сооһоо дэлбэрхэн
дуун мэтэ. Гаршагуудыеньшье уншахада, дуунай аялга
хануулна: «Наһанай дуун», «Сэнхир хүлэг», «Дуулыш,
минии атом!», «Минии дуун», «Хүн тухай дуун», «Тоёон»,
«Шүлэг наһан», «Агуу сагай хүбүүнби» гэхэ мэтэ.

Тоёон

Сэлэнгем гоёон,
Сэнхирлэнэш, Тоёон.
Орой өөдэш зорёоб,
Омог шүлэг зохёон.
Нэрэш дуутай, хонгёо —
Нэрьен байнаш солгёо:
Тодо дуунайм дохёо —
Тоёон, Тоёон, Тоёон!
Магнай дээрэш зэһээд,
Манай аха поэт
Зохёол шамда бэшээ,
Золойш найхы мэдээд.

Шинии хормой тодоод,
Шэнэ город бодоол:
Ялбан гиинэ одоол
Ягаан гэрэл тодоор!
«Хара алта» ашаад,
Хамбы вагон дабшаа.
Шахтёр хүлһөө аршаад,
Шамбай хүхюун дабхяа.
Шинии ашаар, шахтёр,
Шэрэм харгы дээгүүр
Ута состав түргөөр
Утаа бушхан хүлгөө.
Аялгымни дохёо,
Алдарш энэл, Тоёон!
Нэрьен байнаш солгёо —
Нэрэш дуутай, хонгёо!

Поэт богонихон наһан соогоо олон ном хэблүүлээгүйшье хаа, шанартай, шадалтай зохёолнуудые уншагшадтаа орхиһон байна. Илангаяа дуунуудынь дууһашагүй аялгаараа, дундаршагүй бодолоороо хүнэй сэдхэл татажа байдаг.

Нээрээшье, «алтанхан дэлхэйдэ түрэнэниинь айдархан хүбүүдтээ сэнтэй, айдархан наһандаа ябаһаниинь аласаймнай харгыда хэрэгтэй» байһан байна даа.

Поэт богонихон наһан соогоо ута наһатай тэнтэй юумэ хараа, «урагшаа тэгүүлһэн поездын» улыгамыешье мэдэрээ, ута замай дэншээнһээ эсэхэ сусахыешье мэдээ, зобохо түлихыешье үзөө. Ягаашье хадаа Даши Дамбаев шүлэг бүхэндөө, дуун бүхэндөө наран сэлмэг бодол,

холо руу тэгүүлхэн эрмэлзэл түрүүлжэ, уншагшадаа
баясуулаа.

Зүрхэн

Зүрхэн!
Зүрхэээ барижа,
Зүрхэн тухай бодоном.
Зүрхэн... Зүрхэн...
Шад улаан сэсэгшье болоод,
Шанха өөдөө
Шабар сооһоо надхана...
Гургалдайшье болоод, аяар дээрэ
Гуниг тараан,
Гурган, жэргэн дуулана...
Аглаг сэнхир огторгойн
Ангир шаргал нараншье болоод,
Алтай туяа адхана...
Арбан табанай һарашье болоод,
Амараг хоёрые сэнгүүлэн,
Арюун дура мануулна...
Гал улаан туг болоод,
Газар замбиин залаа дэнзээр
Газаа холо далбана...
Альган соомни адхаршагүй
Агуу таамаг атомш болоод,
Агшан, агшан лугшана...
Зүрхэн!
Зүрхэээ барижа,
Зүрхэн тухай бодоном.
Зүрхэн... Зүрхэн...
Дэлгээд һууһан саарһан дээрээ

Дэлгэр зүрхээ бутаргажа,
Үгэнүүд болгон, дуунууд болгон,
Үргэхэ нойроо мартанам...
Хан... хан! Хан... хан!
Ханхинана Москва, Кремль —
Алишье зүгтэ сууряалһан Агуухэ зүрхэн!

(Хүгжэмынь В. Аюшеевэй, үгэнь Д. Дамбаевай,
«Хабарай дуун». Н. Будаева дуулана)

Даши Дамбаевай шүлэгүүдээр бэшэгдэһэн дуунууды
шагнахадаа, нэгэн гэбэл, найхан гунигай дали жэгүүр
ургажа, «хүхын дуута солгёон ханаяа» ханажа, «сэлмэг
харын толон доро сэдхэн нэгы гуниглан, харуул
сэлмэг шарайень нанан нанан уярхаш».

Хүсэл найхан бэлэйлби,
Хүлээхээ яалайш даа?
Зүрхөөр үнэн бэлэйлби,
Зүбшөөхээ яалайш даа?

(Хүгжэмынь Б. Цырендашиевай, үгэнь Д. Дамбаевай,
«Түрүүшын дуран». Д. Дашиев дуулана)

Даши Дамбаевай шүлэгүүдээр зохёогдоһон
дуунууды шагнажа һуухадаа, хоёр гэбэл, хатуу
зоригой эршэтэ долгиндо абтажа, «эршэтэй баатарлиг
залуушуултай» зэргэсэн, «энгэрээ сэлижэ, эмнигэй
зээрды шэлэхэ» дура хүрэхэш.

Юрэдөө, поэдэй орхиһон дуунай жасада зүһэн бүриин
темэ оложо болохот; эндэ инаг дуран өөрын онсо һуури
эзэлнэ.

(«Инагни». Хүгжэмынь В. Аюшеевэй, үгэнь
Д. Дамбаевай)

Инаг дуран тухай, түрэл дайда, тоонто нютаг, Эхэ орон тухай дуунуудын, олоной дунда дэлгэрэн, олоной дуулаха дуунуудай дунда бүхэ һуурияа эзэлэнхэй. Сэлэнгэ тухай гү, али Согто-Хангил тухайшые дуун байг, — хүн бүхэндэ өөрын нь нютаг ханагдажа, дайдаяа бүрхөөһэн ой модон, харьялан урдаһан аршаан булагууд харагдахадал гэдэг.

(«Согто-Хангил». Хүгжэмынь Б. Цырендашиевой, үгэнь Д. Дамбаевой)

Д. Дашиевой интервью:

«Манай үеын поэт Даши Дамбаевой шүлэгүүд, дуунууд хойтын олон үеын хүнүүдтэ хүрэжэ ошохо байха гэжэ ханадагби. Юуб гэхэдэ, поэт буряад шүлэгэй оншо оложо, согтой солгёотой зохёолнуудые бэшээ; тэдэнь артистнуудай анхарал татажа, эстрадаһаашье уншагдахал байха.

Дуунуудын һайхан ха юм: иимэ дуунууд яажа мартагдахаб? «Сэлэнгэ». «Улаан-Үдэ», «Инагни», «Түрүүшын дуран»... Хожомоо үшөө һайхан хоолойтой хүбүүд, басагад халан абажа, талаан бэлигээ туршахал байха».

Автор: Энэ дамжуулгаяа Даши Дамбаевой захяа шүлэгөөр, Буряад орон тухай солодуугаар дүүргэхэмнай.

Зүүдэн бэшэ —
Ажабайдал — Дуун.
Һайханаар дуулахаа эрмэлзэ
Һайхан энэ дуу.
Шинии ухаа, шинии бэлиг
Шиидхэхэ зон олдохо.

Ехын ехэ хэрэгыг
Ерэхэ сагууд сэгнэхэ.
(«Буряад ороной соло». С. Раднаев дуулана)

Х. Дамбаева,
заслуженный учитель РФ,
ветеран педагогического труда,
сестра поэта

ЗОНОЙ ТҮЛӨӨ, ЗОЛОЙ ТҮЛӨӨ...

Даши Дамбаев говорил, что надо быть просто человеком (нимгэн ха: уул хайхан сэдхэлтэй).

В 1963 году поэт из Сибири (г. Омск) Анатолий Васильев дарит Даши Дамбаеву свой сборник стихов «Под одним небом» с дарственной надписью: «Даши Дамбаеву – другу, поэту и, главное, Человеку».

Каждый человек цветком распускается в свой час,
Каждому путь уготован особый...

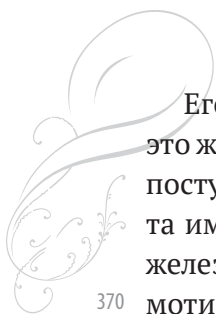
У Даши был свой путь. Обладая богом данным даром,
выбрал он трудный путь, путь поэзии. Посвятил свою
жизнь поэзии и отдал ее без остатка.

Я в этот мир зеленый и синий
Пришел, чтоб песней оглашать величие
Человека и Природы.
Во мне душа поэта,
Дух Будды, Христа и Магомета.
Хочу я влиться в гармонию Вселенной
Таинственной мелодией одной!

Во многих стихах поэт воспеваает человека. Например, стихотворение «Хун тухай дуун» – это гимн человеку.

«А»-һаа «Я» хүрэтэр,
Атомһаа ядро хүрэтэр,
Тооһоо үзэг хүрэтэр,
Точкоһоо замбуулин хүрэтэр,
Зүрхэнһөө сэдьхэл хүрэтэр,
Зүбһөө буруу хүрэтэр —
Бодол залган гуурһамни
Ходол хурса, зэһэнги.
Гомерһээ Гойя хүрэтэр,
Горхонһоо далай хүрэтэр,
Гениһээ юрын хүрэтэр,
Галабһаа мүнөө хүрэтэр,
Ленинһээ бүгэдэн хүрэтэр —
Бодол түрэн, ухаамни
Оһол бэшэ, мэргэн.
Хүн, ши оршолонгой
Гүн агуу зүрхэнши!
Шам тухай дуумни
Зам шэнги захагүй,
Наран шэнги хизааргүй,
Наран шэнги мүнхэ!
Шинии амин һүлдэ —
Минин шэди хүсэн!
Ургамал ногоон хүрьһэнби,
Урасхал ехэ уһанби,
Ууган солгёон агаарби,
Унтаршагүй галби!

Его страсть – поэзия, а путь к ней – это путь к людям, это жизнь и работа с ними. Даши уходит из университета, поступает на заочное отделение Литературного института имени М. Горького. Едет на целину, на строительство железной дороги в Казахстане, работает слесарем локомотивосборочного цеха крупного промышленного гиганта – ЛВРЗ.

Так Даши Дамбаев идет через университеты труда.

Немало потрудившись на строительстве железнодорожной магистрали Абакан – Тайшет, привез «охапку буйных строк» в поэме «Сэнхир хүлэг»:

Гал сахилса
Гандаһан газар түнхижэ,
Хайр шулуу, дэгнүүл, шорой
Хамха сохин шэдэлнэб.
Хүнгэн бэшэ!
Хүрзын эшэ
Хүдэр гар соо шэшэрнэ.
Ааяма халуун.
Аадар бороо хүлээжэ ядаһан тала
Сээжээе хүрхылгэн,
Хүндөөр амилна.

Газарай хүрьһэн
Хаха хүрэн гантажа, хүлэй ула
Гамгүйгөөр хайрана.
Хүлһэн гоожоно.
Наранай шанга элшэ дор
Хүрин үнгөөр шэрдүүлшоо

Нюсэгэн минии нюрган.
Хоолой хатана.
Хүнэг хүнэгөөр худагай хүйтэн уһа
Тархи руугаа адхаһайб.
Хүхэ номин долги́н соо
Хүльбэрхэдэжэ байдагһайб.
Хуурмаг хүсэл!
Олоод туршыш дүтэ
Хуурай зайдан малаан дайдын дунда
Балга унда. Хүшэр!
Хан-хон!
Хан-хон!
Тамир хүсэн эрьежэ,
Гартам хүрзэ наадана.
Ямаршые бэрхэшээл
Харгыемни хаахагүй.

Мундаргые зобооһон
мушхуу модон бэшэб! — гээд,
Мундуу бээе туршажа,
Хүрьһэтэ газарай гүн сооһоо
Хүлэр мүнгэн шүлэглэл
Хүрзэ баряад уудалнаб.
Хүдэлмэришэ уладай залан үгын үнсэг дээр
Хүн тухай шэнэ дуугаа һунганаб.
Түмэн түмэн составаар түбиин зүрхэ хүлгөөхэ,
Түмэр харгы зохёогшо шэн зориг түгэлдэр
Эрын дээжэ хүбүүдээр
Дүлэтэ халуун ажал соо

Энгэрээ сэлээд,
Шандааһатан жэгүүртыш,
Дууша наһам,
Эршэтэй!

372

Поэт, когда работал на ЛВРЗ, написал ряд стихов. В стихотворении «Рабочее утро» есть такие строки:

...Спешу к проходной.
За нею завод гремит.
Мне дорогу дает
Мой пропуск зеленого цвета.
Он, как светофор, говорящий,
Что путь открыт.
А рядом со мной
В рабочей своей одежде
Товарищи мускулистые мои идут.
С широкими жестами,
Уверенными взглядами,
Кидают ладони друг другу
И в двери,
Где грохот станков и огонь.
И большего счастья
Мне в эти минуты не надо,
Чем так же, по-свойски,
Товарищу жать ладонь.
Но вот уже восемь.
Восемь часов отстучало.
Держитесь, проценты!
Новый рекорд, держись!

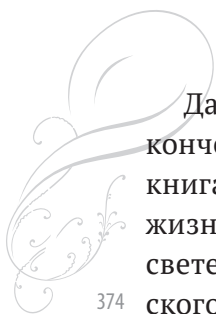
Это – работа.
Это – нового дня начало.
Это страны моей –
Напряженная жизнь.

...Вперед, мой поезд!
Лети как песня,
Мчись ракетой, поезд!
Крылатый поезд юности моей!

Даши Дамбаев ценою непомерных страданий постиг
истину.

Ошожол байна
Ори ганса наһан.
Досоом уйтай...
Доошолбо гү нарам?
Хашартай болошоо
Хамагай сиидэм уһан.
Дабһа бэдэрнэб!
Дабһа! Хаанаб дабһан?
Зоригоо мүхэн,
Зог татабал — үхэл.
Зол жаргал –
Зоной түлөө тэмсэл!
Асари орьёлдо
Альпинист шэнгеэр дабшаад,
Гансал урагшаа,
Гал соогуур урагшаа!

Даши Дамбаев писал в одном из писем: «Мною закончена та цельная книга, о которой когда-то мечтал, книга, яростно и непокорно утверждающая любовь к жизни, к людям, пламенную веру во все прекрасное на свете, людскую доброту, бессмертие гордого человеческого духа».

Даши Дамбаев, как и все великие поэты прошлого, ушел в бессмертие. Вся жизнь Даши Дамбаева – это подвиг.

Хэзээ ургы боложо ургахая
Хэлэхэ дурагүйб огто.
Бүргэд шэнгээр тэмсэжэ гарахаб
Бүхы наһаяа ото.
Һүүлшын сагай дүтэлжэ ерэтэр,
Һүүдэр, үхэлдэ эсэргүү –
Дүлэтэ бэеынгээ дууһан дүрэтэр,
Дүйтэй бэрхээр тэмсэхүү.
Зоной түлөө, золой түлөө,
Зориг хабаяа эршэдхэн,
Холын аян, наранда мүнөөдэр
Хонгёо дуугаа үргэхэб.
Ногоон болоходом хожом хүнүүд
Номин дүлэтэ хүүр дээрэм
Бүргэд шэнгээр тэмсэжэ гараһан
Бүхы наһыем сэгнүүжэн!

Поэт писал о времени, о себе, о гордом человеческом духе: «Да, все-таки как нелегко дается в жизни желанное, какими жертвами. Так устроено, таковы законы бытия. Ничего не поделаешь! Объективная реальность. Поэтому

мы говорим о силе духа, о правильности или неверности
взгляда на жизнь, об установлении в себе самом гармо-
нии, о разрешении гамлетовского вопроса «Быть или не
быть?».

...Баабай, эжын юрөөлөөр
Байгаалиһаа хүртэһэн
Баяр, жаргал эдлэжэ,
Хүмүүни замдаа төөрингүй,
Хүсэл хүлдөө хүнөөнгүй
Хүн нэрээ мандуула.

...Зүб харгы һунгажа,
Газар түби дээр дуун мэтээр
Ганса наһаяа мүнхэрүүлэ!

Энхэ тайбанай хүлдэ тут энэ түби дээр мандааша,
Эгээл найхан байдалай эзэд хэзээш байхабди.

Ган булад зоригтойшуул
Ажаһууха эрхэтэй.

Л. Будаева,
сестра поэта

ИЗ ВОСПОМИНАНИЙ О БРАТЕ

376

С самого детства я просто обожала своего брата Даши. Он врвался периодически в нашу размеренную семейную жизнь подобно яркому метеору, излучая вокруг вибрирующую, гипнотическую энергию. Когда нам было 6-7 лет, он усаживал меня и моих сестер на мешки с зерном в летнем домике, сам вставал в дверях и читал, яростно жестикулируя, свои стихи, стихи М. Лермонтова, А. Пушкина, А. Блока, Р. Гамзатова, Н. Хикмета, С. Есенина. Эти стихи врезались в память, после, вырастая, я легко узнавала эти стихи. Благодаря брату полюбила поэзию. Жизнь моего брата была яркая, бурная, хотя до боли короткая, он так спешил жить.

Он очень любил свой народ, свою землю. Я никогда не слышала от него ни одного плохого слова в чей-либо адрес, хотя чиновники от власти старались сделать его жизнь невыносимой.

Как трепетно относился он к начинающим поэтам, я видела рукописи стихов М. Самбуева, Г. Раднаевой и др. С глубокой благодарностью вспоминаю, как в тяжелое для брата время ему бескорыстно помог художник-оформитель журнала «Байкал». Мой брат легко общался и со старым человеком, и с малограмотным соседом, и с ребенком; в каждом человеке он видел личность. Любого человека поражали в нем неумная энергия, поэтический дар, безбрежное знание, но в нем не было простой житейской практичности, оседлости, которые помогли бы ему дожить до старости.

Его очень любил простой народ, нет ни одного аймака, где бы его с радостью и почетом не встречали; его песни и стихи звучали во всех уголках Бурятии, его стихи печатались в центральных журналах. Но были и трудные годы, когда он был болен, запрещен цензурой, когда некоторые из друзей, соратников равнодушно отвернулись от него, но он и это выносил мужественно, без упрека. В память моего несравненного брата я прошу, люди, берегите наши таланты, они как алмазы чистой облагораживающей красоты, освещающие прекрасной радугой серые будни бытия.

Т. Цыденов,
сын поэта

Стихи посвящаются матери поэта

ЭЖЫДЭЭ

Ты так величественно, гордо и красиво
Прошла отмеренный свой путь.
Ни на один ничтожный миг не уронив
Ни имени, ни чести и ни стяга.
Ушла, отпив земную чашу горького вина
До кромки дна, сполна.
И крест свой, ношу пронесла
До края жизни, до конца.
И без красивого словца,
Оставшийся на этой тверди твой потомок
Хочу обнять
Твою морщинистую статью
И сжать иссохшие ладони,

Мощей уставших и родных,
В руках своих и не своих,
И видеть взгляд в глазницах впалых
Так жизнерадостно-усталый,
И перебрав с сыновней болью
Твои волнистые седины, сказать,
Как двадцать лет назад:
«Эжы, мухамни, та яагаабта?»
Но где ты ныне и сейчас,
В бездонной пропасти от нас?
И где живешь ты,
Воспаривший дух?
В каких неведомых мирах,
В далеких далях и краях
Ты обитаешь?
Но с достоверностью стократной
Известно мне одно давным-давно:
Как восходящая звезда на небосклоне
Не может падать вниз и ниц,
Так и твоей дороги нити
Не могут выбрать
Наклонных плоскостей стезю.
И каждый божий день земной
Твой внук с мольбою неземной
Взывает к небесам и
Исступленно верит,
Что путь тобою проторенный
Через тернистые дороги
Тебя ведет уверенным маршрутом
В прекрасные пространства и миры. Аминь.

Н. Ленхобоева-Артугаева,
член Союза писателей РБ,
заслуженный учитель РБ

БУУРАЛ ХОЛОНОО СУУРЯАЛХАН БУРЯАД ДАЙДЫН ХҮБҮҮНБИ!

Буряадай мэдээжэ уран шүлэгшэ-дуушан Даши Цыретарович Дамбаевай 70 жэлэй ойдо зорюулхан найндэрнүүд халуун хаһа соогоо хабарай зэрэлгээтэ үдэрнүүдтэ хоёр аглаг түбиин алтан гургалдайн аялгаар жэргэн хаа хаанагүй үнгэрбэ гээшэ.

Түрэхэн тоонто Харганаа нютагтань Д. Ц. Дамбаевай түрэхэн үдэртэ зорюулхан найндэрэй баясхаланта хэһэгүүдые таанадтаа, хүндэтэ уншагшад, мэдээсэе.

Дуунуудыемни, нүхэдни,
Дурасхал болгон дурдажа,
Дуулан ходо ябаарайт... —

гэжэ бэшэхэн энэ нангин шүлэгэйнх мүрнүүд соёл болбосоролой гуламта — клубай ханада дурасхаалай самбарта үлгэгдэжэ, нээлгын ёһолол үнгэргэгдэбэ.

1957–1962 онуудта бэшэхэн «Ябаган шүлэгүүд» соонь иимэ мүрнүүд бии:

Элдин хонгор тоонто газарайнгаа
Мартагдашагүй байһые,
Энэрхы дулаахан ольһые
Маша ехэ баярай долгёор
Мэдэржэ ши үзөө һэн гүш?

Түрэл нютагай хамаг зоной
Ёһолжо шамайе хүндэлһые
Түргэн намда хэлэл даа —
Юугээр харюулхаб
Гэжэ һананаш?
Бэлигтэй гээшэ һаа,
Бэлигээ өөрөө бү гайха.
Алдартай гээшэ һаа,
Алдараа өөрөө бү гайха.
Шинии ухаа,
Шинии бэлиг
Шиидхэхэ зон олдохо...
Ехын ехэ хэрэгы
Ерэхэ сагууд сэгнэхэ!

Зүб лэ даа, 70 жэлэй ойн баярта нютагаархидынь, Сэлэнгын аймагай гулваа Нима Дугаржапович Бадмаев, нютагай гулваа Маргарита Гармажаповна Очирова гэгшэд сэгнэхын ехээр сэгнэжэ. шүлэгшэ хүбүүнэйнгээ бэлигы арад зондоо харуулан дамжуулжа. ашыень харюулжа байна гэхэдэ алдуу болохогүй.

Ямаршые һайндэрнүүдэй болоходо, гурбан наһадай барисаан дээрэ угтажа абан, Харганаагайнгаа бэлшэр харгы дээрэ сэнхир хүхэ хадагуудые дэлгээн, алим жэмэстэ арза хорзын амтатайе аягалжа, сагаан эдеэнэй дээжые үргэжэ байһаар һанагдадаг сэдхэл зүрхэндэмни дулаахан нютагаархидтаа доро дохин үрөөхэ дурамни хүрэнэ:

Үнгэтэ сэнхир дэлхэй дээрэ
Үнэр баян, дэлгэр сэдхэлтэй,

Үри хүүгэдэйнгээ, аша зээнэрэйнгээ
Урдахиие хаража, заһажа,
Сээжэ зүрхэеэ хани халуун
Сагаан һанаагаар бадаруулжа,
Хизаар ороной, нарата юртэмсын
Хэшэг буяндань хүртэлсэжэ,
Дэмбэрэлтэй, Урагшатай, Жаргалтай
Ажаһуухатнай болтогой!

Алдарта поэдэй алтан зула түмэн жэлнүүдтэ
һалбаран, бадаран байг лэ даа!

Дурсанабди шамаяа...

(Даши Дамбаевай гэрэлтэ дурасхаалда)

Урасхал солгёо Бүхэн голойнгоо эрьедэ
Уянгата дуугаа дуулаха табилантай байгаалши,
Уняарта сэлгээ Харганаа нютагайнгаа
Ууган тоонто газарые эльгэлэн магтаалши.
Нарата дуулим Бурядаимни үлгы болохо,
Номин жэгтэйгээр миралзаһан Сэлэнгэ мүрэн
Дууша хүбүүгээ үгылэн мэлмэрһэндэл,
Дууран манатан, долгиёо бушхуулна.
«Наһанайшни дуунай» уран хурса зохёолһоо
Наартай зохидоор хүгжэм зэдэлнэл.
Алтан Уулын үдэшын наранаар жаргадаг
Аглаг туяандал адляар үзэгдэнэлши.
Ая гангата тала, түрэхэн тоонтодошни
Аялгата, нангин шүлэгүүдыешни дурсажа,
Аянгата хонгёо дуунуудыешни энхэрэн татанал.

Л. Доржиева,
заслуженный работник культуры РБ и РФ

ДАШИ ДАМБАЕВ: «ПЕСНИ МОИ, ОСТАНЬТЕСЬ ПАМЯТЬЮ ОБО МНЕ»

Это поэтическое завещание поэта-песенника Даши Дамбаева обращено к нам, сегодняшнему и будущему читателю. Сегодняшние школьники по-своему открывают для себя творчество поэта 60 – 70-х годов прошлого века через его книги «Живущий, да будь счастливым!», «Алтай зула», «Наһанай дуун», «Хүбшэргэй» и др.

Отмечая 75-летие со дня рождения известного поэта, многие современные школьники задают вопрос: а были Даши Дамбаев действительно одаренным поэтом, успевшим сказать свое неповторимое слово в советской поэзии. Дети получили утвердительный ответ от литературоведов, ученых, поэтов, писателей, композиторов, учителей-словесников, родных, близких людей Даши Дамбаева во время творческих встреч, уроков-воспоминаний, праздников, экскурсий на его родину в с. Харгана Селенгинского района и других мероприятий в школах города и республики, проводимых в рамках республиканской юбилейной программы. В поэзии Даши Дамбаева воспеваются интернационализм, культ научного познания, отказ от личного ради общего дела, идеи. Болью отзываются воспоминания друзей, коллег Даши Дамбаева, которые отмечают его неустроенную, лишенную покоя и благополучия жизнь. Но в поэзии Даши Дамбаева чувствуется огромный запас жизнерадостности и жизнестойкости, а сегодня в наше трудное время это нужно как никогда. К нашей радости, его поэтическое завещание

оказалось исполнено – его песни, такие как «Селенга», «Улан-Удэ», «Гуниг», «Талындуун», «Хабарай дуун», «Уяк-гын дуун», «Залуушуулай дуун», «Согто-Хангил» – поет весь народ, и стар и млад. Действительно, его песни остались и будут оставаться доброй и светлой памятью о нем.

Творчество Даши Дамбаева и сегодня востребовано. По словам поэта Л. Тапхаева, его стихи «наполнены философским смыслом, мудростью зрелого человека, содержат огромный запас оптимистичности». Безусловно, по мнению юных читателей, современников, поэтическое наследие поэта Даши Дамбаева получает свое новое дыхание.

Р. Санжимитыпова,
заслуженный учитель РФ,
отличник просвещения РСФСР,
учитель-методист

ХҮНДЭТЭ НҮХЭД!

«Буурашагүй алдартай
Буурал холоһоо сууряалһан,
Дурна зүгэй солонь болоһон
Һайхан сагай жэгүүрынь болон мүнхэрһэн
Буряад дайдын хүбүүн» — мэдээжэ уран
Бэлигтэ поэт Даши Дамбаевай
50 наһанай найрта сугларһан
Аймаг зургаанай албан тушаалтан,
Холоһоо ерэхэн хани халуун нүхэдынь,
Үдхэжэ үргэһэн үри саданарынь,

Үелэн хододоо сэдхэн ябаһан наһанайнь нүхэр,
Олон тоото түрэл түтимынь, эгэшэ, дүүнэрынь!
Сэнхир номин Сэлэнгын
Сэсэг ногоон эрье дээр
Сэдхэн Дашаяа ябагшад,
Дурасхал болгон дуунуудынь
Дуулан сэгнэн һуугшад
Саһан сагаан сэдхэлһээ мүнхэ дуун
Болоһон наһыень үшөө дахин дурсажа,
Гүнзэгы баяраа мэдүүлжэ байна.
Эрэ бэеынь нэрэ хүндын түлөө,
Үри бэеынь хүр хүлдын түлөө,
Урин сэдхэл, уран гарайнь түлөө,
Гал гуламта, гол уһанайнь түлөө,
Гэрэлтэ наһан, гэр бүлын түлөө,
Хэжэ бүтээһэн хэрэг ажалайнь түлөө,
Һанажа ябаһан һаруул зоригойнь түлөө
Унаһан, үдэһэн дайдадань
Элинсэгүүдэйнгээ гуримаар
Унданайнгаа дээжэһээ сүршээ,
Эдээнэйнгээ дээжэһээ үргэе!

Хүндэтэ айлшад, Харганын һурагшад, таанарнай
Буряад оронойнгоо бэлигтэ поэт Даша Дамбаевай
бэшэһэн зохёолнуудые дахин дахин иража, хэшээлдээ
уншажа, дуунуудыень дуулажа байһанаа мэдүүлээд,
жэл бүхэндэ, үдэр бүхэндэ өөдөн үргэһэн туг доронь
эрдэмэй үндэр орьёл тээшэ, ажалай халуун абьяас тээшэ
эршэмтэй урагшаа дабшанат. Сагаан мүнгөөр ялалзаһан
үндэр тээшэ, бэрхэшээл дабаха эрмэлзэл тээшэ тэгүүлжэ,

түрэлхэн тоонто нютагтаяа хүйһөөрөө хүрмөөтэй зандаа,
эльгэн зөөлэн түрэлхидтээ холбоотой хэбээрээ, баатар
зоригто арадтаяа уялгата албаяа хэлэн зандаа байһан
поэт Даша Цыретарович Дамбаев мэтээр, харанхы
һүнидэ ялас гэжэ зуралзан ошолон холир мүшэн шэнги,
манай үеын нүхэрые дууряан ябахаяа, арадтаа бүхы
наһаяа зорюулан ябахаяа үгээ үнэн зүрхэнһөө үгэнэт.

Буусыень нахиха, буянгыень хэхэ, баабайн хоёр
гар болохо, эрдэм шудалха, хуули эсхэхэ хоёр алтан
үридэнь, бууралтан ябаһан хоёр хайхан дангина
эхэнүүдтэнь, түрэлхид болон эгэшэ дүүнэртэнь иимэ
бэлигтэй поэдые буряад арадта бэлэглэнхэндэтнай доро
дохинобди.

Тахижа һууха тоонтодоо,
Уяатай байха уутадаа,
Алтай голтой зула бадараажа,
Мүнхэ носохо гуламта дэбжээжэ
Һайн хайхан һуухыетнай үрезнэбди.
Адуун хүлэгүүд соотной
Эрдэмтэ соохор азарганууд бү таһараг!
Арад зон соомной бэлигтэ дуушад бү таһараг!

Нүхэд, ханинар соогоо, арад зонойнгоо дунда амиды
мэндэ хоёр хүлөөрөө ябажа байхадаа,

Бэрхэшээл дүүрэн дэлхэй дээр
Бэе бээе гамнаял, —

гэлэн Дамба Жалсараевай үгэнүүдые бү мартайл гээд
бэшэгээ дүүргэхыемни зүбшөөгыт.

Б. Балданова,
первая учительница поэта

МИНИЙ ЁУРАГША — ДАША ДАМБАЕВ

386

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай һүүлээрхи 1946–1947 онуудай һуралсалай жэлдэ би 19 наһатай байхадаа, Доодо Бүхэнэй эхин һургуулида багшалаа һэм. Тиихэдэ нэгэдэхи, хоёрдохи классуудта ажаллаа бэлэйб.

Тэрэ үедэ Даша һургуулида эхин түрүүшынхией ороо һэн. Тиихэдэ тэрэ ямар хүбүүн байгаа һэм гэжэ нүдэнэйм урда эли тодоор харагдаһаар лэ байдаг.

Хүрин улаан шарайтай, хүдэр бээгэй, хүгшэн эжынгээ торгон зөөлэн болотор элдэһэн хониной арһан үмдэтэй, дорюун хурса шэгтэй хүбүүн бэлэй.

Һургуулидаа эрхим һайнаар һураха гээшэнь аргагүй һэн. Тэрэнэй мэдэхгүй, шадахагүй юумэниинь гэжэ үгы байгаа. Хэшээлдээ ходол гараа үргөөд һуудаг юм һэн. Тэрэ шүлэг сээжэлдэхэдэ, уншахадаа тон бэрхэ бэлэй.

Дашын эхин классһаа хойшо урма зоригтойгоор, айхабтар бэрхээр һуража эхилһэндэнь түрэлхидынь ехэ габъяатай. Бидэ хэшээлнүүдэйнгээ хоорондо лаптаа наададаг һэмди. Амаралтын үдэрнүүдтэ бүхы классараа колхозойнгоо сабшалан дээрэ ошожо, шулуу шохойень арилгадаг байгаабди. Үгышыё һаа, бригадануудай байрануудыё лозунг плакадуудаар шэмэглэдэг бэлэйбди. Эдэ бүхы хүдэлмэридэ Даша ахамад нүхэдһөө гээгдэнгүй, урагшаа һанаатайгаар ябалсадаг һэн. Мүн удаань һургуулия дүүргээд, поэт болоод, нютагаа бусахадаа, уран һайханай

харалгануудта эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг, шүлэгүүдээ уншадаг hэн.

Намае ходо түрүүшымни багша гэжэ hанажа ябадаг, ехэ зулгыгаар хандадаг, бэшэhэн шүлэгөө уншадаг байгаа.

Бүмбэгэ тухай эгээн түрүүшынгээ шүлэг бэшэhыень hананаб, тэрэнээ намда уншажа үгөө агша hэн.

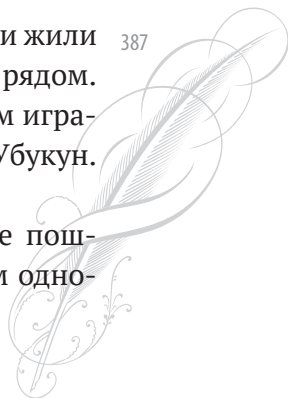
Дашын «дуушан ябахаа түрэхэн» наhаниинь Буряад ороноймнай хүн зондо хэтын хэтэдэ мартагдахагүй гэжэ этигэнэб. Тэрэ богонихон наhан соогоо хэды олон шүлэгүүдые зохёогооб! Тэдэ шүлэгүүдтэнь хэды олон дуунууд зохёогдооб! Манай Харганаа нютагайхид, бэлигтэй хүбүүнэйнгээ дуунууды хурим түрэ дээрэ, обоогоо тахихадаа, Сагаалганайшые hайндэртэ ханхинаса дуулалдажал байдаг юм.

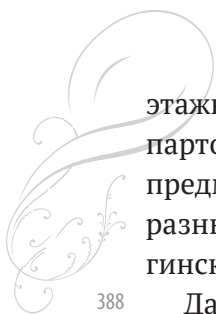
В. Лхамажапов,
кандидат технических наук,
доцент кафедры электрификации
и автоматизации сельского хозяйства БГСХА

ДРУЗЬЯ С ДЕТСТВА

Даши Дамбаева я знал с детских лет. Оба росли и жили в одной деревне Харгана. Наши дома находились рядом. Зимой вместе катались на лыжах, коньках, а летом играли в футбол, волейбол, ходили купаться на речку Убукун. Резвились, играли с мячом, боролись.

В 1946, первом послевоенном году мы вместе пошли учиться. Был один первый класс в деревянном одно-

этажном здании в с. Харгана. Я с Даши сидел за первой партой. Даши всегда учился на одни пятерки по всем предметам. Учеба ему давалась легко. Школу окончили в разных местах: Даши – в г. Улан-Удэ, а я – в с. Новоселенгинск. Встречались летом в Харгане.

Даши с юных лет начал писать стихи, наизусть любил читать стихи известных поэтов: Пушкина, Лермонтова, Есенина и других.

Когда Даши учился еще в школе, его приглашали на встречу писателей Бурят-Монгольской АССР в г. Улан-Удэ, где он читал свои стихи. Писатели хвалили юного поэта, в том числе первый председатель правления писателей БМАССР Хоца Намсараев – основоположник бурятской советской литературы. Наши встречи не прекращались и после окончания школы, когда мы были студентами высших учебных заведений и когда уже работали. Я был частым гостем в семье Даши. Тогда его женой была Эльвира Сергеевна Миронова – старший преподаватель высшей математики Восточно-Сибирского технологического института.

Даши ушел из жизни в очень молодом возрасте, но его стихи и песни стали известными и бессмертными. Стихи его были музыкальными, недаром многие из них переложены на музыку в основном в соавторстве с композитором Базыром Цырендашиевым. Жаль, что так мало прожил такой талантливый, одаренный человек.

А. Монголонов,
заслуженный работник образования РБ,
почетный работник общего образования РФ,
председатель Бурятской республиканской
организации Общероссийского профсоюза образования

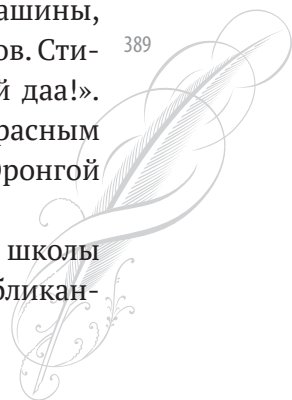
О ДАШИ ДАМБАЕВЕ

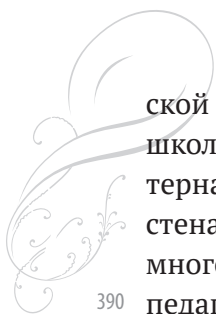
Я являюсь односельчанином Даши Дамбаева, по возрасту на два года младше его. Поскольку мы жили в одном селе, учились в нашей Харганатской школе, я помню Даши в его детском возрасте.

В детстве Даши был очень смелым мальчиком. Он в дни сурхарбанов участвовал в конных скачках. Помню его сидящим на скакуне, как «клещ», с завязанными белым платочком ушами. Так и его яркая жизнь «промелькнула» перед нашими глазами, словно скаковая лошадь в порыве к победному финишу.

Даши рано, в 6 – 7 классе, начал писать стихи. Он часто в кругу своих сверстников читал свои стихи, читал очень выразительно, жестикулируя руками, всем корпусом. Темой его первых стихов была окружающая нас деревенская действительность. Помню, написал он стихотворение о нашем сверстнике Володе Цыденове, который в детстве мастерил игрушечные автомашины, разные поделки, чем удивлял нас, своих ровесников. Стихотворение называлось «Дархан болохонь лабтай даа!». И действительно, Владимир Цыденов стал прекрасным плотником, столяром, построил в селах Харгана, Оронгой и других много домов и других строений.

После окончания Харганатской семилетней школы Д. Дамбаев продолжил учебу в Бурятской республикан-

ской школе №18, переименованной затем в Бурятскую школу-интернат №1, ныне республиканский лицей-интернат №1. Туда же через год поступил на учебу и я. И в стенах Бурятской республиканской школы, где работало много талантливых, опытных, высокопрофессиональных педагогов, духовная, творческая жизнь Даши нашла благодатную почву. В школе Даши по всем предметам учился на «отлично» и закономерно окончил ее с серебряной медалью. Даши был силен и по предметам естественно-математического цикла. Помню, как после уроков Даши вступал в спор со студентом-практиком из Бурятского педагогического института по математике. В такие творческие диспуты с учителями Даши вступал частенько. В силу своего интеллекта, таланта он всегда выступал очень уверенно, убедительно.

После окончания школы он поступил на геологический факультет Московского государственного университета (МГУ), откуда призвание потянуло его в Литературный институт. Где-то в 1958 или 1959 году, когда я учился на первом или втором курсе Бурятского пединститута, Даши приехал из Москвы, оставив учебу в МГУ. Причину ухода из МГУ Даши объяснял тем, что ему надо познать ближе жизнь, бурлящую вокруг действительность и воспеть в своих стихах и песнях. И в 20-летнем возрасте он полностью «окунулся» в жизнь. Писал и творил. В эти годы Даши часто приходил к нам, в студенческое общежитие педагогического института, встречался со студентами, читал им свои стихи. В те годы, как я помню сегодня, у него была большая потребность в общении с людьми, в оценке его творчества.

В таких случаях он находил меня и просил, чтоб я собрал студентов для общения с ним. И такие встречи про-

ходили в какой-либо жилой комнате или помещении для самостоятельных занятий студентов, где Даши давал волю своему артистическому, поэтическому таланту. В особом восторге от выступлений Даши были преимущественно девушки. Они громко аплодировали, вскакивали, махали руками, подавая какие-то особые знаки внимания.

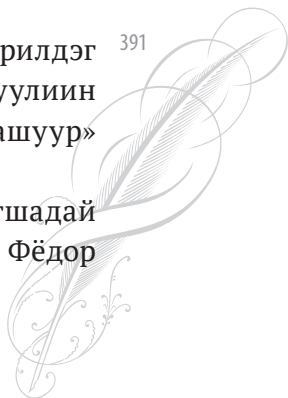
Таковы мои воспоминания о нашем талантливом и неординарном земляке Даши Дамбаеве.

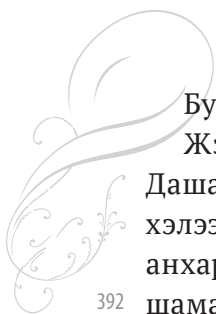
В. Нагуслева,
врач поликлиники № 4 г. Улан-Удэ

Бидэнтэй хамта хурахан үеын нүхэр Даша Дамбаев наймадахи класста ерэхэдээ, поэт нэрэ олоһон байгаа. Буряад хэлэнэй, литературыын багша Хандама Дугаровна Дамдиновагай дуратай шаби бэлэйш. Мүн тэрэ үедэ хургуулиимнай директор байһан Дугар Цыренович Дабжаевай эрхэ муха шаби байгааш. Үшөө математикын багша Яков Аронович Подашевай хэшээлдэ ерээд, гараа, хасараа мелээр будажархиһан, орёо орёо бодолгонууды олон вариантаар бодожорхёод, омог дорюун зогсогшо бэлэйш.

Драмкружогоймной хүдэлмэриие хүтэлбэрилдэг байһан Буда Николаевич Вампиловай хургуулиин тайзан дээрэ найруулан табиһан «Тайшаагай ташуур» соо наадаһыеш нүхэдшни мартаагүй.

Тэрэ үедэ ямар хүнүүд манай хургуулиин хурагшадай эстетическэ хүмүүжэлдэ хабаададаг гээшэ нэм! Фёдор Иванов, Лариса Сахьянова...

Бултанайнь анхаралые ши татаһан байхаш.

Жэбжэгэр үндэр бэетэй, хонгёо шанга хоолойтой
Даша Дамбаевай тайзан дээрэхээ түрэл шэмэгтэ
хэлээрээ шүлэг уншахые багшанар, хурагшад баран
анхаржа шагнадаг бэшэ хэн гү? «Дуратайлби, хананалби
шамаяа, буряад дунда хургуулим», — гээд ямар согтой
дорюунаар уншаһыеш булта ханадагбди.

Гурбан һара соо англи хэлэ сусашагүйгөөр шудалаад,
Адам Мицкевичэй түрэхөөр 100 жэлэй ойдо зорюулан,
англяр шүлэг бэшээ бэлэйш. Үеын нүхэр Дондог
Улзытуевай хургуулидамнай орожо ерэхэдэ, урдаһаань
угтан гүйжэ ошоод, хоюулан тэбэрилдэгшэ хэнта.

Һайхан сэдхэлтэй бэлэйш. Пушкиндал адли,
эльгэ нимгэн хэнши, Есениндэл адли, «хүсэл һайхан
бэлэйлши», заяандаа арадаймнай мартагдашагүй
поэт!

Теэд эдэ үгэнүүдээ амаараа хэлэхэдэм, шагнахагүй,
бэшээд үгөө һаам, нюдөөрөө хаража уншахагүй
байһаншни ямар харатайб! Дан эртэ эхэ дэлхэйһээ
хахасаһан нүхэрөө шаналан, үетэн нүхэдшни 50
хүрэнэн шамайгаа тойрон зогсохо аргагүй байһандаа
шаналнабди, Дашамнай!

Т. Сандакова,
учительница бурятского языка
и литературы Первомаевской
школы Заиграевского района

К 75-ЛЕТИЮ ПОЭТА-ЗЕМЛЯКА ДАШИ ДАМБАЕВА

В сердцах земляков
Дует ветер над степною долиной,
Лес, как крепость, зеленеет кругом,
И, любясь родною равниной,
Слышу свежего воздуха звон...
Своим бурным, беспокойным теченьем,
«Поезд молодости» вдохновив,
Помогла сыну понять своё назначение,
Селенга-матушка, благословив.
Под крылом Алтан-горы выросший
И впитавший красоту Харганы,
Сердцем музыку поэзии принявший,
Знал он жизнь через призму борьбы.
О, поэт, жизнью короткой, но яркой,
Мелодичным напевом стихов,
Порывом чувств в своей вечной тетрадке
Ты остался в сердцах земляков...

Элитэ поэт Даши Дамбаевта зорюулагдана

Сэлмэгхэн дуунуудайнь хүгжэм соо
Үргэн хайхан дайдаяа,

Уужамхан түрэл нютагаа
Холын холоһоо харанам,
Хии агаартань баярланам.
Өөрынгөө аягтай урдалгаар
Залуухан зүрхыень үрээлжэ,
Зохёолшо заяаень ойлгуулжа,
Сэлэнгэ, адисаа үгэбэш.

Алтан хада доро ургаһан,
Харганаа нютагай баялиг
Шүлэгэй хүгжэмөөр гаргаһан,
Наһаяа тэмсэлээр дүүргэһэн,
Шүлэгшэн, нэрээ мүнхэрүүлбэш
Буряад арадай зүрхэн соо,
Сэлэнгэ нютагаа суурхуулбаш
Сэлмэгхэн хүгжэмтэй дуунууд соо!

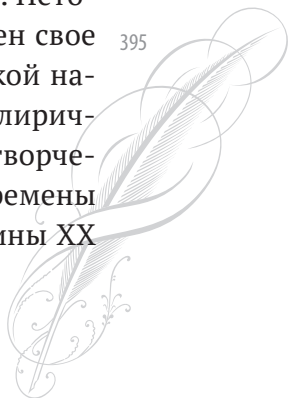
Е. Балданмаксарова,
доктор филологических наук

КРЫЛАТАЯ ПОЭЗИЯ ДАШИ ДАМБАЕВА

В истории бурятской литературы в ряду ее талантливых художников слова имеются поэты и писатели, имена которых особо почитаемы и любимы. Безусловно, такой знаковой фигурой является поэт Даши Цыретарович Дамбаев (1938 – 1975). Сразу хочу обратить внимание на одно важное обстоятельство. Если в памяти читателей сохраняются стихи и песни поэта, то с полной уверенностью можно сказать сегодня, что он, поэт

Даши Дамбаев, является живой и действенной силой в художественном сознании современников, хотя со дня его ухода из жизни прошло уже 38 лет. Ещё при жизни поэт пользовался истинным влиянием на современников: стихи и песни его переписывались и заучивались наизусть. Теперь же его стихи, поэмы, как и его песни, живут уже своей самостоятельной жизнью, переходя из его книг в живую память народа. В этом, наверное, заключается великая тайна, магия и сила слова, в целом словесного искусства. И, конечно же, здесь не обошлось без природного дара, которым наградила его родная селенгинская земля, и таланта самого поэта, отпущенного ему свыше.

Даши Дамбаев пришел в литературу в 60-е годы XX века. В бурятской поэзии именно эти годы явились переломными. И это было связано в первую очередь с изданием в 1955 году сборника стихов «Баргузин» Н.Г. Дамдинова. Выход этой, по сути, новаторской книги явился импульсом, толчком для активной деятельности большой группы молодых ярких поэтов, творчество которых буквально всколыхнуло и полноправно вошло в общую картину бурятской поэзии и определило ее ведущие черты на современном этапе. Назову имена – это Д. Улзытуев, Л. Тапхаев, Б. Халзанов, Ц. Дондогой, М. Самбуев, Г. Дашабылов, Б. Жанчипов, В. Петонов, А. Румянцев, А. Щитов и др. В ряду этих имен свое особое место по новаторской стихии, философской направленности, эмоциональной насыщенности, лиричности звучания занимает Даши Дамбаев, в чьем творчестве поэтически объемно отразились время и перемены в духовном мире человека начала второй половины XX века.

Вперед, мой поезд!
Лети, как песня,
Крылатый поезд юности моей!

Перевод Н. Бялосинской

396

Этими звонкими, динамичными, эмоциональными, устремленными в будущее словами начался поэтический путь Даши Дамбаева. Для людей нашего поколения, воспитанных на творчестве поэта, радовавшихся и болевших его песнями, личное посвящение в его поэзию дает осознание и повод говорить об историческом значении его явления как поэта, как творческой личности.

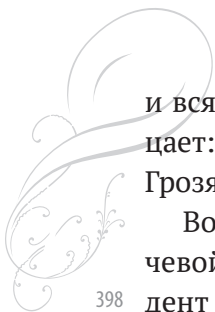
Любой истинный поэт стремится посредством своего слова добраться до сути вещей, до сокровенного смысла явлений, чтобы выявить, как писал В. Брюсов, «тонкие властительные связи» между предметами и явлениями, открывая нестандартное в будничном. Не является исключением и Даши Дамбаев. Свое поэтическое кредо он выразил следующими словами:

Жизнь!
Я воздух соленый пью.
Жизнь!
Я песни степей пою.
Слышишь ты –
Ветер над головой
Зовет меня, жизнь.
В мире тревог дорожных,
В мире победных кликов
Иду я
тропой тревожной

С мыслями о великом.
Навстречу ветрам,
метелям,
Навстречу радостям,
бедам
Иду я упрямо к цели,
Иду я к победам...
Сильным – дорогу!
Дай мне,
Жизнь моя,
больше силы!
Иду я к просторам дальним...
Живущий,
Да будь счастливым!

Перевод А. Щитова

Новое восприятие жизни, ее творческое переживание, открытость души поэта к переменам жизни, к различным ее скачкам определили его жизненный путь и поэтическую миссию. То новое в поэзии Д. Дамбаева было живое сознание присутствия в мире безграничного, в мире вселенского пространства. Именно это сознание придает всему творчеству поэта новый смысл, как бы новое измерение. Оно превращает жизненный путь поэта в драму, где присутствует борьба добра и зла, божественного и демонического за душу человека. Как тут не вспомнить Достоевского с его словами: «Нет, широк человек, слишком даже широк, я бы сузил... Тут дьявол с Богом борется, а поле битвы – сердца людей» («Братья Карамазовы»). Воистину поэтическое творчество, как в случае с Д. Дамбаевым, состоит не из одних только стихов – им является

и вся жизнь поэта. Не случайно поэт запальчиво восклицает: «Мне жизни нисколько не жалко, / Коль в схватке, / Грозящей мне смертью, / Мой лозунг — / Борьба и победа!»

Во всех своих странствиях, ведь по существу он вел кочевой образ жизни, и во всех своих воплощениях – студент МГУ им. М.В. Ломоносова, покоритель казахстанской целины, строитель стальной магистрали – железной дороги, рабочий завода, слушатель Литературного института им. М. Горького, журналист, исколесивший всю республику, а также Ольхон, Усть-Орду и Агу, – он всегда оставался поэтом. И потому имел право сказать:

На море,
На море бешеном
Кажусь летящею лодкой.
Я правду ищу –
И штормы,
Которых всесилье знаю,
И волн огневая пляска
Не в силах сорвать мой голос,
Мой песенный крепкий голос.

(Перевод А. Аквилева)

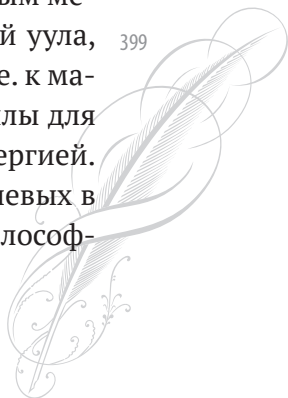
«Слова поэта – суть дела его». Поэзия Дамбаева – это поэзия для молодых, о молодых, о весне жизни, о молодости, о свежести и яркости чувств, когда очарование миром всего сильнее, когда все представляется новым, необычайным, когда искренне верится «в прекрасное далёко»: «О юность! / Первые порывы / К тому, / Что трудно объяснить, / Где робкий взгляд / Готовит взрывы, / В душе моей / Готовит взрывы, / Решая, / Быть или не быть. / Но будет все!

/ Я в это верю: / Полощет небо синевой. / В глазах моих
– Счастливый берег. / И рядом ты. / Всегда. / Со мной».
(Перевод А. Щитова)

Д. Дамбаев – тонкий лирик, он – романтик. Поэтому в стихах его – исповедь, признание, излияние, мольба и даже наказ и во всем этом искренность, правдивость и высота чувств. И это, безусловно, подкупает, трогает и не может оставить равнодушным. И мы, читатели, ощущая естественность, органичность, эмоциональную мощь его поэзии, очищаемся, возвышаемся душой, появляется ощущение прикосновения к чему-то прекрасному, светлому, доброму и чистому. Художественное слово у Д. Дамбаева обнажающее и преображающее действительность, и он владел этим словом с искусством фокусника, преображающего простую бумагу в живую розу.

Даши Дамбаев – поэт любви. Любовь для него – не узкое понятие, это не только отношения между мужчиной и женщиной, это не просто сменяющие друг друга радостные и печальные чувства. Любовь для него – это основа и фундамент человеческого существования в мире, это откровение, это познание тайны бытия: «Я, счастливый, шагал / и весь мир принимал / Как великое таинство, / что открыть еще надо». (Перевод Б. Каурова)

Все написанное поэтом проникнуто искренней сыновней любовью к родной Бурятии, к ее сакральным местам, к таким как Байкал, Ольхон, Алханай, Алтай уула, село Харгана – тоонто, где зарыта его пуповина, т.е. к малой родине. Именно от этих мест поэт черпает силы для вдохновения, заряжается светлой космической энергией. Тема природы и человека, ставшая одной из ключевых в творчестве поэта, приобретает художественно-философскую направленность.

А-ээ!

Родилось у меня стремление –
Песни слагать о Земле,
Синее и весеннее,
Песни прозрачно красивые
О щедрой моей Земле.

А-ээ!

Вдохновение родилось во мне...
Я мир поющий обнял.
Вдохновение навеяло мне
Синее море Байкал.

(Перевод А. Аквилева)

Как человек, влюбленный в эту жизнь, знающий, что такое «грозная буря», он особо ценит ее драгоценности. В стихотворении «Три драгоценности» («Гурбан эрдэ-ни») представляет их в следующей последовательности: во-первых, это воздух, земля и вода, символизирующие жизнь; во-вторых, это цифра, музыка и слово, являющиеся своего рода ключом, открывающим тайны вселенной; в-третьих, это мать, отец и ребенок как основа и венец жизни на земле.

Вся поэзия Даши Дамбаева проникнута любовью к человеку, по существу, он поет гимн человеку, восславляя его ум, любящее сердце, волю и его дела. В одном из стихотворений он пишет:

Я – Человек!

Не трава. Не зверье.

Я в мире вчера

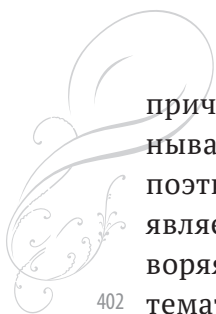
И – завтра.

Я вечен не только в ковре
Цветов –
Я разумом светлым
Вечен!

(Перевод А. Щитова)

О величии человека, о том, что его светлые мысли и дела, подобно музыке, могут окрылять, возвышать душу, помогать преодолевать трудные времена и звать к новым вершинам, приближая будущее, говорится во многих стихах. Эти чувства и мысли поэта были созвучны атмосфере 60-х годов, так называемого «оттепельного периода», когда поднялась волна «взрыва любви к поэзии», так как именно поэзии в то время удалось ответить на важные духовные запросы людей. И этот период вошел в историю литературы как время «громкой», «эстрадной» поэзии, формируя новое общественное сознание, не скованное всевозможными запретами и табу.

И все же поистине удивительно, что в годы воинствующего атеизма поэт, восславляя человека, выражает в стихотворении «Вечный круговорот» («Мунхын эрьесэ») мысль, близкую буддийской философии, что в каждом человеке есть частица божественного, Бога. Другое стихотворение «Я Перерожденец» («Хубилганби») тоже об этом. Сейчас мы можем только догадываться, почему поэт ощущал себя «Тулку», «Перерожденцем», т.е. проявлением Бодхисаттвы в этом мире, в частности, Белой и Зеленой Тары, которые почитаются как матери всех живых существ и из-за безмерного сострадания и любви оказывают мгновенную помощь страждущим, избавляя от всех опасностей и бед. Надо полагать, у Д. Дамбаева на то, видимо, были веские

причины. Возможно, внутреннее ощущение не обманывало поэта. Если вдуматься, по большому счету, сила поэтического слова имеет терапевтический эффект, является залогом духовного перерождения, оплодотворяя мысль и сознание человека. Надо признать, тематика, внутренняя емкость поэтического слова и образа в этих двух стихотворениях – в русле средневековой монгольской традиции, которые были прерваны в начале 20-х годов XX века.

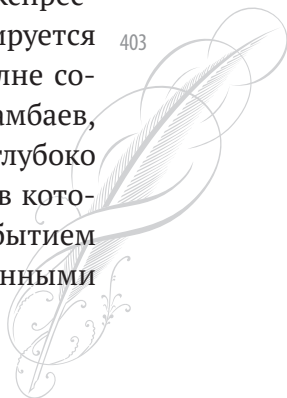
Сегодня можно с уверенностью констатировать, что основная направленность поэзии Д. Дамбаева – философская, свидетельством чему является активное обращение поэта к вечным проблемам бытия. Новый, более углубленный подход обнаруживаем в темах жизни и смерти, добра и зла, любви и природы. В них – реальные, земные радости, тревоги, печали. Эсхатологические мотивы в его творчестве, определившие собой возрождение мистического чувства в бурятской поэзии, носят характер взволнованного монолога, предчувствия чего-то нового и интимно-личного откровения. Как наиболее характерные можно назвать следующие произведения поэта: «Борьба» («Тэмсэл»), «Вечный круговорот» («Мүнхын эрьесэ»), «Завершение» («Тугэсхэл»).

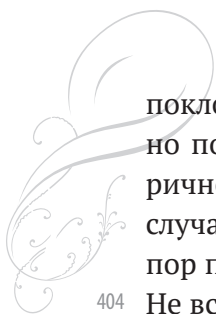
Станут известны
с младенческих лет
Закономерности на земле.
А в годы более поздние –
Закономерности звездные.
Все в необъятном просторе вселенной
Становится закономерным.

Любая травинка свой стебелек
Схоронит – и не найдете...
И я, пусть строен,
здоров,
высок,
Схож с ней в конечном счете.
Неужели и я,
Как трава предам
Тело свое земле?
Неужели и мне,
однажды упав,
Подняться
не хватит сил?
И я,
Носящий неповторимое имя,
Исчезну.

(Перевод А. Щитова)

Стремление глубже понять ход истории, художественно осмыслить движение современного ему времени, ощутить ритм и биение пульса эпохи подвигают поэта обратиться впервые в бурятской поэзии, к таким понятиям, как галактика, космос, атом, интеграл, дифференциал, фотон. Динамичный и в то же время экспрессивный образ летящего времени у поэта ассоциируется с поездом. Это была удачная находка поэта, вполне соответствующая духу и образу того времени. Д. Дамбаев, как поэтически одаренная творческая личность, глубоко чувствовал своеобразие исторического времени, в котором он проживал. Стихи его сразу становились событием в бурятской поэзии и подхватывались многочисленными

поклонниками, ими зачитывались, и он был необычайно популярен. Секрет его мастерства, безусловно, в лиричности, музыкальности, мелодичности его поэзии. Не случайно его стихи становились песнями, которые до сих пор поет, наряду с профессиональными певцами, народ. Не всякому поэту уготована такая счастливая творческая судьба. И короткая жизнь поэта, вместившаяся в 37 лет, была прожита как песня.

Песенная поэзия Д. Дамбаева имеет глубокие народные корни. Поэт, опираясь на фольклорные песни, разрабатывал близкие народу темы и мотивы, именно поэтому его песни до сих пор сохраняют свежесть и являются образцом создания новых, поистине народных песен, таких как «Селенга» («Сэлэнгэ»), «Молодежная песня» («Залуушуулай дуун»), «Первая любовь» («Түрүүшын дуран»), «О путях-дорогах» («Замай дуун») и др. Песенная поэзия Д. Дамбаева обогатила бурятскую лирику, наметив дальнейший путь ее развития. Об этом говорит очень интересный факт. В 60-е годы широко распространилась песня Д. Дамбаева «Элегическая песня» («Гуниг дуун»), которая по содержанию, по поэтическому стилю и даже по мелодии (написанной самим Д. Дамбаевым) была далека от бурятских народных песен, ибо в основу были заложены традиции индийской песенной культуры. Эта новая лирическая песня полюбилась и стала поистине народной. Свидетельством ее огромного успеха являются многочисленные варианты этой песни, которые были записаны в 1962 году фольклорной экспедицией Бурятского НИИ СО АН.

Д. Дамбаев умел видеть новое в жизни, ощущал себя честицей народа, устремленного в будущее, поэтому он подерживал все новое, передовое. И тем самым он развивал

и расширял не только содержательно-смысловую наполненность, но и национальную форму бурятской поэзии. Под влиянием русской и мировой поэзии бурятские поэты начали активно осваивать такие не традиционные для бурятской поэзии жанровые формы, как элегия, баллада, лирический цикл, сонет и венок сонетов, верлибр или свободный стих, лирико-философские поэмы и т.д. В бурятской поэзии XX века верлибр начал активно утверждаться в начале 60-х годов. И его появление было связано с именами Д. Улзытуева и Д. Дамбаева. Если сейчас откроем поэтические сборники молодых поэтов, то обнаружим, что в основном они пишут верлибром. Однако процесс становления этой формы не был ровным в бурятской литературе. Об этом подробно написано мной еще в 1987 году в кандидатской диссертации, поэтому я сейчас не буду останавливаться на этой проблеме. Только лишь отмечу, что акцентный стих бурят-монгольской поэтики, для которого характерен упор на определенные в строке слова, является хорошей основой для утверждения и развития жанра верлибра, для которого характерна полифоничность отражения современного мира. Сегодня мы можем констатировать, что элементы свободного стиха присущи бурятской поэзии с истоков, т.е. со средневекового периода. Поэтому обращение Д. Дамбаева к жанру верлибра и достижение успехов в освоении этой формы были не случайными. К примеру, возьмем отрывок из лирической поэмы «Вперед, мой поезд!» («Сэнхир хүлэг»).

405

Эжымни!

Элдин ногоон дэлхэй дээрэ,
Эмниг хүлэгэй табараан доро

Эрын хонгёо дуу дуулан
Ажаһууха

арюухан!

Элдин сэнхир дэлхэй дээрэ
Эжэл инагай харасын түлөө
Эгээл һайхан шүлэг зохёон
Ажаһууха

арюухан!

Элдин шаргал дэлхэй дээрэ,
Элшэ гэгээн наран доро
Эжы, абын юрөөл түхөөн
Ажаһууха

арюухан!

Элдин ягаан дэлхэй дээрэ
Эгүүридэ хэрэгэй жолоо баряад,
Эгээлэй хүнэй жаргал эдлэн
Ажаһууха

арюухан!

Мама моя!

На обширной зеленой равнине,
Под топот необузданных коней,
По-мужски напевая песню,
Жить

Прекрасно!

На обширной голубой равнине,
Ради мягкого взгляда любимой,
Сочиняя стихи прекрасные,
Жить

Прекрасно!
На обширной оранжевой равнине,
Под лучами ясного солнца,
Восприняв благословение
родителей,
Жить

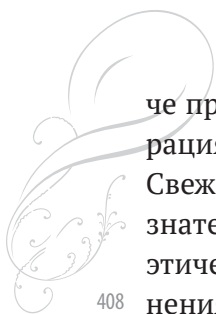
Прекрасно!
На обширной розовой равнине,
Вовеки нужное дело ведя,
Имея обычное счастье человека,
Жить

Прекрасно!
(Подстрочный перевод мой. – Е.Б.)

Перед нами верлибр. Авторская речь льется свободно и естественно, это речь о неразрывной, органичной связи человека с природой, окружающей его. Восславить Родину и мать в песне – в этом видит свой долг лирический герой. Все произведение воспринимается легко, прочитывается буквально на одном дыхании. Его искренность подкупает, и веришь поэту, что только эта форма единственна в выражении данной мысли, данного содержания.

Чувствуется особый ритм поэтической речи, повышенная эмоциональность стихотворения, наряду с повторами важную роль выполняют перечислительная интонация и форма ритмикосинтаксического параллелизма.

Верлибр, как известно, предъявляет поэтам высокие требования. Он опасен тем, что может обернуться своей противоположностью – антипоэзией, если мысль в нем не будет не только поэтической, но и значительной. Ина-

че при отсутствии внешней привлекательности (аллитерация, ритм, рифма) взволновать читателя не удастся. Свежие образы, метафорическое восприятие мира, сознательное использование ритмических повторов, поэтически действенный язык, интонация, точные сравнения, музыкальность строки, ритмикосинтаксический параллелизм заставляют читателя забывать, рифмует он или не рифмует стихи. Впрочем, это становится не столь уж и важным.

Сегодня как одно из главных достоинств поэзии Д. Дамбаева нельзя не отметить его вклад в разработку, вслед за Н. Дамдиновым, так называемой маленькой лирико-философской поэмы. Для того времени это была совершенно новая, еще мало разработанная поэтическая форма в бурятской поэзии. Именно в жанре лирической поэмы проявилась яркая индивидуальность поэта, его творческая самобытность, его мастерство. Назову лишь некоторые из поэм: «Памяти отца» («Абын дурасхаал»), «Пой, мой атом!» («Дуулыш, минии атом!»), «Вперед, мой поезд!» («Сэнхир хүлэг»), «Песня жизни» («Наһанай дуун»). Читая их, невольно вспоминаются слова Виктора Гюго: «Существует зрелище более прекрасное, чем небо: глубина человеческой души».

Д. Дамбаев в своих стихах много размышлял о поэзии, о ее роли в жизни художника, о тайнах литературного труда. В каждой стихотворной строке выражены уважение к творческой работе, стремление к совершенству, призыв к творческим высотам. Недаром поэт он сравнивал с птицей, парящей в небе, с птицей, всегда устремленной ввысь.

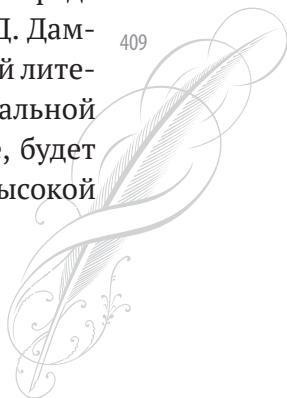
Д. Дамбаева, как большого поэта, волновала мысль о том, какое поэтическое наследие он оставит после себя,

как будут воспринимать его поэзию грядущие поколения, какое воздействие он оказывает на современников, на последующее развитие бурятской поэзии. Он предчувствовал, что имя его останется в веках. Этой теме поэт посвятил немало проникновенных строк. В стихотворении «Наказ» («Захья») есть такие слова:

Песни мои, останьтесь
Памятью обо мне.
Только их пойте, люди.
На берегу Селенги моей
У голубых саранок
Посидите немного, вспоминая меня.
Седого времени эхо
Слова мои не заглушит.
Бурятия, сын твой я.
Долго еще я буду
Сердца беспокойно трогать
Звуками песен моих.

(Перевод А. Щитова)

Стихотворные строки поэта «Всегда на земле вечен / Поэзии мудрой свет» – не пустая фраза. А выражение «Я в песнях весь и в стихах» очень точно передает его предназначение на земле – «быть поэтом». Значение Д. Дамбаева, как художника слова, как классика бурятской литературы, неосцимемо, его вклад в развитие национальной поэзии весом. Его крылатая поэзия, верится мне, будет жить всегда в умах, сердцах и душах ценителей высокой поэзии.

410

Л. Ринчинова-Банзаракцаева,
режиссёр-постановщик Харганатского ДК

О ТВОРЧЕСТВЕ БУРЯТСКОГО ПОЭТА ДАШИ ДАМБАЕВА – СЫНА ЗЕМЛИ СЕЛЕНГИ

Песни – вот слава моя!
Книги написаны!
Это мое путешествие в страну бессмертия.

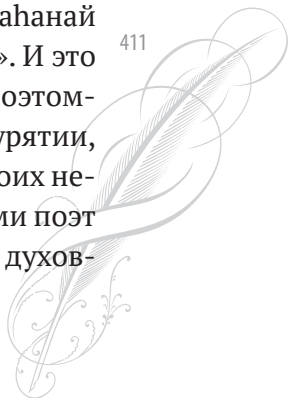
Д. Дамбаев

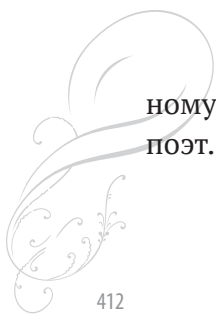
Стихи и песни, поэмы Даши Дамбаева были включены в многочисленные коллективные сборники и антологии: «Весенние голоса» (1958), «Антология бурятской поэзии» (1963), «Бурятия славит вождя» (1969), «Знакомьтесь, Сибирь» (1965), «Поэты народов Сибири» (1969), «Стихи поэтов Бурятии» (1970), на монгольском языке «Снежный Саян» (1973). Его произведения печатались в журналах «Огонёк», «Октябрь», «Нева», «Техника молодежи», «Байкал». При жизни поэта были изданы сборники: «Шанха дээрэм наран» (1963), «Хүбшэргэй» (1967), «Тетива» (1968), «Сэнхир хүлэг» (1964). Посмертно выпущены сборники: «Алтай зула» («Золотая лампада», 1998), «Сэлэнгэ» (1998). В «Алтай зула» включены 70 ранее неопубликованных стихов поэта. Его сборники стали библиографической редкостью.

Дуулангүйгөөр аргамгүй —
Дуулахаа түрэнэн заяатайб.

Дуулаагүйдэм наһамни —
Дунгяа сэмүүн үдэрнүүд.
Залирхадам, дуунуудни,
Задарһан хангал сэсэгүүдтэл,
Залуу шэнэ үетэндэ
Залуу харгы заагуужан!
Түгшүү оршон түбиие
Түрмэ гэжэ һанангүй,
Түүрүү хэрэг һунгажа,
Түүхын үүдэ тоншоноб.

Народный поэт Бурятии Баир Сономович Дугаров пишет: «На мой взгляд, Даши Дамбаев сумел, как никто другой в бурятской поэзии, передать дух 60-х годов, вызванный хрущевской оттепелью. Это, прежде всего, раскрепощенность поэтического чувства. Даши объездил всю этническую Бурятию от Приангарья до Онона, от саянских гор до еравнинских озер, он – автор пока единственного в бурятской поэзии цикла стихотворений, посвященных Ольхону – святыне Байкала и бурят-монгольского этноса. Он востребован и в настоящее время, время возрождения бурятской литературы и искусства, поэзии, музыки и т.д. 12 августа 1975 года Даши Дамбаев пишет в своем дневнике: «Великий мой день второго рождения на белый свет поэтом!!! Книга моя «Наһанай дуун» – это мое путешествие в страну бессмертия». И это так. Даши Дамбаев для всех нас стал народным поэтом-песенником, его стихи и песни звучат по всей Бурятии, Монголии и т.д. Хочется отметить, что во время своих непрестанных кочевий и общения с простыми людьми поэт почувствовал глубже душу своего народа. Придать духов-

ному стиху о Белой Таре личностное начало мог только поэт. Таковым и был Даши Дамбаев».

Сагаан далайн дундахана
Сахюур шулуун эрдэни.
Сайхан һаруул сэдхэлтэй
Сагаан Дара эхын хубилгаанби.

Баир Дугаров сделал перевод этих стихов:

Посреди океана белого
Камень кремь – драгоценность.
Светлые думы несущий
Я – воплощение Белой Тары.

Поэзия Даши Дамбаева – нерв его души, музыка его души. После первого исполнения его знаменитой «Селенги» эту песню запел весь народ, песня стала поэтическим гимном Бурятии, ныне является гимном Селенгинского района.

Песня «Улан-Удэ» в 1999 году стала гимном нашей столицы. Песню «Буряад оронойм соло» исполняют как благопожелание, ну а песня «Согто-Хангил» в конкурсе на лучшую песню об Аге была удостоена 1-й премии.

Наш земляк молодой композитор Пурбо Дамиранов переложил на музыку стихи «Хахасал», первым исполнителем этой песни была Наталья Сультимова.

Поэт также писал на русском языке. Лежа в больнице, он посвятил ряд стихов медперсоналу, один из них – «Санитарке Тоне»:

Твои глаза и волосы цвета соломы,
Твой голос нежный и певучий,

Мне так милы, мне так знакомы,
Как лани зов в лесу дремучем.
Когда глядишь – задумчива, тонка,
Я вспоминаю свою юность,
Далекой девушки наказ
Сквозь снега белые и вьюжность.

Творческое наследие талантливейшего поэта Даши
Цыреторовича Дамбаева вошло в золотой фонд бурят-
ской литературы.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

К нашей радости, поэтическое завещание Даши Дамбаева «Песня жизни» («Наһанай дуун»), которое обращено к нам, сегодняшнему и будущему поколению читателей, в особенности молодежи, оказалось исполнено.

Его песни – «Сэлэнгэ», «Улан-Удэ» и «Согто-Хангил», «Буряад оронойм соло», «Талын дуун», «Гуниг дуун», «Хабарай дуун», «Уянгын дуун», «Залуушуулай дуун» и другие, которые поет и стар и млад, – остались и будут оставаться доброй и светлой памятью о нем.

Творчество поэта-песенника Бурятии Даши Цыреторовича Дамбаева и на сегодня востребовано. По словам поэта Лобсона Тапхаева, собратьев по перу Матвея Чойбонова, Баира Дугарова, Булата Жанчипова, Андрея Румянцева и многих других, по мнению юных читателей, начинающих юных талантов – поэтов, писателей, современников, поэтическое наследие поэта Даши Дамбаева получает свое новое дыхание. В 70-е годы поэт писал, что перед своим маленьким взором видит современных читателей, горячо устремленных в светлое завтра.

В каждом роду, племени есть преемственность поколений, профессиональных династий и т.д., есть родословная рода (древо жизни, Уг гарбал).

И у Даши Дамбаева есть продолжение рода. У него два сына – Саян, Тумэн, внук Мунко, внучка Катя.

На поэтическом поприще преемственность в поколении проявлена в сыне Тумэне и дочери сестры поэта Ханды Цыреторовны – племяннице Людмиле, проживающей в г. Улан-Удэ, уроженке с. Харгана Селенгинского района, которая и является автором-составителем этой книги.

В завершении книги о талантливейшем поэте-песеннике Бурятии Даши Дамбаеве мы еще раз благодарим

всех, кто принял участие и оказал моральную поддержку в выпуске книги. И представляем вашему вниманию, дорогие читатели, поклонники поэзии и музыки, несколько стихов и песен племянницы поэта Людмилы Банзаракцаевой (Ринчиновой), которая начала пробы пера с 9 лет и пишет по сей день на русском и бурятском языках, получив благословение своего дяди Даши на поэтической стезе.

Вечная жизнь в потоке музыки и света

Дорогой мой дядя Даши!

Каждый стих твой излучает свет добра, любви, мира и тепла. Каждый вздох сердца твоего музыкой искрится в одном названье «Сэлэнгэ». Селенгой своей ты объял всю вселенную, планету. С божьей милостью ты спустился с небес.

Мой дядя Даши! Окрыляешь меня своими стихами и песнями. Вдохновляешь ты сердце мое и дух мой святой.

О, господь, ты Всевышний!

Спасибо тебе за дядю Даши, спасибо за сына земли Селенги, чье имя стало вечной жизнью в потоке музыки и света.

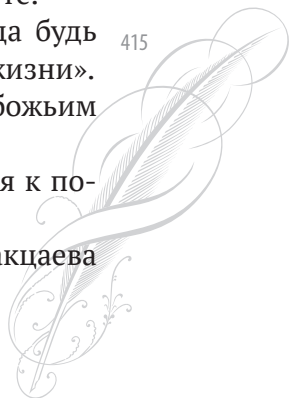
И светит юным молодым сердцам, дает любить друг друга нам. Близких и родных, родину свою, весь мир земной любовью божьей и простой на этом белом свете.

Как сказал поэт Даши Дамбаев: «Живущий, да будь счастливым!», в своей посмертной книге «Песня жизни».

Да! Милый мой дядя Даши, твой путь озарен божьим светом и вечной жизнью,

Да светит твой бессмертный путь от поколения к поколению, из рода в род грядущих лет!

Л. Ринчинова-Банзаракцаева

Когда-то девочкою я
Мечтала танцевать в балете.
Но все мои мечты рассеялись в тумане,
Но ты, мой друг, танцуешь все партии в балете.
Так помоги, поддержи, уведи меня
В мир танца.
Так закружи, чтобы я с тобой станцевала
Знаменитую Кармен-сюиту
И сделала свой единственный Реверанс.

9 лет.

Посвящается моему дяде

Даши Дамбаеву:

Алтан уулая магтаһан,
Буряад ороноо суурхуулһан
Агууехэ поэт манай хүбүүн Даши.
Даши... Даши... Даши хаан.
Харгана нютагта түрэхэн,
Бар жэлээ таниһан,
һургуулияа мүнгэн медаляар дүүргэхэн
Даши Дамбаев гэжэ хүбүүн
Шүлэгүүдые гоёхоноор зохёһон лэ!
Байгал далайһаа гараһан
Эхирит хүбүүнһээ гарбалтай,
Абзай гэжэ аша хүбүүнһээнһэ Һалбаранхай.

«Звуки душевных струн»

Раздаются звуки гитары,
Нет, это звуки сердца,

Звуки душевных струн.
И у человека есть струны,
Как у гитары нежной,
И все они такие разные:
Струны нежные, мелодичные,
Струны звонкие и прекрасные.
Струны строгие,
Струны хриплые и ужасные.
Струны молодые, струны золотые.
Но есть еще одна – главная струна,
Это струна бессмертия!

Сердце

(перевод стиха «Зурхэн» Даши Дамбаева)

Сердце!
За сердце держусь,
Думая о нем.
Сердце... Сердце...
Ты, как красный цветок,
Из земли ввысь вырастаешь...
Или, как соловей в вышине,
 мою грусть развевая,
Весело, радостно поешь...
Или, как яркое солнце в светло чистом небе,
Светом своим освещаешь...
Или, как полнолуние,
Даришь нам радость любви...
Или, как красное знамя,
Во всей Вселенной светочем своим озаряешь...

418

Как огромный атом, не вмещаюсь в ладони мои,
В унисон стучишь ты, сердце мое...
Сердце!
За сердце держусь.
Думая о нем.
Сердце... Сердце...
Сердце мое, широко открываясь,
И я забываю о сне...
Звон... Звон!.. Звон... Звон!..
Звенит Москва, Кремль –
Великое Сердце эхом отзываешься
Во всех концах Вселенной и миров! Аминь.

ЭТИГЭЛ

Дуун

Ши, минии Бурхан, гансаш,
Ондоо бурхад үгы.
Минии амар жаргал
Гансал шамтаяа.
Шинии хайраар, Бурхан,
Зүрхэн соогоо хүхин,
Гарташни өөрынгөө
Ами наһаа үгөөб.

Дабталга:

Шамтаяа амисхалнаб,
Шамтаяа ажаһуунам,
Шамтаяа баярланаб,
Минии нангин Бурхан!

Сэдьхэл зүрхэн соогоо
Һанан, хадуун, дурлан,
Мартангүйгөөр хододоол,
Этигэлээрээ би байхаб.
Һанаа зоболонгүй, хүхин жаргажа,
Гансал Шамдаа, арюун нүхэр,
Дураяа би хүргэнэб.

Дабталга.

Минии нангин Бурхан!
Би этигэнэб Шамдаа,
Мүнхэ наһа эдлэхээ
Шамтаяа би һананаб.
Магтаал, Алдар Соло,
Гансал Шамдаа, Хүсэн түгэс Бурхан,
Юртэмсын Дээдэ Эзэн!

Дабталга.

Вера

(перевод на русском языке)

Ты, мой Бог, един и нет других богов.
Только лишь в тебе я нахожу покой.
По милости твоей я радуюсь судьбе
И жизнь свою, Господь, я отдала тебе.

Припев:

Всё, чем я живу,
Всё чем я дышу,
Благодарю тебя, мой Святой Господь.

Заботой я твоей теперь окружена,
В благодати я верою живу.
Живу я лишь тобой, люблю тебя, мой друг,
Мне не забыть тебя, с тобою быть хочу.

Припев.

Верю я в тебя, Бог ты мой Святой.
Хочу я рядом быть в вечности с тобой.
Славу и хвалу тебе лишь воздаю
Всемогущий Бог, мой Святой Господь!

Припев.

Дуугаа дууланаб Шамдаа

Дуун

Өөрынгөө дуугаа Шамдаа дууланаб,
Магтаал Шамдаа, Алдар Соло!
Шиниингээ урда нангин хүлдөөрөө,
Дохин мургэн ябанаб даа.
Нангин хүлдөөрөө би Шамтай байнаб,
Хүсэн түгэс, Бурхан Нангин!

Дабталга:

Магтанаб Шамаяа, Бурхаяа,
Зундаа, үбэлдөө, хабар, намартаа.

Аалихан урасхал уһандаа,
Ши намай асарыш, минии Нангин Бурхан.
Оөрынгөө дуугаа би Шамдаа дууланаб,

Тэнгэри тээшээ гараа үргэнэб.
Шармайнаб, шамдаа, Алдаршуулнаб,
Суурхуулнаб, Магтанаб.

Дабталга.

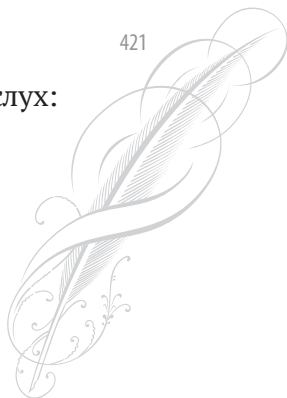
Алдар Соло, хур жабхалан шамдаа,
Бүхы арад зон суурхуулна шамаяа,
Газар дэлхэйм, һэргыш, дуулыш,
Шангаар Бурхандаа Магтаалаа хүргыш!

Дабталга.

Тихий, тихий

Песня

Тихий, тихий колокольный слышен звон!
На просторах всей земли песня радостно звучит:
Божий сын пришел.
Тихий, тихий колокольный слышен звон!
В небесах о Рождестве возвещает звездный свет:
Божий сын пришел.
Тихий, тихий колокольный слышен звон!
Свечи яркие горят, нам безмолвно говоря:
Божий сын пришел.
Тихий, тихий колокольный слышен звон!
Детской песни ясный звук льется, всем лаская слух:
Божий сын пришел.

Перевод на бурятском языке:

ХОН-ЖЭН, ХОН-ЖЭН

Дуун

Хон-жэн, хон-жэн, хонхиноон дуулдана.
Тала дайдаар сууряатан, дуунай абяан гарана:
Бурхан мүндэлөө.
Хон-жэн, хон-жэн, хонхиноон дуулдана.
Одо мүшэд сасаран, түрэһыень соносохоно:
Бурхан мүндэлөө.
Хон-жэн, хон-жэн, хонхиноон дуулдана.
Ялагар зуланууд бадаржа,
Шэмээгүйгөөр хэлэнэ:
Бурхан мүндэлөө.
Хон-жэн, хон-жэн, хонхиноон дуулдана.
Хүүгэдэй дуунай аялга
Соносол энхэрэн зэдэлнэ:
Бурхан мүндэлөө.

СОДЕРЖАНИЕ

ВСТУПЛЕНИЕ / ОРОЛТО ҮГЭ

Л. Тапхаев. «Охито халуун зүрхээ Одон шэнгээр носожо...»

Л. Банзаракцаева. Звуки душевных струн.....13

АЛТАН ЗУЛА / ЗОЛОТАЯ ЛАМПАДА

ШҮЛЭГҮҮД

Түрэхэн үдэр26

Харганаа нютагай соло28

Үлгы нютаг.....29

Аба30

Дүүдээ32

Ажабайдал32

Найман сонет33

Тоёон.....38

Байгалай долгид.....39

Шамда, Эли40

Ябаган шүлэгүүд40

Баяр.....44

Зүрхэн45

Буряад орон.....47

Агуу сагай хүбүүнби50

Хүн тухай дуун51

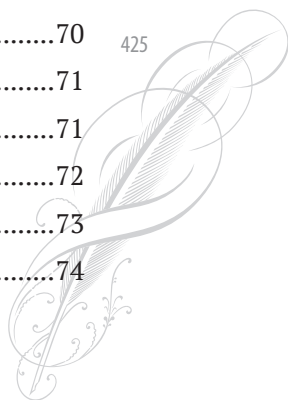
Орьёл52

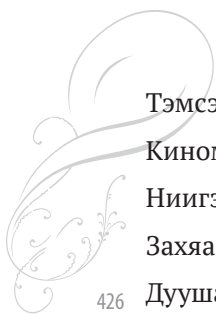
Шүлэг наһан53

Хоёр хүсэн54

Түрүүшын дуран54

Хахасал	55
Сэдьхэлэй сууряан	55
Нагасын захяа	57
Бухиндана шүлэг.....	57
Дангина	58
Багша	58
Ургы найхан Буряадни	59
Хэжэнгэ.....	60
Гэр	61
Ойхон аралай дуун	62
Үдэшын зураг	63
Яланса нугада.....	63
Шара голой эрьедэ	65
Үнгэрhэн дуран	66
Хүгжэм, шамда!.....	66
Агуу хүгжэмүүд	67
Жэргэмэл шубуундал.....	67
Оршолон	68
Хубилгаанби	68
Хабатайбди.....	69
Мүнхын эрьесэ	69
Шатажа дууһаагүйб.....	70
Юрьеэнэй шүдэр хандаан... ..	71
Гал соогуур урагшаа!	71
Нангин гуламта	72
Буряад орон.....	73
«Урдын баян түүхэтэй»	74

Тэмсэл.....	76
Киномеханик Пүрбэдэ.....	77
Ниигэм.....	78
Захяа шүлэгүүд.....	81
Дууша наһан.....	83
Магадгүй.....	83
Дурдуужан	84
Хүбүүдтээ захяа.....	85
Түгэсхэл	86
«Сагай ямаршые һалхин доро»	87

ПОЭМЭНҮҮД

Абын дурасхаал.....	88
Дуулыш, минии атом!.....	93
Ханинартаа бэшэг.....	99
Сэнхир хүлэг.....	107
Хэжэнгэ.....	124
Наһанай дуун	139
Сэсэг.....	154

ДУУНУУД

Захяа	160
Сэлэнгэ	160
Буряад ороной соло	161
Согто-Хангил.....	162
Залуушуулда уряал	163
Замай дуун	164

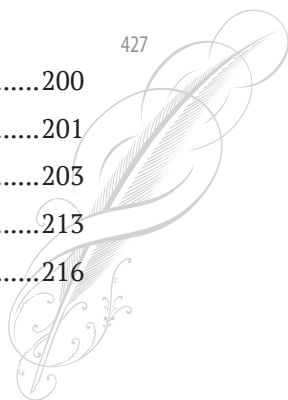
Гуниг дуун	164
Инагни	165
Түрүүшын дуран	166
Хабарай дуун.....	167
Хүбшэргэй	167
Талын дуун	168
Гансал ши өөрөө.....	169
Залуушуулай дуун.....	170
Хани барисаан.....	171
Улаан-Үдэ.....	171
Бүүхэн намай гасаалыш	172
Гурбан эрдэни	173
Үлгы нютаг.....	173
Уянга	174
Уряал.....	175
Түрэл нютаг	175
 ОРШУУЛГАНУУД.....	 176

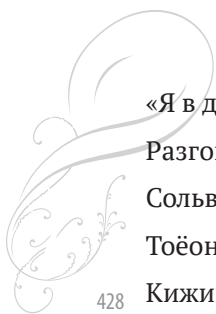
ЗОРЮУЛГА-ШҮЛЭГҮҮД

ПЕРЕВОДЫ С БУРЯТСКОГО /

БУРЯД ХЭЛЭНХЭЭ ОРШУУЛГАНУУД

Байкальские волны. <i>Юрий Изумнов</i>	200
Юность. <i>Анатолий Щитов</i>	201
Клятва. <i>Анатолий Щитов</i>	203
Белые звезды. <i>Дмитрий Смирнов</i>	213
Романтика. <i>Нина Бялосинская</i>	216

«Я в детстве, лежа на траве...» <i>Борис Кауров</i>	221
Разговор с Баргузином. <i>Борис Кауров</i>	222
Сольвейг. <i>Анатолий Щитов</i>	222
Тоёон. <i>Анатолий Щитов</i>	226
Кижинга. <i>Анатолий Щитов</i>	228
Аээ! <i>Анатолий Аквилев</i>	236
В Нажаржане. <i>Анатолий Аквилев</i>	238
«Плясала пламенем зеленым...» <i>Нина Маслова</i>	239
Наказ девушки. <i>Нина Маслова</i>	240
В пути. <i>Анатолий Щитов</i>	241
Детство. <i>Борис Кауров</i>	243
Встреча с дядей Норбо. <i>Борис Кауров</i>	244
Я слушаю Бетховена. <i>Анатолий Аквилев</i>	246
«Под куполом синего неба...» <i>Борис Кауров</i>	251
Ноктюрн. <i>Анатолий Аквилев</i>	215
Вечерняя картина. <i>Борис Кауров</i>	252
«Не завидуй, кузнец, пилоту...» <i>Борис Кауров</i>	252
«Не хвастай славой...» <i>Борис Кауров</i>	253
«Может, грустишь ты...» <i>Борис Кауров</i>	253
«Хулэг заарканен...» <i>Борис Кауров</i>	254
Рабочее утро. <i>Анатолий Щитов</i>	254
О, ветры романтики, вейте! <i>Анатолий Васильев</i>	257
Мое имя. <i>Анатолий Щитов</i>	260
В день начала зимы. <i>Борис Кауров</i>	264
Начало рождения. <i>Анатолий Щитов</i>	266
«Песни мои, останьтесь». <i>Анатолий Щитов</i>	270
Моя колыбель. <i>Анатолий Щитов</i>	271

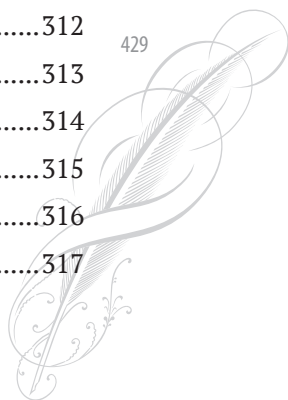
Эхо души. Анатолий Щитов	272
«Я огня души не теряю...» Анатолий Щитов	273
«И все это ты...» Анатолий Щитов	273
«Когда тоска в пути одолеет...» Анатолий Щитов	274
Три святыни. Анатолий Щитов	275
Вершина. Анатолий Щитов	275
Пора стихотворений. Анатолий Щитов	277
«Возвращаюсь из краев я дальних...» Анатолий Щитов.....	278
«Понять бы...» Анатолий Щитов	279
Песня прощанья. Анатолий Щитов.....	280
Красавица. Анатолий Щитов.....	297
Первая любовь	298
Николаю Дамдинову. Анатолий Щитов.....	300
Жизнь	301
Я сын своего времени. Анатолий Щитов.....	302

НЕОПУБЛИКОВАННЫЕ СТИХИ/

ХЭБЛЭГДЭЭГҮЙ ШҮЛЭГҮҮДЬЭЭ	304
--------------------------------	-----

ВОСПОМИНАНИЯ / ДУРСАЛГАНУУД

М. Чойбонов. Поэт Даша Дамбаевта	311
Даша Дамбаевта!.....	312
Даша Дамбаевой дурасхаалда.....	313
Алдарта поэт Даша Дамбаевой 75 жэлэйн ойгоор	314
Эжйдээ	315
Залуу уедэ	316
Б. Жанчипов. Даши Дамбаевой поэзи тухай.....	317

Р. Гармаев. Шүлэгүүд, дуунуудын зэдэлхээр	323
Ц. Дондогой. Захагүй мүнхэ замбуулин соо.....	329
А. Румянцев. Взрывная сила строки.....	334
Б. Дугаров. Даши Дамбаев:	
поэзия сквозь призму времени	340
Н. Николаев. Жаворонок бурятской поэзии	344
Д. Доржогутабай. Ошо шэдэлмэ бэлигтэй.....	348
А. Щитов. Живущий, да будь счастлив!	351
Ц. Галсанов. Залуу поэт Даши Дамбаев	356
Г. Туденов. Хэблэгдээгүй шүлэгүүдхээ	357
А. Бальбуров	360
З. Гомбожабай	361
Х. Дамбаева. Зоной түлөө, золой түлөө	368
Л. Будаева. Из воспоминаний о брате	376
Т. Цыденов. Эжйдээ.....	377
Н. Ленхобоева-Артугаева. Буурал холоһоо суурялһан	
Буряад дайдын хүбүүнби!	379
Дурсанабди шамая	381
Л. Доржиева. Даши Дамбаев: «Песни мои,	
останьтеся памятью обо мне»	382
Р. Санжимитыпова. Хүндэтэ нухэд!	383
Б. Балданова. Минин һурагша Даша Дамбаев	386
В. Лхамажапов. Друзья с детства	387
А. Монголонов. О Даши Дамбаеве	389
В. Нагуслева	391
Т. Сандакова. К 75-летию поэта-земляка	
Даши Дамбаева	393

Элитэ поэт. Даши Дамбаевта зорюулагдана	393
Е. Балданмаксарова. Крылатая поэзия Даши Дамбаева	394
Л. Ринчинова-Банзarakцаева. О творчестве бурятского поэта Даши Дамбаева — сына земли Селенги.....	410
Заклучение	414

ДАШИ ДАМБАЕВ

**Буряад дайдын хүбүүнби...
Найхан сагай жэгүүрби!**

Бурятия, я – твой сын!

Собрание сочинений

Составитель

Банзаракцаева Людмила Александровна

Корректоры

З. Арданова, С. Намсараева, Э. Сунграпова

Верстка

А. Жаркой «НоваПринт»

Подписано в печать 18.06.2018. Формат 60х90/16. Печать офсетная.

Бумага офсетная. Гарнитура PT Serif.

Печ. л. 28. Заказ № 1015, тираж 270 экз.

Отпечатано в типографии «НоваПринт»,

670000, г. Улан-Удэ, ул. Ранжурова, 1,

тел.: (3012) 212-220, 212-552.